

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ**

**ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2007 ГОДИНА**

НАРАЧАТЕЛ: МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

МИНИСТЕР: ЦЕЛИЛ БАЈРАМИ

ИЗВРШИТЕЛ: АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ДИРЕКТОР: ОГНЕН АПОСТОЛСКИ

СКОПЈЕ, 2008

Работен тим:

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И
ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ**

Координатор на Извештајот:

Соња Фурнаџиска, дипл.инж.арх.

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Раководител на тимот:

Соња Манасова, дипл. ек.

Членови на тимот:

М-р Душица Трпчевска, дипл.инж. арх.

М-р Соња Депинова, дипл.град. инж.

Благоја Јанков, дипл.ел. инж.

Звонко Бошев, дипл. геогр.

Јадвига Митровска Цветковска, дипл.инж. арх.

Петар Манев, дипл. инж. арх.

Лидија Петковска, дипл.инж. арх.

Цветанка Маркушоска, дипл. инж. арх.

Никола Гаџовски, дипл.маш. инж.

Валдет Таири, дипл.инж. арх.

Мирослав Богдановски, дипл. соц. раб.

Дејан Диневски, дипл.инж. арх.

Андријана Андреева, дипл.инж. арх.

Христина Апостолова, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Весна Димишковска, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Содржина

1. Вовед.....	1
2. Методолошки пристап.....	3
3. Инструменти за спроведување на Просторниот план на Република Македонија.....	8
3.1. Регионални просторни планови.....	8
3.2. Услови за планирање на просторот.....	11
4. Евидентирани промени во просторот јануари - декември 2007 година	22
4.1. Економски основи на просторниот развој	22
4.1.1. Услови и појави на просторен развој на стопанските дејности	22
4.1.2. Промени во просторот.....	28
4.2. Користење на земјиштето.....	34
4.2.1. Земјоделско земјиште.....	34
4.2.2. Шуми и шумско земјиште.....	35
4.2.3. Минерални ресурси.....	38
4.3. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	40
4.3.1. Табеларен преглед на промените настанати во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура	45
4.4. Енергетски извори и енергетска инфраструктура	57
4.5. Демографски развој	63
4.5.1. Природно движење на населението.....	63
4.5.2. Миграции	66
4.5.3. Територијална дистрибуција на населението	68
4.6. Урбанизација и систем на населби	69
4.7. Домување	75
4.7.1. Согледувања во однос на реализацијата	76
4.7.2. Промени во просторот.....	79
4.8. Јавни функции	90
4.8.1. Согледувања во однос на реализацијата	91
4.8.2. Промени во просторот.....	96
4.9. Развој и разместеност на индустријата	100
4.10. Сообраќајна инфраструктура и комуникациски системи.....	105
4.10.1. Сообраќајна инфраструктура	105
4.10.2. Комуникациски и доставни системи	118
4.11. Заштита на животната средина	122
4.11.1. Воздух	123
4.11.2. Вода.....	126
4.11.3. Почва	129
4.11.4. Бучава	131
4.11.5. Отпад	133
4.11.6. Биолошка разновидност.....	135
4.11.7. Радиоактивна контаминација	138
4.12. Заштита на природното наследство	141
4.12.1. Евидентирани промени во просторот.....	147
4.13. Заштита на културното наследство.....	148
4.13.1. Мерки за заштита	149
4.13.2. Состојби и промени во просторот.....	149
4.14. Развој на туризмот и организација на туристичките простори	153

4.15. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи	159
4.15.1. Заштита од воени загрозувања	159
4.15.2. Заштита од природни катастрофи	161
4.15.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	165
5. Европска рамка за планирање на просторот	167
6. Заклучни согледувања за остварување на Просторниот план на Република Македонија во периодот јуни 2004-2007 година	172
6.1. Економски основи на просторниот развој	172
6.2. Користење на природните ресурси	174
6.3. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	175
6.3.1. Водоснабдување	175
6.3.2. Заштита на водите	176
6.4. Енергетски извори и енергетска инфраструктура	178
6.5. Демографски развој	179
6.6. Урбанизација и систем на населби	180
6.7. Домување	182
6.8. Јавни функции	183
6.9. Развој и разместеност на индустријата	186
6.10. Сообраќајна инфраструктура и комуникациски системи.....	188
6.10.1. Сообраќајна инфраструктура	188
6.10.2. Комуникациски и доставни системи	189
6.11. Заштита на животната средина	190
6.12. Заштита на природното наследство	192
6.13. Заштита на културното наследство.....	193
6.14. Развој на туризмот и организација на туристичките простори	193
6.15. Заштита и спасување.....	195
7. Картографски прилози	196

1. ВОВЕД

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2007" е изработен согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр.39/04).

Спроведувањето на "Просторниот план на Република Македонија" со плански временски хоризонт до 2020 година, го обезбедува министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Просторниот план на Р. Македонија се спроведува со изготвување и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 51/05 и бр.137/07).

Заради континуирано следење на состојбите во просторот и спроведување на "Просторниот план на Република Македонија", органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) се должни да изготвуваат годишни извештаи за состојбите и промените во просторот од својата област и истите да ги доставуваат до министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Постапката и начинот на изготвување, содржината на извештаите, како и роковите за доставување, ги пропишува министерот надлежен за работите на просторното планирање, согласно Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување ("Сл. весник на РМ" бр. 42/05 и бр. 111/06).

Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија, Владата на Република Македонија, на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, го доставува до Собранието на Република Македонија.

Извештајот за состојбите и промените во просторот во 2007 година (текстуален и графички дел) претставува интегрален сеопфатен документ, со кој Владата на Р. Македонија и Македонскиот парламент се известуваат за состојбите и промените во просторниот развој на Р. Македонија во текот на една календарска година за сите релевантни области во македонскиот простор (демографија, користење на земјиште, природните ресурси, урбанизација, инфраструктура, економски основи на просторниот развој, развој и дистрибуција на индустријата, туризмот, јавните функции, природното и културно наследство, заштитата на животната средина итн.). Со посебен аналитички осврт на проблемите, интересите, конфликтите и условите на развој, согласно методолошкиот пристап на изработка, Извештајот дава оценка на реализацијата и разработката на планските поставки дефинирани во соодветните области во "Просторниот план на Р. Македонија".

Флексибилноста на методологијата за изработка на Годишниот извештај базирана на проактивниот пристап насочен кон разработка и унапредување на квалитетот и обемот на информативност и употребливост на Годишниот извештај, резултира со постојано негово квалитативно дополнување со цел

постигнување поголема сеопфатност и актуелност согласно тековите и промените во развојот на областите опфатени со Просторниот план

Процесот на следење на спроведувањето на Просторниот план на Р. Македонија претставува комплекс на неопходни активности за согледување на развојот на секој сегмент на просторниот систем, кој по својата природа треба да биде флексибилен и прилагодлив на состојбите и промените заради што "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2007 година" е изработен врз основа на дополнување на методологијата и на содржината на Годишниот извештај со нови поглавија (области) кои се содржани во Просторниот план на Република Македонија, но кои што не беа опфатени со претходните годишни извештаи. Интенцијата на промените е постигнување целовитост и сеопфатност на Извештајот со осврт на сите области вклучително и оние за кои во периодот на изработка на Извештајот не постоеја податоци за 2007 година. Заради тоа освртот во анализата за тие области базира на обработка на единствено расположивите податоци кои се однесуваат на 2006 година објавени од релевантни институции.

Сеопфатноста на Извештајот е основа за согледување на остварувањата на Просторниот план во сите сегменти од просторниот систем со цел предлагање мерки и активности за негово спроведување содржани во Програмата за спроведување на Просторниот план.

Имено, Владата на Република Македонија, согласно член 3 од "Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија", на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, донесува "Програма за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија". Со Програмата се одредуваат мерките и активностите од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности. Програмата се донесува за период од најмалку две години.

Годишниот Извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2007 год. е изработен врз основа на доставени информативни листови од извештајните единици за периодот од месец јануари до крајот на месец декември 2007 година.

Годишниот извештај е составен од 7 (седум) поглавија.

2. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Методологијата претставува збир на сознанија, средства и начини за водење на истражувачките процеси и процесите на синтеза, заклучување, конципирање и експликација.

Општата методолошка матрица ја сочинуваат интердисциплинарноста во истражувањето, диференцијалниот третман во зависност од сферите на истражувањето, системски пристап и комбинација на разни методи, постапки и техники на работа.

Методологијата за изработка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија, се заснива врз следните основни начела:

- јавен интерес на "Просторниот план на Република Македонија";
- единствен систем во планирањето на просторот;
- јавност во спроведувањето на Просторниот план;
- стратешкиот карактер на просторниот развој на државата;
- следење на состојбите во просторот;
- усогласување на стратешките документи на Државата и сите зафати и интервенции во просторот;
- координација на "Просторниот план на Република Македонија", со другите просторни и урбанистички планови и другата документација за планирање и уредување на просторот, со субјектите за вршење на стручни работи во спроведувањето на Планот.

Врз основа на овие начела, при изработката на Годишниот извештај се пристапува кон оценка на имплементацијата на поставените плански концепции во сите релевантни области утврдени со Просторниот план, што претставува една од најважните алки во спрегата на подготовка, донесување и спроведување на "Просторниот план на Републиката до 2020 година". "Годишниот извештај за промените во просторот" е дел од интегралниот систем на планирање на просторниот развој со кој се воспоставува политика на планирање, организирање и уредување на просторот. Поставен врз принципите на информативност, кооперативност и транспарентност, овој систем обезбедува поголема флексибилност и проактивност на Просторниот план на Државата преку негово иновирање, прилагодување и усогласување со стратешките промени, со цел рационално користење и организирање на сите активности во просторот насочени интегрално кон главната развојна определба на 21-от век, кооперативност и одржлив развој со рационално користење на сите природни ресурси, човековиот потенцијал, создадените вредности и примена на принципите на заштита на животната средина.

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план" претставува комплексен проект во кој се согледуваат повеќе аспекти на одржливиот економски, урбанистички и социјален развој во 2007 година во пооделните сфери на просторот опфатени со Просторниот план на Р. Македонија: демографија, користење на земјиштето, стопанство, индустрија, туризам, урбанизација и систем на населби, сообраќај, енергетика и телекомуникации, водостопанство, културно-историско наследство, природните богатства, заштита на животната средина и заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи.

Процесот на изработка на Годишниот извештај базира на темелна подготовка, прибавување и средување на обемна и разновидна документациона основа, голем опсег на експертски анализи во соодветните сектори и области, меѓусекторска комуникација, интерна и екстерна, координација и синхронизација на активностите во спрега со сите извештајни единици, надлежното министерство и изработувачот на Извештајот, Агенцијата за планирање на просторот. Целта е евалуација на реализацијата на концепциите и определбите утврдени со Просторниот план во релевантните области и нивна операционализација во просторот.

При изработката на Годишниот извештај се воспоставува интензивна соработка помеѓу разни институции, локални и централни органи, а во прв ред локалната самоуправа и надлежното Министерство за животна средина и просторно планирање, јавните претпријатија и агенции, потоа секторски институции и други органи во сите области (сектори, подрачја и сл.) кои се опфатени со развојните документи на поединечните ресори (земјоделство, шумарство, водостопанство, сообраќај, енергетика, заштита на животната средина, заштита на природата и биодиверзитетот, стопанскиот развој, културното наследство, урбанизмот) итн.

Според Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија и Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите и рокови за нивно доставување (Сл. весник на РМ бр.42/05 и бр. 111/06), утврдена е постапката и начинот на изготвување, роковите за доставување, како и содржината на Извештаите за состојбите и промените во просторот што ги изготвуваат органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) од својата област на делување.

Извештаите за состојбите и промените во просторот се однесуваат за период од една година и се изработуваат и доставуваат на Информативен лист кој што е составен дел на Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување.

Согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија, Секторот за просторно планирање при Министерството за животна средина и просторно планирање, во месец декември 2007 година достави допис до сите релевантни извештајни единици и дистрибуира вкупно 130 информативни листови со Упатство за изготвување на Информативниот лист. Податоците и информациите содржани во Информативните листови се однесуваат на периодот од месец јануари до декември 2007 година.

Од вкупниот број доставени информативни листови до извештајните единици, добиени се вкупно 100 пополнети информативни листови, односно околу 77 % од вкупно доставените, што претставува намалување во однос на одзивот за претходниот годишен извештај кога овој процент изнесуваше 85%.

Опфатноста во однос на добиените одговори од извештајните единици иако не е целосна, сепак обезбедува доволна основа за објективно согледување на реалните промени во просторот на Републиката во текот на 2007 година. Добиените податоци и информации обезбедени со извештајните листови се дополнети со богатата информациска-документациона база со која располага Агенцијата за планирање на просторот како изработувач на Годишниот извештај. Врз основа на својата востановена методологија за обезбедување информации и документација за потребите на планерскиот процес и врз основа на обемната база

на податоци во својот просторно-информациски систем, Агенцијата поседува релевантни информации кои овозможуваат пореално презентирање на појавите и промените во македонскиот простор во текот на 2007 година.

Работниот тим формиран за изработка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2007 година со мултидисциплинарен состав на просторни планери од повеќе специјалности: економист, социолог, географ, архитекти, градежен и електро инжињер, урбанисти, инжињер архитект планер, инжињери за заштита на животната средина, информатичари и др., врз основа на сумираните и интерпретирани расположиви податоци и информации добиени од информативните листови и врз основа на постојната истражувачка, планска и друга расположива документација обезбедена од разни нивоа и ресори значајни за Извештајот (студии, статистички публикации, програми, извештаи и други информации), пристапи кон анализа и обработка на целокупната информациско-документациона база со цел согледување и оценка на остварувањата на планските определби и нивната рефлексија врз состојбите и промените во просторот со ex post планска евалуација на спроведување на Просторниот план, според експлицитните и имплицитни ефекти во просторот.

Применетата методологијата за изработка на претходните годишни извештаи за спроведување на Просторниот план на Република Македонија содржеше анализа на поединечните области со осврт на појавите, условите, состојбите и промените во просторот во анализираната година засновани на сите расположиви податоци и материјали кои се однесуваа на таа година. Но заради постигнување на целосна информираност за состојбите и промените во сите области кои се опфатени со Просторниот план на Р. Македонија, методологијата за изработка на Годишниот извештај за 2007 година беше дополнета со вклучување на податоци и дополнителни информации за состојбите и појавите во просторот во поделните области кои се однесуваат на претходната година, но кои што во моментот на изработка на Извештајот се единствено расположиви објавени и публикувани податоци од соодветните надлежни институции: Државен завод за статистика на Р. Македонија, Министерството за финансии и други државни органи, агенции и јавни претпријатија.

Податоците кои се предмет на обработка и анализа во соодветната област се однесуваат на дефинитивните резултати остварени во анализираната година или на оценети податоци кои се очекува да се остварат до крајот на годината, а кои што се официјално објавени од релевантни институции.

Методолошкото дополнување и измена произлегува од потребата да се даде осврт на состојбите и појавите во просторот кои се актуелни во моментот и кои базираат на расположиви податоци неопходни за обезбедување целосна информираност на Владата на Р. Македонија и на Македонскиот парламент за сите области, текови и промени во просторот.

Транспарентноста на постапката за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија" базира на вклучување голем број субјекти од локално и национално ниво, тимска работа и синтезен пристап за согледување на реализацијата на планските поставки во поделните области од Просторниот план, како и перманентна координација со Министерството за животна средина и просторно планирање, поточно со координаторот назначен од Секторот за просторно планирање.

Високиот степен на техничка и информатичка опременост на Агенцијата за планирање на просторот овозможи примена на современи информатички

технологии во сите фази на изработка на Извештајот: подготвителни активности, формирање информациско-документациска база, обработка, анализа, евалуација и на крај синтезна презентација на интегралниот текст и негово графичко претставување со тематски карти од одредени области.

Процесот на имплементација на определбите од Просторниот план и нивно ефектуирање во просторот подразбира трајно и континуирано следење на состојбите и промените во поделните области, согледување на бариерите, ограничувањата, но и на новите можности и услови за реализацијата на определбите. Извештаите за годишните промени во просторот овозможуваат интегрално следење на реализацијата на Просторниот план со што се обезбедува солидна информациско-документациска база за согледување и оценка на постојните плански решенија и изнаоѓање и предлагање на подобри просторни решенија во разработката на Просторниот план преку Програмата за сеопфатно и интегрално спроведување на Просторниот план на Р. Македонија.

Имено, врз основа на стручна организација и синхронизација на целокупните поединечни активности во сите сегменти и фази на работа со примена на синтезниот пристап во процесот на финализирање на текстот, произлегуваат препораки за непосредно спроведување и имплементација на планските поставки наменети за изработка на Програмата за спроведување на Просторниот план која се однесува на период од најмалку две години утврдена со член 3 од Закон за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија. Со Програмата се одредуваат мерки и активности од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности.

На крајот од 2007 година беше изработена и во месец декември беше проследена во владина процедура првата "Програма за спроведување на Просторниот план на Република Македонија за периодот 2008-2010".

Следењето на реализацијата на Планот е сложена активност во која учествуваат голем број субјекти од разни профили и нивоа на власт, стручни и професионални, кои добро ги познаваат состојбите, појавите, условите, меѓусебните односи, пореметувањата, предностите во поделните области во просторот, врз основа на тоа се иницира подготовка на нови предлози за избор на нови плански определби и решенија. Пратењето на остварувањето на Планот како активност е неразделно поврзана со активностите за управувањето со развојот во просторот со што се потврдува и целисходноста на Планот.

Просторот во планерскиот процес не е само ресурс кој се поистоветува со површината на земјата, земјиштето, пејсажот, туку и сето она што се наоѓа под и над земјината површина како составни и активни компоненти на развојот и уредувањето на просторот.

Во планирањето и управувањето со просторниот развој во Република Македонија, просторот претставува вредност со три атрибути:

- просторот е ограничен, даден, односно конечен;
- просторот е необновлив и
- просторот е делив меѓу повеќе корисници.

Просторот има и универзална вредност во однос потесното и пошироко меѓународно опкружување.

Со оглед на тоа што Просторниот план како развоен стратешки документ се сместува во пошироки рамки, надвор од националните граници, Извештајот дава осврт и согледување на меѓународните документи и директиви значајни во областа на просторното планирање во европското и светско опкружување.

Процесот на интегрирање на евроспакиот простор уште повеќе го актуелизира овој пристап во Годишниот извештај со цел што пореално следење и примена на сите релевантни документи и настани значајни во доменот на планирање на просторот.

Анализите и согледувањата за реализацијата на Просторниот план на Р. Македонија на ниво на локална заедница е прилагодено на актуелната територијална организација на локалната самоуправа според која се утврдени 84 единици на локалната самоуправа, односно 85 со Градот Скопје. Графичката презентација на промените во просторот во поделни области е претставена во размер 1:1 200 000.

3. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

3.1. Регионални просторни планови

Разработката на Просторниот план на Р. Македонија согласно Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 51/05 и бр.137/07) се остварува преку изработка и усвојување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

Ваквиот пристап на разработка на Просторниот план на Република Македонија кореспондира со потребата за остварување поефикасен економски и социјален развој, односно за порационална организација и разместување на производството, населението и населбите во просторот. Просторните регионални планови треба да послужат како територијална рамка во која ќе се планира, организира и остварува политиката на просторниот развој, но не исклучиво како посебна политика, туку пред сè како дел од глобалната политика на економско-социјалниот и урбанистички развој. Ова значи дека целите, задачите и приоритетите во регионалните просторни планови треба да бидат определувани во тесна поврзаност со секторските приоритети, а не парцијално и независно. Со посебни анализи треба да се утврдат секторските приоритети, врз основа на состојбите, проблемите и посебно перспективните можности на одделните региони и општини, на пример, демографските карактеристики, природните ресурси, извозните можности, постоењето на висококвалификувана неангажирана работна сила, претприемачките иницијативи за формирање на мали фирми, постоењето на адекватна инфраструктура, телекомуникациската поврзаност, урбанизираноста на просторот, заштитата на животната средина, природното и културно наследство и сл.

Во просторниот систем на планирање најчесто се имаат во предвид, пред сè, целите, задачите, методите, мерките и инструментите на политиката со која државата го помага, поттикнува или поддржува развојот на одделни подрачја, односно региони кои имаат проблеми во развојот или кои претставуваат посебни просторно функционални целини.

Реалната потреба за регионален пристап во разработката на Просторниот план на Р. Македонија е поврзана со потребата за рамномерен регионален развој и рационална организација и користење на просторот, односно за рационална организација на вкупните човекови активности во просторот, што ја претпоставува и активната економска и посебно развојна политика на државата, но истовремено ја претпоставува и активноста на локалните субјекти. Токму од ова произлегува и третманот на регионалните просторни планови како основ за планирање, организирање и остварување на целокупниот општествено-економски, културно-социјален, урбанистички, инфраструктурен и демографски развој.

Основната определба на "Просторниот план на Р. Македонија" за рамномерен и интегрален развој на националниот простор е поставена врз законската основа за изработка на посебни регионални просторни планови.

Регионалните планови кои претставуваат разработка на Просторниот план на Р. Македонија се насочени кон интеграција и внатрешна консолидација на сите сфери на просторниот развој на регионот (демографија, стопанство, економија, туризам, инфраструктурата, заштитата на животната средина, културното и природно богатство, општествен стандард), со цел искористување на развојните фактори и потенцијали поставени врз парадигмата на одржливиот развој.

Реализацијата на оваа определба преку изработката на регионалните просторни планови ќе овозможи запирање на процесот на нерамномерна поларизација на просторот како во рамки на просторно-функционалните региони така и на севкупниот простор на Република Македонија. Ваквиот пристап на внатрешна консолидација на просторно развојната структура на Државата и пооделните подрачја добива дополнително значење кое сè повеќе станува актуелно во услови на сè позасилени активности во спроведувањето на реформските и интегративните процеси во европскиот просторен систем.

Регионалните просторни планови овозможуваат согледување и потврдување на посебните обележја со кои се идентификува регионот, што во услови на глобализација уште повеќе треба да се потврди развојниот субјективитет на пооделниот простор како во националните граници така и во надворешното опкружување.

По осамостојувањето на Република Македонија, македонското Собрание ги усвои следните просторни планови:

- ПП на акумулацијата Козјак (Сл. весник на РМ бр. 49/99);
- ПП на заштитните зони на изворот Рашче (Сл. весник на РМ бр. 98/02);
- ПП на Република Македонија (Сл. весник на РМ бр. 39/04) и
- ПП на регионот на сливот на реката Треска (Сл. весник на РМ бр. 25/07).

Во тек е изработката и на следниве регионални просторни планови:
ПП на Охридско-Преспанскиот регион, кој е усвоен како Нацрт-план;
ПП на Скопскиот регион, за кој се изработени 80% од експертските елаборати и
ПП на сливот на Црна Река, за кој се завршени подготвителните работи.

3.2. Услови за планирање на просторот

"Просторниот план на Република Македонија" со временски хоризонт на плански опфат до 2020 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија ("Службен весник на Р. Македонија" бр. 39/04) се спроведува со изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

За изработување и донесување на наведените планови, министерството надлежно за работите на просторното планирање, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Условите за планирање на просторот содржат општи и посебно одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилог кој претставува извод од планот.

Согласно Законот, за изработка на ваков документ надлежна е Агенцијата за планирање на просторот која во текот на 2007 година изработи вкупно 244 Услови за планирање на просторот и според законската постапка, истите ги доставува до Министерството надлежно за планирање на просторот кое што врз основа на изработениот документ кој содржи одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графичките прилози, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Според структурата на видови изработени услови за планирање, во најголем процент, околу 42% се услови за планирање на просторот за изградба на Базни станици за трите мобилни оператори и базни станици за потребите на МВР.

Условите за планирање претставуваат значаен документ во процесот на организација, уредување и управување со просторот. Тие се првата алка во постапката на отпочнување промени во просторот со која инвестициите започнуваат да се реализира. Со нив се обезбедува заштита на јавниот интерес во користењето и уредувањето на просторот на Р. Македонија и истовремено се следат и насочуваат сите промени во просторот согласно усвоените концепции и стратегии за развој на релевантните области утврдени со Просторниот план на Р. Македонија.

Условите за планирање на просторот што беа изработени во текот на 2007 година беа наменети за изработка на неколку видови урбанистички планови:

- Генерален урбанистички план (измена и дополна)
- Урбанистички план за село
- Урбанистички план вон населено место
 - Стопански комплекс
 - Туристички комплекс
 - Базна станица
- Урбанистички проект
 - Далновод и трафостаница
 - Сообраќајна делница
 - Брана и хидроелектрана

- Оптички кабел
- Бензинска пумпа

Просторната структура на изработени Услови за планирање на просторот во текот на 2007 година, според територијалната организација на единиците на локалната самоуправа, е следна:

Табела 1. Изработени Услови за планирање на просторот во 2007 год. по општини

Р. бр.	Општина	Урбанистичка документација	Вид на урбанистички документ	Населено место
1	Желино	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Желино
				Желино
				Групчин Желино
		Урбанистички проект	Базна спаница	Седларево
				Рогле Желино
2	Штип	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Штип
		Урбанистички проект	Базна спаница	Лесковица
				Лесковица Ново Село
			ТИРЗ	Три Чешми
3	Шуто Оризари	Урбанистички проект	Бензинска пумпа	Скопје - Шуто Оризари
4	Ѓорче Петров	Урбанистички план за село		Волково
		Урбанистички проект	Базна спаница	Скопје - Ѓорче Петров
Скопје - Ѓорче Петров				
5	Чашка	Урбанистички проект	Спојански комплекс	Голозинци
6	Чучер Сандово	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Кучевиште
		Урбанистички план за село		Глуво
				Бразда
				Мирковци
Урбанистички проект	Базна спаница	Кучевиште		
7	Берово	Урбанистички план вон населено место	Колекторски систем	Мачево
		Урбанистички проект	Базна спаница	Двориште

8	Битола	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Дихово		
				Жабени		
				Кукуречани		
				Крклино		
					<i>Туристички комплекс</i>	Породин
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Древеник		
				Бистрица		
				Ѓавато		
			<i>Бензиска џума</i>	Бистрица		
			<i>Центар за посетители</i>	Маловиште		
<i>Далновод и џрафосџаница</i>	Оптичари					
<i>Камџ</i>	Ротино					
<i>Спојански комплекс</i>	Магарево					
		Долно Оризари				
9	Богданци	Урбанистички проект	<i>Далновод и џрафосџаница</i>	Ѓавато		
10	Боговиње	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Камењане		
				Пирок		
		Урбанистички план за село		Горно Седларце		
				Жеровјане		
		Горно Палчиште				
11	Босилово	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Петралинци		
				Робово		
		Урбанистички план за село		Турново		
12	Брвеница	Урбанистички план за село	<i>Базна сџаница</i>	Челопек		
		Урбанистички проект		Блаце		
				Челопек		
				Челопек		
	Радиовце					

13	Бутел	Урбанистички проект	Базна сџаница	Љубанци
14	Центар Жупа	Урбанистички проект	Базна сџаница	Праленик
				Праленик
				Броштица
15	Дебар	Урбанистички план вон населено место	Турисџички комџлекс	Д.Косоврасти
16	Дебарца	Урбанистички план вон населено место	Сџоџански комџлекс	Горенци
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Издеглавје Горенци
17	Делчево	Урбанистички план вон населено место	Сџоџански комџлекс	Делчево
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Делчево
18	Демир Хисар	Урбанистички проект	Базна сџаница	Ново Село
				Зашле
				Граиште
19	Демир Капија	Урбанистички план вон населено место	Сџоџански комџлекс	Демир Капија
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Корешница
20	Дојран	Урбанистички план за село		Сретеново
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Стар Дојран
21	Долнени	Урбанистички проект	Базна сџаница	Новоселани
22	Другово	Урбанистички план вон населено место	Сџоџански комџлекс	Попоец
		Урбанистички план за село		Другово
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Кладник
23	Гази Баба	Урбанистички план за село		Инџиково
		Урбанистички	Базна сџаница	Скопје - Гази Баба

		проект	<i>Бензиска џумџа</i>	Идризово
24	Гевгелија	Урбанистички план вон населено место	<i>Спирниански комплекс</i>	Мрзенци Богородица
		Урбанистички проект	<i>Базна саница</i>	Мрзенци
			<i>Бензиска џумџа</i>	Мрзенци
				Прдејци
25	Гостивар	Урбанистички план вон населено место	<i>Спирниански комплекс</i>	Вруток
		Урбанистички проект	<i>Базна саница</i>	Долна Гоновица
				Митрој Крсти
				Вруток
	<i>Рудник</i>	Мало Турчане		
				Гостивар
26	Градско	Урбанистички проект	<i>Базна саница</i>	Градско
27	Илинден	Урбанистички проект	<i>Базна саница</i>	Марино
				Мршевци
			<i>ТИРЗ</i>	Бунарцик
				Илинден
28	Јегуновце	Урбанистички проект	<i>Базна саница</i>	Рогачево
				Рогачево
29	Карбинци	Урбанистички план вон населено место	<i>Спирниански комплекс</i>	Таринци
		Урбанистички проект	<i>Базна саница</i>	Аргулица
30	Карпош	Урбанистички проект	<i>Базна саница</i>	Скопје - Карпош
				Скопје - Карпош
				Скопје - Карпош
31	Кавадарци	Урбанистички план вон населено место	<i>Спирниански комплекс</i>	Мрежичко
		Урбанистички проект	<i>Базна саница</i>	Кавадарци
				Кавадарци
				Кавадарци

			Рудник	Кавадарци
32	Кисела Вода	Урбанистички план за село		Драчево
33	Кочани	Урбанистички проект	Базна сѐаница	Кочани
			Далновод и ѓрафосѐаница	повеќе нас.места
34	Конче	Урбанистички проект	Базна сѐаница	Д.Липовик
35	Кратово	Урбанистички проект	Базна сѐаница	Кнежево
				Страцин
36	Крива Паланка	Урбанистички проект	Базна сѐаница	Костур
				Трново
				Узем
37	Кривогаштани	Урбанистички план вон населено место	Сѐојански комѐлекс	Обршани
38	Крушево	Урбанистички проект	Базна сѐаница	Крушево
				Норово
39	Куманово	Урбанистички план вон населено место	Сѐојански комѐлекс	Горно Кожаре
				Куманово
				Табановце
		Урбанистички проект	Базна сѐаница	Куманово
				Лопате
40	Липково	Урбанистички план вон населено место	Сѐојански комѐлекс	Оризари
41	Македонска Каменица	Урбанистички план вон населено место	Сѐојански комѐлекс	Македонска Камен

		Урбанистички проект	Базна сџаница	Цера
42	Македонски Брод	Урбанистички проект	Базна сџаница	Македонски Брод
43	Маврово и Ростуша	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Болетин
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Врбен
				Сретково
Далновод и џрафосџаница	Жировница			
44	Могила	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Беранци
45	Неготино	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Криволак
				Неготино
				Долни Дисан
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Неготино
				Тимјаник
46	Новаци	Урбанистички проект	Сџојански комплекс	Рибарци
47	Охрид	Урбанистички план за село		Трепџа
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Охрид
				Завој
Опеница				
48	Осломеј	Урбанистички проект	Сообрашајна делница	Осломеј
49	Пехчево	Урбанистички проект	Базна сџаница	Негрево
50	Петровец	Урбанистички проект	Базна сџаница	Катланово
				Брезница
			Рудник	Катланово

51	повеќе ОПШТИНИ	Урбанистички проект	<i>Брана и хидроелектрана</i>	повеќе населени места
			<i>Далновод и џрафосџаница</i>	повеќе нас.места
				повеќе нас.места
			<i>Довод до акумулација</i>	повеќе нас.места
			<i>Гасовод</i>	повеќе нас.места
			<i>Оџџички кабел</i>	повеќе нас.места
				повеќе нас.места
<i>Сообрашајна делница</i>	повеќе нас.места			
	повеќе нас.места			
	повеќе нас.места			
52	Прилеп	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџоџански комџлекс</i>	Беровци
				Мажучиште
				ВароШ
				Прилеп
				Алинци
				Мажучиште
		<i>Турисџички комџлекс</i>	Ореовец	
		Урбанистички проект	<i>Базна сџџаница</i>	Присад
				Тополчани
				Плетвар
Прилеп				
53	Пробиштип	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџоџански комџлекс</i>	Пробиштип
54	Радовиш	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџоџански комџлекс</i>	Тополница
			<i>Рудник</i>	Радовиш

55	Ранковце	Урбанистички проект	Бензиска џумџа	Ранковце
56	Ресен	Урбанистички проект	Базна сџаница	Ресен
				Лескоец
				Стење
			Бензиска џумџа	Избишта
			Турисџички комџлекс	Сливница
				Долно Дупени
57	Росоман	Урбанистички план вон населено место	Сџоџански комџлекс	Росоман
58	Сарај	Урбанистички проект	Базна сџаница	Глумово
			Бензиска џумџа	Глумово
			Далновод и џрафосџаница	повеќе нас. места
59	Сопиште	Урбанистички проект	Базна сџаница	Јаболци
			Рудник	Сопиште
60	Старо Нагоричане	Урбанистички план вон населено место	Сџоџански комџлекс	Младо Нагоричане
				Младо Нагоричане
				Младо Нагоричане
		Турисџички комџлекс	Старо Нагоричане	
			Старо Нагоричане	
Урбанистички проект	Базна сџаница	Дејловце		
61	Струга	Урбанистички план вон населено место	Сџоџански комџлекс	Враниште
				Делогожди
			Турисџички комџлекс	Радожда
				Радожда
				Калишта

		Урбанистички проект	Базна сџаница	Луково
				Богојци
62	Струмица	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комлекс	Просениково
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Струмица
63	Свети Николе	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комлекс	Горобинци
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Свети Николе Свети Николе Свети Николе Свети Николе Трстеник Павлешенци Трстеник
64	Теарце	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комлекс	Лешок
		Урбанистички план за село		Глоѓи
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Пршовце Нераште
65	Тетово	Генерален урбанистички план		Тетово
		Урбанистички план вон населено место	Сџојански комлекс	Тетово Сараќино Тетово Тетово Џепчиште
			ТИРЗ	Сараќино
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Шипковица Тетово
			Бензиска џумџа	Сараќино
66	Василево	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комлекс	Радичево Градошорци
67	Велес	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комлекс	Башино Село

				Башино Село
			<i>Туристички комплекс</i>	Башино Село
				Башино Село
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Велес
				Велес
				Велес
68	Виница	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Липец
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Виница
				Калиманци
69	Вранештица	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Карбуница
				Карбуница
		Урбанистички план за село		Карбуница
70	Врапчиште	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Галате
		Урбанистички план за село		Добри Дол
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Пожаране
71	Зајас	Урбанистички план за село		Зајас
72	Зелениково	Урбанистички план вон населено место	<i>Туристички комплекс</i>	Пакошево

Елаборатите за условите за планирање на просторот кои што беа изработени за вкупно 72 единици на локалната самоуправа, претставуваат документациона основа за ефикасна имплементација на планските определби и за усогласување на сите интервенции во просторот со долгорочните цели и развојните определби утврдени со "Просторниот план на Р. Македонија" и со усвоените регионални планови: "Просторен план на регионот на акумулацијата Козјак", "Просторен план на регионот на заштитните зони на изворот Рашче" и "Просторниот план на регионот на сливот на река Треска".

4. ЕВИДЕНТИРАНИ ПРОМЕНИ ВО ПРОСТОРОТ ЈАНУАРИ - ДЕКЕМВРИ 2007 ГОДИНА

4.1. Економски основи на просторниот развој

Макроекономските перформанси според објавените остварени и проценети податоци за 2007 година¹ укажуваат дека објективно може да се очекува стапката на реален пораст на македонската економија за 2007 година да изнесува 5,1%², што претставува највисоко ниво на пораст во текот на последните 15 години самостојност на Државата. Истотака и според оценките на Министерството за финансии објавени во "Макроекономска политика на Република Македонија во 2008 година" се очекува дека стапката на раст на бруто домашниот производ (БДП) за 2007 год. ќе достигне околу 6% со што Р. Македонија се приклучува на групата на понапредни земји во транзиција како основ за забрзување на процесот за конвергенција со Европската Унија. Ваквиот пораст базира на остварените позитивни резултати во текот на 2007 година кои што се однесуваат на ниска и стабилна стапка на инфлација, значаен пораст на извозот, пораст на индустриското производство, зголемена инвестициска активност, но со сеуште мал обем и динамика на директните инвестиции, истотака и стапката на вработеност бележи пораст, но нивото на невработени лица е сеуште високо, каматните стапки бележат тренд на намалување и нивно конвергирање кон оние на западните земји од Европската Унија, девизните резерви растат итн.

Економските перформанси се резултат на ефектуирањето на процесот на реформски промени, политиката на мерки за поттикнување на развојот на претприемништвото, особено на малите и средни претпријатија, привлекување странски инвестиции и подобрување на бизнис климата во македонската економија.

4.1.1. Услови и појави на просторен развој на стопанскиот дејносни

Поттикнувач на економскиот развој и двигател на растот на БДП во 2007 година од произведен аспект се индустријата и услугите поради нивното доминантно учество во создавањето на Бруто домашниот производ.

Стопанската структура се карактеризира и понатаму со континуирана доминантност на индустријата, но исто така и со промени кон зголемување на учеството и значењето особено на секторот на услугите, трговијата, угостителството и туризмот, финансиските услуги, маркетинг услугите, информатичката и компјутерската технологија и ПТТ услугите и сл.

¹ Извор: "Претходни статистички податоци за Р. Македонија во 2007 година", Државен завод за статистика, декември 2007 год..

² Наведената стапка на пораст кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1% утврдени со Просторниот план на Р. Македонија врз основа на проектираните развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечните годишни стапки на пораст на БДП предложени во Студијата "Економски основи на Просторниот план на Република Македонија", група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето на стопанските дејности во просторот на Република Македонија и во 2007 година се остваруваше согласно определбите на Просторниот план на Р. Македонија во комбинација на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во лоцирање и просторно разместување на стопанските капацитети.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, просторната организација на стопанството во текот на 2007 година се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните или новите урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за стопанска намена или во просторот утврден со урбанистичките проекти и со урбанистички планови во населени места со стопанска функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и можности за отворање на комплементарни дејности.

Во изминатите децении на спонтано разместување на стопанските капацитети и со агломирањето на населението во просторот, се формираа центри-полови на развојот, но исто така и оски на развојот како поврзани единици во некаква "линија".

Половите на развој се сконцентрирани претежно на просторите кои во годините пред осамостојувањето беа определени општинските центри кои што со Законот за територијална организација на локалната самоуправа во Р. Македонија од 2004 година претставуваат градски населби. Анализата покажува дека и во 2007 година нема промени во однос на половите на развој, но присутни се сознанијата за различниот интензитет на гравитационите влијанија што објективно го вршат врз околниот урбан и рурален простор големите и средно големите градови: Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово, Гостивар и др.

Половите на развој поврзани во некакава линија ги сочинуваат оските на развојот кои во минатото се формирале во зависност од географските карактеристики на просторите, т.е. според релјефот, теченијата на реките и слично. Во денешно време позначајни станаа деловните односи меѓучовечките комуникации, географските белези, како и изградените инфраструктурни системи и стопански капацитети.

Оските на развојот ги повлекуваат линиите на инфраструктурните, посебно на сообраќајните системи, кои потоа, меѓусебно крстосувани, ја формираат целата мрежа.

Со Просторниот план на Р. Македонија дефинирани се пет оски на развој: "Источна", "Јужна", "Оска Север-југ", "Северна" и "Западна развојна оска".

Со поголем интензитет на влијанија се издвојува оската која минува по средината на територијата на Републиката. Таа го следи од Скопје на југ течението на реката Вардар. Формирана е историски во текот на целиот XX век, па и порано, а на југ, преку границата стигнува до Солун. По Првата светска војна таа продолжи и на север, па се спои со оската по течението на реката Морава. Денес, на територијата на земјата ги поврзува градовите: Куманово - Скопје - Велес - Неготино (и Кавадарци) - Демир Капија - Валандово - Гевгелија. На север од Скопје има и еден крак до Приштина. Какви промени и да се случат, во наредните децении оваа оска ќе остане главна.

Оска која може да се издвои по значењето и интензитетот на влијанија е т.н. "Северна развојна оска". Формирана е по Втората светска војна во северниот

и западниот дел на државата поврзувајќи ги градовите: Крива Паланка - Куманово - Скопје - Тетово - Гостивар - Кичево - Охрид - Струга. Во современите промени, оваа оска продолжува на исток кон Кустендил-Р. Бугарија и на запад кон Елбасан-Р. Албанија.

Останатите развојни оски се уште не се доволно активирани, но во перспектива, со развојот ќе го потврдуваат своето значење со што ќе се зголемува нивниот интензитет и влијанија врз целиот протор на Државата, делувајќи на остварување порамномерен економски и инфраструктурен развој.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната регулатива, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Бунарџик" која што е преименувана во ТИРЗ "Скопје1" и "Фени". Во текот на 2007 година во урбаниот опфат на ТИРЗ "Скопје1" беше изграден и отпочна со работа новиот стопански капацитет за производство на делови за автомобилката индустрија "Johanson Controls", еден од најпознатите светски брендови во оваа индустриска гранка.

Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во текот на 2007 година отпочнаа активности за изработка на урбанистички проекти за нови две технолошки индустриски развојни зони ТИРЗ "Штип" и ТИРЗ "Тетово".

Ефектуирањето на зоните со нови инвестиции ќе даде значаен придонес во поттикнување на економијата како на локалната заедница така и на националната економија.

Во амбиент на пазарно стопанство, сопственичка трансформација, приватна иницијатива и реструктурирање на претпријатијата, бројот на деловни субјекти на крајот на 2007 година според податоците на Централниот регистар изнесуваше околу 112 900. Во структурата на деловни субјекти по дејности најзастапени се субјектите во трговијата и деловните услуги. Оваа тенденција присатна во македонската економија е резултат на јакнење на малото и средно претприемништво и гаснење и сопственичка трансформација на некогаш големите претпријатија во Републиката.

Според формата на сопственост, деловните субјекти во приватна сопственост учествуваат со околу 90% во вкупниот број евидентирани деловни субјекти. Со останатите проценти се опфатени субјектите со недефинирана, општествена, мешовита и државна сопственост.

Структурата на деловните субјекти според Националната класификација на дејности, покажува дека најголемо структурно учество од околу 39% е регистрирано кај деловните субјекти во дејноста на трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата, потоа во секторот преработувачка индустрија 12%, во секторот сообраќај, складирање и врски 10,4%, во секторот градежништво околу 5%, во секторот хотели и ресторани 5,6% итн.

Постојниот просторен распоред (разместеност) на деловните субјекти е изразито нерамномерен, во смисла на поларизација помеѓу подрачјата на градовите и општините. Од вкупно евидентирани деловни субјекти во

Република Македонија, над 90% се лоцирани на подрачјето на општините со седиште во градовите.

Уште поголема е просторната нерамномерност присутна во разместеноста на капацитетите од преработувачката индустрија. Над 93% од овие капацитети се концентрирани во подрачјето на општините со седиште во градовите, претежно во стопанските зони дефинирани со генералните урбанистички планови. Големите индустриски зони воглавно се дел од урбаниот опфат на градските населби, кои што со ширењето на изградбата, особено во поголемите урбани центри, останале вткаени во градското ткиво. Во поголем број индустриски капацитети застапени се дејностите со долгогодишна традиција (прехранбена, текстилна, хемиска, дрвна, градежни материјали, металопреработувачка и др.).

Во однос на реализацијата на поставките за просторна разместеност на стопанските капацитети останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица и др.), додека на другите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, стопанството се потпира исклучиво на земјоделството. Во најголем број на руралните населби отсаствуваат урбанистички планови кои што се предуслов за создавање просторни услови за лоцирање на производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Основа за дисперзија на стопанските содржини според поставките на Просторниот план на Република Македонија за рамномерен развој на просторот на Државата е создавање просторни услови за нивно лоцирање и градба. Со изработка на урбанистичка документација се создава институционална основа за формирање на стопански зони во сите населби, со што се овозможува отпочнување на инвестиции за комунално опремување и сообраќајна поврзаност со потесното и поширокото окружување. Истотака со постојната урбанистичка документација за стопански комплекси вон населени места се создава мрежа на дисперзираните мали работни средишта кои што позитивно ќе влијаат на демографскиот, урбаниот и економски развој на општините и вкупно на развојот на Републиката.

Заложбата за рамномерен развој утврена со Просторниот план на Р. Македонија во 2007 година доби и законска основа со донесувањето на "Законот за рамномерен регионален развој" (Сл. весник на РМ бр 63/2007), кој се заснова на промовирање на полицентричниот модел на развој и отстранување на диспаратите помеѓу планските развојни региони, со цел забрзување на нивниот развој, зачувување на културниот идентитет на заедницата и поддршка на меѓуопштинската, регионалната и прекугранична соработка. Основа за планирање и програмирање на рамномерен регионален развој е "Стратегијата за регионален развој на Република Македонија" која во текот на 2007 година беше во фаза на изработка. Стратегијата претставува долгорочен плански документ врз чија основа ќе се изработат програми за развој на законски предвидените осум плански региони со цел конкретна операционализација на целите за рамномерност во развојот на македонскиот простор.

Во услови на процес на децентрализација, единиците на локалната самоуправа, соочени се со проблемот на недостиг на адекватен простор за лоцирање на стопански капацитети. Согласно нивните надлежности во областа на урбанизмот, превземаат мерки за измена и дополна на важечката, но застарена

документација или за обезбедување простор за стопанска намена со изработка на нова урбанистичка документација. Тоа е сложен процес кој бара одреден временски период согласно процедурата за донесување на урбанистичките планови.

Во текот на 2007 година отпочнати се активности за измени и дополнувања и за изработка на нови просторни и урбанистички планови со кои се обезбедува простор за лоцирање на нови стопански капацитети во општините.

Според доставените информативни листови од извештајните единици, во текот на 2007 год. донесени се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопанска намена во долунаведените единици на локалната самоуправа:

Планирани површини за стопанска намена според усвоена урбанистичка документација во 2007 година

1. Бутел

- индустриска зона
- 1) "Визбегово"
- зона за мало стопанство
- 2) "Бутел"
- сервисна зона
- 3) ул. "Босна и Херцеговина", 10 ха;

2. Гази Баба

- индустриска зона, П=20,56 ха;

3. Ѓорче Петров

- ДУП работна зона
- 4) ДУП дел од западна инд. зона Б1-П=4,41 ха;

4. Карпош

- сервисна зона
- 5) ДУП за локалитет Карпош 3-блок 4, П=5,3 ха;
- 6) ДУП за дел од МЗ Злокуќани, блок 3, П=4,38 ха;

5. Чаир

- сервисна зона
- 7) Тенеќе Маало П=3,1 ха

6. Битола

- индустриска зона
- 8) "Јужна индустриска зона Жабени" со урбан опфат од 85 ха;
- стопански комплекс
- 9) "Горни Чаир", Логоварди, површина од 7,5 ха;
- 10) "Мала Тумба", Дихово со површина од 1,6 ха;
- ДУП работна зона
- 11) "Боримечка- Урбан модул 1", површина од 4,06 ха;

7. Боговиње

- индустриска зона
- 12) "Боговиње", П=30 ха;
- 13) "Камеѓане", П=20 ха;

8. Валандово

- стопански комплекс

14) КО Раброво, производство на фармацевтски производи со придружни содржини, П=14,7 ха;

9. Велес

- зони за мало стопанство

15) Погон за производство на градежни материјали, П=2548 м²

16) Погон за тапаирање на мебел во нас. место Иванковци
П=1968 м²;

10. Вранештица

- индустриска зона

17) Вон населено место "Карбуница", П=3,5 ха;

- зона за мало стопанство

18) Вон населено место "Карбуница" П=0,134 ха;

11. Делчево

- индустриска зона и сервисна зона

19) ДУП "Сервисна зона"-Делчево, 5,64 ха;

12. Демир Капија

- зона за мало стопанство, П=7 ха

13. Илинден

- ТИРЗ "Скопје", П=100 ха;

14. Крива Паланка

- зона за мало стопанство

20) Вон населено место Мождивњак, П=16,2 ха;

21) Во населено место Конопница, П=32,4 ха;

22) Вон населено место м.в. Калин Камен, П=1,8 ха;

15. Петровец

- Мултифункционална зона "Ќојлија" (со намена спорт, рекреација, трговија, туризам, угостителство, мало стопанство)

16. Прилеп

- индустриска зона, П=околу 20 ха;
- зона за мало стопанство, П=32,19 ха;
- сервисна зона, П=23,39 ха;
- стопански комплекс, П=10,10 ха;

17. Ранковце

- индустриска зона

23) Локалитет "Криви Крушче" П=50 ха;

18. Радовиш

- стопански комплекс, "Ињево", П=3 ха;

19. Свети Николе

- сервисна зона

24) "Ливади", П=0,12 ха;

25) "Мавровица", П=0,18 ха;

26) "Влашки бресја", П=1,28 ха, Амзабегово;

- 27) "Лозов Расадник", П=0,15 ха;
- 28) "Лука", П=0,34 ха, Горобинци;

20. Струмица

- индустриска зона, вон населено место Струмица, П=44,46 ха

21. Чашка

- Со УП за с. Мелница се предвидува зона за стопански дејности: сервиси, магацини, стоваришта и сл. со П=2,35 ха.

Со изработката и усвојувањето на планската урбанистичка документација се отвора процес за надминување на постојната нерамнотежа во разместеноста на стопанските дејности и материјалните фондови, како еден од значајните сегменти на вкупниот развој.

Со Просторниот план на Република Македонија и со усвоените урбанистички планови се создаваат услови за разместување на стопанските капацитети според моделот на концентрирана дисперзија во просторот преку:

- проширување на стопански зони во самите урбани простори,
- основање на нови стопански зони издвоени од градежното подрачје на населбите и нивно комунално опремување и
- плански пристап во утврдување на локалитети за изградба на поединечни стопански комплекси надвор од населбите.

Согласно Просторниот план, постои определбата индустријата, малото стопанство и претприемништвото приоритетно да се сместуваат во зоните утврдени со урбанистичките планови во градежните подрачја на населбите со настојување кон подобро искористување на постојните индустриски и стопански зони наменети за овие дејности со цел рационално и целосно да се искористи просторот и инфраструктурата и да се спречи необјективното завземање на нови површини.

Просторна разместеност на производните капацитети на локално ниво се темели на определбата за врамнотежување на развојот со воспоставување на мрежа на дисперзирани мали и разновидни производни единици и понатамошно уредување на веќе формираниите големи и сложени стопански целини значајни за стопанскиот развој на Државата.

4.1.2. Промени во просторот

Во текот на 2007 година, според податоците доставени од извештајните единици, евидентирани се ново-изградени стопански објекти или објекти кои се во градба, во следните општини:

1. Аеродром

- трговски објект

1) Бензинска станица-Ново Лисиче; П=1505 м², 10 вработени;

2. Бутел

- индустриски објект

2) Визбегово

3. Гази Баба

- индустриски објект

3) ИИЗ, КО Маџари, П=300м²;

4) Производство на пластични обувки и магацин, с. Сингелиќ
900+900+38,7 м²;

- трговски објект

5) с. Трубарево, П=20 м²

6) с. Црешево, П=40 м²;

7) с. Црешево, П=50 м²;

8) Нас. Ченто, П=54 м²;

9) с. Јулумрели, П=45 м²;

10) Трговија на мало и земјоделски објект, с. Црешово, 25+90 м²;

- друг деловен објект

11) Магацин, с. Трубарево, П=750м²;

12) Магацин, с. Трубарево, П=588 м²;

13) Магацин, КО Маџари, П= 240 м²;

14) Печатница, П= 1320 м²;

15) Магацин за сточна храна, с. Раштак, 180+580 м²;

16) Салон за автомобили, Автокоманда, П=204 м²;

4. Сарај

- друг деловен објект

17) Населено место Сарај, П=364 м²;

18) Деловен објект с. Семениште, П=3098 м²;

19) Објект во функција на земјоделството, нас. место. Сарај,
П=8257м²;

20) Објект во функција на земјоделството, с. Глуново, П=1100 м²;

21) Објект во функција на земјоделството, с. Глуново, П=920 м²;

22) Објект во функција на земјоделството, с. Шишево, П=3979 м²;

23) Објект во функција на земјоделството, с. Шишево, П=673 м²;

24) Објект во функција на земјоделството

5. Центар

- туристичко-угостителски објект

25) Тасино Чешмиче П=6500м²;

- друг деловен објект

26) Деловен објект 1, П=2000м²;

27) М. Х. Јасмин П=10000м²;

5. Шуто Оризари

- Објекти со стопанска намена

28) Атар на с. Долно Оризари, четири објекти со површина од околу
еден хектар;

29) населба Шуто Оризари 5 објекти, П=0,5 ха;

6. Битола

- индустриски објект

30) Погон за мало стопанство- локација "Пат за Кравари, П=260 м², 8
вработени ;

- друг деловен објект

31) Магацин за шеќер, индустриска зона, П=600 м², 5 вработени;

- 32) Автосалон со административен простор, П=500 м², 10 вработени;
- 33) Автосервис, Индустриска зона, П=400 м², 5 вработени;
- 34) Магазин за брашно, Индустриска зона, П=300 м², 2 вработени;

7. Богданци

- индустриски објект

- 35) Објект за прехранбена индустрија, П=1640м², 23 вработени;
- 36) трговски објект
- 37) Два објекти со трговска дејност
- 38) друг деловен објект
- 39) Магазински простор

8. Боговиње

- индустриски објект

- 40) "Фриго Техника, П=300м², 46 вработени;
- 41) "Хит 73", П=1500м², 11 вработени;
- 42) "Лактоза", П=800 м², 6 вработени;

- туристичко-угостителски објект

- 43) Елита, Камењане;
- 44) Хајбери, Палчиште;
- 45) Лас Вегас, Пирок
- 46) Флоар, Боговиње

- сточарска фарма

- 47) Камењане;
- 48) Боговиње;
- 49) Новосело 2 (две фарми);
- 50) "Селце кеч";

- рибник

- 51) Јеловјане;

9. Велес

- 52) друг деловен објект, П=1818 м²;

10. Винаца

- индустриски објект

- 53) Производна хала со магацински простор "Мак Прогрес" П=3650 м², 5 вработени;
- 54) Винаца "Мебел Трејд" сушара за граѓа П=408,63 м²;
- 55) Винаца "Мебел Трејд" настрешница П=905,69 м²;
- 56) Винаца "Мебел Трејд" произведен погон за фурнир П=740,46 м², 15 вработени;
- 57) Пекланио-производна хала П=517 м², 6 вработени;
- 58) Лески стопански објект П=335м²

- друг деловен објект

- 59) Деловен објект во Винаца П=36,4 м²;
- 60) Пеклани-деловен објект П=130,4 м²;

11. Вранештица

- индустриски објект

- 61) Преработка и пакување на ореви, лешник, костен и кондиторски производи "Кашејца" во село Карбуница, П=1160 м², 20 вработени;

- друг деловен објект

62) Магазин за градежни материјали "Ѓубриште" во с. Челопеци, П=690 м², 5 вработени;

- сточарска фарма

63) С. Карбуница "Пески", 1400 грла живина, П=130 м²;

12. Градско

- индустриски објекти

64) Производство на премикси за адитив П=0,05 ха, 5 вработени;

13. Дебарца

- индустриски објект

65) Повеќе дејности-Белчишта, м.в. Сини Вирој, 10000м², 200 вработени;

14. Делчево

- индустриски објект

66) Текстилна индустрија, Делчево, П=670 м²;

15. Демир Хисар

- индустриски објект

67) Обработка на печурки во Загориче, П=520 м²;

- трговски објект

68) Магазинска хала, П=700 м², 15 вработени;

16. Желино

- индустриски објект

69) "Беса-Метал"-погон за производство на алум. и пласт. столарија, 20 вработени;

17. Илинден

- индустриски објект

70) Во опфат на ТИРЗ Бунарцик, Фабрика Johnson Controls за автомобилски делови, П=550 м², 60 вработени;

71) Во опфат на Рафинеријата за нафта "ОКТА", Постројка за производство на течен сулфур;

72) Фабрика за биодизел, П=1137 м², 9 вработени;

18. Јегуновце

- индустриски објект

73) Хала за производство на жичани производи П=1200 м², 10 вработени;

- трговски објект

74) Магазински простор П=80м², 4 вработени;

19. Крива Паланка

- туристичко-угостителски објект

75) Мотел, с. Кркља, П=0,255 ха, 20 вработени;

20. Маврово и Ростуше

- туристичко-угостителски објект

76) Хотел "Калин", с. Лазарополе, 2 вработени;

77) Хотел -ресторан, с. Јанче, 10 вработени

78) Хотел "Алпина", с. Маврово, 15 вработени;

79) Ресторан "Гламур", с. Маврово;

21. Македонски Брод

- индустриски објект

80) Пилана, населено место Долно Ижишта, П=8200 м², 10 вработени;

22. Неготино

- индустриски објект

81) Објект за складирање на вино, Долни Дисан, локалитет "Тиргина", П=1,5 ха;

82) Објект за складирање на вино, Неготино, локалитет "Рамкин Дол";

83) Објект за складирање на дрвна маса, Криволак, локалитет Ливада;

23. Пласница

- сточарска фарма

84) Сточарска фарма со капацитет од 2530 грла овци;

24. Прилеп

- индустриски објект

85) Производен погон за производи од хартија, м.в. "Горно Садово", П=741,57 м²;

86) Стопански комплекс за мелење и складирање сточна храна, нм "Лениште", П= 369 м²;

87) Стопански комплекс за производство на алкохолни пијалоци, П=360 м²;

88) Стопански комплекс за производство на безалкохолни пијалоци и пластична амбалажа, П=1340 м²;

- трговски објект

89) Бензинска станица мв "Шаторов камен", П=416,22 м²;

90) Бензинска станица, Прилеп, П=168 м²;

91) Бензинска станица с. Тополчани-с. Канатларци, П=70 м²;

92) Трговско-производствено услужен објект во работна зона по ГУП со П= 485 м²;

25. Ресен

- индустриски објект

93) Производна хала П=2070 м², 20 вработени;

- туристичко-угостителски објект

94) Ресторани (три) во Туристичка населба Претор, П=420 м², 34 вработени;

- трговски објект

95) Во градот П=520 м², 43 вработени;

26. Сопиште

- сточарска фарма

96) Село Јаболци 4000 грла овци, П=2 ха;

27. Старо Нагоричане

- индустриски објект

97) Младо Нагоричане, Производство на челична конструкција, П=1340 м², 10 вработени;

28. Струга

- трговски објект

98) Бензинска станица, с. Мислешево, П=4927 м²;

29. Струмица

- индустриски објект
- 99) Еден објект, Струмица, П=840,34 м²;
- 100) Еден објект, с. Добрејци, П=169,35 м²;
- трговски објект
- 101) Бензинска станица, П=2981 м², 11 вработени;
- 102) друг деловен објект
- 103) Струмица, вкупно 7 објекти: П=368,8 м², П=296,45 м², П=588,67 м², П=943,82 м², П=63,68 м², П=152,65 м², П=161,37 м²;
- 104) Добрејци, два објекти: П=282,89 м², П=1053 м²;
- 105) Дабиља, 4 објекти: 405,76 м², П=559,8 м², 559,8 м², П=31,05 м²;
- 106) Куклиш, 3 објекти: П=141,75 м², П=352,28 м², П=37,17 м²;
- 107) Муртино еден објект П=39,7 м²;

30. Чашка

- 108) Фарма-за свињи во с. Војница;

31. Чучер Сандево

- индустриски објект
- 109) Во Мирковци, погон за обработка на предмети од дрво П=516,2 м²;
- трговски објект
- 110) Продажен простор Бара Бел Камен п=275,6 м²;
- 111) Магазин во Стенковец, П=1134,78 м²;
- 112) Во Мирковци, продавница за прехранбени производи П=99 м²
- друг деловен објект
- 113) Бензинска станица Бара Бел Камен, П=72 м²;
- 114) Во Кучевиште: авто механичарска работилница, угостителски објект, работилница, продавница и магацин со П=317,82 м².

Наведените промени во просторот укажуваат за заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарно стопанство и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат со создавање услови за градба и отварање на нови стопански објекти кои придонесуваат за зголемување на бројот на вработената работна сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

Овие промени ја потврдуваат определбата утврдена со Просторниот план на Р. Македонија за дисперзија на стопанските содржини и во просторите каде до сега не биле создадени услови за развој на други дејности освен на земјоделските активности.

Според годишните извештаи добиени од локалната самоуправа за 2007 година евидентирани се промени во просторот во вкупно 31 општини. Најголем број од новоизградените стопанските капацитети се од областа на деловните и трговските дејности, потоа следат производните дејности. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се евидентирани во општините: Маврово и Ростуше, Центар, Боговиње и Крива Паланка.

4.2. Користење на земјштето

4.2.1. Земјоделско земјште

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството. Конфликтните ситуации кои произлегуваат од развојот на другите стопански и општествени активности се решаваат врз основа на критериуми за глобална општествено-економска рационалност и оправданост. Според определбите на Просторниот план на Р. Македонија во областа на заштита и користење на земјоделското земјште се предвидува спречување на деградацијата на педолошкиот слој и подобрување на неговите производни својства, зголемување на обработливите површини на оние терени каде постојат соодветни услови, како и максимално можно интензивирање на земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со промената што е предложена да се оствари до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјште.

Според расположивите податоци³ за 2006 година, Република Македонија располага со 1225513 ха земјоделско земјште. Односот помеѓу обработливите површини (537419 ха) и пасиштата (687324 ха) е 43,9% во однос 56,1%. Овој однос не кореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои соодносот помеѓу обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 49% наспроти 51%.

Во структурата на обработливото земјште доминираат површините под ораници и бавчи со 438925 ха или 81,7%, овоштарниците зафаќаат површина од 12991 ха или 2,4%, лозјата 25239 ха или 4,7% и остатокот од 60264 ха или 11,2% од вкупното обработливо земјште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјште, односно просечно по жител доаѓа 0,26 ха обработливо земјште или 0,22 ха ораници.

За остварување на стратешките цели за динамизирање на развојот на земјоделското производство, во текот на 2007 година, врз основа на политиката утврдена во оваа стопанска област, беа преземени значајни мерки и активности како што е Пописот за земјоделство кој што се спроведе за првпат по 40 години. Попис го даде статистичкиот портрет на македонското земјоделство и на сите активности што се превземаат во оваа стопанска дејност. Со податоците од Пописот се обезбедува сеопфатна слика за состојбите во македонското земјоделство со релевантни информации за бројот на индивидуалните земјоделски стопанства, вкупниот користен земјишен фонд за земјоделство, рибарство и шумарство, добиточниот фонд по видови и по категории, земјоделската механизација и опрема, агротехничките мерки според видот и

³ Статистичка публикација, бр. 564 " Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2006 "

површината на земјиште на која се применуваат, работната сила ангажирана во оваа дејност и сл.

Деталните статистички податоци, обработени по методологијата и статистичките стандарди на ЕУ ќе бидат во функција на воспоставување на Земјоделскиот информациски систем и воспоставување на Регистар на фарми и интеграција на различни регистри/бази на податоци во Регистарот, кои се дел од Земјоделскиот информациски систем.

Во 2007 година беа донесени неколку закони со кои се обезбедува подршка на определбите на Просторниот план на Р. Македонија во доменот на земјоделството.

Законот за земјоделско земјиште објавен во "Сл. весник на РМ бр. 135/07" со кој се уредува користењето, располагањето, заштитата и пренамената на земјоделското земјиште има за цел рационално користење на земјоделското земјиште како ограничен природен ресурс, заштита на земјоделското земјиште и обезбедување правна сигурност на сопствениците и корисниците на земјоделското земјиште.

Во 2007 година беше донесена "Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година" со која се дефинира основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и институционалниот развој, со што се овозможува обединување на националните приоритети во рамки на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ. Основната стратешка цел зцртана во Националната стратегија е зајакнување на способноста на земјоделството да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа, преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг; воспоставување на ефективни јавни и приватни институции; подобрување на приходите од фарма; осигурување на потрошувачите за пристап до безбедна, здрава храна; оптимална употреба на земјиштето, шумите и водата; и создавање на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

4.2.2. Шуми и шумско земјиште

Определбите зацртани со Просторниот план на Република Македонија во областа на користење на земјиштето кои се однесуваат на основната трансформација на земјиштето предвидуваат до 2020 год. да се изврши пренамена на 96.000 ха земјоделско земјиште, кои денес претставуваат необработени и напуштени ораници и бавчи од 6, 7 и 8 класа со релативно изразена ерозија, во шумско земјиште.

Со Просторниот план на Република Македонија до 2020 год. е предвидено површините под продуктивна намена (користени од примарниот сектор) да изнесуваат 2.335.000 ха или зголемување во однос на сегашните површини за 94.000 ха (4%). Во рамките на продуктивното користење на земјиштето најголеми површини ќе завзема земјоделското земјиште со 1.196.000 ха или 46,5% од вкупната територија на Република Македонија, односно 51,2% од продуктивните површини, а шумите и шумското земјиште ќе завземаат 1.140.000 ха или 48,8% од продуктивното земјиште.

Површините под шуми и шумско земјиште ќе се зголемат од сегашните 997.000 ха на 1.140.000 ха или зголемување за 14%, а со тоа во вкупната површина на Републиката ќе учествуваат со 44,3%. Во контекст на зголемувањето на површините под шуми до 2010 год. се планира да се пошумат 79.220 ха, а до 2020

год. 70.780 ха или вкупно шумите да се прошират со 150.000 ха новопошумени површини. Вкупното шумско земјиште обраснато со шуми во 2020 год. ќе изнесува 1.039.560 ха, односно шумовитоста ќе изнесува 40,4% или зголемување во однос на 2001 год. за 4%. Планираното намалување на земјоделското земјиште од сегашните 1.244.000 ха на 1.195.000 ха во 2020 год. произлегува од претходно споменатата пренамена на дел од површините под угари и необработено земјиште со слаби производни квалитети (ниска бонитетна вредност, неповолност за примена на механизација и развиени ерозивни процеси) во шумско земјиште. Квалитативни промени се предвидени во структурата на користењето на обработливото земјиште. Површините под пасишта со незначително намалување од 5.000 ха се задржуваат на 625.000 ха, со што во вкупната површина на Републиката ќе учествуваат со 24,3%, а во вкупната земјоделска површина (1.195.000 ха) со 52,3%. Обработливите површини се намалуваат од 612.000 ха во 2001 год. на 570.000 ха во 2020 година или за 42.000 ха. Освен кај ораниците и бавчите, кај останатите култури е предвидено зголемување на површините до 2020 год., односно кај овошните насади за 76%, кај лозовите насади за 30% и кај ливадите за 10%. Реално намалување на површините под ораници и бавчи, всушност, не постои, бидејќи 35% од нив не беа засеани (по повеќе основи). Во структурата на ораниците и понатаму површините под жита ќе имаат доминантно учество (53%) со незначително зголемување од 11.000 ха, површините под индустриски култури ќе се зголемат од 38.000 ха на 70.000 ха, површините под градинарски култури од 61.000 ха на 70.000 ха и фуражните култури ќе се зголемат од 37.000 ха на 65.000 ха.

Врз основа на анализата на добиените податоци за 2007 година од извештајните единици за следење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следново:

Според податоци обезбедени од извештајните листови пополнети од единиците на локалната самоуправа пренамена на непродуктивни површини во продуктивни е реализирана само во општина Демир Капија на површина од 12 ха.

Пошумување е извршено во само 16 општини на вкупна површина од 345,36ха.

Табела 2. Пошумени површини според извештајни единици од локалните единици

Општина	Пренамена на непродуктивни површини во продуктивни	ха	Реализирано пошумување по локалитети	Површина во ха
Струмица			Чамчифлик 4ха Цареви Кули 2ха	6
Велес			Езеро Младост 8ха	8
Желино			Атар на с.Желино 2ха	2
Чашка			КО Раковец 50ха КО Чашка 50ха КО Дреново 40ха	140
Пробиштип			н.м. Лесново 5ха	5
Боговиње			0,05ха	0,05
Дебарца			Славеј планина 7ха	7
Карпош			Кеј на Вардар 4,5ха	4,5
Кичево			Фрлогоец 2,5ха	2,5

Лозово			Дорфулија 30ха	30
Дебар			Осој и Дренок 26ха	26
Македонски Брод			Ќафа с.Могилец 20ха Пеклиште 3,26ха Добра Вода 7,2ха Крапа 3,25ха Требовље 2,1ха Песјак 21,4ха	57,21
Демир Капија		12ха	Криви Дабец 10ха Иберлија 2ха	12
Демир Хисар			Вирово 14ха	14
Теарце			Клисура на Доброшка река 1,1ха	1,1
Дојран			Ковачевик - Нов Дојран 30 ха	30
ВКУПНО		12		345,36

Според добиените податоци од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, состојбата на пошумени површини по локалитети е прикажана во следната табела:

Табела 3. Пошумени површини според Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во текот на 2007 година

Реден Број	Подружница-Општина	Локалитет	Пошумување на голини и ерозивни земјишта во (ха)
1	"Бабуна" Велес	м.в. "Гроот" и м.в. "Мујова Чешма"	130
2	"Шар" Гостивар	м.в. "Забел"	13
3	"Стогово" Дебар	м.в. "Лишка"	30
4	"Демир Капија" Демир Капија	м.в. "Бачилиште"	40
5	"Бигла" Демир Хисар	м.в. "Копитенски Рид"	30
6	"Бор" Кавадарци	ШСЕ "Дошница" оддел 32, голина бр 2	22
7	"Осогово" К. Паланка	м.в. "Орлов Камен"	60
8	"Куманово" Куманово	м.в. "Забел", м.в. "Орловец", м.в. "Стар Овоштарник", м.в. "Мокро Поле", м.в. "Лозиште"	110
9	"Преспа Дрво" Ресен	м.в. "Долги Рид"	40
10	"Шумарство" Св. Николе	м.в. "Сиври"	151
11	"Караџица" Скопје	м.в. "Умин Дол", м.в. "Крст"	22
12	"Беласица" Струмица	ШСЕ "Готен Нивичино" оддел 27 голина 4	26

13	"Серта" Штип	м.в. "Кршла"	150
	ВКУПНО		824

Иако наведените податоци се нецелосни, сепак може да се заклучи дека регистрираните промени во користењето на земјиште се индикатор на интенциите на локалната самоуправа и соодветните ресори за позитивни промени и во доменот на користењето на земјиштето.

4.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Металичните минерални сировини се широко распространети. Најбогати и најквалитетни се олово-цинковите руди застапени во Источна Македонија, каде се врши и нивната експлоатација во постојните рудници Злетово, Саса и Тораница. Рудите на црните метали (железо, хром, манган) најчесто содржат низок процент на метал или се исцрпени рудните резерви.

Разновидниот геолошки состав и геолошко-тектонската еволуција на терените на Република Македонија овозможиле да се создадат голем број на лежишта, наоѓалишта и појави на различни неметални минерални сировини од кои, од економски аспект, најперспективни се: карбонатните сировини (мермер, травертин, варовници, доломити, магнезит, лапорци), силициските творби (кварц, кварцит, кварцен песок, опалит, перлит, туфови), фелтспатите (натриски, калиски), гипсот, архитектонско-градежниот камен (гранит, гнајс), базалтот, дијабазот и други.

Енергетските минерални потенцијали на Републиката се скромни, како по структура, така и по расположивите резерви. Јагленот во вид на лигнит е најголемото енергетско минерално богатство распространето во: Пелагонискиот, Беровско-Делчевскиот, Ресенскиот, Струшкиот, Скопскиот и Кичевскиот седиментен басен.

Реонизација на рудниите наоѓалишта

Респектирајќи го геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predispositions во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони:

1. Западномакедонскиот масив - просторот западно од линијата Радушја-Скопје-Солунска Глава-Битола до државната граница со Албанија.

2. Пелагонидите - средишниот дел на територијата на Републиката помеѓу с. Живојно и рудникот Алшар (во непосредна близина на македонско-грчката граница на југ, па кон ССЗ до линијата с. Драчевица - с. Вражале на околу 10 км јужно од Скопје).

3. Вардарската зона - во правецот ССЗ-ЈИ, од линијата Радушја -с.Табановце на северната државна граница, кон ЈИ по линијата рудник Алшар - с. Николик кај Дојранското Езеро, го зазема средишниот дел на државата.

4. Кратовско-злетовската вулканска област - североисточниот дел од државната територија со простор помеѓу јужните падини на планината Козјак - Кумановското и Кочанското Поле на југоисток.

5. Српско-македонскиот масив - источниот дел од територијата на Републиката, источно од линијата с. Четирце (во близина на северната граница) - Пантелеј (Кочанско) - Ореовица (Радовишко) - Струмица - с. Николиќ - до источната граница кон Бугарија, во југо - источниот дел со Грција.

6. Кенозојските седиментни басени се најмладите езерски, а веројатно и марински седиментациони басени, со различна кенозојска старост и различна литолошка и геотектонска градба (полошкиот, скопскиот, кума-новскиот, славишкиот, овчеполскиот, делчевско-пехчевскиот, струмичкиот, тиквешкиот, пелагонискиот, ресенски-от, дебарскиот и струшкиот).

Спред пополнетиот информативен лист доставен од Министерството за економија во чија надлежност е издавање концесии за експлоатација на рудните ресурси, во 2007 година врз основа на концесии се врши експлоатација во вкупно 17 општини на површина од околу 1230 ха.

Табела 4. Експлоатација на минерални сировини по видови, површини и по општини (издадени концесии)

Р.Б.	Општина	Локалитет	Вид на минерална сировина	Површина во ха
1	Шуто Оризари	Коњски дол Г. и Д. Оризари	Песок и чакал	2
2	Липково	Рудник Лојане- с.Лојане	Антимон	9,7
3	Куманово	Красте-Бел Камен- с. Пчиња	Варовник	33
		с. Сопот	Варовник	9
4	Ранковце	Славишко поле-с. Ветуница	Вулкански туф	25
5	Кратово	Бреза-Лисец	подземна вода	69
6	Чешиново- Облешево	с.Уларци	Керамичка глина	86
		с.Уларци	Керамичка глина	112,5
		с. Жиганци и с. Пишица	Керамичка глина	78
7	Кочани	с. Грдовци и с. Прибачево	Керамичка глина	64
8	Виница	Топлички рид	Подземна вода	0,3
9	Пехчево	Крстот с. Умлена	Кварц	9
		Подуево	Глина	17
10	Струмица	Буковиќ	Варовник	11
11	Конче	Грамадите с. Долни Липовиќ	Кварц	2
12	Велес	Гроот	Никел	79
13	Чашка	Дрми с.Ораов Дол	Кварц	150
		с. Ораовдол	Кварц	150
14	Кавадарци	Вирот - Црквата - с. Моклишта	Минерална вода	8
15	Прилеп	с. Мајдан	Подземна вода	33
		Поле - с. Бешиште	Оникс	67

16	Новаци	Брод Гнеотино	јаглен	115
17	Демир Хисар	с. Базерник - Сопотница	Глина и Глинизиран шкрилец	100

4.3. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура

Водата може да се издвои како посебен услов за развој на една земја, бидејќи таа е незаменлив ресурс без кој нема опстанок. Таа е присутна во сите дејности на човековото живеење. Водата како највитален ресурс мора да се третира како добро од општ интерес, поради што треба да се користи рационално, повеќекратно и повеќенаменски.

Со Просторниот план на Р.Македонија зацртано е дека долгорочното планирање и реализацијата на активностите во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура треба да се одвива во правец на:

- Целосно користење на хидропотенцијалот на водотеците во склоп на повеќенаменски системи;
- Користење на повеќенаменски акумулации како главни извори за наводнување.

Завршувањето на изградбата на браната "Лисиче" на реката Тополка и тековната изградба на ХС "Злетовица" и браната "Св. Петка" претставуваат реализација на планираните одредби.

Браната "Лисиче" како важен водостопански објект во текот на 2007 год. е целосно изградена и е пуштена во функција. Нејзината градба е почната во 1991 год. и градежните работи се одвиваа во зависност од расположивите средства. Започнато е полнењето на акумулацијата со вода, со тоа што веќе е во функција обезбедувањето на биолошкиот минимум во реката. Во текот на 2008 год. потребно е да се изврши приклучување на градот Велес на веќе изградениот довод за вода.

Во текот на 2007 год. течат активностите за изградба на два значајни водостопански објекти за Р.Македонија: повеќенаменскиот хидросистем "Злетовица" и браната "Св. Петка" на реката Треска, чии градби се започнати во текот на 2006 год.

Повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" е проект од висок приоритет за реализација во Р. Македонија. Со изградбата на ХС "Злетовица" ќе се овозможи водоснабдување на преку 100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од $56,40 \times 10^6$ KWh.

ХС "Злетовица" се состои од:

- брана и акумулација "Кнежево";
- алиментациони доводи од реките Крушевичка Емиричка и Венечка;
- зафати и главни доводи за водоснабдување на населението во општините Кратово, Пробиштип, Штип, Св. Николе, Карбинци и Лозово;
- зафати и главни доводи со мрежа за наводнување на 3.100 ха;
- зафати, доводи, цевководи и останати објекти за енергетските објекти: ХЕЦ "Злетово I", "Злетово II" и "Злетово III";

Изградбата на ХС "Злетовица" ќе се одвива во три фази:

- I фаза

1. Пристапен пат до браната "Кнежево"
 2. Брана и придружни објекти
 3. Зафати и доводни цевководи за водоснабдување
- II фаза
4. Изградба на системи за наводнување
 5. Долна зона со површина од 2.050 ха
 6. Горна зона со површина од 1.050 ха
- III фаза
7. Изградба на три мали хидроцентрали по течение на р. Злетовица со вкупно инсталирана моќност од 15 MW и планирано годишно производство на електрична енергија од 56,4 GWh.

Согласно програмата за работа во текот на 2007 год. од I фаза се реализирани следните активности:

- 1) Пристапниот пат во должина од 20,0 км целосно е асфалтиран. Во текот на 2006 год. асфалтирани се 18,0 км, а останатите 2,0 км. според предвидената динамика завршени се во 2007 год.;
- 2) Отпочнати се активностите за изградба на камено насипната брана "Кнежево":
 - Изграден е опточниот тунел со должина од 294 м;
 - Почнато е со фундарањето на левиот и десниот бок на браната;
 - Почната се работите за пробивање на пристапниот пат до зафатот на Кучевишка Река;
 - Почната е санација на нестабилни карпи по должина на пристапниот пат;
- 3) Од предвидените зафати и доводни цевководи за водоснабдување реализирано е:
 - Поставен е цевководот од Горни Балван кон Штип во должина од 6 км или 53% од вкупната должина;
 - Поставен е цевководот од Горни Балван кон Свети Николе во должина од 6,2 км или 25% од вкупната должина;
 - Почнато е со градба на заедничкиот цевковод и поставени се цевки до должина од 5,5 км или 25% од вкупната должина;
 - Почнати се градежните работи за изградба на зафат 1 за водоснабдување на Пробиштип со Злетово и реализирано е 51% од објектот;
 - Почнати се градежните работи за изградба на зафат 3 за водоснабдување на Штип и Свети Николе и реализирано е 48% од објектот;
 - Се работи на археолошки ископувања кои се наоѓаат по должина на трасата на цевководот за водоснабдување

Во фаза на градба е браната "Св. Петка" на реката Треска. Намената на акумулацијата е: израмнување на водите од ХЕЦ "Козјак", производство на електрична енергија и обезбедување вода за индустријата во градот Скопје и за наводнување на Скопско Поле.

Реализацијата е почната во 2006 год. со изградбата на објектите од I фаза (пристапен пат, шахтен преливник, темелен испуст и опточен тунел).

Во текот на 2007 год. продолжена е изградбата со целосна изграденост на загатот, започнато е со минирање за стабилизирање на боковите на браната и во

завршна фаза се проектите за објектите од II фаза (брана, машинска хала и др.) Се очекува дека реализацијата на II фаза ќе започне во текот на 2008 год.

Со ПП на РМ зацртана е изградбата на акумулацијата "Лошана" на река Лошана. Изградбата на акумулацијата "Лошана" на реката Лошана дава голем придонес во сè вкупниот развој на општината бидејќи овозможува водоснабдување на 15.000 жители од општина Делчево и наводнување на 200 ха обработлива површина.

Со Просторниот план на Р. Македонија во развојот на системите за наводнување зацртано е: реконструкција и рехабилитација на постојните системи; доградба на постојните системи и изградба на нови системи.

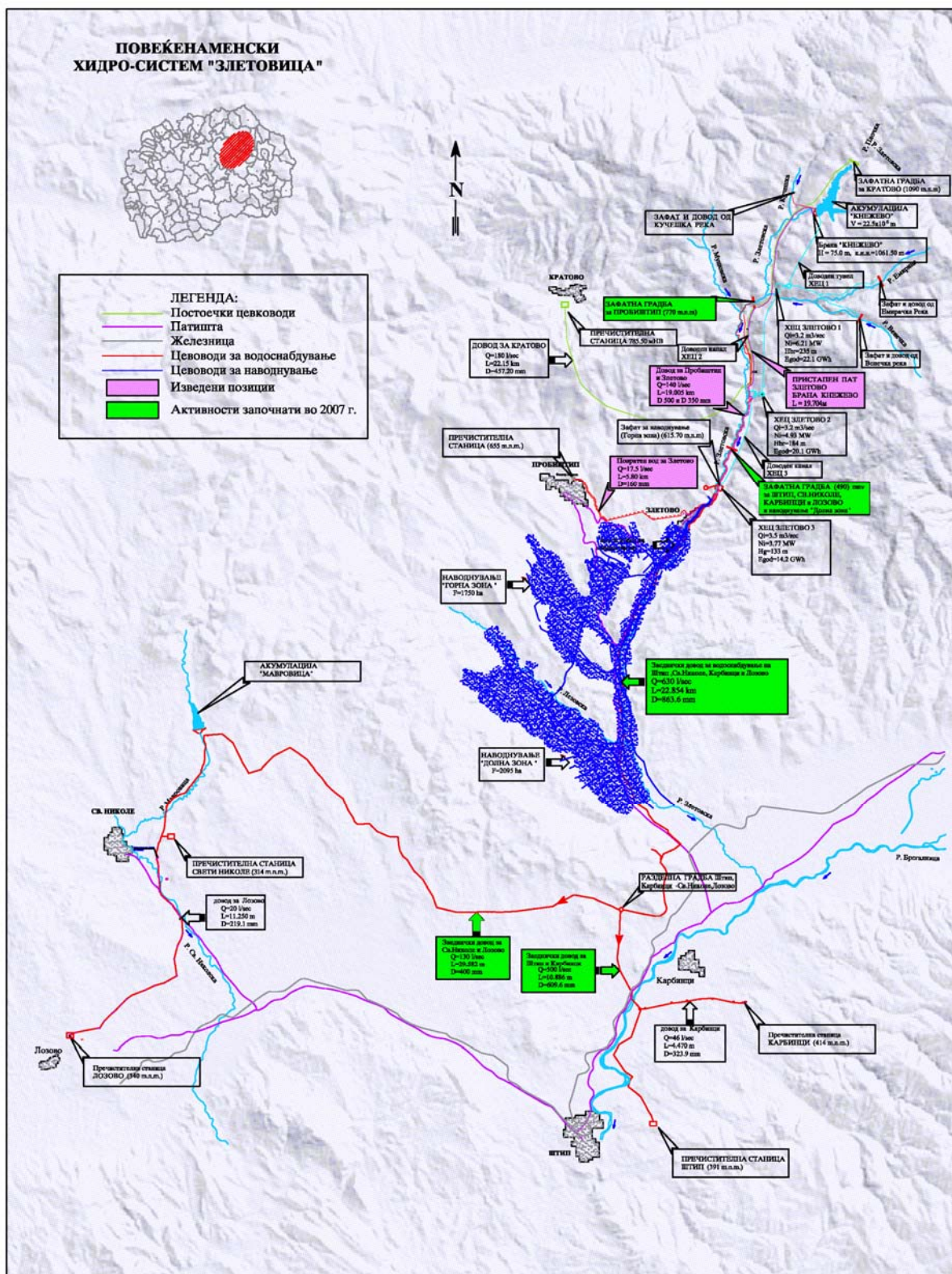
Република Македонија располага со околу 657.689 ха обработливо земјиште од кои погодни за наводнување се 370.580 ха или 56%. Со системи за наводнување покриени се 126.617 ха, а се наводнуваат само 50.000 до 60.000 ха земјиште. Изградбата и реконструкцијата на системи за наводнување, односно реализација на проектот "Јужна Вардарска Долина" е реализација на планските определби во Просторниот план на РМ за заштита на земјоделското земјиште и изградба на системи за наводнување за поквалитетно земјоделско производство.

Во областа на наводнувањето на обработливите површини, со поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, во 2006 год. започната е изградба на системи за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар. Во 2007 год. завршена е првата фаза од изградбата на системите за наводнување која опфаќа вкупна површина од 2.628 ха и реконструкција на површина од 1.050 ха:

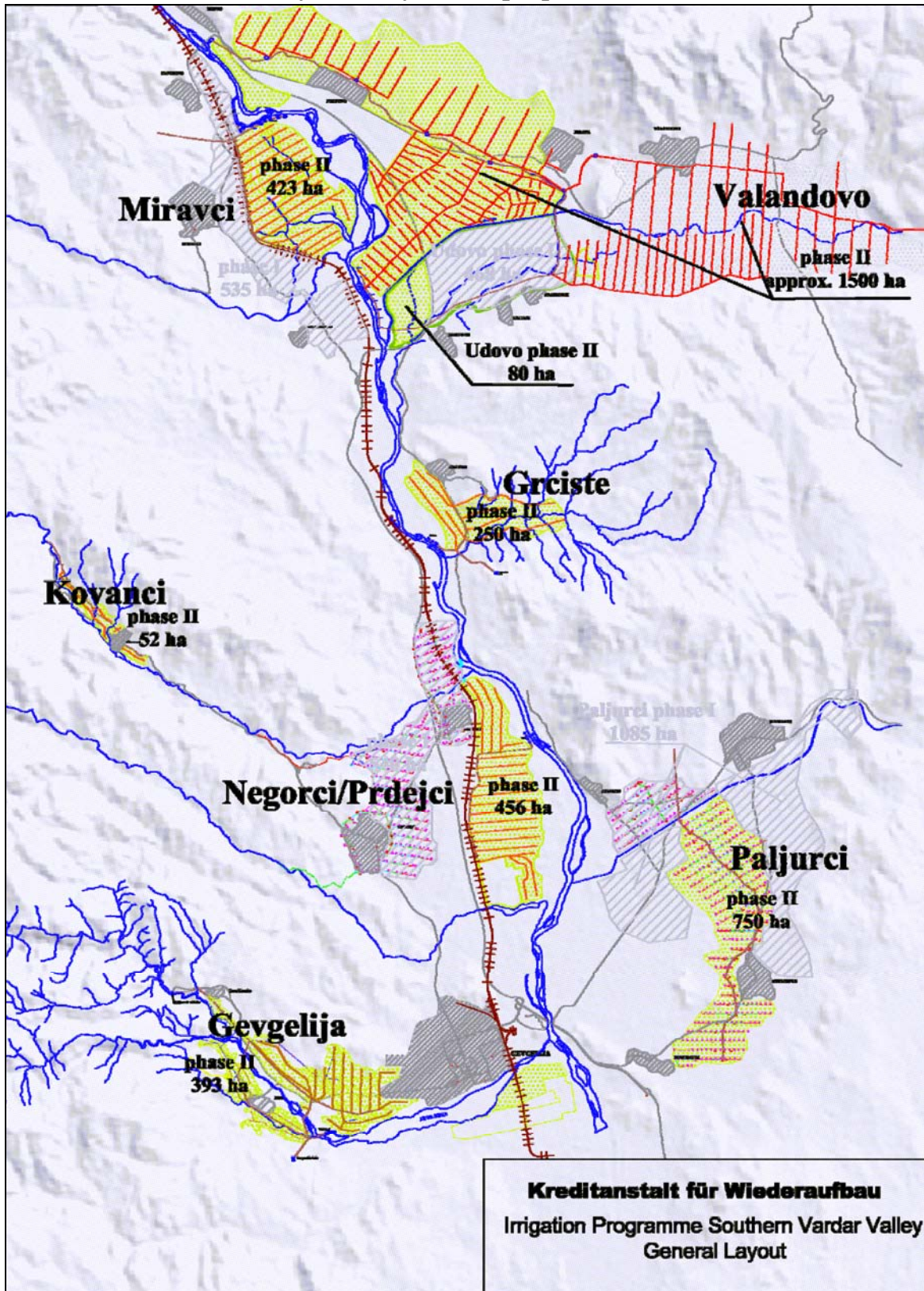
- Систем Миравци кој опфаќа површина од 535 ха;
- Систем Удово кој опфаќа површина од 468 ха;
- Систем Негорци/Предејци кој опфаќа површина од 540 ха;
- Систем Паљурци кој опфаќа површина од 1085 ха. Системот Паљурци опфаќа и реконструкција на системи на површина од 1.050 ха.

Во втора фаза се предвидува изградба на системи за наводнување на површина од 3.904 ха на системите Миравци, Удово, Валандово, Грчиште, Кованци, Негорци/Предејци, Паљурци и Гевгелија. Реализацијата е започната со веќе завршена проектна документација за дел од системите и се очекува дека во текот на 2008 год. ќе започнат и градежните активности.

Како можни изворници за наводнување се сметаат и малите акумулации чии број, согласно планските определби на ПП на Р. Македонија до 2020 год. треба да се зголеми за уште околу 100 профили. Изградбата на мали акумулации се одвива со слаб интензитет. Во изминатата година започната е изградба на само една микроакумулација, исто како и во текот на 2006 год. кога беше изградена микроакумулација на Црна Река во атарот на село Добромири. Во текот на 2007 год. започната е изградба на микроакумулација на река Гардалејца, КО М. Доленци во општина Другово. Водите од оваа акумулација ќе се користат за наводнување на 8,0 ха обработливи површини.

Системи за наводнување "Јужно-Вардарска долина"

4.3.1. Табеларен преглед на промените наменети наменети во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура

Со Просторниот план појдовна основа и цел во развојот на водостопанството е да се обезбеди доволна количина квалитетна вода, првенствено за водоснабдување на населението и за сите други дејности кои произлегуваат од сегашниот и планираниот развој на Републиката. Развојот на водостопанството треба да се одвива и во правец на уредување на режимот на водите, користењето и заштитата на водите. Активностите кои се превземени во реализацијата на целите зацртани со Просторниот план по општини и населени места прикажани се во следната табела:

Табела 5. Преглед на промените настанати во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
1	Скопје		1. Во тек е изработка на физибилити студија за изградба на пречистителна станица за отпадни води за градот Скопје кај с. Трубареве.		1. Во тек на изработка е Основниот проект за регулација на коритото на р. Вардар во должина од 5 км. за заштита на изворот Рапче од поплавување.		
2	Аеродром						
3	Бугел	1. Во фаза на градба е систем за водоснабдување на селата Љуботен и Љубанци	1. Изграден е кан. систем за селата Љубанци, Радишани, Визбегово и м.в. Љуботенски пат				
4	Гази Баба	1. Изграден е систем за водоснабдување на с. Раптак со довод од 800 м и секундарна мрежа од 400 м. со ф 110мм					
5	Ѓорче Петров	1. Проширена е вод. мрежа во с. Никиштани со изградба на довод во долж.	1. Во с. Волково изграден е колектор во долж. од 1,05 км. Реципиент р. Лепенец				

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акumulации
		од 1,8 км и резервоар од 200 м ³	2. Проширена е канал мрежа во с. Ново Село во долж. од 0,5 км.				
6	Карпош	1. Проширување на постоечкиот вод. систем за с. Бардовци, со приклучување на ф1600 од изворот Рашче и изградба на сек. мрежа во долж. од 1,28 км.					
7	Кисела Вода						
8	Сарај	1. Селата Крушопек и Лока приклучени се на вод. систем на градот Скопје и изградена е сек. мрежа во долж. од 3,0 км.	1. Во фаза на градба е фек. мрежа во с. Кондово. Пречистителната станица е изградена. 2. Во фаза на градба е фек. мрежа во с. Д. Свиларе. Во вкупна должина од 6,5 км . Пречистителната станица нема				
9	Центар	1. Изградена секундарна мрежа во долж. од 0,6 км.	1. Изградена сек. фек. мрежа во долж од 0,2 км.				
10	Чаир						
11	Шуто Оризари						
12	Арачиново	1. Во завршна фаза е изградбата на водосна бдителниот систем за Арачиново започнат во 2004 год.					
13	Берово						
14	Битола	1. Изграден е водовод за с. Острец во долж. од 2,0 км.					

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акumulации
		2. Изграден е довод за с. Лажец					
15	Богданци	1. Изграден е довод за с. Стојаково	/	/	/	/	/
16	Боговиње		1. Кан. систем во с. Пирок во долж. од 0,4 км.				
17	Босилово	1. Изграден е систем за водоснабдување на селата Робово и Еднокуќево исо долж. на сек. мрежа од 5,7 км.					
18	Брвеница	1. Довршен е вод. систем за н.м. Горни Челопек, опочнат во 2006 год.					
19	Валандово		1. Изградена сек. канали зациона мрежа во долж. од 0,6 км				
20	Василево						
21	Вевчани						
22	Велес	1. Изградена е вод. мрежа во населбата на езеро Младост во долж од 2,5 км	1. Изграден е колектор за сателитска населба Новачани во долж. од 2 км . и пречистителна станица 1500 ЕЖ. Реципиент р. Вардар 2. Изграден е колектор за с. Речани во долж. од 1,2 км . и пречистителна станица 1500ЕЖ. Реципиент р. Вардар				
23	Виница		1. Извршено е проширување на фек. канализација во				

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
			Виница и с. Блатец и Истибања во вкупна долж. од 2,1 км.				
24	Вранештица	1. На ВС "Студенчица " се приклучени с. Карбуница и Светораче	1. Во фаза на градба е кан. мрежа за с. Челопеци. Во план е и пречистителна станица за 600 ЕЖ		1. Извршена е регулација на р. Треска во должина од 5,5, км.		
25	Врапчиште	1. Довод за с. Калиште во долж од 1,5 км					
26	Гевгелија						
27	Гостивар						
28	Градско	1. Доградба на вод. систем за Градско и с. Кочилари во долж од 2,0 км и изградба на резервоар за с. Кочилари од 100м ³	1. Извршено е проширување на канал. мрежа во Градско во долж од 1,1 км				
29	Дебар	1. Санација, реконструкција и доградба на водовод за с. Д. Косоврасти					
30	Дебарца	1. Изграден е водовод за с. Мраморец (резервоар и каптажа)	1. Изградена е фек. канализација за с.Белчишта со пречистителна станица, 2. Изградена е фек. канализација за с. Оровник				
31	Делчево	1. Извршено е реконструкција на вод. мрежа во градот Делчево во долж од 1,5 км	1. Извршено е проширување на канал. мрежа во градот Делчево во долж од 0,5 км				1. Во фаза на изградба е акумулација Лошана на р. Лошана.
32	Демир Капија		1. Извршено е доградба на колекторот во долж. од 0,6км во Демир Капија				

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
33	Демир Хисар	1. Изградба на сек. мрежа во с. Смилево во долж. од 1,8 км.	1. За селата Суводол и Купретино изведено е 0,7 км од колекторот, сек. мрежа во долж од 5,3 км и пречистителна станица за 800 ЕЖ. Реципиент Стара Река. 2. За с. Сопотница изграден е колектор од 7,0 км и сек. мрежа од 1,0 км со пречистителна станица за 800 ЕЖ. Реципиент Црна Река		1. 2. Регулирана е реката во с. Обедник во долж. од 0,23 км (продолжение на I фаза)		
34	Дојран	1. Проширена е вод. мрежа на с. Гопчели со изградба на пумпна станица и резервоар од 100 м ³ .					
35	Долнени	1. Приклучени се селата Бело Поле, Вранче и Средорек на РВ "Студенчица" 2. Проширен е постоечкиот вод. систем за с. Лажани со изградба на резервоар од 300 м ³	1. За с. Житоше изграден е колектор во долж. од 7,5 км и пречистителна станица за 1000 ЕЖ. Реципиент р. Житошка 2. Во с. Дебреште изградена е втора пречистителна станица со капацитет од 500 ЕЖ 3. Во с. Лажани изграден е колектор во долж. од 4,5 км. Реципиент р. Саждејца.				
36	Другово		1. Изградба на фек. канал. за Другово (прва фаза почната во 1999/2000 год во долж. од 1,8 км) во долж. од 1,068 км.				1. Во фаза на градба е микроакумулација на р. Гардалејца, КО М. Доленци, за

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акumulации
							наводнување на 8 ха обработлива површина
37	Желино						
38	Зајас						
39	Зелениково						
40	Зрновци						
41	Илинден						
42	Јегуновце	1. Изграден е водозафат и резервоар за с. Орашје 2. Изграден е довод за с. Јажинце					
43	Кавадарци		1. Отпочната изградба на фек. канализација за с. Конопиште.				
44	Карбинци						
45	Кичево	1. Проширена е градската вод. мрежа во долж од 2.1км.	1. Проширена е градската канализациона мрежа во долж од 2км. 2. Проширена е кан. мрежа во с. Осој				
46	Кочче	Реконструкција на потисен цевовод за с. Дедино во долж од 1 км	1. Изградена сек. мрежа за с. Ракитец во долж од 0,5 км. ф 200.				
47	Кочани		1. Проширување на фек. канал. мрежа во градот Кочани со изградба на колектор и сек. мрежа во долж од 5,7 км.				
48	Кратово	1. Во тек на градба е ХС					

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
		"Злетовица"					
49	Крива Паланка						
50	Кривогаштани		1. Изградба на пречистителна станица во Кривогаштани со капацитет од 3200 ЕЖ, започната во 2006 год.				
51	Крушево	1. Изграден е систем за водоснабдување за с. Врбоец. 2. Изграден е довод за с. Саждево					
52	Куманово						
53	Липково		1. Во фаза на градба фек. кан за с. Опае. 2. Отпочната градба на фек. кан во с. Лојане				
54	Лозово	1. Изграден е довод со резервоар (30 м ³) за с. Гузумелци					
55	Маврово и Ростуша	3. Проширен е вод. систем за с. Леуново со изградба на довод во должина од 3,4 км и ф120 мм од извор Арамиски Камен 4. Проширен е вод. систем за с. Жировница со изградба на довод во долж. од 6,7 км и ф 250-75 од извор м.в. Говедарица и изграден е нов резервоар од 160 м ³	1. Изградена е пречистителна станица за с. Ростуше и Велебрдо со капацитет 2300 ЕЖ. Реципиент р. Радика. 1. Изградена е пречистителна станица за с. Скудриње и Присојница со капацитет 3700 ЕЖ. Реципиент р. Радика. 2. Изградена е пречистителна станица за с. Жировница со капацитет 2500 ЕЖ.				

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акumulации
			Реципиент р. Радика. 3. Изградена е пречистителна станица за с. Требиште со капацитет 1200 ЕЖ. Реципиент Требишка Р.				
56	М. Каменица	1. Изграден е довод за вода за село Дулица во должина од 17 км	1. Изграден е дел од колекторот за отпадни води во М. Каменица во должина од 0,6 км.				
57	М. Брод	1. Изграден е систем за водоснабдување на с. Дреново со зафаќање на изворска вода и изградба на довод во долж. од 3,7, резервоар од 30 м ³ и секундарна мрежа од 1,0 км					
58	Мопла						
59	Неготино		1. Во тек е изградба на фек. кан. мрежа во с. Војшанци. 2. Проширување на кан. мрежа во Неготино од 500 м.				
60	Новаци	1. Изграден е систем за водоснабдување за с. Рибарци и Гнеотино во долж. од 4 км.	1. Изградена е канализациона мрежа во с. Новаци во долж. од 1,2 км од вкупно 4,5 км.				
61	Ново Село						
62	Осломеј						
63	Охрид						
64	Петровец	1. Во фаза на градба е вод. систем за с. Горно Коњари од бунари. Системот се состои од пумпна станица и					

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акumulации
		резервоар од 100 м ³ 2. Во фаза на градба е вод систем за с. Чифлик. Системот се состои од бунар, пумпна станица и резервоар од 50 м ³					
65	Пехчево	1. С. Умлена и Робово. приклучени се на ВС "Пехчево"	2. Изградена е сек. мрежа од фекализација во с. Робово во долж. од 0,95 км и за с. Умлена во долж. од 1,25 км. Реципиенти се Умленска и Робовска Река.				
66	Пласница	1. Изграден е вод. систем за Пласница со изградба на довод од 4,0 км, сек. мрежа од 3,5 км и резервоар					
67	Прилеп	1. Во Прилеп е изградена сек. вод. мрежа во должина од 1,7 км 2. Проширен е постоечкиот вод. систем за с. Чепигово со изградбана резервоар од 100 м ³ 3. Изградба на водовод за с. Штавица	1. Во Прилеп е изградена сек. кан. мрежа во долж. од 1,38 км. 2. За Варош изградена е сек. атмосферска кан. во долж. од 0,85 км.				
68	Пробиштип	1. Изведена е последната делница од цевководот за водоснабдување на Пробиштип и Злетово во долж. од 2,7 км	1. Изградена е сек. канал. мрежа во с. Долни Стубол во долж. од 1,5 км. Реципиент Стуболска Река	1. Ново наводнувани површини од 100 ха со отворени канали			
69	Радовиш						
70	Ранковце	1. Во фаза на градба е вод.					

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акumulации
		<p>систем за с. Опила, кој се состои од бунар со пумпна станица, главен довод и сек. мрежа во должина од 15,0 км и резервоар од 100 м³.</p> <p>2. Изграден е вод. систем за с. Петралица кој се состои од бунар со пумпна станица, главен довод и сек. мрежа во должина од 6,0 км и резервоар од 50 м³.</p> <p>3. Извршено е проширување на вод. систем за с. Одрено</p>					
71	Ресен	1. Изградена е вод. мрежа во с. Крани во должина од 13 км.					
72	Росоман		1. Отпочната градба на фек. кан. во с. Крушевица				
73	Свети Николе	1. Во фаза на изградба е алтернативен изворник за водоснабдување на Св. Николе од бунарско подрачје во м.в. Дивјак					
74	Сопиште	1. Изграден е вод. систем за с. Држилово со довод од 0,3 км, резервоар од 100 м ³ и сек. мрежа од 4,8 км	1. Проширен а е кан. мрежа во Сопиште со изградба на колектор од 0,5 км и сек. мрежа од 2,0 км.				
75	Старо Нагоричане	1. Изграден е систем за водоснабдување на Младо Нагоричане: два бунари, довод во долж од 4,0 км, секундарна мрежа во долж.					

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акumulации
		од 13,0 км и резервоар од 500 м ³ со пумпна станица. Проект почнат во 2006 год. 2. Изграден е довод за водоснабдување на с. Жегљане, Степанце и Карловце.					
76	Струга	1.Изведба на резервоар за с. Радолишта					
77	Струмица		1. Во с. Куклиш изградена е секундарна фек.канализација во должина од 5,0 км				
78	Студеничани						
79	Теарце	1. Изграден е водовод за с. Слатино во долж. од 8 км	1. Изграден е колектор за отпадни води во долж. од 3 км за с. Доброште. 2. Изграден е канал за атмосферски води во Теарце		1. регулирано е коритото на р. Бистрица во долж. од 1,2 км.	1. Превземени се шумско мелиотативни зафати на површина од 1,3 ха во сливот на р. Бистрица	
80	Тетово	1. Отпочнато е со изградба на локален водовод за с. Вејце					
81	Центар Жупа						
82	Чашка				1. Регулирано е коритото на р. Сушица во селото Богомила во долж. од 50 м.		
83	Чешиново Облешево						
84	Чучер Сандево		1. Во фаза на градба е кан.				

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акumulации
			систем за с. Глуво, Бразда и Мирковци. Изграден е колектор во долж. од 6,95 км, секундарна мрежа од 1,9 км. Во прва фаза е предвидена пречистителна станица за 3000 ЕЖ.				
85	Штип						

4.4. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

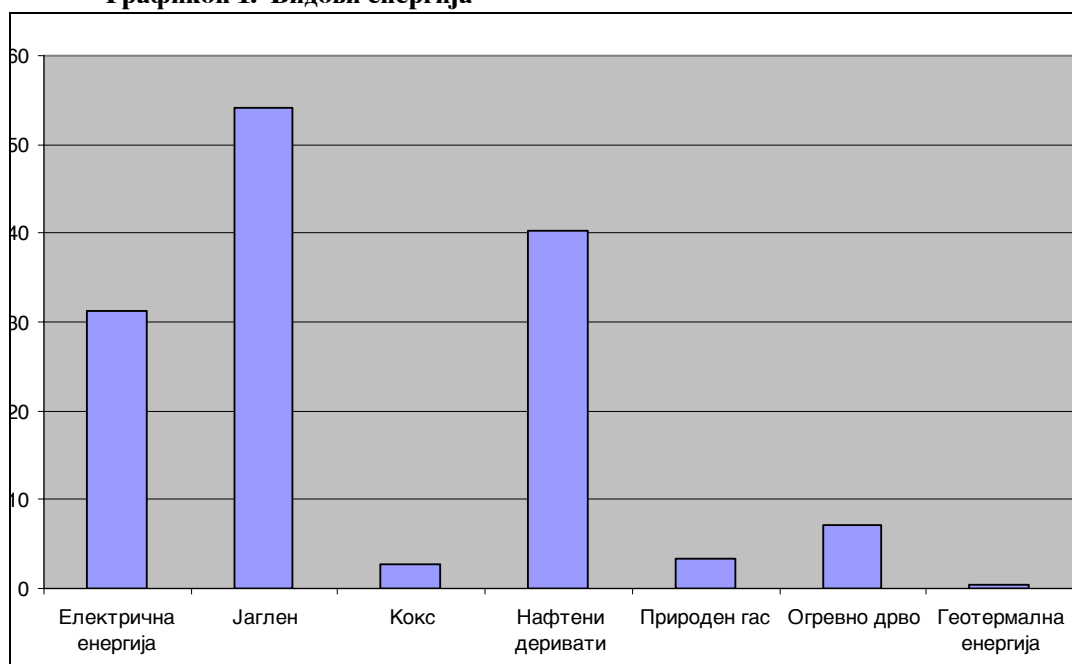
Глобалната енергетска стратегија не дозволува зависност на било која држава од само еден извор на енергија, а Македонија, со РЕК Битола како најголем произведен капацитет, ја има таа неповолна енергетска зависност. Покрај тоа увезува нафта, гас, јаглен, а во последните години и електрична енергија. Малите и незначителни инвестиции во енергетиката во изминатата деценија, предизвикаа сериозен недостаток на електрична енергија, увоз, а со тоа и одлив на значителна износи на девизни средства.

Потребите од енергија и од одделни видови енергија за стопанскиот и јавниот живот во Р. Македонија како и можностите за нивно задоволување со производство и од увоз се утврдуваат со Енергетски биланс на Р. Македонија, кој што го изготвува Министерството за економија, а го донесува Владата на Р. Македонија, по претходно мислење од Регулаторната комисија за енергетика. Со Енергетскиот биланс на Р. Македонија во 2007 година, според видот на енергија, во бруто потрошувачката на енергија, најголемо е учеството на јагленот и нафтените деривати, а најмало е учеството на геотермалната енергија и природниот гас.

Табела 6. Бруто потрошувачка на енергија (во 1000 ТЈ) и нејзино учество (во%)

Видови на енергија	10 ³ ТЈ	%
Електрична енергија	31,22	22,4
Јаглен	54,23	38,9
Кокс	2,64	1,9
Нафтени деривати	40,35	28,9
Природен гас	3,43	2,5
Огревно дрво	7,08	5
Геотермална енергија	0,5	0,4
Вкупно	139,45	100

Графикон 1. Видови енергија

Сопственото производство учествува со 52,52% во бруто потрошувачката на енергија додека увозот изнесува 47,48%. Со Просторниот план на Р. Македонија во 2010 год. по сценарио на најмал (помала стапка на развој) и најголем стопански развој (оптимистичка, повисока стапка на развој), планирано е сопственото производство во вкупното да учествува со 64% односно 67%.

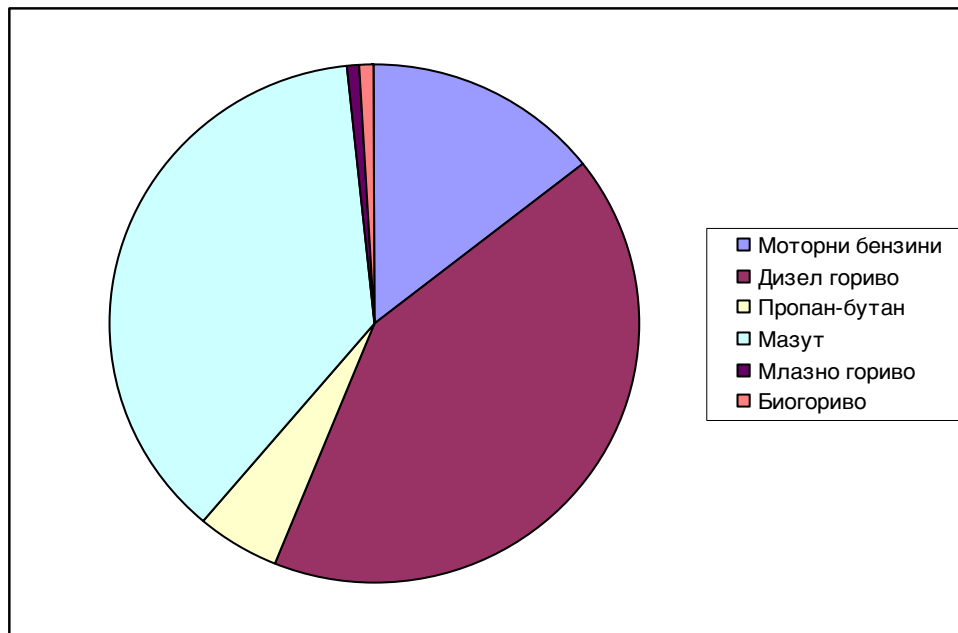
Вкупната потрошувачка на нафтени деривати во Македонија изнесува 915.968 тони од кои најголем дел се дизел горивата, мазутот и моторните бензини.

**Табела 7. Потрошувачка на нафтени деривати во РМ
(во тони) и нивно учество (во %)**

Вид на деривате	тони	%
Моторни бензини	131461	14,3
Дизел гориво	381664	41,7
Пропан-бутан	46032	5
Мазут	341733	37,3
Млазно гориво	8078	0,9
Биогориво	7000	0,8
Вкупно	915968	100

Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се предвидува потрошувачката на сите видови течни горива да изнесува 685.500 тони, а на мазут 990.500 тони. Во изминатата година во електроенергетскиот систем на Македонија користена е и ТЕЦ Неготино (т.н. "ладна резерва"), која што работи на мазут.

Графикон 2. Потрошувачка на нафтени деривати во 2007 год.

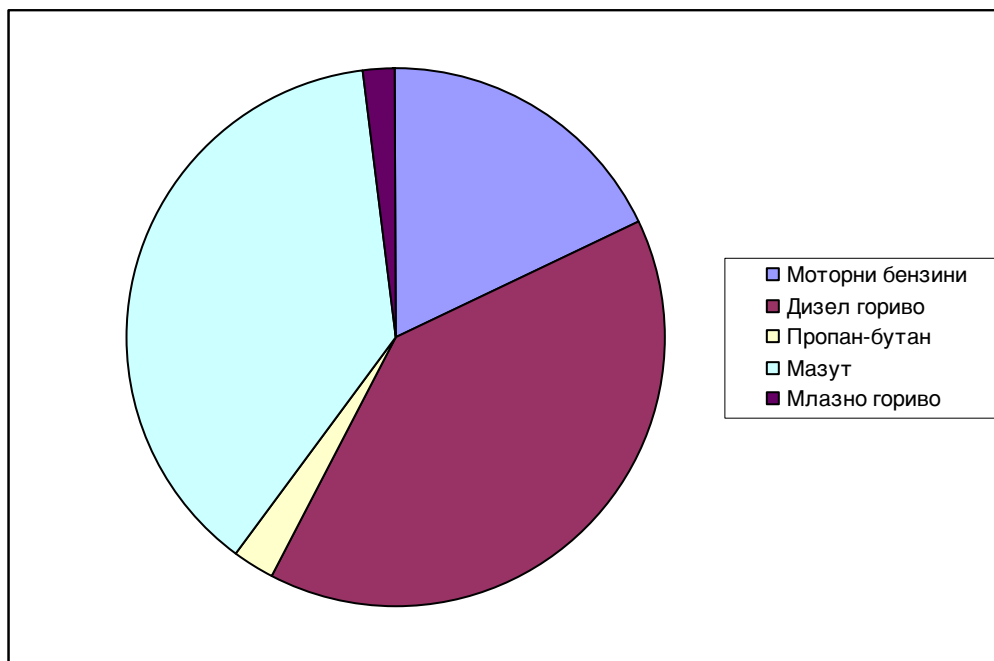

Рафинеријата ОКТА преработи 1.085.856 тони сирова нафта. Во 2007 година, во составот на рафинеријата, пуштена е во работа нова постројка за добивање на течен сулфур, којашто има дневен капацитет од 12 тони сулфур.

**Табела 8. Производство на нафтени деривати во Рафинерија ОКТА
(во тони) и нивно учество (во %)**

Вид на деривате	тони	%
Моторни бензини	184832	17.9
Дизел гориво	405910	39.4
Пропан-бутан	25787	2.5
Мазут	391805	38.1
Млазно гориво	21374	2.1
Вкупно	915968	100

Графикон 3. Производство на нафтени деривати во Рафинерија ОКТА

Потрошувачката на јаглен изнесува 7.082.954 тони од кои најголем дел (97,1%) му припаѓа на сопственото производство. За потребите на Термоелектраните во Битола и Осломеј потрошени се 6.744.000 тони, а останатите количини искористени се во индустријата и широката потрошувачка. Покрај коксот, увезени се вкупно 202.154 тони камен и темен јаглен кои се неопходни за технолошкиот процес во индустријата.

Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. (висока варијанта) се планира потрошувачката на јаглен да изнесува 9.800.000 тони. Според оваа варијанта на развој, до 2010 год. е планирано да се активираат рудниците Живојно и Брод-Гнеотино. АД ЕЛЕМ и во 2007 год. ги продолжи активностите за отварање на рудникот Брод-Гнеотино, кој има годишно производство од 2.000.000 тони јаглен. За проширување и безбедна работа на копот Осломеј-Запад, извршена е дислокација на регионалниот пат Кичево-Осломеј и регулираното корито на реката Темница.

Потрошувачката на огревно дрво изнесува 650.000 м³ додека со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се планира оваа потрошувачка да изнесува 770.000 м³.

Планираната количина на природен гас за 2010 год. (според Просторниот пан на Р. Македонија) е димензионирана на 1230x10⁶ нормални м³, додека потрошувачата во 2007 година изнесуваше 102,78x10⁶ нормални м³. Малата искористеност на капацитетот на гасоводот (8%) е резултат на застојот на

гасификацијата во Р. Македонија. Најголеми потрошувачи на природен гас во 2007 год. се: Макстил, Топлификација-Скопје, Митал стил, и АД ЕЛЕМ. За потребите на ТИРЗ Скопје на локалитетот Бунарџик изграден е гасовод во должина од 2км со капацитет од 250м³ на час.

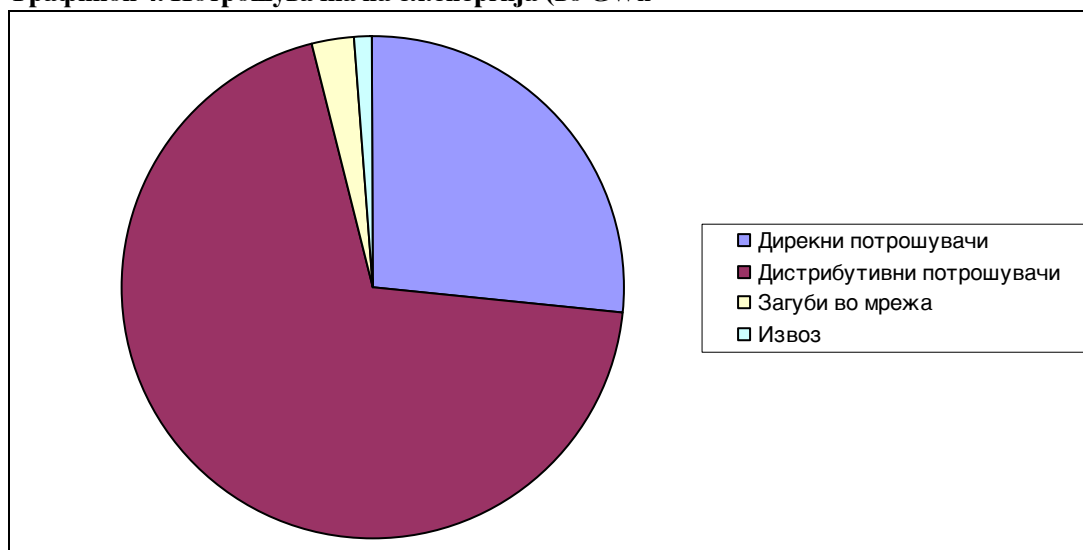
Потрошувачката на геотермалната енергија изнесува 2.127.794 м³ односно 501,09 ТЈ. Со Просторниот план на Р. Македонија, до 2010 год. се планира да се искористи целокупниот експлоатационен потенцијал во Македонија кој има вредност од 1000 ТЈ. Геотермалните извори се неискористено природно богатство кое може да ја намали зависноста на Македонија од фосилни горива. Изминатата година на шест фирми им се доделени концесии за експлоатирање, а уште три други добиле концесија за детални геолошки истражувања.

Вкупната бруто потрошувачка на електрична енергија изнесува 8.951 GWh. Со Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. според ниската варијанта потрошувачката е планирана да изнесува 8.660 GWh додека според високата варијанта 10.950 GWh. По категории на потрошувачи, најголемо учество во 2007 година има дистрибутивната потрошувачка со 69%.

Табела 9. Потрошувачка на ел.енергија (во GWh)

Дирекни потрошувачи	2317.9
Дистрибутивни потрошувачи	6003
Вкупни загуби	237.2
Извоз	92.5
Вкупно	8950.6

Графикон 4. Потрошувачка на ел.енергија (во GWh)

Во дирекните потрошувачи најголемо учество имаат големите потрошувачи: Фени (36.6%), Енергетика (29.8%) и Силмак (15.5%). Од Енергетика со електрична енергија се снабдуваат: АД Макстил, МИТЕЛ ХРМ, МИТЕЛ ЦРМ, Скопски легури и други потрошувачи.

За обезбедување на потребните количини, покрај домашно производство, беа увезени значајни количини на ел.енергија (30%, односно повеќе од половината од целокупното производство на термоенергија во Македонија).

Табела 10. Обезбедување на електрична енергија (во GWh)

Хидроенергија	960
Термоенергија	5091
Увоз	2600
Вкупно	8651

Графикон 5. Обезбедување на електрична енергија (во GWh)

Во 2007 год. продолжија активностите на градбата на ХЕЦ Св. Петка која има инсталирана моќност од 2x18,2MW и можно годишно производство од 66GWh. Започнати се активности за градба на комбинираната гасна електрана "Енергетика" во Општина Гази Баба-Скопје којашто ќе има годишно производство на електрична енергија од 1450GWh и топлинска енергија од 350GWh.

Со затварање на нуклерната електрана во Р. Бугарија, се јави значителен недостиг од електрична енергија во државите од Југоисточна Европа, а со тоа и покачување на цената. Се очекува и во наредниот период голем притисок на цените, со зголемување на побарувачката на електричната енергија заради забрзаниот економски развој на земјите од овој регион.

Конективни водови

Република Македонија е увозник на електрична енергија. И во наредниот период се очекува увозот да продолжи. Тоа ја зголемува важноста на меѓусистемските водови кон соседните електроенергетски системи.

Во 2007 год. ставен е во работа 400 kV водот Битола2-македонско-грчка граница, а продолжија активностите на градбата на 400 kV вод Штип-македонско-бугарска граница. За новата ТС 400/110kV; 300MVA; Штип завршен е и ревидиран главниот проект, а во ТС Дуброво започнати се активностите за проширување на 400kV постројка за ново далноводно поле за 400kV водот кон ТСШтип. За конекција со Србија, изработена е Студија за избор на оптимално решение за приклучен јазел на новата 400kV интерконекција кон Србија, според која за приклучна точка на оваа конекција во македонската преносна мрежа е избрана ТСШтип.

Со изградбата на овие водови ќе се подобри сигурноста и доверливоста во работата, оперативноста на целиот регион, а се создаваат услови за размена на поголемо количество електрична енергија.

Преносна и дистрибутивна мрежа

Во однос на преносната мрежа, за двостраниот 110 kV вод Вруток-Тетово решени се имотно-правните работи, а проектот е во фаза на добивање на локациски услови и одобрение за градба. За реконструкција на 110kV вод Скопје1-Тетово1 изработен е Главен проект и Студија за влијание врз животната средина. За потребите на површинскиот коп Брод-Гнеотино изграден е 110kV далновод.

Од информативните листови пополнети од извештајните единици добиени се податоци за градбата на нови водови и трафостаници во дистрибутивната мрежа. Според нив, изграден е далновод во Македонска Каменица и Стар Дојран како и повеќе дистрибутивни трафостаници.

Табела 11. Преглед на изградени дистрибутивни трафостаници во РМ по општини

Општини во Р. Македонија	Број на трафостаници
Скопје	
Горче Петров	1
Центар	1
Шуто Оризари	1
Боговиње	3
Брвеница	1
Вранештица	1
Дебар	3
Демир Хисар	2
Желино	2
Крива Паланка	1
Македонска Каменица	1
Пласница	1
Свети Николе	2
Старо Нагоричане	1
Струмица	2
ВКУПНО	23

Наведените податоци за изградбата на нови водови и трафостаници во дистрибутивната мрежа во Р. Македонија за 2007 год. не ги сметаме за целосни, бидејќи недостасуваа податоците од ЕСМ-ЕВН Македонија.

Алтернативни извори на енергија

АД Макпетрол изгради фабрика за биодизел во Општина Илинден со дневен капацитет од 82 тони, а во работа е и погонот за производство на биодизел во Македонска Каменица. Државата, преку ресорните министерства, дава поволности за засадување на земјоделски површини со маслодајна репка, која се користи како суровини за производство на биодизелот. Од другите видови на алтернативни извори, во Конче изградена е ветерница, истотака продолжија активностите за ревитализација на малите хидроелектрани од страна на странска компанија која е специјализирана во оваа област.

4.5. Демографски развој

Населението спаѓа меѓу основните елементи на организација и уредување на просторот. Тоа е најбитен фактор на идниот развој на земјата и општеството. Утврдувањето на концептот на просторната организација, уредувањето и користењето на територијата на Република Македонија зависи од развојот, структурните промени и просторната дистрибуција на населението.

Просторната разместеност и дистрибуција на населението, ја наметнува потребата од соодветна организација на различни активности кои претставуваат неопходни предуслови за нормално одвивање на животот на определена територија. Во тој контекст, проучувањето на населението, неговата динамика и структурните промени, треба да укаже на спецификите во демографскиот развој и нивното значење од аспект на организирање на просторот.

На просторот на Републиката евидентни се регионални диспропорции и нерамномерен развој. Ова, пред сè, е изразено преку разместувањето на населението и демографските тенденции во однос на природните потенцијали, развиеноста на стопанството, социјалните капацитети и инфраструктурната мрежа. Кон оваа состојба во голема мера придонесува и диспропорцијата помеѓу материјалното производство и степенот на развиеноста на јавните функции.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични позитивни, но и негативни појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Првата, најглобална, значителна, но и негативна карактеристика претставува, стапката на наталитет која и покрај забележителното опаѓање, сè уште е висока. Таа во 2006 год. изнесуваше 11,1 промили. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9%) и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2006 година изразено преку стапка изнесува 11,5 промили.

Втората забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија. Во општините Гостивар, Дебар, Кичево, Струга и Тетово населението учествува со 27,8% во вкупното население во Републиката и остварува стапка на природниот прираст во распон од 1 до 6,9 промили, со што се продлабочува јазот во регионалниот развој. Исто така, во општините со висок пораст на население се остварува низок бруто домашен производ по жител, со што уште повеќе се намалува можноста за подинамичен социо-економски развој на Републиката.

4.5.1. Природно движење на населението

Природното движење на населението, анализирано преку показателите на наталитетот, морталитетот и природниот прираст, покажува тенденција кон постојано намалување, што резултира во релативно побавен процес на репродукција на населението и во подрачја кои имаат високи стапки на наталитет и природен прираст. На ниво на Р. Македонија стапката на наталитет во 2006 година изнесува 11,1 промили наспроти 11,5 промили во 2004 година. Стапката на морталитет е зголемена од 8,8 во 2004 на 9,1 промили во 2006 година, додека стапката на природен прираст бележи намалување од 2,7 промили во 2004 на 1,9 промили во 2006 година.

Познато е дека со економскиот развој на земјата и подигнувањето на општото воспитно - образовно ниво на населението, стапките на морталитет, а подоцна и стапките на раѓање започнуваат да опаѓаат, сè до одредени нивоа на кои подоцна стагнираат. Следствено на ова и природниот прираст манифестира исти тенденции.

Природниот прираст на населението во Република Македонија во 2006 година изнесува 3955 лица или намалување за 121 лица во однос на 2005. Според објавените проценети податоци за населението од страна на Државниот завод за статистика за 2007 година⁴ природниот прираст се проценува на 3167 лица што претставува големо намалување од 788 лица во однос на 2006 година.

Табела 12. Природно движење на населението во Република Македонија

	2005	2006	2007 ⁵	2006-2007
Живородени	22.482	22.585	22.661	100.3
Умрени	18.406	18.630	19494	104.6
Природен прираст	4076	3955	3167	80.1

Анализата за движењето на населението на ниво на општини базира на официјаните расположиви податоци за виталната статистика за 2006 година. Според објавените податоци, посматрано по општини, во 2006 година највисок природен пораст во однос на 2005 година во апсолутен износ од 1563 лица е присутен во главниот град на Републиката, потоа следат општините: Тетово (553), Чаир (513), Сарај (405), Студеничани (316) и Желино (286 лица). Највисока стапка на природен прираст во 2006 година има општината Студеничани (17,5%), потоа следат: Арачиново (15,0%), Желино (11,2%), Пласница (10,9%), Чучер Сандево (9,0%), Липково (8,2%) и Дебар (6,9%). Негативни стапки се остварени во општините Вранештица, Дебарца, Старо Нагоричани, Новаци, Карбинци, Демир Хисар, Могила, Другово, Пехчево, Ресен, М. Брод, Ранковце, Берово, Кратово, Чешиново и Облешево, Зрновци, Дојран, Ново Село, Свети Николе, Битола, Осломеј, Пробиштип, Кривогаштани. Демир Капија, Богданци, Гевгелија, Вевчани, Крушево, Босилово, Студеничани, Кочани и Веница.

Во триесет и една општина стапката се движи до 5%, а во останатите единаесет општини стапката се движи од 5 % нагоре. Додека вкупната бројка на општини со негативни стапки изнесува триесет и две општини.⁶

Стапките на природен прираст во 2006 година, во однос на 2005 бележат незначително опаѓање. Најголемо релативно намалување се забележува во општините: Карбинци, Вевчани, Центар Жупа, Ранковце, Могила, Свети Николе. потоа следи една група на општини (Арачиново, Врапчиште, Долнени, Осломеј, Василево, Студеничани, Гостивар, Кичево) кои што бележат релативно намалување. Најмало релативно намалување на стапките на природен прираст е присутно во општините: Охрид, Липково, Кочани, Гевгелија, Скопје, Кавадарци.

⁴ Извор: "Претходни статистички податоци за Р. Македонија во 2007 година", Државен завод за статистика, декември 2007 год.

⁵ исто, проценети

⁶Во публикуваните податоци за стапките на природен прираст по општини, за Градот Скопје е објавена единствена стапка без да се прикажат поединечните стапки за сите десет скопски општини.

Сџајки на најалииет

Во 2006 година во Република Македонија вкупно се родени 22786 деца, од кои 22585 живородени и 201 мртвородено дете, односно 8.9 мртвородени на 1000 живородени деца.

Во 2006 година, во споредба со 2005 година, бројот на живородени деца во Република Македонија е зголемен за 103 деца или за 0.5 индексни поени.

Во структурата според полот, кај живородените деца машките имаат поголемо учество и тоа 51.5% или на 100 живородени женски деца 106.1 се машки, додека кај мртвородените 52.7% се машки. Од податоците за местото на раѓањето и стручната помош што им е укажана на родилката, може да се согледа состојбата на бројот на раѓањата во здравствена установа и со стручна помош. Процентот на живородени деца во 2006 година родени со стручна помош изнесува 99.2%.

Во 2006 година наталитетот варира од 24,0‰ во Студеничани до 4.49‰ во Вранештица, при што просечната стапка на наталитет за Р. Македонија изнесува 11,0‰. Со највисок наталитет од 15 до 25‰ се јавуваат општините Студеничани, Арачиново, Пласница, Долнени, Зелениково, Чашка, Петровец, Желино, наспроти нив најнизок наталитет од 5 до 7‰ имаат општините Вранештица, Лозово, Осломеј, Берово, Чешиново, Дебарца, Ресен, Зајас.

Во споредба со 2005 год. стапките на раѓање во 2006 година бележат големо опаѓање во општините (Арачиново, Центар Жупа, Дојран, Градско, Пласница, Пехчево, Врапчиште, Гостивар). Најголемо намалување во апсолутен износ е остварено во Гостивар, потоа следат: Шуто Оризари, Врапчиште, Кисела Вода, Сарај, Арачиново, Гази Баба и Кавадарци.

Со цел да се добие поточна претстава за нивото на природното движење во поодделни поголеми простори на Република Македонија, во анализата, стапките на наталитет и морталитет се прикажани на ниво на региони според Номенклатурата на територијалните единици за статистика, НТЕС 3.

Во 2006 година, вкупниот број на живородени деца во Република Македонија изнесува 22.585. Од нив, 11,29 или 51.5% се од машки, а 48.5% од женски пол. Најголем број живородени, се во Скопскиот регион (33%), а најмал број во Вардарскиот регион (6%). Од вкупниот број живородени деца, 56% се во градските средини. Во Пелагонискиот, Вардарскиот, Североисточниот, Југозападниот, Скопскиот и Источниот регион, поголем е бројот на живородени деца во градските средини, а во Југоисточниот и Полошкиот регион поголем е бројот на живородени деца во селските средини.

Сџајки на морталииет

Врз смртноста како биолошки процес, човекот може да влијае во голема мерка меѓутоа не може да го запре. Доколку една земја има поразвиена и ефикасна здравствена заштита, што масовно го зафаќа населението и доколку тоа население е попосветено, дотолку смртноста е поретка.

Најопш индикатор за нивото на смртноста на населението на една земја е општата стапка на морталитет, а паралелно се користи и индикаторот за смртноста на доенчиња.

Во 2006 година во Република Македонија бројот на умрените лица е зголемен за 1.2% во однос на претходната година и изнесува 18630 умрени лица. Поголем број од умрените лица се од машки пол и тоа 10000 или 53.7%. од вкупно умрените лица.

Во 2006 година намален е бројот на умрените доенчиња за 9.4% во споредба со претходната година и изнесува 260 умрени доенчиња. Учеството на умрените доенчиња во вкупно умрените лица изнесува 1.4%, на 100 вкупно умрени лица.

Во групацијата на умрени лица по возраст најголем број умрени лица се на возраст над 75 години и тоа 8563 или 46.0%, потоа од групацијата на возраст од 65 до 74 години умреле 4987 лица или 26.8%, од групацијата на возраст од 55 до 64 умреле 2538 лица или 13.6% или пак од 55 и повеќе во Република Македонија умреле 16088 лица или 86.4% од вкупно умрените лица во 2006 година. Во првата група со релативно највисок морталитет спаѓаат: Вранештица (23.5%), Дебарца (21.8%), Старо Нагоричани (21.5%), Новаци (20.5%), Могила (17.8%), Карбинци (17.7%), Ранковце (16.4%), Другово (16.1%).

Во група со морталитет од 5 до 10% спаѓаат општините: Желино (5%), Липково (5.1%), Центар Жупа (5.6%), Студеничани (5.7%), Пласница (5.8%), Боговиње (5.9%), М.Каменица (6%), Дебар (6.6%), Тетово (6.7%), Теарце и Градско (6.8%), Гостивар (6.9%), Маврово и Ростуша и Илинден (7.3%), Струга и Врапчиште (7.5%), Осломеј (7.7%), Кичево и Брвеница (8.3%) Радовиш (8.4%) Василево (8.5%) Струмица (8.6%), Делчево (8.8%), Неготино и Скопје (8.9%), Штип, Чучер Сандево и Петровец (9%), Куманово и Конче (9.2%), Крива Паланка и Кавадарци (9.4%), Кочани и Гевгелија (9.5%), Охрид (9.7%), Дојран (9.9%), Велес и Валандово (10%).

Општини со најмала стапка на морталитет се Арачиново со стапка од 4.3% и општината Зајас со стапка од 4.6%.

Според стапките на морталитет во 2006 во однос на 2005 година кај некои општини може да се забележи зголемување како што е случајот со Вевчани (5.1%), Зелениково (4.7%), Карбинци (4%), Ранковце (3.9%), Могила (2.8%), Свети Николе (2.8%), Осломеј (2%) додека намалување на морталитетот се забележува во Градско (-7.4%), Дојран (-5.6%), Старо Нагоричане (-5.5%), Другово (-4.9%), Росоман (-4.4%), Демир Хисар (-3.7%), Пласница (-3.4%).

Во 2006 година умреле 18630 лица, од кои 53.7% се од машки, а 46.3% од женски пол. Најголем број на умрени лица, се во Скопскиот регион (5130 или 27.5%), а најмал број во Вардарскиот регион (1304 или 7%). Од вкупниот број умрени лица, 58.7% се во градските, а 41.3% во селските средини. Според возраста, 72.7% од умрените лица биле на возраст од 65 и повеќе години. Дури 58.7% од умрените лица починале од болести на циркулаторниот систем, а не е мал и бројот на починати лица од неоплазми (18.4%). Во градските средини, 56.1% починале од болести на циркулаторниот систем и 20.4% од неоплазми, додека во селските средини, кај 62.4% како причина за смртта се болестите на циркулаторниот системи, кај 15.5%, неоплазмите.

4.5.2. Миграции

Миграциите на населението претставиваат еден од најзначајните, најраспространетите, најтрајните и најуниверзалните феномени на современиот свет. Меѓутоа, и покрај универзалноста, преселувањето во различни подрачја има различни специфичности, кои произлегуваат од посебните економски, социјални, демографски и политички услови. Трајноста е посебна карактеристика на оваа појава, означувајќи ги миграциите како интерен феномен, односно, тие се одвиваат во текот на повеќе децении без поголеми амплитуди и со мали изгледи

да се спречат или изменат со вештачки мерки. Тоа не значи дека организирана акција на општествената заедница е без влијание и непотребна. Економската, социјалната и демографската политика, ако неможат да го задржат населението во автохтоната средина, можат да направат многу за адаптација на доселеното население во новата средина. Политиката може посебно да влијае врз успорувањето на динамиката на миграциските процеси. Сите планови на стопанскиот развој, инвестициони програми, останатите мерки на економската политика и законите за општественото уредување мора да водат повеќе сметка за последиците на и онака самостојните миграциони движења.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења, особено се одразуваат негативно во случаевите на мали подрачја. Тие влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни и долгорочни последици.

Миграционото салдо во државата во 2006 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 11 285, додека вкупниот број на отселени лица изнесува 11 813 што претставува негативно салдо од 528 лица кои што се одселиле од Р. Македонија.

Од вкупниот број доселени лица, 8723 се внатрешни имигранти, додека 545 лица се надворешни имигранти. Во вкупниот број 11813 отселени лица, 8723 се внатрешни емигранти, а 1073 лица се надворешни емигранти.

Посматрано по општини миграционото негативно салдо е најголемо во општина Струга (394), потоа Охрид (320) и општина Чаир (237). Пониско миграционо салдо во распон од 1 до 100 лица е евидентирано во 52 општини. Според тоа може да се заклучи дека во најголем број општини присутна е појавата на поголем број отселувања во однос на бројот на доселени лица.

Позитивното миграционо салдо во најголем број е присутно во скопските општини: Карпош (247), Кисела Вода (237), Аеродром (218), Горче Петров (142), Бутел (108). Во останатите општини позитивното салдо на мигранти се движи во распон од 1 до 94.

Анализата на механичкото движење на ниво на статистички региони ги бележи податоците за внатрешните миграции (преселбите во рамките на статистичкиот регион) кои покажуваат дека, вообичаено, поголем е бројот на преселби од село во град отколку од град во село. Искучок е само Скопскиот регион каде што миграцијата град-село е за 111 лица поголема од миграцијата село-град.

Салдото на надворешните миграции (разлика помеѓу доселувањата во регионот и отселувањата од регионот) покажува висок прилив на лица во Скопскиот регион и тоа претежно во градскиот дел. Позитивно салдо се забележува и во Пелагонискиот (и тоа повеќе во селските средини), Југоисточниот (незначително) и Полошкиот регион (во градските средини салдото е негативно, додека во селските е позитивно), додека во Вардарскиот, Североисточниот, Југозападниот и Источниот регион салдото е негативно.

Во рамките на Пелагонискиот регион доминираат миграциите село-град (36.9%), а релативно големи се и миграциите град-село (22.4%) и меѓуселските миграции (29.5%). Слична е состојбата и во Вардарскиот регион каде што миграциите село-град учествуваат со 34.6% од вкупните внатрешни миграции, миграциите град-село со 26.4%, меѓуселските миграции со 22% и меѓуградските миграции со 17%. Во Североисточниот регион меѓуградските миграции учествуваат со само 2.9% во вкупните внатрешни миграции, а релативно е

изедначено учеството на миграциите село-град (38.5%) и меѓуселските миграции (34.4%). Во Југозападниот регион најголемо е учеството на меѓуселските миграции (33%), а речиси подеднакво е учеството на другите три типа внатрешни миграции. Очекувано, во Скопскиот регион доминираат меѓуградските миграции со 63.9% од вкупните внатрешни миграции (фактички овде станува збор за преселбите во рамките на градот Скопје, но од една општина во друга). Во Полошкиот и во Југоисточниот регион мало е учеството на меѓуградските миграции (по 8%), а големо е учеството на меѓуселските миграции (40.8 односно 51%).

4.5.3. Територијална дисперзија на населението

Ваквите природни и механички движења на населението придонесуваат за негова нерамномерна територијална разместеност и концентрација. Учеството на населението по општини во вкупното население во Републиката, покажува дека повеќе од една четвртина (25,6%) од населението е концентрирано во Скопје или вкупно 523344 жители (во овој број се вклучени и жителите од Сопиште).

Според процената на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 568" на крајот на месец декември 2006 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.041.941 жители. Од нив околу 15,1% или 309912 се жители кои според "Статистичкиот преглед" припаѓаат на групата Скопје-останат дел и Сопиште⁷, додека дистрибуцијата на населението во другите општини изнесува: Гази Баба (74.915), Горче Петров (41.182), Карпош (60.176), Сарај (37.159).

Од другите општини во Републиката, со релативно повисоко учество се издвојуваат четири: Куманово (106.323), Битола (94.222), Гостивар (82.129), и Тетово (88.332) во кои е концентрирано 18,1% од вкупното население, или во наведените четири општини и градот Скопје живее околу 44% од населението во земјата.

Општини со најмал број на жители се следните: Вранештица (1319), Вевчани (2505), Лозово (2696), Другово (3097), Зрновци (3210), Дојран (3329), Новаци (3534), Конче (3605), Градско (3649), Ранковце (3957). Овие општини заедно учествуваат со околу 1.5% во вкупната популација во Република Македонија во 2006 година според проценка на населението на крајот на 2006 година.

Во останатите општини процентната застапеност на населението е различна, при што со структурно учество од 2 до 5.2% се издвојуваат 10 општини, и тоа: Куманово, Велес, Битола, Прилеп, Тетово, Охрид, Гостивар, Штип, Струга, Струмица. Потоа следат 14 општини со процентна застапеност на населението од 1 до 2%. Со најмал процент на учество се јавуваат најголем број општини.

⁷ Извор: "Процена на населението на 30.06.2006 и 31.12.2006, Статистички преглед 568", јули 2007. Во публикацијата не се дадени податоци за општините Аеродром, Бутел, Центар, Чаир и Шуто Оризари. Податоците кои се однесуваат на наведените општини се прикажани групно како Скопје-останат дел и Сопиште. Во оваа група на општини се вклучени и податоците за проценетото население во општината Сопиште заради непостоење на техничка можност да се направи агрегирање на податоците.

Табела 13. Општини групирани според бројот на жители

Ред. бр.	Број на жители по групи	Општини во Република Македонија
1	0-5000	Вранештица, Вевчани, Лозово, Другово, Зрновци, Дојран, Новаци Конче, Градско, Ранковце, Карбинци, Росоман, Демир, Капија, Зелениково, Старо Нагоричани, Пласница
2	5001-10.000	Дебарца, Пехчево, Кривогаштани, Могила, Центар Жупа М.Брод, Чешиново-Облешево, Чашка, М.Каменица, Петровец, Богданци, Маврово и Ростуша, Демир Хисар, Чучер Сандево, Крушево
3	10.001-30.000	Кратово, Осломеј, Јегуновце, Ново Село, Зајас, Валандово, Арачиново, Василево, Долнени, Берово, Босилово, Пробиштип, Брвеница, Илинден, Ресен, Делчево, Студеничани, Свети Николе, Неготино, Веница, Дебар, Крива Паланка, Теарце, Гевгелија, Желино, Врапчиште, Липково, Радовиш, Боговиње
4	30.001-50.000	Кичево, Сарај, Кочани, Кавадарци, Ѓорче Петров, Штип
5	50.001-100.000	Велес, Охрид, Струмица, Карпош, Струга, Гази Баба, Прилеп, Гостивар, Тетово, Битола
6	над 100.001	Куманово, Скопје

Според табеларниот преглед на општини по групиран број на жители може да се заклучи дека само две општини, Куманово и Градот Скопје (како посебна единица на локалната самоуправа сочинета од десет општини), имаат популација над 100.000 жители, додека најголем број на општини припаѓаат на третата група со број на жители од 10.001 до 30.000.

4.6. Урбанизација и систем на населби

Процесот на урбанизација во Република Македонија во услови на транзиција и пазарна ориентација на вкупното стопанство сè уште останува еден од доминантните фактори на вкупниот општествено-економскиот развој.

Од социо-економски аспект, урбанизацијата ја формира рамката во која се одвива развојот на населените места. Основните параметри и индикатори на урбанизацијата го детерминираат нивото на развиеност на населбите, кој директно се одразува врз степенот на урбанизираност на државата. Од просторен аспект, урбанизацијата го дефинира урбаниот рељеф на државата, кој во услови на транзиција претрпува евидентни промени. Најсилните влијанија на урбанизацијата во изминатиот период се манифестираат преку иницијативи за трансформација на рурални во урбани простори. Овие иницијативи се просторно најмаркантни во контактните простори, а помалку како тенденции за експанзија

на населбите. Првите се најчесто во доменот на стопанскиот и туристичкиот развој.

И покрај ваквите тенденции, се уште е евидентен процесот на силно влијание на градските населби врз непосредното опкружување, пропорционално на големината, степенот на економски развој и местото и улогата во рамките на системот на населби во државата. Поради тоа, и за овој период се уште е валидна оценката за непостоење на усогласеност помеѓу брзиот пораст на нивото на урбанизираност (искажан преку високо ниво на популациска концентрација во урбаните центри) и динамиката на стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност. Овој расчекор претставува основна причина поради која процесот на урбанизација не претставува, во сите сегменти, позитивен влијателен фактор на вкупниот развој.

Општествените промени кои се карактеристични за периодот на транзиција имаат евидентно влијание врз процесот на урбанизацијата и неговите основни компоненти: демографска, функционална и просторно-физичка.

Карактерот и интензитетот на настанатите промени имаат непосредно влијание врз целокупната структура на населените места. Всушност најзначајните промени во доменот на урбанизацијата се уште најсилно и непосредно се манифестираат преку промените во центрите со висока популациска концентрација и функционална и инфраструктурна екипираност.

Актуелното достигнато ниво на животниот стандард во 2007 год. може да се проследи низ следните индикатори:

- стапка на наталитет - 11.1 ‰;
- стапка на морталитет - 9.1 ‰;
- стапка на природен прираст - 1.9 ‰;
- здравствен стандард 2,5 лекари/1000 жители (2006 год.);
- станбена површина по жител. (2006 год.)- 25, 35 м².

Компарацијата на овие индикатори со соодветните за 2006 година, укажуваат на минимален пораст стапката на наталитет (0.1 ‰) и стапката на морталитет (0.06 ‰) и благо опаѓање на природниот прираст. Позитивен тренд е забележителен во делот на станбениот и здравствениот стандард.

Тенденциите за ширење на градските простори по пат на радијални и линиски поврзувања со приградските простори се актуелни и за овој период. Во окружувањата на големите и средно големите градови (Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово) и понатаму се евидентираат појави од двата типа, за разлика од малите градови каде се појавува ограничен број на радијални проширувања, кои често имаат и карактер на нелегална изградба. Линеарните проширувања и поврзувања се интензивни особено долж коридорите на магистралната инфраструктура (коридор VIII и X, како и по останатите магистрални и регионални патни правци).

И покрај промените во стопанскиот развој кои се резултат на премин од договорна кон пазарна економија, меѓусебната поврзаност и условеност на економската развиеност и степенот на урбанизираност е една од основните законитости во развојот. Промените во методологијата на следење, анализирање и објавување на податоците релевантни за овие појави и процеси која ја користат официјалните институции, не даваат можност за согледување на трендовите, влијанијата и меѓусебната корелација на овие битни индикатори за процесот на урбанизација. Стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност во овој период се уште манифестираат неусогласеност со нивото на урбанизација

и урбан развој. Поради тоа, се наметнува потреба од вклучување на дополнителни индикатори за урбаниот развој во насока на согледување на меѓузависностите на овие два процеси. Еден од можните индикатори е интензитетот и обемот на активности за изработка, донесување и спроведување на соодветна планска, стратешка документација која е неопходен предуслов за урбанизација на еден простор.

Во услови на веќе актуелни промени во стопанскиот и вкупниот општествен развој кои настапија со процесот на транзиција, новите пазарни ориентации, продорот на странски инвестиции и се посилна афирмација на приватниот капитал и иницијатива, процесот на индустриска поларизација постепено се трансформира кон процес на умерена дисперзија насочена кон помалите и послабо развиените градови и посебно, кон периурбаните зони.

Овие трендови се поврзани со дневни миграции па дури и трајни исселувања во обратна насока, кон руралните простори, кои нудат можности за инвестирање во разни стопански и нестопански активности. Инвестирањето во урбанизација на овие простори е поврзано со потреба од обезбедување на соодветна инфраструктура, услуги и други содржини од општествен стандард. Процесот на урбанизација на рурални простори, надвор од урбаните населби, односно надвор од подрачјата опфатени со просторно-планска документација станува сè поактуелен. Во таа смисла, од особено значење е изработката на документација за ваквите простори, како основа за нивниот одржлив развој, организација, уредување и заштита и усогласување на истата со документација од повисоко ниво.

Процесот на децентрализација, доведе до значајни промени во овој сегмент, особено од аспект на зголемување на одговорностите и надлежностите на локалната самоуправа како најодговорен субјект за планирање и локален економски развој. Успешното менаџирање, наметнува потреба од донесување на квалитетни годишни програми за изработка на планска документација на ЕЛС, како основна алатка и механизам за реализација на стратешките цели на просторниот и економскиот развој. Во тој смисол, одредени тешкотии веќе се евидентни особено кај помалите и понеразвиените општини и оние кои се соочуваат со недостаток на техничка и кадровска екипираност. Обемот и динамиката на изработка и усвојување, а особено имплементирање на планската документација е директна и конкретна одговорност на локалната самоуправа, така да интензитетот и квалитетот на овој процес во голема мера зависи од локалните програми за развој, расположивиот буџет на општините и особено можноста за привлекување на локални и надворешни инвестиции.

Врз основа на податоците од извештајните единици, активностите на одделни општини во изработка, донесување и спроведување на планската документација, во текот на 2007 година може да се систематизираат низ прегледот кој следува:

Табела 14. Урбанистичко-планска документација усвоена во текот на 2007 год.

Вид на урбанистички план/документација													
бр.	општина	ГУП - нов	површина (ха)	ГУП - измена и дополна	површина (ха)	ДУП - нов	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП вон населено место	површина (ха)	УП за село	површина (ха)
1	Лозово											1	3,9
2	Валандово									1	14,7		
3	Свети Николе									6	87		
4	Струмица									1			
5	Старо Нагоричане									1			
6	Крушево			1				2					
7	Крива Паланка					1	1,7						
8	Карпош					5	28,8						
9	Битола	1	3,12			4	16			3	94		
10	Боговиње											1	
11	Дебар					1	7,75						
12	Дебарца	2										7	
13	Делчево					2	19			1	3,9		
14	Долнени											14	380
15	Кисела Вода					2							
16	Македонски Брод											1	
17	Демир Капија			1	8			1	8				
18	Петровец					1	203						
19	Центар					4							
20	Сопиште											1	145
21	Теарце	1								1		8	
22	Вранештица									1	3,5		
23	Кривогаштани											1	0,97
24	Шуто Оризари					5	50					2	500
25	Чаир					3							
26	Чашка											1	
27	Виница											1	2,97
28	Велес			1		1		3				2	
	ВКУПНО:	4		3	8	29	326,3	6	8	15	203	16	1033

Табеларниот приказ укажува дека во текот на 2007 година најинтензивни се активностите за донесување на документација за руралните населби (Урбанистички план за село). Во однос на 2006 год, значително се поинтензивни

активностите за изработка на планови за села. Ова е од особено значење поради слабата покриеност на руралните населби со урбанистички планови во државата. Воедно тоа е позитивен показател за активноста на локалната власт и индицира грижа за развој на руралните простори, кои може да бидат значајни генератори на идниот развој како и особено при урбанизација на простори надвор од населените места за стопанска, туристичка и друга намена. Интензивни активности се евидентирани и во делот на урбанизација на простори надвор од населените места. Ова се активности кои продолжуваат со приближно ист интензитет во однос на 2006 год.

Табела 15. Новоурбанизирани површини во текот на 2007 год.

Општина	Во градски населби и општински центри(ха)	Бонитет на земјиште (класа)	Во селски населби (ха)	Бонитет на земјиште (класа)
Новаци			6	
Струмица			44,46	3 и 4
Ранковце			5	2
Крива Паланка			530	3 и 4
Карпош			46,64	
Боговиње			3	
Делчево			3,9	
Сопиште			145	
Теарце			75	4 и 5
Вранештица			19	3,4,5,6 и 7
Чашка			9,15	
Неготино	18	3 и 4		
Виница	151	1 и 4		
ВКУПНО:	169		887,15	

Една од основните определби на Просторниот план на Р. Македонија е при изработка на планови од пониско ниво површините за сите урбани функции да се бараат во рамките на постојните плански опфати и зафаќањето на нови површини да биде исклучиво на земјиште од послаби бонитетни класи.

Според доставените извештаи, зафаќањето на нови површини за градба во градските населби е многу помало во однос на 2006 год. и се однесува само на две општини (од вкупно 67 општини кои учествувале во доставување на извештајни листови), додека во руралните населби има минимален пораст на трендот на зафаќање на неизградено земјиште во однос на 2006 година.

Зафаќањето на нови (особено висококвалитетни обработливи) површини, треба да ги почитува националните и стратешки определби базирани на принципите на одржлив развој и заштита на земјоделското земјиште како необновлив ресурс.

Табела 16. Урбанистичко-планска документација во тек на изработка/ донесување

Урбанистичко-планска документација во процедура на изработка /усвојување													
бр.	општина	ГУП - нов	површина	ГУП - измена и дополна	површина	ДУП - нов	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП вон населено место	површина (ха)	УП за село	површина (ха)
1	Неготино			2	33	4				3		1	
2	Лозово											2	20
3	Валандово									1			
4	Старо Нагоричане									3			
5	Сарај					1						5	
6	Ранковце									1	5		
7	Пробиштип			2	2,2	6						3	82
8	Пласница											1	
9	Липково									4			
10	Крушево											1	
11	Конче									1	20		
13	Карпош					16						1	
14	Битола					31	90			1	1,65		
15	Богданци											1	
16	Боговиње											1	
17	Брвеница											1	
18	Дебарца											1	
19	Долнени											3	4,5
20	Другово											4	
21	Кисела Вода					15				2			
22	Македонски Брод							1				1	
23	Петровец									2		1	
24	Јегуновце											1	
25	Центар					9							
26	Демир Хисар							1					
27	Чучер Сандево											6	1100
28	Теарце					2				1		3	
29	Кривогаштани												
30	Вранештица											1	36,5
31	Шуто Оризари					2	10						
32	Чаир					7							
33	Чашка											3	130
34	Ѓорче Петров					7	95	1	6				
35	Зелино									1		2	27

36	Виница				3	87					2	2	
37	Велес	1		1	2		1				1		
	ВКУПНО:	1		5	35,2	105	282	4	6	20	26,7	46	1402

Врз основа на презентираниите податоци од извештајните листови на ЕЛС, може да се констатира дека најголем интензитет на активностите се одвива на ниво на деталното планирање, што е објективно и очекувано поради значењето и улогата на деталните планови во хиерархијата на вкупната документација и нивната неопходност за реализација на инвестиционите активности во просторот. Веднаш по деталното планирање, следуваат урбанистичките планови за села. Интензивни се и активностите за урбанизација надвор од населените места како потребен инструмент за реализација на иницијативите на ЕЛС и домашни и странски инвеститори, како и во текот на 2006 год. Поради сè поинтензивната ориентација на националното и локалното стопанство кон мали и средни бизниси и локални и странски инвестиции, се очекува ваквите трендови и во периодот кој следува да се движат во позитивна насока.

Покриеноста на територијата на Република Македонија со планска документација е сè уште на незадоволително ниво. Една од основните причини за ваквите состојби е недостаток на инвестиции на локално ниво, но исто така и долготрајноста и комплексноста на процедурите за донесување на плановите. Од друга страна и покрај отсуство на официјални податоци, може да се констатира ниско ниво на реализација на планските решенија, како и отстапувања од истите.

4.7. Домување

Станот со својата околина претставува животна средина, која по должината на траење и користење во човековиот живот и по непосредното делување на човекот, врши пресудно влијание на неговата физиолошка сфера, неговата психа и неговиот емоционален живот. Тој отсекогаш бил врзан за основната клетка "домаќинството" кое во него си обезбедува сигурност, остварување на своите потреби и соништа и изолирање од надворешниот свет.

Поимот домување опфаќа значително поширока функција од онаа што ја има самиот стан. Домувањето на современ, културен начин не значи само боравење во затворен стан, туку и во отворените простори околу станот, можност за користење на околните спортски терени, остварување блиски врски со јавните функции, културниот живот, можност за одмор и освежување во природата околу станот.

Домувањето во просторното планирање во зависност од просторните рамки во кои се одвива се дефинира во потесна смисла како биолошко-физиолошка функција, а во поширока како еколошко-социјална функција и истото треба да се согледува како комплексно, низ неговите три димензии:

- Техничка димензија (површина, двор, микроклиматски услови);
- Социјална димензија (начинот на живеење во станот и надвор од него, социјалните контакти меѓу поединци и семејства и сл.);
- Економска димензија (куповната моќ, начин на стопанисување на семејството и сл.)

Согласно Просторниот план на Р. Македонија за утврдување на основните показатели на стандардот на домување, тргнуваме од основниот услов за

обезбедување квалитетен стандард на домување, а тоа е одделување на дневниот бораок од спиењето во станот. Проекцијата на потребниот станбен простор поаѓа од од стандардите 20 -25 м² просечен станбен простор по жител, 40-80м²/стан(оптимална големина), и 100% опременост на станот со инсталации и подполно елиминирање на субстандардниот станбен фонд, сето во зависност од типот на населбата.

Основните цели на ППРМ се во функција на оптимална проекција на станбениот простор, а се однесуваат на: обезбедување стан за секое домаќинство, подобрување на станбениот стандард, изградба на адекватна инфраструктура во функција на поквалитетен стандард на домување, асеизмичност во градбата, замена на субстандардниот станбен фонд и изнаоѓање модуси и дефинирање на критериуми за надминување на појавата на бесправна изградба.

Сето тоа може да се обезбеди преку *Станбената политика* која како долгорочна стратешка задача треба да овозможи лесна достапност на становите и обезбедување на квалитетен станбен фонд за потребите на граѓаните на Републиката. Искуството говори дека во сите развиени демократски земји станбените потреби не се задоволуваат единствено на пазарни принципи на понуда и побарувачка туку по правило низ разни облици на *интервенција* каде е вклучена и државата која со разни инструменти и мерки на државна политика го моделира обликот на домувањето, насочувајќи се при промените на условите во постојниот станбен пазар.

За постигнување на позитивен резултат во областа на домувањето Министерството за транспорт и врски донесе "*Стратегија за домување на Република Македонија*" која е усвоена од страна на Владата на РМ. Владата на РМ го усвои предложениот од страна на Министерството за транспорт и врски "*План за спроведување на Стратегијата за домување на РМ (2007-2012)*".

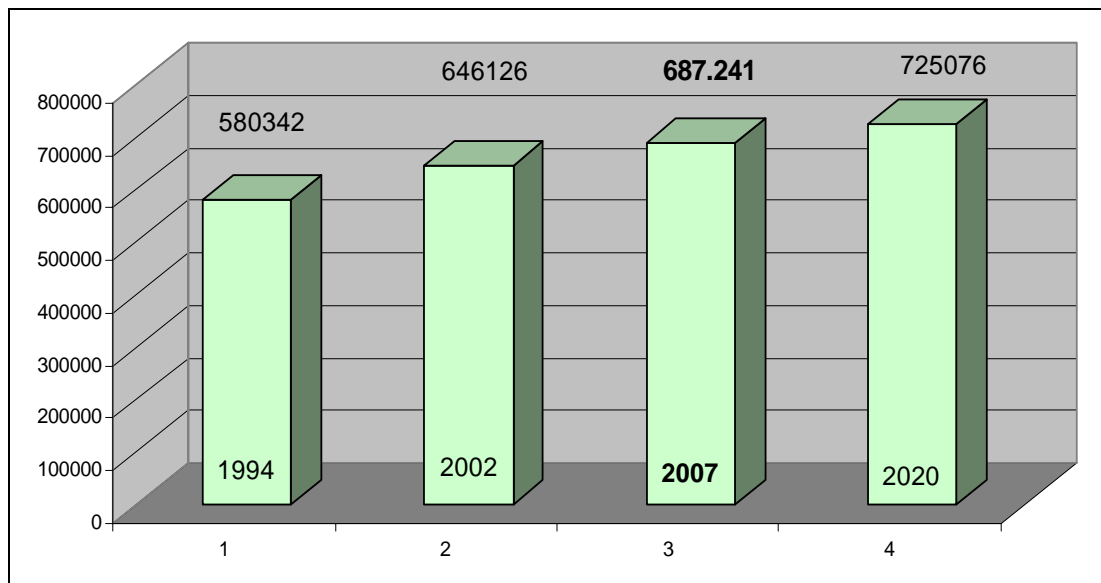
4.7.1. Согледувања во однос на реализацијата

Обем на станбениот фонд

Со Просторниот план на Р. Македонија се предвидува изградба на 213.794 нови станови кои заедно со постојните 580.342 станови од Попис во 1994 го даваат вкупниот станбен фонд за 2020 г. кој изнесува 725.076 станови.

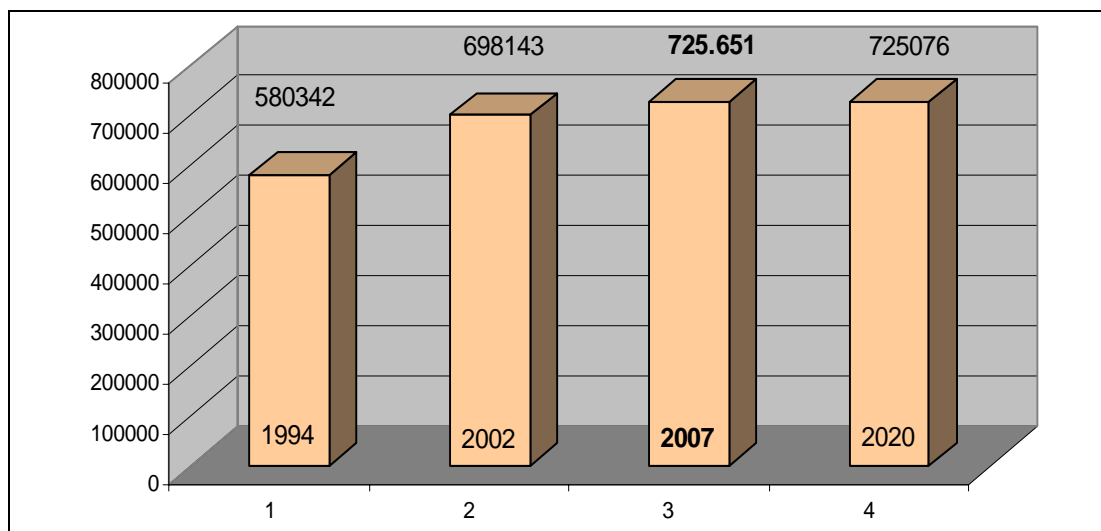
Согласно проекцијата на станбените потреби до 2020 год. вкупниот број на станови во 2007 г. ќе изнесува 687.241 станови што во однос на 1994 год. (580.342 стана) е зголемување од 18,42%, односно за 106.899 стана.

Графикон 6. Динамика на станови согласно ППРМ за периодот 1994-2020 год.

Согласно Статистичките податоци од Државен завод за статистика на Р. Македонија (Статистички годишник од 2007 год.) во 2007 год. бројот на изградени станови изнесува 725.651 станови што во однос на 1994 год. (580.342 стана) ќе изнесува зголемување од 25,03%, односно за 145.309 стана.

Графикон 7. Динамика на изградени станови согласно статистички податоци за периодот 1994-2020 год.

Со ППРМ реализацијата на станбената изградба предвидено е да се одвива етапно, при што се предвидува до 2010 година да се изгради околу 40% од предвидениот станбен фонд, а останатите 60% до 2020 година.

Од анализата на податоците според ППРМ и статистичките податоци станови за период 1994-2007 год. може да се забележи дека бројот на изградени станови е поголем и е надминат уште во 2002 година, односно динамиката на изградба на станови не ги прати предвидувањата согласно Просторниот план на Р. Македонија, така да до планскиот период во 2020 год. доколку продолжи сегашната динамика на изградба на станови постои можност од надминување на предвидениот број на изградени станови (725.076). Ваквата компарација помеѓу предвидениот и реализираниот станбен фонд укажува на доста интензивна станбена изградба во анализираниот период.

Основни показатели на стандардот на домување

Табела 17. Основни показатели на стандардот на домување

Година	Просечна површина на стан (м ²)	Просечна површина станбен простор по жител (м ²)	Просечен број на жители по еден стан
1994	70,71	21,09	3,35
2002	71,14	24,55	2,89
2006	76,58	25,35	2,81
2020	60-80	20-25	3,06

Компарацијата на показателите за стандардот на домување за 2006 год. и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

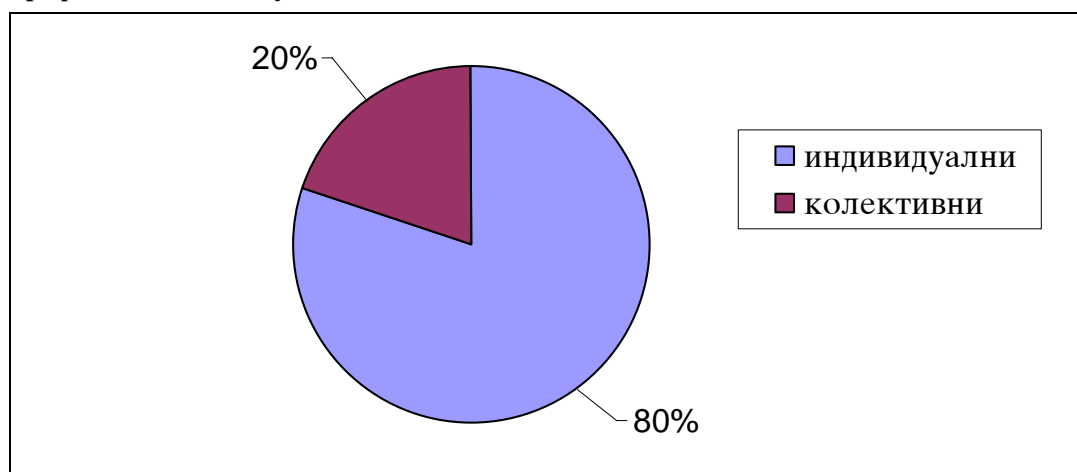
- Просечната големина на стан предвидена за 2020 год. изнесува околу 68-80 м², додека реализираната во 2006 год. -76,58м²
- Просечната станбена површина по жител предвидена за 2020 год. изнесува 20-25 м²/жител, додека реализираната во 2006 год. веќе ја надминува предвидената, односно изнесува 25,35 м²/жител
- Предвидениот просечниот број жители на еден стан за 2020 год. изнесува 3,06 лица на стан, додека реализираниот во 2006 год. изнесува 2,81.

Анализирајќи ги основните показатели на стандардот на домување во период од 1994-2006год може да се забележи дека имаме повисоко ниво на стандард на домување особено во поглед на просечната површина на стан и просечната станбена површина по жител, со што се задоволува проекцијата на потребниот станбен простор од 20-25м² /жител односно 60-80м² станбена површина и 100% опременост на станови .

Индивидуални и колективни станови

Според статистичките податоци (Статистички годишник од 2007 год.) во 2007 год. број на станови во индивидуални станбени згради изнесува (580.678) станови, односно 80% од вкупниот број на станови за 2007год. (725.651), додека во колективни станбени згради евидентирани се вкупно (144.973) станови, односно 20%од вкупниот број на станови. Доколку се споредат податоците согласно ППРМ трендот на доминирање на станови во индивидуална сопственост и понатаму продолжува.

Графикон 8. Индивидуални и колективни станови

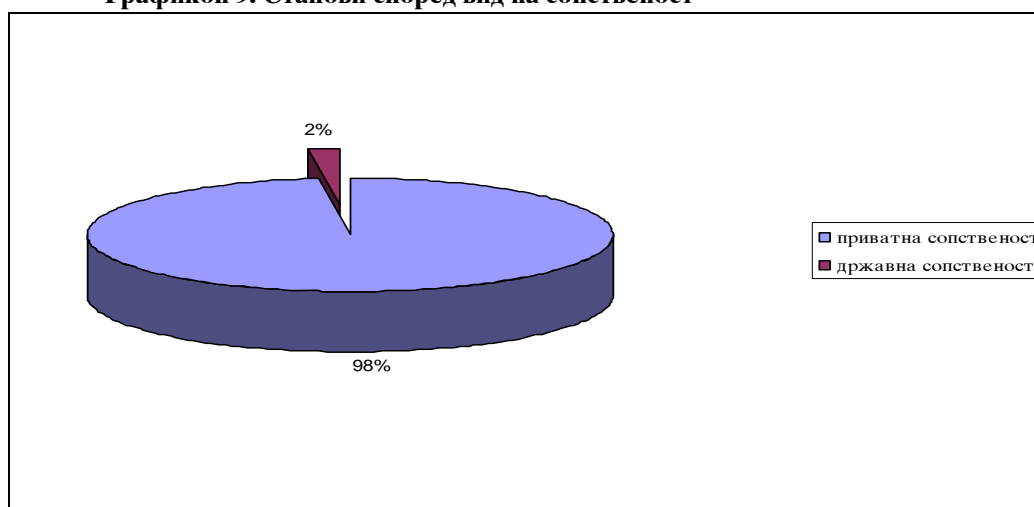
Станови според видот на сопственоста

Табела 18. Станови според видот на сопственост

	станови во 2007 год.	приватна сопственост	државна сопственост
вкупно	725651	710028	15048

Во однос на **сопственичките односи**, може да се констатира доминација на приватната сопственост. Така, од вкупниот број станови за живеење во 2007год. (725.651) околу 98% се во приватна сопственост. Незначителен е бројот на станови во државна сопственост околу (2 %).

Графикон 9. Станови според вид на сопственост

4.7.2. Промени во просторот

Според податоците од општините направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на домувањето на територијата на Република Македонија по општини и населени места во 2007год.

Град Скопје:

Општина Буџел: евидентирани се вкупно ново изградени (65) објекти;

- со одобрение за градба (65)

Општина Гази Баба: евидентирани се вкупно ново изградени (103) објекти;

- со одобрение за градба (89)

– во станбени згради (5)

(н.Автокоманда (2) со П+4+Пк и (1) со П+3, н.Маџари (1) со П+Пк,

н. Ченто(1) со П+6+Пк вкупна површина од 3007м²

– во станбени куќи (84),

(с.Сингелиќ(10), нас.Ченто(17), Хиподром(1), Маџари(3), Железара(6), Инџиково(4), с.Трубарево(10), с.Јурумлери(14),с. Стајковци(8), с. Идризово(6),

нас. Гоце Делчев(1), с. Црешево (3), с. Булчани(1), со вкупно изградена површина од $P=9600\text{m}^2$, $H=7,0-10,20\text{m}$ со вкупна површина од 9594m^2)

- без одобрение за градба евидентирани се (14)

- во станбени згради (1), во нас. Автокоманда ;
- во станбени куќи (13)

(во с.Сингелиќ(2), с.Јурумлери(2), Керамидница (1), с. Инциково(1), Маџари(4), с. Железара(2), с. Брњарци(1).со $P= 1050\text{m}^2$)

Општина Горче Петров: евидентирани се вкупно ново изградени (103) објекти:

- со одобрение за градба (46)

- во станбени згради (5),
- во станбени куќи (41).

- без одобрение за градба евидентирани се (57)објекти (доградби надградби, шупи, гаражи, огради).

Општина Кисела Вода: евидентирани се вкупно ново изградени (7)објекти.

- без одобрение за градба (7)

- во станбени згради (3)
- (во Расадник(2) ,и Д.Х. Димов(1))

- во станбени куќи (4)објекти
- (во Припор(1), Драчево(1), Првوماјска(2))

Општина Сарај: евидентирани се вкупно ново изградени 53 објекти

- со одобрение за градба (53)

– во станбени куќи (31)

(с.Сарај (11), во с.Кондово(1), с.Шишево(11), с.Глумово(1), с.Матка(5), с.Семениште(1), с.Ласкарце(1)

- во станбени куќи каде во приземјето има деловни простории или простории со комерцијална намена(22)

(с.Сарај (7), с.Шишево (7), с. Глумово(3), с. Матка(2), с. Семениште(1), с. Буковиќ (1), с. Д. Свиларе (1)).

Општина Центар: евидентирани се вкупно ново изградени (38)објекти

- со одобрение за градба(38);

- во станбени згради (30)објекти со $P=18.000\text{m}^2$.
- во станбени куќи (8) објекти со вкупна површина од 3685m^2 .

Општина Чаир: евидентирани се вкупно ново изградени (54) објекти

- со одобрение за градба (4)

- во станбени згради (2),
- во станбени куќи (2).

- без одобрение за градба (50)

- во станбени згради (18)
- во станбени куќи (32)објекти

Општина Шуто Оризари: евидентирани се вкупно ново изградени (18) објекти .

- со одобрение за градба (8)

- во станбени куќи во н. Шуто Оризари

- без одобрение за градба (10)
- во станбени куќи во атарот на Долно Оризари.

Општина Биџола: евидентирани се вкупно ново изградени (85) објекти:

- со одобрение за градба (85)
- во станбени згради (3) во градот Битола.
- во станбени куќи (82) во Битола,
(во градот Битола (76), с. Трново-с. Магарево(3), с. Кравари (3))
- без одобрение за градба не се доставени податоци

Општина Богданци: евидентирани се вкупно ново изградени (8) објекти

- со одобрение за градба (6)
- во куќи во низ (1) со П+2 ката.
- во станбени куќи (5) во Богданци(5) со П и П+1кат
- без одобрение за градба (2)
- во станбени куќи (2) во Богданци

Општина Боговиње: евидентирани се вкупно ново изградени (100)објекти

- во станбени куќи (100)објекти;
- од кои со одобрение (70)
- без одобрение (30)

Општина Брвеница евидентирани се вкупно ново изградени (56)објекти:

- со одобрение за градба (42) и:
- во станбени куќи
(с. Радиовце(1), с.Брвеница(13), с.Челопек(16), Теново(4), с. Милетино(5), с. Д. Седларце (3) со катност од П+1, П+1+Пк)
- без одобрение за градба (14)
- во станбени куќи
(во с. Брвеница(2),с. Челопек(9), с. Теново(2), с. Милетино(1))

Општина Босилово: евидентирани се вкупно ново изградени (39) објекти

- со одобрение за градба (31)
- во станбени куќи
(Босилово (8), с.Турново (4), с.Секирник (5), с.Бориево (2), с.Моноспитово (8), с.Робово (1), Петралинци(3))
- без одобрение за градба (8)
- во станбени куќи
(с. Босилово(1), Петралинци(3), Дрвош(1), Моноспитово(1), Турново(1), Бориево(1))

Општина Валандово; евидентирани се вкупно ново изградени (11) објекти

- со одобрение за градба (11)

– во станбени куќи
(Валандово (4), с.Јосифово(2), с.Удово(4), Пирава (1) сите со висина од П+1кати вкупна површина на изграденост П=1875м²)

Општина Велес: евидентирани се вкупно ново изградени (29)објекти;

- со одобрение за градба (29);

– во станбени куќи со П+1, П+2, П+Поткровје и П=2861,20м².

Општина Веница: евидентирани се вкупно ново изградени (32)објекти:

- со одобрение за градба (14)

– во станбени куќи

(во Веница (13),со П=1087м² и висина Н=5,6-10,20м и н.Јаќимово (1) со П=50м² и Н=5,9м)

- без одобрение за градба (18)

– во станбени куќи

(Веница (14) и с. Јаќимово (3), Истибања (1)сите со П=1825,11м²)

Општина Вранештица: евидентирани се вкупно ново изградени (4)објекти

- со одобрение за градба (4)

– во станбени згради(3) во Вранештица

– станбени куќи Вранештица (1),

Општина Дебар: евидентирани се вкупно ново изградени (23)објекти:

- со одобрение за градба (13)

– во станбени згради (1) во градот Дебар со Н=14,5м

– во станбени куќи (11) во градот Дебар ,с. Отишани (1) во П+1кат

- без одобрение за градба (10)

– во станбени згради (3) во градот Дебар

– во станбени куќи во градот Дебар (7)

Општина Дебарца: евидентирани се вкупно ново изградени (13)објекти

- без одобрение за градба (13)

– во станбени куќи

(с. Белчишта(2), с. Лешани (3), с. Велмеј (2), с. Мешеиште(2), с. Волино(2), с. Ботун(2).)

Општина Делчево: евидентирани се вкупно ново изградени (15) објекти:

- со одобрение за градба (8)

– во станбени куќи во Делчево со П=900м².

- без одобрение за градба (7)

– во станбени куќи

(во Делчево(5), с. Драмче (1) с.Звезгор(1), со вкупна површина од 446м²)

Општина Демир Хисар: евидентирано е ново изграден (4) објект во станбени куќа со одобрение за градба во Демир Хисар.

Општина Демир Капија: евидентиран е вкупно (9) објекти:

– во станбени куќи

- со одобрение за градба (5)

- без одобрение за градба (4)

Општина Долнени: евидентирани се вкупно ново изградени (45) објекти

- со одобрение за градба(45)

– во станбени куќи

(с. Дебреште(12) со П+2ката, с. Лажани(10)со П+2ката, с. Житоше(8) со П+3ката, с. Црнилиште (7), с. Десово(3) со П+2 ката, с. Пешталево(2) со П+2ката, с. Костенци(1),и с. Секирци(2) со П+1кат .

Општина Другово: евидентирани се вкупно ново изградени (2) објекти со одобрение за градба во Другово во станбени куќи .

Општина Желино: евидентирани се вкупно ново изградени (85)објекти.

- со одобрение за градба (57)

– во станбени куќи

(во с.Желино(21), с.Стримница(5), с.Групчин(4), с.Палатица(11), с.Озомиште(4), с.Требош(12)

- без одобрение за градба (28)

– во станбени куќи

(во с.Желино(11), с.Стримница(1), с.Озомиште(2), с.Требош(5), Групчин(4), с.Палатица(5),

Општина Јегуновце: евидентирани се вкупно ново изградени (7) објекти

- со одобрение за градба(7)

– во станбени куќи

(во с. Јегуновце(1) с. Шемшево(2), с.Жилче(1), с. Сиричино(2), Прељубиште(1))

Општина Кичево: евидентирани се вкупно ново изградени (85) објекти

- со одобрение за градба (78)

– во станбени куќи

(во Кичево(70) , во селските населби (8).)

- без одобрение за градба (7)

– во станбени згради (1) во нас. Чифлик со П=488,25м²

– во станбени куќи околу(6)објекти во нас. Крпош со П=660,30м²

Општина Конче: евидентирани се вкупно ново изградени (9) објекти

- со одобрение за градба вкупно (6)

– во станбени куќи во Конче(4) со 600м² и во с.Ракитец(2) со 250м².

- без одобрение за градба (3)

– во станбени куќи во с. Конче(1) со П=120м², Долни Липовиќ(1) со П=100м², Ракитец(1) со П=80м².

Општина Кочани: евидентирани се вкупно ново изградени (39)објекти

- со одобрение за градба вкупно (29)

(во станбени куќи во Кочани (21)со висина до Н=10,50м, с. Оризари (6), со висина од Н=7,20м, с. Грдовци(1) со П=1кат, и с. Тркање(1) со П=1кат)

- без одобрение за градба (10)

– во станбени куќи и тоа во Кочани со П=530м² , доградби и надградби со П=843,6м² . или вкупно 1557м².

Општина Крайово: вкупно ново изградени објекти (10)

- со одобрение за градба
 - во станбени куќи
- (во Кратово (2) со П=179м², доградба на станбени куќи (8) во Кратово, со површина од 303,82м²)

Општина Крушево: евидентирани се вкупно ново изградени (1) објекти

- со одобрение за градба(1) во градско подрачје.

Општина Крива Паланка: евидентирани се вкупно ново изградени (45) објекти

- со одобрение за градба вкупно (35)
- во станбени куќи во Крива Паланка (24)со висина до Н=9м, во селските населби (11) со висина Н=6м
 - без одобрение за градба (10)
- во станбени куќи (10)и тоа во Крива Паланка(8), с. Копаница(2)

Општина Кривопашиани: евидентирани се вкупно новоизградени (6)објекти

- со одобрение за градба (4) објекти во станбени куќи
- без одобрение за градба(2) објекти во станбени куќи

Општина Лозово: евидентирани се вкупно ново изградени(5)објекти

- со одобрение за градба (2)
- во станбени куќи во Лозово, доградба(1), деловен објект(1))
 - без одобрение за градба(3)
- во станбени куќи (3),во с. Лозово, с. Дорфулија, Сарамзалино

Општина Маврово Росиуша: евидентирани се вкупно ново изградени (21)објекти

- со одобрение за градба (21)
- (во викенд куќи, С. Маврово, с. Леуново, нас. Маврови Анови)
- без одобрение за градба(нема податоци)

(во Скудриње, Велебрдо, Требиште, Присојница, Ростуше се градат станбени куќи , додека во преостанатите села викенд куќи)

Општина Македонски Брод: евидентирани се вкупно ново изградени (5)објекти

- сите со одобрение за градба (5)
- во станбени куќи и тоа во Македонски Брод (3), с. Близанско(2).

Општина Неѓотино: евидентирани се вкупно ново изградени (6)објекти

- со одобрение за градба (6)
- во станбени куќи во Криволак (2), и во Неѓотино (1) со Н=8,5м

Општина Осломеј: евидентирани се вкупно ново изградени (12)објекти

- со одобрение за градба(12)
- во станбени куќи.

(с. Србица (1), с. Црвивци(7), Стрелци(2), Шутово (2), со максимална висина Н=8,07м со вкупна површина од П=3645м.²)

Општина Пејровец: вкупно ново изградени (47) објекти:

- со одобрение за градба(13)
 - во станбени куќи(6)
(с.Петровац(1), Ќојлија(3), Катланово(1), Ржаничино(1),
 - во викенд куќи (7)
(во Катланово -Кочкова населба(4), Бадар(2), Градиманци(1)
- без одобрение за градба(44)објекти
 - во станбени куќи
- Општина Пласница:**евидентирани се вкупно ново изградени (24)објекти
 - со одобрение за градба (11)
 - станбени куќи и тоа во Пласница и с.Преглово и с.Лисичани
 - без одобрение за градба (13)во станбени куќи
- Општина Пробиштип:** евидентирани се вкупно ново изградени вкупно (36) објекти.
 - со одобрение за градба (32)
 - во станбени куќи(8)
(во Пробиштип(7)(Пр+1), Злетово(1) (Пр+По))
 - дограби на семејни куќи (4)
(во Пробиштип(3), Злетово(1) Пр+1кат)
 - во викенд куќи (6)
 - приземни монтажни самостојни и двојни куќи(14) во Пониква
 - без одобрение за градба (4)
 - станбени куќи
(во Пробиштип (3)(приземни 2 и 1 со Пр+1+Пк), Злетово (1) во приземје)
- Општина Ранковце:** евидентирани се вкупно ново изградени (25)објекти.
 - со одобрение за градба (21)
 - станбени куќи
(с. Псача(4) с. Ранковце(4),с.Гиновци(3), с. Петралица(4), с.Ранковце (5), с.Опила(2), с.Љубинци(2), с. Герман(1). со Н=7,20м
 - без одобрение за градба (4).
 - станбени куќи
(с. Ранковце(2), с. Петралица(1), с. Псача (1) со Н=7,20м)
- Општина Ресен:** евидентирани се вкупно ново изградени (29)објекти.
 - со одобрение за градба (19)
 - станбени куќи во Ресен (9)
во Ресен (9)додека вкупно(10) во преостанатите села (с. Јанковец, с. Грнчари, с. Стење, с. Подмочани, с. Крани со висинс маџ. П+2+Пк
 - без одобрение за градба (10).
 - станбени куќи во Ресен
- Општина Свешти Николе:** евидентирани се вкупно ново изградени (7)објекти
 - со одобрение за градба(7) во станбени куќи во градско подрачје.

Општина Соопшине: евидентирани се вкупно ново изградени (120)објекти

- со одобрение за градба (120)

(во с.Горно Соње(30), и во с. Сопиште (90)

Општина Стар Дојран: евидентирани се вкупно ново изградени (5)објекти

- со одобрение за градба (5)

- во станбени куќи (3)(во Нов Дојран (1), и во Стар Дојран (2)
- во викенд куќи(2)

Општина Струмица: евидентирани се вкупно ново изградени (291) објекти.

- со одобрение за градба (35)

- во станбени згради (4)во Струмица со П=10249,44м².
- во станбени куќи (31)

(во Струмица(17), с.Габрово(2) с.Добрејци(4), с.Дабиља(2), с.Куклиш(1), с.Водоча(1) с. Вељуса(1), с. Просениково(1), Баница(2),с. Банско(1) со вкупна површина од 5653м²)

- без одобрение за градба (256)

- во станбени куќи

во Струмица(203), с.Муртино(2), с.Дабиља(9), с.Просениково(3), с.Габрово(3), с.Вељуса(2), с.Сачево(2), с.ГрадскоБалдовци(1), с.Белотино (1), с.Добрејци(7), с.Банско(17), с.Куклиш (6).

Општина Теарце: евидентирани се вкупно ново изградени (127)објекти.

- со одобрение за градба(127)

- во станбени куќи

(во с.Теарце(19), с. Слатино(21), с.Лешок(5), с.Непроштено(4), с.Пршовце(15), с.Глоѓи (4), с.Доброште(28), с. Нераште(18), с.Одри(13) со Н=10,30м)

ОпштинаЧучер Сандево: евидентирани се вкупно ново изградени (20)објекти

- со одобрение за градба (20)

- во станбени куќи

(во Бара Бел Камен (11)со П=1533,43м², Чучер(1)со П=54,43м², Мирковци(4), Глуво(1) со П=131, 92м², с. Бродец(2) со П=143,80м², с. Побожје(1) со П=53,44м²)

Табела 19. Изградени објекти за домување во период од 2007 год. врз основа на информативни листови доставени од општините

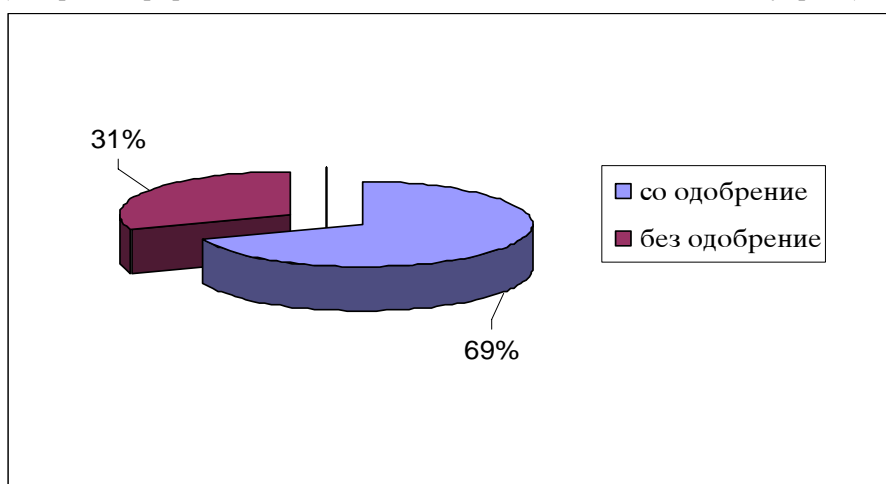
Реден Број	Име на општина	изградени објекти	домување во станбени згради (колективно домување)			домување во станбени куќи (индивидуално домување)		
			со одобрение	без одобрение	Површина во м ²	со одобрение	без одобрение	Површина во м ²
1.	Град Скопје							
	Бутел	65	-	-	-	65	-	
	Гази Баба	103	5	1	4000	84	14	10644
	Ѓорче Петров	103	5	-	-	41	57	-
	Кисела Вода	7	-	3	-	-	4	-
	Сарај	53	-	-	-	53	-	-
	Чаир	54	2	18	-	2	32	-
	Центар	38	30	-	18000	8	-	3686
	Шуто Оризари	18	-	-	-	8	10	-
2.	Вкупно	441	42	22		261	116	
3.	Битола	85	3	-	-	82	-	-
4.	Богданци	8	-	-	-	6	2	-
5.	Боговиње	100	-	-	-	70	30	-
6.	Брвеница	56	-	-	-	42	14	-
7.	Босилово	39	-	-	-	31	8	-
8.	Валандово	11	-	-	-	11	-	1875
9.	Велес	29	-	-	-	29	-	2861,2
10.	Виница	32	-	-	-	14	18	1875,11
11.	Вранештица	4	3	-	-	1	-	-
12.	Дебар	23	1	3	-	12	7	-
13.	Дебарца	13	-	-	-	-	13	-
14.	Делчево	15	-	-	-	8	7	1346
15.	Демир Хисар	4	-	-	-	4	-	-
16.	Демир Капија	9	-	-	-	5	4	-
17.	Долнени	45	-	-	-	45	-	-
18.	Другово	2	-	-	-	2	-	-
19.	Желино	85	-	-	-	57	28	
20.	Јегуновце	7	-	-	-	7	-	-
21.	Кичево	85	-	1	-	78	6	-
22.	Конче	9	-	-	-	6	3	1150м ²
23.	Кочани	39	-	-	-	29	10	1557м ²
24.	Кратово	10	-	-	-	10	-	482,82м ²
25.	Крушево	1	-	-	-	1	-	-
26.	Крива Паланка	45	-	-	-	35	10	-
27.	Кривогаштани	6	-	-	-	4	2	-
28.	Лозово	5	-	-	-	2	3	-
29.	Маврово-Ростуша	21	-	-	-	21	-	-
30.	Македонски Брод	5	-	-	-	5	-	-
31.	Неготино	6	-	-	-	6	-	-
32.	Осломеј	12	-	-	-	12	-	3645м ²
33.	Петровац	47	-	-	-	13	44	

34.	Пласница	24	-	-	-	11	13	-
35.	Пробиштип	36	-	-	-	32	4	-
36.	Ресен	29	-	-	-	19	10	-
37.	Ранковце	25	-	-	-	21	4	-
38.	Св. Николе	7	-	-	-	7	-	-
39.	Стар Дојран	5	-	-	-	5	-	-
40.	Сопиште	120	-	-	-	120	-	-
41.	Струмица	291	4	-	10249,44	31	256	5653
42.	Тearце	127	-	-	-	127	-	-
43.	Чучер Сандево	20	-	-	-	20	-	-
	Вкупно	1983	67	26	-	1302	588	-

(-) нема евидентирано диво изградени објекти

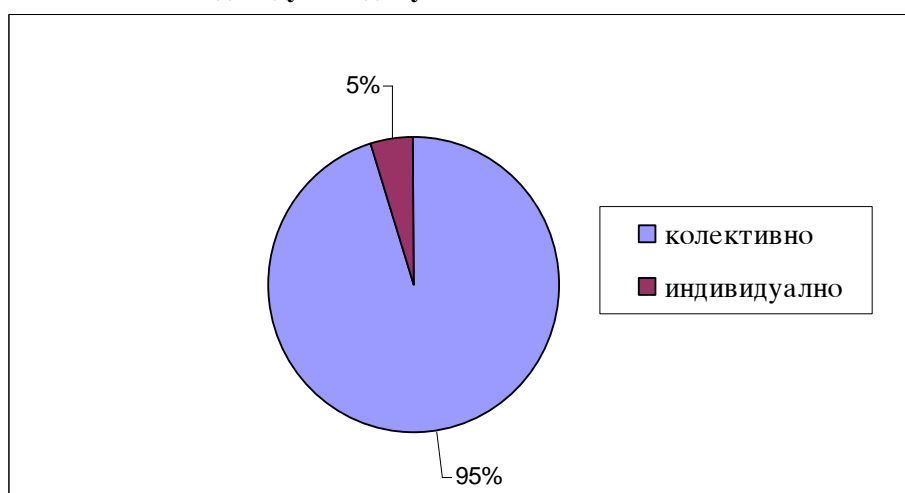
Графикон 10. Ново изградени објекти за домување во општините во 2007 година со одобрение и без одобрение за градба

(Според информативни листови на единиците на локална самоуправа)

Според податоците од општините во 2007 год. евидентирани се вкупно 1983 ново изградени објекти од кои со одобрение за градба вкупно 1369 објекти или 69% и 614 објекти без одобрение за градба (дивоградби) односно 31%.

Графикон 11. Изградени станови во 2007 год. според колективно и индивидуално домување

Од вкупниот број на изградени станови во 2007 год во станбени згради (колективно домување) изградени се (93) или 5% додека во станбени куќи (индивидуално домување) 1890 односно 95%.

Бесправна градба

Бесправната градба на објекти се манифестира преку изградба на објекти од страна на физички и правни лица без уредна документација. На територијата на Република Македонија во периодот на 2007 година врз основа на податоците доставени од страна на општините распространета е во скоро сите општини. Од табеларниот приказ може да се забележи дека најголем обем на бесправно изградени објекти има општина Струмица (256), Горче Петров (57), Чаир(32), Боговиње(30) Желино (28) и тоа во индивидуално домување. Во колективно домување најголем број на бесправно изградени објекти (според податоците од информативните листови на општините) евидентирано е во Градот Скопје и тоа во општина Чаир (18), Кисела Вода(3) додека за општина Центар не се доставени податоци за диво изградени објекти. Ваквите појави имаат бројни и битни реперкусии врз просторот кои се манифестираат преку масовна узурпација на земјоделското земјиште, неконтролирано ширење на комуналниот систем со што општините се оптеретуваат со енормни трошоци, пореметување на еколошката рамнотежа и нарушување на пејсажот со хаотични градби.

Зајкнување на мерките за санација на бесправната градба да се изврши со:

- легализација
- санација и легализација
- рушење
- раселување

Мерките за сузбивање на бесправната градба може да се дефинираат:

- На ниво на Просторен план на Регион кој ги утврдува процесите на урбанизација, миграторни движења и диспропорции во регионалниот развој
- На ниво на урбанистичко планирање кое по пат на регулација и парцелација треба да овозможи реализација на потребите на граѓаните за семејна изградба во рамките на реалните можности
- На ниво на општинските инспекциски служби кои неминовно бараат кадровско и организационо јакнење
- На ниво на земјоделската политика, во смисол на решавање на станбеното прашање на земјоделското население во зависност од основната дејност на тој простор (земјоделието)
- На ниво на катастарот со кој треба да се отежнува изградбата на објекти без соодветна документација

Социјални сџанови

Како едно од најприоритетните точки кон кои е насочена станбената политика е изградба на *социјални сџанови*.

Врз основа на член 28 од Законот за домување („Службен весник на Република Македонија“) бр.21/98, 48/0039/03, 96/04, 120/05, и 13/07) Владата на РМ на седницата одржана на 20.01.2008 год. донесе *Програма за изградба сџанови со сџивеност на РМ за 2008 год.* (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 год.) во која програма е опфатено и изградба на *социјални сџанови* на територијата на Републиката.

Табела 20. Изградба на социјални станови по општини

Ред. Бр.	Општина	Број на станови
1	Скопје	276
2	Битола	148
3	Берово	45
4	Гевгелија	44
5	Гостивар	62
6	Дебар	24
7	Кавадарци	30
8	Кичево	32
9	Кочани	29
10	Крива Паланка	46
10	М.Каменица	29
11	Охрид	71
12	Прилеп	75
13	Струмица	43
14	Штип	91
	Вкупно	1045

Со програмата се планира изградба на 20 објекти со 1045 социјални станови со површина од 35-45м² и вкупна површина од 42.027.83м². Објектите треба да се реализираат во период до 2009 год. Распределбата на овие станови како и условите за нивно користење ќе бидат одредени со посебна одлука на Владата на Република Македонија. Досега е реализирано 4,33%, во 2008год треба да се реализираат 31,57%, а останатите 64,10% ќе се реализираат во 2009год.

4.8. Јавни функции

Организацијата на јавните функции е позитивен фактор за културните, економските и општествените активности и потребите на граѓаните. Во нив спаѓаат:

- образовната дејност
- здравствената дејност
- социјална заштита
- дејности на културата
- физичка култура

Просторната дистрибуција и функционалната организација на јавните функции е директна последица на разместеноста, големината и степенот на населбите.

Основниот пристап во развојот на мрежата на јавните функции во однос на системот на населбите е претпоставката дека нивниот развој ќе биде ускладен со можностите за алиментирање на нивната работа. Со новите законски прописи, кои се во процедура, ќе се рedefинира обемот на обврзувачките услуги кон граѓаните. Наместо статичен и униформен модел на организација, врз основа на критериумите, нормите и стандардите ќе се одвива развој на јавните дејности во рамките на населбите и локалните заедници.

Мотивите, интересите и инвестиционите критериуми на приватните инвеститори, различните фондации и други непрофитни асоцијации, ќе бидат, исто така, значајни за организирањето на јавните функции.

4.8.1. Согледувања во однос на реализацијата

Во предходниот период, настанати се многу битни промени во политичкиот, општествениот, економскиот и демографскиот развој кои имаат мошне сериозни влијанија врз понатамошното користење на просторот. За таа цел се утврдуваат нови соодноси и нормативи за користење на просторот за порационална изградба во сферата на сите јавни функции на општествено-економскиот развој на Републиката, и истите се вградени во Законот за просторно и урбанистичко планирање и подзаконските акти. Согледувањата во однос реализација за 2007 год. во дејностите на јавните функции се следни:

4.8.1.1. Образовна дејност

Основно образование: Со Просторниот план на Р. Македонија, за планскиот период до 2020 год. се предвидува со основно образование да биде опфатен целиот контингент на население, односно деца на возраст од 7-14 години во основните училишта, во кои наставата ќе се одвива исклучиво во една смена. Корисна површина по ученик до 2020 год. се предвидува да изнесува 7м²/ученик. Основни училишта треба да постојат во сите населби.

Според податоците за учебната 2006/2007 год. (Статистички преглед бр.484), мрежата на основни училишта во редовното воспитување и образование во Републиката опфаќа 1003 училишта во кои се воспитуваат и образуваат 231.497 ученици односно околу 76% од вкупниот број деца на возраст од 6-14 години. Во однос на начинот на одвивање на училишната настава, таа се одвива во една смена со просечен училишен простор 2,13м²/ученик. Училиштата се соочуваат со бројни суштински проблеми кои носат обележја на неадекватна разместеност на објектите во просторот, висока концентрација во развојните центри, недоволна опременост на објектите со потребните содржини, објекти и терени од областа на спортот и физичката култура и сл.

Средно образование: Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020год во однос на средното образование се: целосна опфатеност на младината на возраст од 15 - 19 год. и можност за изведување на наставата во една смена. Норматив за одредување на потребната површина е 8 - 10 м²/ученик.

Според податоците за учебната 2006/2007год. евидентирани се редовни 110 средни училишта со вкупно 95.966 ученици, што изнесува 58% од генерацијата на возраст од 15-19 години (165.422деца). Од нив 104 се (редовни средни училишта од кои 7 приватни, 4 специјални средни училишта (за ученици со пречки во развојот) и 2 средни верски училишта).

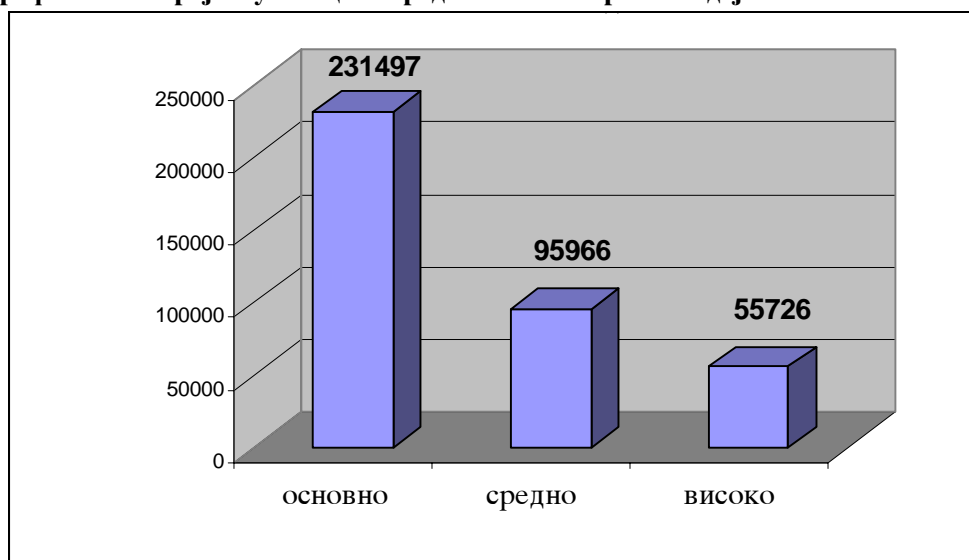
Во однос на податоците од ППРМ во период до 2007 год бројот на средните училишта е зголемен за 19%, односно процентот е поголем во приватниот сектор каде имаме отварање на приватни училишта за средно образование. Во однос на корисната површина по ученик која изнесува 2,37м² споредени со податоците од Просторниот план на Република Македонија каде корисна површина по ученик треба да изнесува 8-10м² по ученик, може да се констатира значително отстапување и дека истиот не го задоволува потребниот норматив.

Високо и вишо образование: Бројот на студентите во Високо образование на територијата на Републиката на универзитетите во Скопје, Битола и Тетово (југоисточен Европски универзитет) изнесува 57.011 во државен сектор во учебната 2006/2007изнесува 55.726 студенти што представува зголемување од

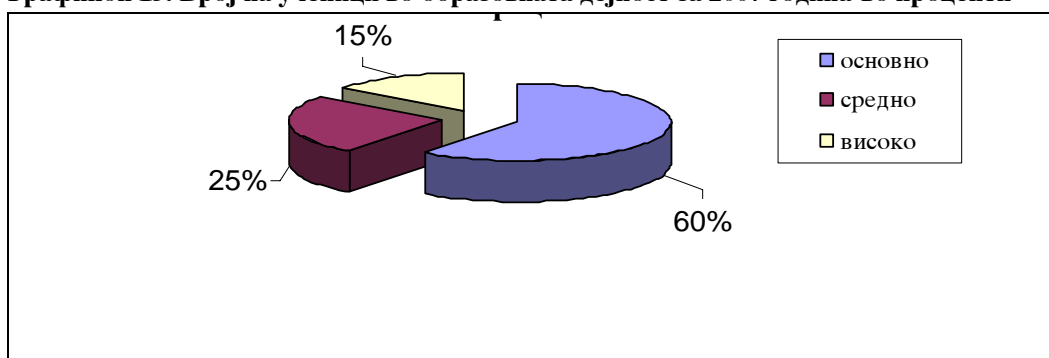
17,8% од предходната учебна година или 8625 студенти повеќе. Од вкупниот број на запишани студенти во државен сектор запишани се 55.726 студенти или 97,7%.

Анализата на процентуалниот однос на вкупен број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2006/2007 год изнесува 384.724, од кои во основно образование вклучени се 60%, во средно 25%, во високо образование 15%.

Графикон 12. Број на ученици според степен на образовна дејност за 2006/2007 година

Графикон 13. Број на ученици во образовната дејност за 2007 година-во проценти

4.8.1.2. Здравствена дејност

Во дејноста на здравствено и здравствена заштита на територијата на Републиката постои поширока мрежа на здравствени организации кои делуваат во областа на примарната и секундарната и терцијалната здравствена заштита.

Во сегашниот период во кој се наоѓаат сите дејности меѓу кои и здравствено се карактеризира и со фаза на донесување на низа закони од областа на здравствената дејност, нејзиното реструктурирање со дефинирање на обврзувачка здравствена заштита за целокупното население, нејзиното порационално организирање и развој на комплементарно приватно здравство. Ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со ППРМ се 550-600 жители/лекар, 6,7-7,4 болнички постели/1000 жители. Според Статистичките податоци за 2006 год. (Статистички годишник 2007 год), вкупниот број на евидентирани жители во 2006 год. изнесува (2.041.941), вкупниот број на

лекари (5134), стоматолози 1175, број на болнички постели 9440. Компарацијата на статистичките податоци за 2006 год.и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- бројот на жители /лекар предвидени со ППРМ за 2020 год. изнесува 550-600 жители/лекар додека реализираната во 2006 год 394жители/1лекар односно 2,5 лекари/1000жители;
- бројот на жители /стоматолог предвидено за 2020 год. 2.000-2.500 жители /лекар стоматолог, додека реализираната во 2006 год. изнесува 1738жители/1лекар, односно 57 стоматолози /1000жители;
- бројот на болнички постели на 1000 жители предвидени за 2020 год. изнесува 6,7-7,4 болнички постели/1000жители, додека за 2006 год. изнесува 4,6 болнички постели /1.000 жители.

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата **се движи во рамките на прогнозите, така да до 2020 год ќе го постигне планираното**, но овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети посебно во вонградските подрачја.

4.8.1.3. Социјална заштита

Организации за социјална заштита: Согласно ППРМ, за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин 30 м² на комплексот по корисник

Табела 21. Организации за социјална заштита за 2006-2007год

Вид на установа	Број на установи	Број на лица
организации за сместување на деца без родители и родителска грижа	3	264
организации за згрижување на лица со посебни потреби,	3	521
заводи, установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно социјални проблеми	2	92
установи домови за возрасни лица.	4	481
Вкупно	12	1358

*Статистички годишник 2007

Анализирајќи ги статистичките податоци за 2007 год. бројот на реализирани места изнесува 4,5 места на 1000жители, со што сеуште не се задоволени потребите согласно Просторниот план на Македонија.

Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст: При димензионирањето на мрежата на установите во предучилишното воспитување и образование како дејност од посебен општествен интерес, со Просторниот план на Р. Македонија планирано е да се опфати 6% од населението со стандард од 9 м² бруто површина по дете, а отворените простори (зеленило, игралиште, пристапи) со стандард од 20 м² по дете.

Табела 22. Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст 2006/2007год

Вид на установа	број на установи	број на деца
Комбинирани детски установи (јасли, градиники, Забавиште при преучилишна организација)	51	21525
Забавишта при основни училишта	486	36392
Вкупно	537	57917

*Статистички годишник 2007

Согласно статистичките податоци за 2007 год во установите во предучилишното воспитување и образование опфатени се 2,8% од населението. Споредбено со планските определби во Просторниот план на Р. Македонија и овие податоци не се задоволителни. Намалувањето на нестопанските инвестиции во изминатите години неповолно се одрази и врз општествената заштита на децата и тоа како во отсуството на нови инвестициони зафати, така и во адаптацијата, реконструкцијата и поправките на старите објекти и установи.

Финансирањето според Законот за основно образование (Сл.весник на РМ број 63/2004) на забавиштата при основните училишта и ученичките домови е преку Министерство за образование и наука, додека ученичките домови за деца со посебни образовни потреби се финансираат комбинирани преку Министерство за труд и социјала и Министерство за образование и наука.

Ученички и студентски домови: Домовите обезбедуваат сместување, исхрана и воспитување на ученици и студенти за време на школувањето, вон местото на постојано живеење на родителите-издржувателите. Тие се класифицирани во: Домови за ученици и студенти и Домови за ученици во средни верски училишта

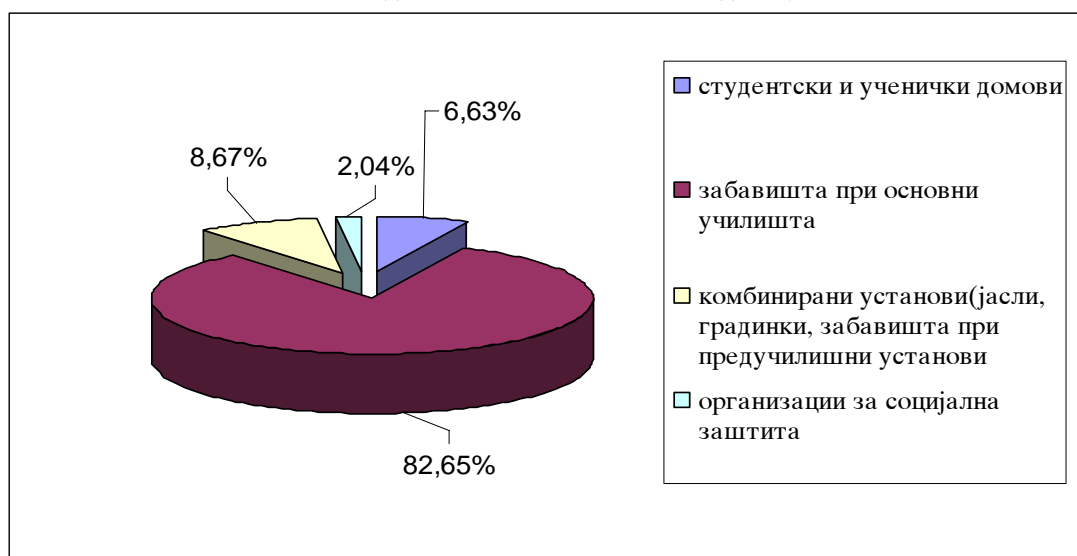
Табела 23. Ученички и студентски домови за 2007год.

Вид на установа	Број на установи	Ученици и студенти
Дом за ученици	27	1756
Студентски дом	2	264
Домови за ученици во средни верски училишта	10	5981
Вкупно	39	8001

*Статистички годишник 2007

Процентуалниот застапеност на установите и организациите за социјална заштита чиј вкупен број на територијата на Р. Македонија изнесува 588 може да се согледа од доле наведениот графикон.

Графикон 14. Процентуална застапеност на установите за социјална заштита во 2007 год. согласно статистички податоци

4.8.1.4. Дејности на култура

Во наредниот период до 2020 год согласно ППРМ секоја од населбите треба да има *библиотека, кино и дом на култура*, а ако постои интерес и економска основа во некои од населбите и музеј, галерија, театар и дом на младина.

Мрежата на библиотеки која се предвидува до 2020 год. треба да ги опфати не само градските населби, туку и селските населби со норматив од 1 до 2 книги по жител. Споредбено со статистичките податоци (Статистички годишник 2007 год). во период до 2007 год. оваа дејност е застапена во 85 библиотеки кои располагаат со книжен фонд од 3.115.000 книги, односно 1,54 книги по жител, што го задоволува нормативот согласно ППРМ.

Во период до 2007 год евидентирани се 18 кина, 13 театри, 22 музеи. Во планскиот период до 2020 год нивната поставеност е предвидена согласно хиерархиската мрежа на населбите.

4.8.1.5. Физичка култура

Согласно ППРМ на територијата на Р. Македонија евидентирани се (166 спортски сали од кои 138 во училиштата, 20 олимписки отворени базени, 11 затворени базени, 35 фудбалски стадиони, 292 фудбалски игралишта, 1018 отворени спортски терени за ракомет, одбојка, кошарка, мал фудбал, 31 тениски игралишта, 5 атлетски патеки и др. Сè понагласените потреби за развој на физичката култура во планскиот период предвидено е да се одвива преку државните, локалните и приватни иницијативи со подобрување на постојните капацитети и градба на нови.

За периодот до 2020 год. развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитети ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен нормативе од 5 м² по жител.

4.8.2. Промени во проспорот

Според податоците од општините направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на јавни функции на територијата на Република Македонија по општини и населени места во период од 2007 год.

Основно образование: Од областа на основно образование на територијата на Р. Македонија евидентирани се вкупно (19) објекти, од кои со настава од I-IV одделение (9), додека со настава од I-VIII одд.(10)објекти, со вкупно 8000 ученици.

Град Скопје

- **Општина Карпош:** Основно училиште "Јан Амос Коменски" во нас. Тафталиџе со површина од 4300м².
- **Кисела Вода :** Основни училишта(4) за 315 ученици во една смена, (8) осумгодишни училишта со 5246 ученици во две смени, 2 средни училишта
- **Општина Босилово:** Основно училиште во Гечерлија со површина од 200м²
- **Општина Желино:** Основно училиште во с. Озмориште со капацитет за 200 ученици
- **Општина Кичево:** Основно училиште Кузман Јосифовски Питу(1) со капацитет за 737 ученици, со корисна површина на објект 3305м²
- **Општина Осломеј:** Основно училиште од I- IVодд.во с. Шутово за 85 ученици во една смена
- **Општина Соопштина:** Основно училиште I-VIII одд. во с. Ракотинци (1), со капацитет за 1068 ученици.
- **Општина Теарце:** Основно училиште во с. Лешок(1)

Министерството за образование во својата годишна програма има предвидено и изведба на повеќе помали градежни работи (реконструкции на објекти, партерни уредувања на училишни дворови) на повеќе основни училишта и тоа во општина Ресен- (Ресен и с.Царев Двор), општина Охрид (с. Пештани), општина Зајас (с. Грешница), општина Врапчиште, (с. Добри Дол), општина Богданци (с. Стојаково).

Социјална заштита: Од објекти за социјалната заштита евидентирани се вкупно (3) објект кој се во тек на градба и тоа во следните општини:

- **Општина Горче Петров:** Детска градинка УЗ" Даме Груев", во градба.со П=1369,60м² , капацитет 120-150деца.
- **Кисела Вода:** (2) Детски градинки за 1200деца(Весели Цветови и 8ми март)

Здравство: Објекти од здравствената заштита евидентирани се вкупно (3) и тоа во следните општини:

- **Општина Горче Петров:** (2) амбуланти во с. Радуш(1) и с. Бојане(1).
- **Општина Желино:** Поликлиника во с. Желино

Култура: Од објекти на културата евидентиран е вкупно (1)објект и тоа во:

- **Општина Језуовце:** Изградба на библиотека во с. Прељубиште со П=190м²

Објекти за спорт и рекреација: Објекти од областа на физичка култура евидентирани се вкупно (6) објекти и тоа во следните општини:

- *Општина Гази Баба:* Спортска сала во Маџари со П=1270м².
- *Општина Ѓорче Петров:* Фискултурни сали во Ново Село(2)
- *Општина Валандово:* Спортска сала со капацитет од 500седишта
- *Општина Илинден:* Спортска сала
- *Општина Липково:* Фискултурна сала во с. Слупчане

Други објекти од областа на јавни функции: Евидентирани се вкупно (2)објекти и тоа во следните општини:

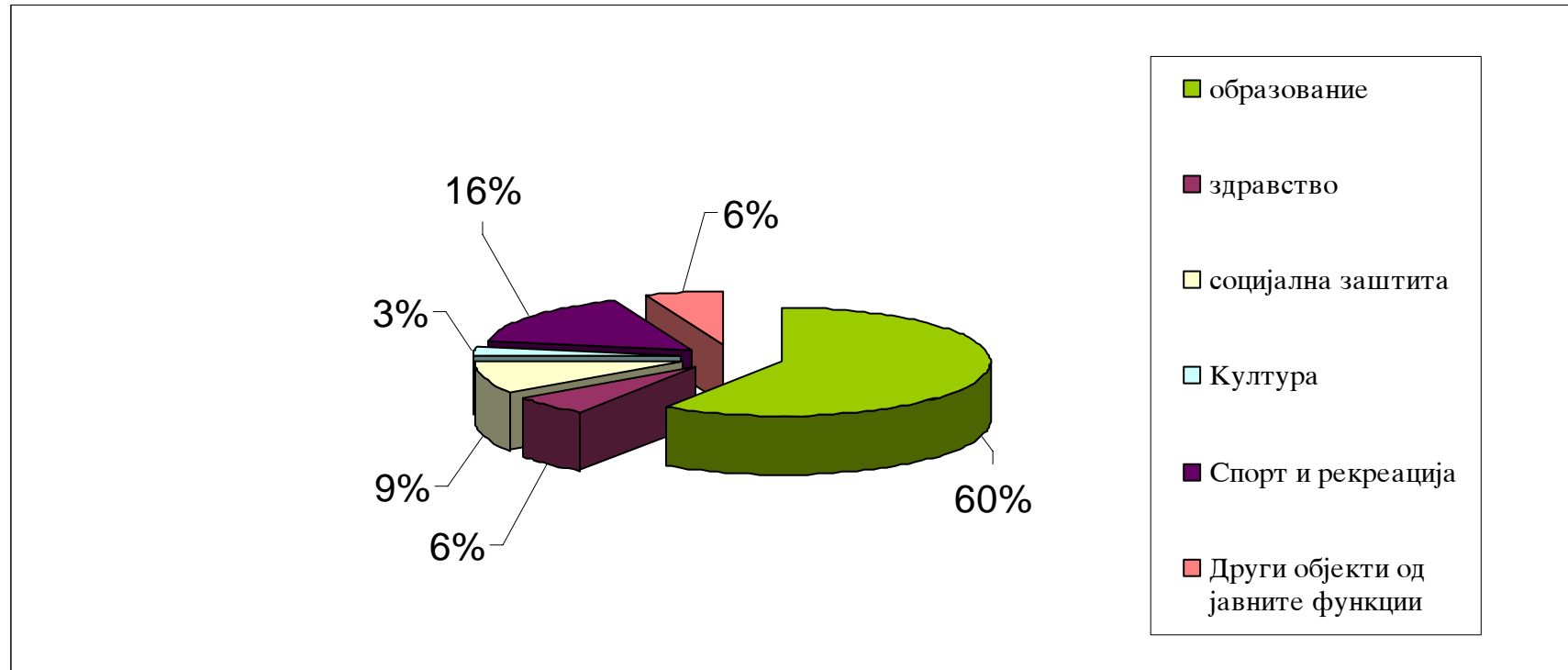
- *Општина Велес :* Изградба на Џамија во с. Бузалково со П=373м²
- *Општина Теарце :* Реконструкција на манастирот св. Атанасие во с. Лешок.

**Табела 24. Изградени објекти од областа на јавни функции во период 2007год. по општини
(према податоци од Информативни листови доставени од општините)**

Ред. бр	Општина	образование		Здравство		Социјална заштита	Култура	Спорт и рекреација		Други објекти од јавни функции	
		средно	високо	амбуланга	поликлиника	Детска градинка		библиотека	Спортска сала	Фискултурна сала	Црква, манастир
1	Гази Баба	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
2	Ѓорче Петров	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-
3	Карпош	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-
4	Кисела Вода	4	8	-	-	1	-	-	-	-	-
5	Босилово	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
6	Валандово	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Велес	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
8	Желино	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
9	Илинден	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
10	Јегуновце	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
11	Кичево	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Липково	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Осломеј	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Сопиште	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Теарце	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
	Вкупно 33 објекти	11	8	-	1	1	3	1	3	3	1

(-)нема евидентирано објекти

Графикон 15. Изградени објекти од областа на јавни функции

Според табеларниот преглед направен врз основа на податоците во информативните листови доставени од 67 општини може да се заклучи дека на територијата на Република Македонија евидентирана е динамиката на изградба на објекти од областа јавни функции во околу 14 општини или 0,2 % што е показател на намалена активност во оваа област. Најголема динамика е забележана во дејноста на образованието додека во преостанатите дејности активната е незначителна.

4.9. Развој и разместеност на индустријата

Во просторната развојна стопанска структура во Република Македонија индустријата е клучен развоен двигател кој делува поттикнувачки на развојот на комплементарните дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството итн. Индустријата се јавува како потрошувач на производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка. Разместувањето на индустриските капацитети во просторот и понатаму претставува значаен фактор за развојот и модернизација на вкупното стопанство и другите функции на локално и национално ниво.

Во однос на сегашната состојба присутни се сознанијата за потребата за организациски и структурни промени во развојот и разместеноста на индустријата набавка на модерна технологија, воведување на ефективна организација и раководење, потоа освојување на нови пазари и протежирање на оние видови индустрии со компаративни предности на одредени подрачја: природни ресурси, положба, способни работници, пазар, капитал и традиција и кои се поврзани со вкупната препознатлива физиономија на подрачјето. Можност за конкурентска предност би била близината на Европскиот пазар, условот е добрата патна поврзаност.

Индустриското производство е носител на економскиот развој но истовремено и причина за значително неповолно влијание врз животната средина. Според принципите на одржливиот развој, стопанскиот развој и заштитата на животната средина прават единствен процес на меѓусебни интерактивни влијанија и спреги. Животната средина овозможува простор за лоцирање на стопански капацитети, а повратно трпи физички и други промени во намената на користење на земјиштето, исцрпување на ресурсите и загадување. Постојната законска регулатива е во функција на примената на определбата за одржлив развој чија суштина се состои во тоа дека секое општество е ограничено со глобалните ресурси. Одржливиот развој е еден општ процес на промени во кој економијата придонесува кон подобрување на човековата благосостојба на сегашните генерации, без компромиси или хипотеки на терет на благосостојбата на идните генерации. Тоа значи дека на идните генерации треба да се препуштат глобалните ресурси во одредена состојба како би биле во можност да обезбедат сопствена благосостојба, во најлош случај во ист обем кој го имале сегашните генерации.

Во однос на алокацијата, индустриските капацитети се концентрирани во просторот утврден со урбанистичка документација. Со тоа се овозможува економизирање на трошоците за изградба на заедничка инфраструктура и други придружни објекти и можност за намалување на трошоците за изградба на објекти и инсталации за заштита од евентуални штетни аутпути итн.

Индустијата и во текот на 2007 година се карактеризира со ограничената сопствена акумулација, со потребата за поинтензивен развој и менување на производната структура. Индустијата и натаму ќе биде упатена на користење дополнителна акумулација од странство.

Според постојните расположиви фактори на развој состојбата укажува на незадоволително ниво на техничко-технолошкиот прогрес и знаењето, присута е потребата за нивна ревитализација, обемот и ефикасноста на инвестициите не задоволуваат, извозната насоченост и увозната зависност на производството се неповолни, обемот и квалитетот на работната сила не задоволува на современите потреби и стандарди за интегрирање во меѓународниот економски простор.

Најдинамичен фактор на општествениот прогрес и битен предуслов за натамошен техничко-технолошки, економски и вкупен општествен развој претставува техничко технолошкиот прогрес. Повисоко и порационално користење на светските технолошки достигнувања и развојот на научната мисла и домашните достигнувања во оваа сфера се основата за стојерност на овој фактор во идниот индустриски развој. Нивото на техничко технолошка развиеност на земјата покажува не само стагнација туку и забележително заостанување во споредба со технолошката развиеност на другите земји во Европа. Увезените технологии во најголем дел, заради долгогодишната употреба се економски и физички застарени и истрошени.

Сегашното ниво на технолошка развиеност укажува дека без покрупни зафати за обновување на постојната техника и технологија во иднина не може да се очекува побрза динамика на индустриски развој. Потребата за брзи промени наложува неопходност за брзо прилагодување на домашната индустрија со тенденциите во светот со цел компатибилност на индустриската структура со развиениот свет.

Значајни можности за зголемување на материјалното производство треба да се бараат во расположивиот произведен потенцијал. Во индустријата постојат сè уште резерви во однос на состојбата на основните средства, нивната истрошеност и можноста за ревитализација, степенот на користење итн.

Користењето на основните средства е значаен фактор на производството. Потенцијалите во овој домен сè уште не се користат во доволна мера. Просечната искористеност на капацитетите во индустријата заради сложените услови на стопанисување во рамки на проектираното време за работа е значително пониска што укажува дека постои реален основ во наредниот период да се обезбеди зголемено производство.

Заради високиот степен на истрошеност на основните средства, потребни се дополнителни ангажирања на средства за нивна замена, реконструкција и модернизација. Иновирањето на основните средства како значаен фактор во остварувањето подинамичен развој низ процесот на ревитализација на производството, е ограничено од ниската акумулативна и репродуктивна способност на индустријата, така што овој процес ќе се одвива со позабавено темпо во подолг временски период.

Согледувањата за можностите за обезбедување средства за финансирање на развојот укажуваат дека постојат големи ограничувања како од домашни извори така и од странство. Потребниот обемот и интензитет на нови вложувања може да се задоволи во мал дел од домашната акумулација на стопанските субјекти во земјата, потоа деловните банки во земјата би можеле да обезбедат дел од потребните средства, додека останатиот дел е неопходно да се обезбеди преку странски инвестиции, по пат на странски директни вложувања, заеднички

вложувања со странски партнери и користење на комерцијални и финансиски кредити од меѓународни финансиски институции.

Изразито високата лимитираност на средствата за инвестиции бара нивно вложување во пазарно ефикасни и флексибилни мали и средни капацитети со мала капиталointензивност кои се извозно ориентирани и брзо даваат ефекти.

Во овие услови, покрај јакнењето на продуктивноста на стопанските субјекти во индустријата, од посебно значење за идниот развој е побрзото организирање и вклучување на слободните парични средства и другите потенцијали на населението врз економски критериуми во производни дејности преку штедење, директни вложувања, обврзници, акции и други форми.

Индустриското производство се уште се карактеризира со недоволна извозна ориентираност. Обемот на извозот се одржува на релативно ниско ниво. Идната производна активност во наредниот период треба да биде насочена кон извозот, со зголемување на пласманот на производите на надворешните пазари.

Искуството од развиените земји како и научните сознанија кажуваат дека кадрите со нивото и квалитетот на знаењата, нивната применливост во процесот на производство и способноста за создавање нови производи и технологии се повеќе стануваат основен фактор на производството и иницијатори на развојот. Квалификационата структура на вработените во индустријата се уште не задоволува. На тоа упатува ниското учество на работниците со високо образование, како и високото учество на вработените без квалификации. Образовното ниво на вработените не ги задоволува ни сегашните потреби на претпријатијата во индустријата, бидејќи дел од работните задачи ги вршат работници со понизок степен на образование од предвидениот што несомнено има одраз и врз резултатите од нивното работење.

Во тој контекст остварувањето на зацртаните цели на општостопанскиот развој и посебно развојот на индустријата неминовно е поврзано со едукативниот процес и поголемото потпирање на тој развој врз знаењата и умешноста на работната сила.

Индустријата во Р. Македонија не ги поседува во доволна мерка особините на високата технологија, усогласени со одржливиот развој: мала суровинска и енергетска интензивност, висока информативна и научна интензивност, високо учество на стручната работна сила, висока фрагментација на пазарот со специфични барања, високи вложувања во предкомпетативни истражувања, сеопфатно влијание врз карактеристиките на голем број сегменти на социоекономскиот систем. Што значи, пошироко воведување и развој на еколошки - просторно прифатливо индустриско производство со развој на штедливи технологии (во однос на природните ресурси, енергијата и горивото и работната сила) и (или) малкуотпадни (безотпадни) технологии

Развојот на индустријата во изминатите години на транзиција, вклучително и во 2007 година, не се потпираше на определбата за преориентација на производството спрема барањата на пазарот и најновите достигнувања на науката и технологијата и врз реструктурирање преку проширување на производството со нови производи со повисок степен на доработка врз основа на што ќе се обезбеди зголемување на доходот, акумулацијата и извозот.

Во наредниот период неопходно е да се подигне степенот на финализација на производите, односно суровинските извори да се користат со што е можно повисок степен на финализација. Истовремено, во услови на пазарен начин на стопанисување неопходно ќе биде да се остварува перманентно следење на

потребите и барањата на пазарот, односно треба да се создадат услови за брзо реагирање и прилагодување на промените.

Индустријата е една од основните стопански дејности со основно тежиште производство на производи за финална и интермедијарна потрошувачка. Истовремено таа е еден од најзначајните извори на загрозување на квалитетот на животната средина. Влијанието на индустријата врз животната средина се огледа низ процесот на користење на природните ресурси (суровини, енергија, вода), емисија на загадувачки материи во еколошките медиуми (воздух, вода, земјиште) и продукција на отпад.

Смалувањето или елиминирањето на негативните влијанија на индустријата врз животната средина подразбира развој на нови процеси и технологија на производство и модификација на еколошките перформанси на готовите производи. На тоа обврзува и поттикнува се построгата законска регулатива во областа на животната средина, постојаниот притисок за воведување на еколошкиот квалитет на производот, притисокот на јавноста за смалување на емисијата на загадувачки материи и рационализацијата на потрошувачката на енергија.

Управувањето со животната средина во областа на индустријата треба да се одвива на ниво на сектор, ниво на претпријатие, и ниво на поширока и потесна просторна целина.

Современите процеси на развој на материјалното производство, во период на транзиција кон одржлив развој и пазарно стопанисување, базираат на новите пристапи на вклучување на еколошките преференци во планирање на индустрискиот развој и негова алокација и разместување. Тоа ја наметнува потребата од промени во методологијата на планирање на индустриските инвестиции, при што поголема тежина треба да добие улогата на просторот и животната средина. Еколошките проблеми се значајни за функционирањето и деловното работење на претпријатијата, но и за урбаното подрачје, локалната заедница, регионот и националниот и меѓународен простор.

Според филозофијата на одржлив развој, економскиот односно индустрискиот развој и заштитата на животната средина прават единствен систем. Одржливиот развој претставува алтернатива за загрозените природни и создадени вредности и за создавање на хумано општество и окружување. Разрешувањето на конфликтите во овој систем треба да почива на интеракција на релацијата простор и социо-економската компонента на развојот.

Животната средина дава простор за локација на производните капацитети, од неа се црпат природните материјални ресурси и енергија за производство, а повратно трпи физички промени, промени во намената на користење на земјиштето, исцрпување на суровините и загадување.

Од локационен аспект, индустријата по својот карактер е дејност која претпоставува концентрација во определени точки (полови, оски и зони) на повеќе гранки кои користат заедничка инфраструктура и други заеднички служби и сервиси, што позитивно влијаат врз економските ефекти. Ваквата концентрација на индустријата со комплементарен карактер, едновременно е и најпогодниот облик за зачувување и унапредување на животната средина.

Според проценетите податоци⁸ објавени од Државниот завод за статистика, индустриското производство на Р. Македонија за 2007 год. ќе забележи пораст од 4,2%. Зголеменото индустриско производство се очекува да биде засновано на позитивните движења во гранките кои имаат поголемо учество во структурата како што се: производството на прехранбени производи и пијалаци; производство на производи од гума и производи од пластични маси; производство на производи од други неметални минерали; производство на основни метали; производство на метални производи во металопреработувачката фаза, освен машини и уреди; производство на машини и уреди, неспомнати на друго место и производство на сообраќајни средства, кои во структурата на индустриското производство учествуваат со 42,1%.

Структурата на индустриското производство се карактеризира со ниско учеството на гранките кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Планската определбата за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во структурата на индустриски гранки сè уште се присутни базичната, тешката индустрија, индустријата која бара големи количини на енергија, вода и неквалификувана работна сила наспроти определбата за развој на индустриски гранки со компаративни предности на локалните подрачја: природни ресурси, местоположба, квалификувани работници, пазар, капитал и традиција со препознатлива физиономија на подрачјето.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија, со поставување на мрежа на просторно одвоени помали стопански комплекси и понатамошен развој и користење на поголемите планирани простори за стопански цели (индустриски зони, зони за мало стопанство, сервисни зони), што е истовремено во насока на остварување на определбата од Просторниот план за планска организација на намените и функциите во просторот на Државата.

Определбата за алокација на производни капацитети во плански утврдени простори се остварува преку изработка на соодветна урбанистичка документација и уредување на просторот. Ваквиот пристап дава можност за брзо ефектуирање на новите инвестиции што се потврдува со активирањето на Технолошката индустриска развојна зона "Бунарцик" преименувана во ТИРЗ "Скопје1" каде што во текот на 2007 година отпочна со производство фабриката на Johnson Controls за производство на автомобилски делови со вкупно 60 вработени.

Активирањето и уредувањето на просторот за лоцирање и изградба на стопански капацитет на светски познатиот произведен брен во областа на електрониката "Johnson Controls", ќе даде поттик за нови инвестиции и привлекување нов капитал на овој атрактивен простор оценет позитивно во однос на локацијата и просторните и урбанистички решенија што ги нуди.

⁸ Извор: "Претходни статистички податоци за Р. Македонија во 2007 година", Државен завод за статистика, декември 2007 год..

Во однос на развојната определба за поставеност на индустријата врз принципите на одржливиот развој и стандардите на заштита на животната средина, останува констатацијата за потребата од санација на постојната состојба со отстранување на причините за загрозеност на просторот и околината од производните процеси и превентивна примена на постојните мерки за спречување на ризикот од појава на одредени несакани последици врз животната и работна средина.

Регионалната нерамномерност во разместувањето на производните сили и фондови, останува и понатаму карактеристика на просторната структура на индустријата, условена првенствено со разместеноста на природните потенцијали, развојот на населбите и инфраструктурните системи. Постојната просторна структура се карактеризира со локациона зависност од ресурсната основа, геопрометните и геополитичка положба и можноста за доток на капитал, надолполнета со изградената структура, традиција и човечки потенцијал. Тука се надоврзува и парадигмата на одржливиот развој, според која индустрискиот развој треба да се усогласи со можностите, ограничувањата и обврските за заштита на просторот.

Промените во просторот евидентирани во областа на индустријата врз основа на извештајните листови добиени од извештајните единици се презентирани во Поглавието на Економските основи како интегрален дел на промените во просторот на вкупното стопанство.

4.10. Сообраќајна инфраструктура и комуникациски системи

4.10.1. Сообраќајна инфраструктура

Централната положба на Република Македонија на Балканскиот Полуостров е детерминирана како простор низ кој поминуваат мошне значајни меѓународни сообраќајни коридори, што претставува значајна погодност за интеграција на сообраќајните системи како можен генератор за развој на сообраќајот на локално-балканско ниво.

Во системот на европските и балканските комуникации, заради својата местоположба во централниот дел на Балканскиот Полуостров, Република Македонија претставува природен крстопат низ кој поминуваат значајни комуникациски коридори во насока север-југ (коридор 10) и во насока исток-запад (коридор 8).

Но од исклучителна важност е што Македонија се наоѓа на оската на еден од најзначајните меѓународни сообраќајни и комуникациски коридори, што меѓусебно ги поврзува земјите на Север и Југ. Сето тоа се надолполнува со природните погодности на Моравско-Вардарската долина, во која покрај постојните, има услови за изградба на нови капитални сообраќајни инфраструктурни системи (автопатишта, брзи железници, пловни патишта, телекомуникациски постројки и тн.).

Не помалку е значаен и коридорот Запад-Исток со силни потенцијали за поврзување на Запад, со земјите на Исток.

Централната положба и релативната близина на Република Македонија во однос на трите мориња (Јадранското, Егејското и Црното) е погодност, но

истовремено претставува и недостаток поради фактот што Македонија нема непосреден излез на море. Овој недостаток може да се минимизира со изградба на пловниот пат Дунав-Морава-Вардар-Егејско море.

Комуникациската мрежа на Република Македонија, сочинета од повеќе комуникациски потсистеми, е етаблирана преку системот за сообраќај и врски врз чија основа, помеѓу другото, се темели и организацијата на просторот на државата. Комуникациските системи во Република Македонија, кои се од особено значење за развојот на стопанските активности, се очекува да се подобруваат, унапредуваат и да се развиваат во две насоки на развој на комуникациите:

- екстерното поврзување на државата (стратешки коридори);
- интерното поврзување во државата (регионални и локални потреби).

Основа за екстерното поврзување на државата се дефинираните комуникациски коридори согласно меѓународните конвенции и препораки, што воедно се и основа за ориентација кон европските и балканските определби за економски и технолошки комуникации.

Присутноста на сообраќајната инфраструктура и интензитетот со кој таа е застапена се смета за прва претпоставка на развојот во дадениот простор, што за Република Македонија претставува предмет на посебен интерес и континуирана грижа на заедницата, особено во подрачјето на локалната мрежа на патишта и правци, посебно во ридско-планинските и пограничните подрачја, а потоа и на патната мрежа од повисок ред од просторно, стопанско и сообраќајно значење.

Основа за интерното поврзување во државата е потребата за порамномерен регионален развој на Република Македонија, при што треба да се почитува:

- просторната дистрибуција на основните ресурси и нивната комуникациска достапност;
- локализацијата на населението и активностите;
- постојната инфраструктура на населените места.

Степенот на развој на транспортен систем и неговото интегрирање со соодветните европски системи и текови, ќе ги определи насоките и комуникациите на луѓето и производите, како и тековите на капиталот и информациите во рамките на државата и надвор од неа. Се очекува тој да внесе разнообразност и да се развива во насока на проширување, подобрување и модернизација на комуникациските потсистеми во Република Македонија.

Организацијата на просторот на државата, помеѓу другото се темели и на развојот на комуникациската мрежа.

4.10.1.1. Нови сообраќајници на подрачјето на Република Македонија

Основата за планирање и развој на патната мрежа на Република Македонија, е во одредбите за категоризација на патиштата во Законот за јавни патишта, во досега изградената магистрална и регионална патна мрежа со "М" и "Р" ознаки, во стратешки дефинираните меѓународни коридори за патен сообраќај и во досега изградената европска патна мрежа - ТЕМ со "Е" ознака на патишта, на досега изградената магистрална и регионална патна мрежа, како и на определбите од долгорочната стратегија за развој.

Мрежата на патишта со "Е" ознака што ги дефинира меѓународните коридори за патен сообраќај низ Република Македонија се:

- Е - 65 што се поклопува со делови од магистралните патишта М-3, М-4 и М-5: (Р.Србија-Блаце-Скопје-Тетово-Кичево-Требеништа-Охрид-Битола-Меџитлија-Р. Грција) - Коридор за патен сообраќај во насока север- југ;
- Е-75 кој се поклопува со магистралниот пат М-1: (Р.Србија-Табановце-Куманово-Велес- Богородица - Р. Грција) - Коридор за патен сообраќај во насока север- југ;
- Е-850 кој се поклопува со дел од магистралниот пат М-4: (Р. Албанија-Кафа Сан-Струга - Требеништа-Е-65) - Дел од коридорот за патен сообраќај во насока запад-исток;
- Е-871 кој се поклопува со магистралниот пат М-2: (Р. Бугарија-Деве Баир -Крива Паланка-Е-75) - Дел од коридорот за патен сообраќај во насока запад - исток

Со Просторниот план на Република Македонија е предвидено основните патни коридори да ги следат традиционалните правци во насока север-југ (коридор 10), односно исток-запад (коридор 8), што се вкрстосуваат во просторот помеѓу градовите: Скопје, Куманово и Велес.

Предвидено е дел од магистралните патишта во Република Македонија да формираат три основни патни коридори кои треба да станат компатибилни со системот на европските патишта (ТЕМ):

- север- југ М-1 (Р. Србија-Куманово-Велес-Гевгелија-Р. Грција)
- исток-запад М-2 и М-4 (Р. Бугарија-Крива Паланка Куманово-Скопје-Тетово-Струга-Р. Албанија и крак Скопје- Р. Србија)
- исток-запад М-5 (Р. Бугарија -Делчево-Штип-Велес-Битола-Охрид- Р. Албанија и крак Битола-граница со Р. Грција)

Автопатската и магистралната патна мрежа ќе ја сочинуваат и :

- М-3 (Р. Србија-Блаце-Скопје Петровец-М1)
- М-6 (Р. Бугарија-Ново Село-Струмица-Радовиш-Штип-М5) (Крак Струмица М1)
- М-7 (Р. Албанија-Дебар-Кичево-Прилеп-Кавадарци-Лакавица-М-6)

На автопатската и магистралната патна мрежа се надоврзуваат регионалните патишта, што заедно со локалните категоризирани патишта ќе ја сочинуваат патната мрежа на Република Македонија.

Концептот на патната мрежа до 2020 год. предвидува изградба на приближно 9.700 км патишта од кои 987 км магистрални и 3.100 км регионални.

На магистралните и регионалните сообраќајници се надоврзуваат локалните категоризирани сообраќајници и ја сочинуваат патната мрежа на Република Македонија.

Идната сообраќајна мрежа (до 2020год.) треба да ја сочинуваат над 5.600 км локални патишта.

Од локални во регионални до 2020 год. треба да се прекатегоризираат следните патни правци:

Табела 25. Прекатегоризација на патни правци (Просторен план на Р. Македонија)

р.бр.	Опис на трасата	км
1.	Ничпур-гр. со Р. Србија	18,5
2.	Тетово-Лешница-граница со Р. Србија	29,9
3.	Волковија-Желино	18,0
4.	Сбиново-Растеш	24,6

5.	Јаболци-Патишка Река-Кадина Река-Драчево	73,3
6.	Сарај-Козјак	16,0
7.	Богомила-Јаболчиште-Кадина Река	38,2
8.	Радишани-Побожје	6,0
9.	Липково-ЗлоКукани (граница со Р. Србија)	11,8
10.	Ржаничино-Коњаре-Куманово	32,5
11.	Зелениково-Велес	41,2
12.	Долно Оризари-Згрополци-Лозово	41,0
13.	Павлешинци-Секулица-Пробиштип	26,3
14.	Кратово-Пониква	26,5
15.	Злетово-Лешки	16,4
16.	Крива Паланка-Пониква	32,2
17.	Делчево-Црн Камен (граница со Р. Бугарија)	11,0
18.	Голак-Трсино	11,5
19.	Аргулица-Зрновци-Виница	22,2
20.	Стари Град-Градско-Аофилари	58,0
21.	Тополчани-Новаци-Бач (граница со Р. Грција)	47,0
22.	Беранци-Бучин	15,8
23.	Кажани-Загориче	17,0
24.	Кривени-Жван	28,6
25.	Прентов Мост-Брежани	15,0
26.	Ботун-Глобочица	23,3
27.	Поврзување на М-10 со М-9 од Брештани до Локов	15,0
28.	Јабланица-Стеблева (Р. Албанија)	23,3
29.	Продолжение на М-421 од Туин до Манастирец	15,5
	в к у п н о:	755,55

Вкупната должина на овие сообраќајници изнесува 755,55 км.

Целосната реализација на предвидената патна мрежа (по 2020 год.) ќе ангажира простор од околу 40.000 хектари за изградени над 11.250 км патишта, од кои 1.250 км магистрални, 3.500 км регионални и над 6.500 км локални патишта. Густината на покриеноста со патна мрежа до 2020год. ќе изнесува 37,7 км патишта на 100 км², а по нејзината целосна реализација по 2020 год. ќе изнесува 43,8 км патишта на 100 км² од територијата на Република Македонија.

Во рамките на пратење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, врз основа на информативениот лист кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, а кој ги содржи сите области застапени во Просторниот план, за делот на нови сообраќајници реализирани (изградени) или во тек на реализација, како и прекатегоризација на истите, за 2007 год. добиени се следните податоци:

Табела 26. Реализација на магистрални, регионални и локални сообраќајници во 2007 година

Податоци од општини ¹

Податоци од Фонд за магистрални и регионални патишта, од Министерство за транспорт и врски и Министерство за локална самоуправа (Биро за стопански недоволно развиените подрачја) ²

	Општина	магистрални				Регионални				локални				мостови	придружни објекти
		назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
1	Бутел ¹	обиколница Скопје	2,0								5,0				
2	Гази Баба ²									за н. м. Раштак-Бутел	1,045		0,366		
3	Ѓорче Петров ¹	Северна обиколница - пробиена	2,95							Ново Село-Волково	1,531				
4	Сарај ²									за н.м. Шишево - Грчец	0,85				
										за н.м. Рашче-Копаница	1,7				
5	Шуто Оризари ¹	северна обиколница	3,4												
6	Боговиње ¹										5,0				
7	Босилово										1,5	0,6			
8	Валандово ²									за н.м. Собри	1,1				
9	Виница ¹									за н.м. Софинци-Саисци	4,3		1,5		
10	Гостивар ²									од М-2 до н.м. Речане	1,0				
11	Градско ²									за н. м. Долно Чичево	1,670				
											6,3		3,15		
12	Дебар ¹										2,4	2,1			
13	Дебарца ¹										0,4				
14	Демир Хисар ²													Прибилци-Журче-	

															Сладуево	
15	Желино ²									за н. м. Седларево	1,5					
16	Зелениково ¹									за н.м. Смесница	1,0					
17	Јегуновце ¹									од с. Жилче до с. Прељубишта	2,0					
18	Карбинци ²									за н. м. Курфалија	1,0					
19	Кичево ²									за н. м. Кнежино	0,72					
20	Конче ²									за н. м. Враштиц	0,57		0,3			
21	Кратово ¹										2,0					
22	Крива Паланка ¹												0,7			
23	Крушево ¹⁻²										1,5					
										од Р 516 до н.м. Врбоец	0,75					
24	Маврово-Ростуше ²									за н.м. Врбјани	0,9					
25	Македонски Брод ²									за н. м. Косово	1,0					
26	Могила ²									за н. м. Црничани	1,0		0,4			
27	Петровец ¹									од Долно Коњари до Средно Коњари	0,668		0,42			
28	Пласница ¹					К513 Кичево-Пласница-М. Брод-Прилеп	1,1			за н. м. Пласница	0,644					
29	Прилеп ¹									од н.м. Витолиште до н.м. Манстир	3,5		10,0			
30	Пробиштип ¹									од н.м. Турско Рударидо н.м. Рајчани (2,6-асфалтиран и 1,2км земјен)	3,8	5,0	1,9			
31	Ранковце ²										1,0	3,0			мост на Крива Река	
										за н.м. Ветуница	0,63	3,0				

32	Старо Нагоричане ¹										1,2		0,43		
33	Струмица ¹									Струмица-Градско-Балдовци	0,3	0,97			
										од н.м.Попчево до Струмица	1,003	3,5			
34	Студеничани ²									за н. м. Драчевица					мост
35	Теарце ¹					P-403	2,85				8,90				
						P-405	1,80								
36	Тетово ²									за н. м. Вешала	0,55				
37	Центар Жупа ²									за н. м. Елевци	1,4				
38	Чашка ¹									за с. Дреново-горно Јаболчиште	0,8				
39	Чучер Сандево ¹										8,5		3,875		
ВКУПНО:											80,631				

Табела 27. Реконструкција, асфалтирање или само тампонирање на магистрални, регионални и локални сообраќајници 2007 година

Податоци од Министерство за локална самоуправа - Биро за стопански недоволно развиените подрачја

Општина	магистрални				регионални				локални				мостови	придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/ м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Берово									за н. м. Двориште (рек)	1,5				
Демир Капија									за н. м. Дрен (рек)					
Градско									за н. м. Чичево (асф)	1,070				
Јегуновце									за н. м. Сиричино- Туденци (рек)	1,95				
Кратово									за н.м. Куклица (асф)	1,0				
Липково									за н. м. Руница (асф)	1,2				
Маврово- Ростуша									за н. м. Оркуше (асф)	1,0				
Чашка									за н. м. Горно Јаболчиште (асф)	0,72				
Чучер Сандево									за н. м. Танушевци (там)	2,0				
	ВКУПНО:									10,44				

Од Фондот за магистрални и регионални патишта добиени се податоци за реализација на предвидените Инвестиции за 2007 год. и тоа:

Обиколница на град Скопје со вкупна должина од 26,5км. Од Првата фаза (делница со должина од 14,7км) до крај на 2007 се изведуваат работи на трасата во должина од 13,00км, а од втората фаза (делница со должина од 11,8км) по целата должина на трасата. Во 2007 год. реализирани се околу 31,5 % од вкупните 26,5км или околу 8,35км. Или вкупна реализација на трасата до крај на 2007 год. е (10,00км во 2006 и 8,35км од 2007 год.) 18,35км.

Во рамките на инвестиционо оджување извршени се работи на надградба и рехабилитација на коловозните конструкции на повеќе патни правци.

На поедини патни правци извршено е проширување и модернизација на коловозот и тоа:

1.	M-1	Автопат - Катланово - Велес
2.	M-2	надгр. на коловоз Куманово - Крива Паланка
3.	M-5	надгр. на коловоз Исибања - М. Каменица
4.	M-5	надгр. на коловоз Крак Битола
5.	M-5	надгр. на коловоз Ресен - Јанковец
6.	P-101	надгр. на коловоз Ченто - Арачиново
7.	M-6	надгр. на коловоз Арачиново - Никуштак
8.	P-102	надгр. на коловоз Ропалце - Никуштак
9.	P-105	надгр. на коловоз Свети Николе - Гуриште
10.	P-106	надгр. на коловоз Градско - Росоман
11.	P-107	надгр. на коловоз Неготино - Кавадарци
12.	P-118	надгр. на коловоз Коњаре - Пчиња
13.	P-121	надгр. на коловоз Могила - Будаково
14.	P-201	надгр. на коловоз Свети Николе - Павлешинци
15.	P-204	асф. над. тамп. Ранковци - Герман
16.	P-205	надгр. на коловоз Крива Паланка - Огут
17.	P-208	надгр. на коловоз Македонска Каменица - Саса
18.	P-402	надгр. на коловоз Групчин Тетово
19.	P-403	надгр. на коловоз Кондово - Радуша
20.	P-409	надгр. на коловоз Маврови Анови - Дебар
21.	P-420	надгр. на коловоз Подмоље - Евротел - Радожда - Калишта
22.	P-515	надгр. на коловоз Лисиче - Дреново
23.	P-521	надгр. на коловоз Бигла
24.	P-526	надгр. на коловоз Велес - Извор
25.	P-526	надгр. на коловоз Прилеп - Бабуна
26.	P-603	надгр. на коловоз Подареш - Смиланци
27.	P-604	надгр. на коловоз Раброво - Дојран
28.	P-606	надгр. на коловоз Радовиш - Конче
29.	P-607	надгр. на коловоз Подареш - Јаргулица
30.	P-610	надгр. на коловоз Струмица - Вељуса

Извршени се и работи на поделни патни правци на санација на свлечилишта и заштита на трупот на патот, решавани се црни точки и приклучоци, поставувани се обложни и оградни мрежи, обновување на хоризонтална и вертикална сигнализација, како и санација на штети од елементарни непогоди и сл.

Во текот на 2007 год. изградени - обновени се и мостовите на регионалните патни правци:

- Извршена е реконструкција на мост на Пчиња на Р-202
- Започната е санација на мост на р. Вардар на Р-107 (Неготино-Пепелиште)
- Извршена е санација на магистралниот пат М-1, од Катланово до Велес
- Извршена е санација на мостови на М-3, од Момин Поток до Блаце

Податоците од Министерство за транспорт и врски и од Бирото за стопански недоволно развиени подрачја се внесени во табелите со податоци за Општините.

Податоците од Министерство за транспорт и врски се исти со податоците од Фонд за магистрални и регионални патишта.

Заклучок е дека во Република Македонија во 2007 година изградени се вкупно 94,73 км магистрални, регионални локални сообраќајници, а 10,44 км се реконструирани и ревитализирани.

Табела 28. Должина на изградени категоризирани сообраќајници (патишта) во 2007 год.

Сообраќајници	Реализирани должини во км
магистрални	8,35
регионални	5,75
локални	80,63
вкупно:	94,73

Табела 29. Должина на реконструирани, асфалтирани или само тампонирани сообраќајници (патишта) во 2007год.

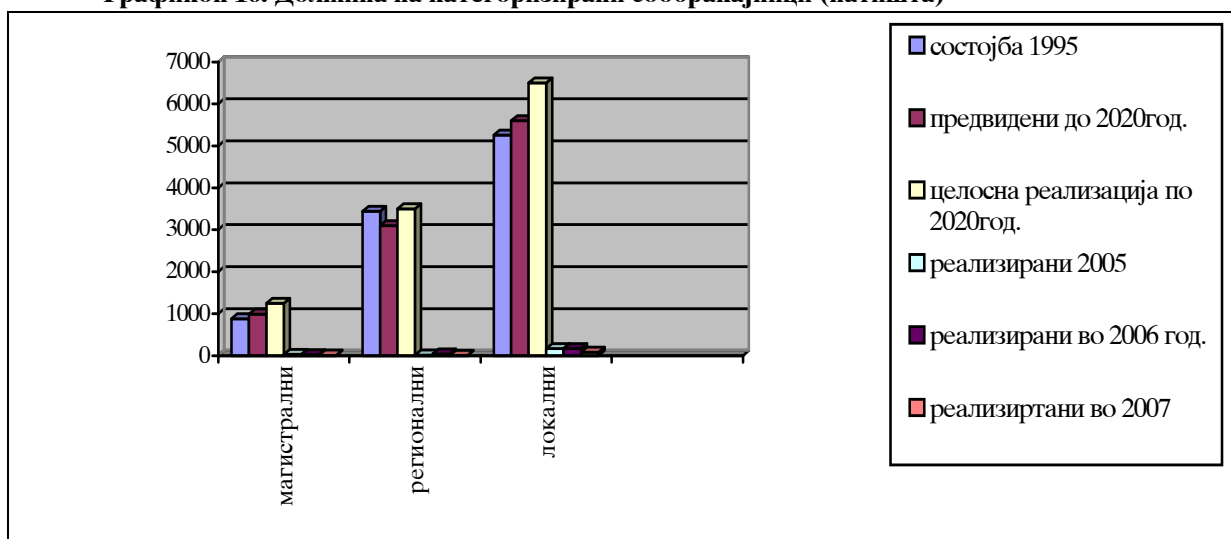
сообраќајници	Реализирани во 2007 год.
магистрални	
регионални	
Локални	10,44
вкупно:	10,44

Споредено со базната година 1995 год. и планскиот период од 2020год. табеларно и графички би изгледало вака:

Табела 30. Должина на категоризирани сообраќајници (патишта) км

сообраќајници	состојба од 1995 г.	проекција до 2020 год.	целосна реализација по 2020год.	реализирани патишта во 2005 год.	реализирани патишта во 2006 год.	реализирани патишта во 2007 год.
магистрални	879	987	1.250	29,23	21,83	8,35
регионални	3.438	3.100	3.500	9,75	39,33	5,75
локални	5.256	5.600	6.500	169,352	165,97	80,63
вкупно:	9.573	9.700	11.200	208,332	227,13	94,73

Графикон 16. Должина на категоризирани сообраќајници (патишта)

Или изразено во проценти реализирани патишта во 2007 год. во однос на предвидени до 2020 год.

- магистрални 0,85%
- регионални 0,18%
- локални 1,44%

Република Македонија има површина од 25.713 км², така што да густината на покриеноста со патна мрежа која е однос меѓу изградените км патишта и вкупната територија на Република Македонија изразена во км², е зголемена за 2,08% во однос на базната 1995 год. и 0,38% повеќе во однос на 2006 год. Густината на покриеноста со патна мрежа уште во 2005 год. го надминала планските проекции до 2020год, што може да се види од следната табела:

Табела 31. Остварена густина на патната мрежа на категоризирани патишта

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год	Состојба 2005 год.	Состојба 2006 год.	Состојба 2007 год.
Густина вкупно км/100 км ²	37,2	37,7	43,8	38,0	38,9	39,28
Вкупно изградени патишта (км):	9.573	9.700	11.250	9.781	10.006,57	10.101,30

4.10.1.2. Железнички сообраќај

Развој на железничкиот систем базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина, како и поврзување на железничката мрежа на Република Македонија со соодветните мрежи на Република Бугарија и Република Албанија.

Железничката мрежа на Република Македонија, во планскиот период треба ја сочинуваат:

1. Магистрални железнички линии од меѓународен карактер
2. Регионални линии

3. Локални линии

Како основни железнички коридори со Просторниот план на Република Македонија се предвидуваат:

- во насока север-југ (коридор 10)
- во насока исток-запад (коридор 8)

Во планскиот период до 2020 год. се очекува:

- модернизација на коридорот Север-Југ, односно негово доопремување во техничко-технолошка смисла за задоволување на стандардите за магистрални правци по УИС;
- завршување, односно изградба на железничките правци Бељаковце-Ѓуешево и Кичево - Кафасан;
- поврзување на РЕК "Битола" со Рудникот "Живојно", како алтернативно решение за транспорт на јаглен, имајќи ги предвид потребите од јаглен на РЕК Битола во наредниот период;
- одржување на другите железнички правци во кондиција или, пак, нивна модернизација, ако тие инвестиции се оправдани;
- модернизација на алтернативниот правец 10А на коридорот 10, односно правецот Велес-Кременица;
- развој на интегралниот транспорт, односно техничко-технолошкото доопремување на Македонските железници за извршување на задачите и за вклучување во меѓународниот сообраќај, е во согласност со стратегијата на развојот на железничкиот сообраќај и со реалните можности на Република Македонија.

Планот на железничката мрежа до 2020 год., што претставува фаза кон дефинитиваната реализација, предвидува изградба на приближно 120 км нови железнички линии.

Густината на покриеноста со железничка мрежа, во целната 2020 год., треба да изнесува 3,18 км на 100 км² од територијата на Републиката.

Со реализација на дефинитивната железничка мрежа (по 2020 год.), ќе се ангажира простор од приближно 1.350 ха, потребен за над 1.100 км железнички линии и покриеност на Републиката од приближно 4,3 км на 100 км² површина. Наведената мрежа треба да се дополни со уште приближно 250 км станични колосеци и со приближно 200 км железнички колосеци за потребите на индустријата.

Општ заклучок е дека во 2007 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7км на 100км².

Табела 32. Должина на железничка мрежа

сообраќајници	состојба од 1995 г.	проекција до 2020 год.	целосна реализација по 2020год.	реализација во 2006 год.	реализација во 2007 год.
железничка мрежа (км)	700	820	1.100	0	0

Табела 33. Остварена густина на железничка мрежа

железничка мрежа	состојба од 1995 г.	проекција до 2020 год.	целосна реализација по 2020год	состојба 2006 год.	состојба 2007 год.
Густина вкупно км/100 км ²	2,7	3,18	4,3	2,7	2,7
Вкупно железници (км)	700	820	1.100	700	700

Заради зголемување на технолошките параметри на делниците во 2007 година реализирани се само следните активности:

- ремонт и реконструкција на делницата Градско-Шивец
- довршување на процесот на електрификација на станица Скопје-Југ
- осигурување на делница Клисурса-Гевгелија со АПБ и ПП уреди

4.10.1.3. Воздушен сообраќај

Воздушните патишта во Република Македонија се интегрален дел од европската мрежа на воздушни коридори со ширина од 10 наутички милји во кои контролирано се одвиваат прелетите над нашата територија.

Примарната аеродромска мрежа во Република Македонија треба да ја сочинуваат вкупно 4 аеродроми за јавен воздушен сообраќај, и тоа во Скопје, Охрид, Струмица и Битола. Аеродромот во Скопје треба да се оспособи за прием и отпрема на интерконтинентални авиони (со продолжување на постојната полетно-слетна патека, или со изградба на нов аеродром на друга локација), аеродромот во Охрид да се реконструира во повисока-II категорија, а новите аеродроми што се предвидуваат во Струмица и Битола да бидат со доминантна намена за карго транспорт на стоки.

Секундарната аеродромска мрежа се предлага да ја сочинуваат сегашните 5 реконструирани и технички доопремни спортски аеродроми и вкупно 15 аеродроми за стопанска авијација, од кои 7 нови. Покрај тоа треба да се уредат и околу 20 терени за дополнителен развој на воздухопловниот спорт и туризам во согласност со меѓународните прописи за ваков вид на аеродроми.

Од сегашните 492 ха, инфраструктурата на воздушниот сообраќај вкупно ќе зафаќа над 1.000 ха.

Изработената развојна студија за Аеродром "Александар Велики" -Скопје и "Св. Апостол Павле" - Охрид во 2007 год., од страна на "NACO" **Netherlands Airport Consultants B.V.** во соработка со **Innova Aviation**, покажа дека Скопскиот аеродром останува на истата локација, поради што е потребно да се оформи соодветна инфраструктура за прифаќање на 2.500.000 патници годишно со ниво на услуга ИАТА Ц, потребно е подигнување и унапредување на сите безбедносни стандарди согласно стандардите на ИЦАО, како и да се овозможи зголемување на транспортот на 40-50.000 тони карго стока годишно со директно поврзување на аеродромот со ТИРЗ Бунарцик. Поради сето ова е потребно продолжување на полетно-слетната патека како би се овозможиле директни интерконтинентални летови, како и да зголеми сегашната категорија за слетување во услови на намалена видливоист (од CAT 1 на CAT 3).

За Охридскиот аеродром потребно е исто така да се оформи соодветна инфраструктура за прифаќање и испраќање на 125.000 патници годишно со ниво

на услуга IATA C, треба да извршат реконструкции за технички подобрувања на одделни зони, развој на карго терминалот за 10-12000 тони стока, подигнување на сегашната категорија за слетување во услови на намалена видливоист (од CAT 1 на CAT 3), како и да се изгради школски центар за воздухопловни кадри.

Поради сето ова потребно е да се изработат Урбанистички проекти, како почетна точка на развој на аеродромите.

Во 2007 година од областа на воздушниот сообраќај освен изработените студии, нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

4.10.2. Комуникациски и доставни системи

Изминатата година продолжи намалувањето на бројот на претплатниците кај фиксниот оператор и зголемување на корисниците во мобилната телефонија. Во Македонија влезен е трет оператор за мобилна телефонија, а започна да се развива и Њимаџ интернет технологијата.

Телефонска мрежа

АД "Македонски Телекомуникации" за своите корисници обезбедува широк опсег на услуги како што се: говорни услуги (вклучувајќи услуги со додадена вредност), услуги за пренос на податоци, пристап до Интернет, мобилни електронски комуникациони услуги, јавни говорници. Електронско-комуникационите услуги се обезбедуваат врз основа на добро воспоставената комуникациска мрежа со примена на најсовремени технологии.

Табела 34. Број на инсталирани и активни телефонски приклучоци

	PSTN	ISDN BRA	ISDN PRA	Вкупно тел.приклучоци	Густина на тел. прикл. на 100 жители
Активен капацитет	429.138	14.583	383	444.104	21.5

Корисниците на фиксната PSTN/ISDN мрежа можат да ги користат услугите на Платформата за говорна пошта (Voice Mail Platform) и Платформата за интелегентната мрежа (Intelligent Network Platform) како на пример услугите говорно сандаче, "бесплатен телефон" 0800 и "поделено плаќање" 0890, при-пеид услуги и др.

Преку IP мрежата, која што е изградено на три нивоа: магистрално, дистрибутивно и пристапно ниво, може да се обезбедат повеќе видови на услуги:

1. Услуги за пристап до Интернет (Internet Access Services)
 - Dial up access
 - Internet Direct Access
 - High speed Internet-ADSL
2. VPN (Virtual Private Network)
3. WEB услуги
4. Content oriented services
5. Video Streaming

Табела 35. Број на Интернет корисници

Сервис	Бр. на корисници
Dial up	18.679
ADSL	50.000
IP VPN	756
IDA+ISA	139
HS ISA	33

За обезбедување на јавни телефонски услуги, АД Македонски Телекомуникации на територијата на Р. Македонија има инсталирано вкупно 2034 јавни говорници.

Во 2007 година намален е бројот на претплатници во фиксната телефонија и има осетно зголемување на бројот на интернет корисниците. При тоа, зголемено е учеството на брзиот ADSL-интернет во однос на дајал-ап пристапот. Во однос на претходната година за двојно е зголемен бројот на корисници на интернетот, така да Македонија сега е во средината од европските држави според пенетрацијата на интернетот кај населението.

Мрежа за мобилна телефонија

Мрежата за мобилна телефонија е изградена согласно GSM технологијата и дава голем број на современи услуги на база на GPRS пристапна технологија.

Од 2007 година во Македонија влезен е и трет оператор, ВИП, што директно влијаеше за намалување на цените во мобилната телефонија за околу 50%. Според податоците од мобилните оператори, регистрирани се голем број на нови базни станици.

Табела 36. Базни станици на Т-Мобиле поставени во 2007 год.

	Име-локалитет
1	канал 5 ТВ Скопје
2	Македонски Железници Скопје
3	МРТВ
4	Водно - Државна болница
5	Шутка-МТ
6	Градски Стадион Скопје
7	Канал 77
8	Зграда до хотел Дончо
9	Гостивар - Кланица
10	Охрид-Бејбунар
11	Штип-МТ
12	Мала Речица
13	Штип-Водовод
14	Прилеп - Стоковна куќа
15	Крива Паланка - Рид
16	Кучевиште
17	Лескоец
18	Порој
19	Облешево

20	Хотел Белви-Охрид
21	Калишта
22	Јасново
23	Равен
24	Кожуф-К92
25	Фени
26	Борула
27	Сушево
28	Johnson Control
29	Слупчане

Т-Мобиле во 2007 година има над 1.000.000 корисници а изградени се 29 базни станици. Со тоа покриеноста на територијата на Р.Македонија изнесува 98,15% додека покриеноста на населените места изнесува 99,9%.

Космофон во 2007 година има изградени нови 45 базни станици. Вкупниот број на корисници на услугите на Космофон изнесувал 593.026, а нивната мрежа покрива 97,74% од територијата, односно 99,66% од населението на Р. Македонија.

Табела 37. Базни станици на ВИП ОПЕРАТОР ДООЕЛ Скопје

	Име	
1	Куманово Југ	Куманово
2	Железара	Скопје
3	Кочани центар	Кочани
4	Делчево	Делчево
5	Штип Норт	Штип
6	Струмица Норт	Струмица
7	Охис	Скопје
8	Нерези	Скопје
9	Девизија	Скопје
10	Руди	Скопје
11	Велес 1	Велес
12	Ваташа	Ваташа
13	Технометал	Скопје
14	Струга Маркет	Струга
15	Струга Еуротел	Струга
16	Гостивар Хоспитал	Гостивар
17	Жито Шар	Гостивар
18	Мала Речица	Мала Речица
19	Тутунски	Прилеп
20	Партизанка	Прилеп
21	Прилеп С.Е.	Прилеп
22	Скопје Вест	Скопје
23	Радовиш	Радовиш
24	Струмица Центар	Струмица
25	Новоселани	Прилеп
26	Чаир	Скопје
27	Бутел	Љуботенски пат
28	Јане	Скопје
29	Велес Хоспитал	Велес

30	Веро Маркет	Скопје
31	Мирки	Лисиче Скопје
32	Видобишта	Охрид
33	Нора ресторан	Струга
34	Пинтија	Скопје
35	Ново Лисиче	Скопје
36	Булевар Први Мај	Битола
37	Хест	Скопје
38	Маџари	Скопје
39	Касарна	Тетово
40	Илинден	Илинден
41	Брегалница	Штип
42	Струмица Индустриска	Струмица
43	Хиподром	Скопје
44	Куманово Вест	Куманово
45	Банево Трло	Куманово
46	Ристо	Струга
47	Расадник	Скопје
48	Тесла	Скопје
49	Васил	Куманово
50	Шутка	Скопје
51	Синдикат	Скопје
52	Полог	Гостивар
53	Поток	Тетово
54	Музеј	Скопје
55	Сингелиќ	Скопје
56	Кочани Ист	Кочани
57	Злокуќани	Скопје
58	Свети Николе	Свети Николе
59	Кичево силос	Кичево
60	Зоо	Скопје
61	Голема Речица	Голема Речица
62	Јурумлери	Јурумлери
63	Чајдилница	
64	Жичара	
65	Тетекс	Тетово
66	Дебар Центар	Дебар
67	Геникологија	Скопје

Според Просторниот план на Р. Македонија до 2020 год. се очекува покриеност од 98% од територијата и 100% од населението на Македонија како и густина од 25 мобилни телефони на 100 жители.

Во 2007 година Агенцијата за електронски комуникации даде одобрение за работа на два оператори со доделување на национални Wimax лиценци (Cosmotelco и Naхsom Makedonija). Wimax преставува безжичен пренос на интернет сигнал. Двете оператори, преземаа обврска во предвидениот временски период да остварат покриеност на населението, согласно договорот со Агенцијата за електронски комуникации.

Радио-дифузна мрежа

Во текот на 2007 год. ЈП Македонска радиодифузија-Скопје не ги прошири своите радиодифузни мрежи со нови објекти, односно не е направена никаква промена во просторот споредено со претходната 2006 година.

Според Просторниот план на Р. Македонија во 2020 год. се планира покриеност од 99% на населението на Република Македонија со радио и телевизиски програми со ниво и квалитет на сигналите според меѓународно пропишаните технички норми.

Поштенска мрежа

Во текот на 2007 год. АД за поштенски сообраќај "Македонска пошта" има отворено нова поштенска единица, во Куманово во населба Перо Чичо. Со Просторниот план на Р.Македонија во 2020 год. се очекува вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424, при што густината ќе изнесува 4589 жители односно 61 км² на поштенска единица.

4.11. Заштита на животната средина

Емисиите на загадувачки материи и супстанции во медиумите на животната средина, кои се јавуваат како резултат на човековата активност, предизвикуваат пореметување на природните процеси, нарушување на природната рамнотежа и загадување во животната средина. Заштитата и унапредувањето на животната средина претставува систем од мерки и активности кои се превземаат во сите медиуми и области на животната средина со цел да се обезбедат оптимални услови за живот.

Климатските промени (глобалното затоплување) се издвојуваат како приоритетно прашање со кое се соочува човештвото на почетокот на 21 век. Научните истражувања покажуваат дека основна причина за глобалното затоплување е зголемената концентрација на емисии на стакленички гасови, кои се јавуваат како последица од антропогеното дејствување. Со Протоколот од Кјото, воведени се три "флексибилни механизми", со цел да им се помогне на земјите од Анекс 1 да ги исполнат своите обврски во намалувањето на емисиите на стакленички гасови: Меѓународна трговија со емисии (ИЕТ), Задничко спроведување (ЈИ) и Механизам за чист развој (ЦДМ), како примарен фокус на целата стратегија. Во текот на 2007 година е изработена Националната стратегија за механизмот за чист развој на Република Македонија, за периодот 2008-2012 година, прв период на обврски според протоколот од Кјото.

Во текот на оваа година е завршена изработката на студијата за Предлог индикатори за животната средина. Индикаторите претставуваат девијации од оптималната вредност на даден параметар, утврден како предмет на набљудување и укажуваат на евентуалната загуба или потенцијалната можност за поголемо искористување на истиот. Изготвувањето на студијата претставува прв чекор и обид да се публикува документ кој ќе овозможи и поттикне размислување и дискусија околу националните индикатори како потребен и неопходен елемент за креирање на успешна политика за заштита на животната средина во Република Македонија.

Во 2007 година се донесени следните законски регулативи, во областа на заштита на животната средина:

- Закон за заштита од бучава во животната средина (Сл.в. бр.79/07);
- Закон за изменување и дополнување на Законот за животната средина (Сл.в. бр.24/07);
- Закон за изменување и дополнување на Законот за квалитетот на амбиентниот воздух (Сл.в. бр.92/07);
- Закон за изменување и дополнување на Законот за управување со отпадот (Сл.в. бр.107/07) и други законски и подзаконски акти.

Во периодот 2006-2008 година е предвидена реализација на Националната стратегија за одржлив развој на Република Македонија, во насока на воспоставување на концепт за одржлив развој на национално и локално ниво. Проектот е во завршна фаза.

Во следната година се предвидени активности за имплементација на политиката на животната средина преку воспоставување на интегриран систем за управување со отпад, воспоставување на системи за интегрирано управување со води и третман на отпадни води, заштита на воздухот од загадување, заштита на биодиверзитетот, воспоставување на мониторинг на сите медиуми од животната средина и низа други активности и проекти.

Анализите на степенот на загадување во медиумите на животната средина на годишно ниво, вклучувајќи ги и мерките кои се превземаат за заштита на истите, овозможуваат увид во поврзаноста помеѓу индустрискиот развој, состојбата и квалитетот на животната средина, односно влијанијата врз здравјето на човекот; активно следење на евентуалните промени во медиумите и областите на животната средина и создаваат добра основа за креирање на одржлива политика за заштита на животната средина и подобрување на квалитетот на живот во иднина.

4.11.1. Воздух

Сознанијата и показателите со кои се располага во последниве децении укажуваат на фактот дека не сме далеку од времето кога обезбедувањето на доволни количества "чист" воздух, ќе стане многу сериозен проблем.

Пребрзиот технолошки развој, урбанизацијата, индустријализацијата и останатите активности диктирани од современиот начин на живот предизвикуваат појави кои тешко се контролираат, појава на ефект на стаклена градина, оштетување на озонската обвивка, испуштање на големи количества на загадувачки супстанции, зголемување на емисиите на загадувачките супстанции кои даваат ефект на закиселување и ја разрушуваат биосферата и др.

Се почеста е појавата на природни катастрофи (земјотреси, поплави, пожари, вулкански ерупции) и катастрофи предизвикани од човековиот фактор, како истекување и горење на големи количества на нафта, индустриски несреќи со емисии на отровни супстанции во воздухот и т.н.

Загадениот атмосферски воздух предизвикува штетни последици по здравјето на човекот и другите живи организми, како и по нивната животна средина, а нанесува штета и на економијата на живеењето на човекот.

Земајќи ги предвид сите овие показатели, односно промени на локално и глобално ниво, потребно е да се превземат мерки за подобрување на состојбата, особено на квалитетот на воздухот. Токму поради тоа, од особен интерес е да се располага со податоци за потеклото, застапеноста и влијанието на загадувачките супстанции во воздухот, со цел да се превземат мерки за нивна редуција. Затоа, Македонскиот информативен центар за животна средина ги собира, обработува и анализира податоците за емисиите во воздухот од поединечните извори како и на емисиите во воздухот од сообраќајот.

За утврдување на состојбата со концентрациите на загадувачките супстанции во амбиентниот воздух се врши редовен мониторинг со Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентен воздух, како и мерните станици на други надлежни институции.

По соодветна обработка на податоците тие можат да се искористат за информирање на јавноста, подготовка на документи, превземање на акции за подобрување на квалитетот на воздухот и изготвување на планови и програми за превземање на мерки за заштита.

Со цел избегнување, спречување и намалување на штетните ефекти од загадувањето на амбиентниот воздух врз човековото здравје и животната средина како целина; обезбедување на соодветна информација за квалитетот на амбиентниот воздух; спречување и намалување на загадувањата кои предизвикуваат промена на климата и одржување на квалитетот на амбиентниот воздух таму каде што е добар и подобрување во другите случаи, во септември 2004 година е усвоен Законот за квалитет на амбиентен воздух, а во јули 2007 година усвоен е Законот за изменување и дополнување на Законот за квалитет на амбиентниот воздух со што истиот е целосно хармонизиран со ЕУ регулативите за воздух.

По донесувањето на Законот за квалитет на амбиентен воздух во јуни 2005 година усвоена е Уредбата за гранични вредности на загадувачките супстанции во воздухот и прагови на алармирање, која е целосно хармонизирана со ЕУ директивите и Законот за квалитет на амбиентен воздух. Уредбата за гранични вредности се применува од 01.01.2007 година. Со цел одредување на маргините на толеранција или времето за постигнување на дадената гранична вредност, како и правилна интерпретација подготвено е упатство за користење на гранични вредности.

За да се следи промената на состојбата и квалитетот на воздухот се врши мониторинг на загадувачките супстанции и истите се идентификуваат квалитативно и квантитативно. Мониторингот има суштинска задача во рамките на управувањето со животната средина. Имено, тој претставува основа за превземање на мерки за заштита од загадувањето и средство кое се употребува за подобрување на квалитетот на воздухот во животната средина.

Мониторинг на емисијата односно испуштањето на загадувачки супстанции во воздухот се следи од:

1. Стационарни-точкасти извори кои се:

- Поединечни извори во кои главно спаѓаат поголемите компании, производни субјекти и дифузни извори (фугативна емисија);

- Колективни извори на загадување кои обично се непроизводни деловни субјекти (пр. затоплување по домовите) или мали производни субјекти со инсталирана моќност под 1 MW.

2. Подвижни извори, каде се прикажува вкупното загадување на воздухот од подвижни извори, емисија на загадувачки супстанции при согорување на горивата односно загадување од сообраќајот.

Во Република Македонија мониторингот на квалитет на воздухот се врши автоматски со фиксни мониторинг станици, семплери и со рачно земање проби од веќе одредени мерни места.

Мерењето на квалитетот на амбиентниот воздух во Република Македонија го вршат следните институции:

- Министерството за животна средина и просторно планирање;
- Заводите за здравствена заштита: Завод за здравствена заштита - Скопје, Завод за здравствена заштита - Велес;
- Управа за хидрометеоролошки работи.

Подетални податоци за бројот на мерни места и видот на еколошки и метеоролошки параметри кои ги мерат одговорните институции се дадени во следната табела:

Табела 38. Број на мерни места и еколошки и метеоролошки параметри

Институција		Број на мерни места	Еколошки параметри	Метеоролошки параметри
МЖСПП		15 станици 10 семплери	Јаглерод моноксид, Сулфур диоксид, Азотни оксиди, Озон, PM 10 - суспендирани честички во воздухот со големина помала од 10 микрометри	Брзина на ветер, насока на ветер, температура, влажност, притисок, глобална радијација
			Тешки метали и PM 10	
УХМР		9 мерни места во Скопје и 10 мерни места во другите градови	Сулфур диоксид и чад	
P333	333 - Велес	7 мерни места	Сулфур диоксид и чад	
	333 - Скопје	3 мерни места	Сулфур диоксид и чад	

Обработените податоци добиени од следењето и мерењето на загадувачките супстанции во воздухот од сите мерни мрежи се анализираат и проучуваат и претставуваат основа за прогнозирање на загадувањето и донесување на мерки за заштита.

Во насока на определување на количините на загадувачките супстанции во воздухот во МИЦЖС се прибираат и обработуваат податоците од поголемите компании кои согласно законот за животна средина и законот за квалитет на амбиентен воздух се должни да вршат мониторинг и мерење на емисиите во воздухот. Исто така во МИЦЖС се собираат и податоци од контролните мерења извршени по барање на Државниот инспекторат, мерењата од централната лабораторија за животна средина и од овластени институции и лаборатории кои мерат емисии.

Податоците се користат по потреба за поединечни извештаи на барање на релевантни научни стручни институции, невладини организации и засегната јавност и др. Исто така се подготвуваат и годишни извештаи во кои податоците⁹ се сведуваат на тони на емисија на ниво на година за утврдување на годишните количини на емисии на загадувачките супстанции во воздухот на државно и регионално ниво, на ниво на општина и град.

Во склоп на меѓународните договори од областа на воздухот, односно во согласност со Конвенцијата за прекуграничен пренос на загадувањето на воздухот (CLRTAP) и протоколот за мониторинг на воздухот во Европа - EMEP, подготвена е програма за инвентаризација на загадувањето CORINAIR (CoR Inventory for Air Emission).

Оваа програма има развиена единствена номенклатура и методологија (SNAP-Selected Nomenclature of Air Pollution) за приказ на основните загадувачки супстанции, сулфур диоксид, азотни оксиди, јаглерод моноксид и тотални суспендирани честички. Користењето на оваа номенклатура е со цел да се добие компатибилност, споредливост и транспарентност на нашите податоци со податоците од земјите членки на ЕУ.

4.11.2. Вода

Водата искористена за водоснабдување на населението, за наводнување на земјоделските површини, за обавување на индустриските процеси и т.н. после употребата ги менува своите природни карактеристики. Водите кои содржат поголемо или помало количество на штетни материи кои предизвикуваат физички, хемиски, биолошки или бактериолошки промени во составот и се опасни за луѓето и животните кои доаѓаат во допир со нив или предизвикуваат загадување на реципиентите во кои се испуштаат се нарекуваат отпадни води.

Разликуваме природно и антропогено загадување на водите:

- природното загадување е последица на ерозивните процеси во природата со кои, особено во површинските водотеци се внесуваат големи количини на минерални и органски материи со токсични својства;

⁹ Податоците за количините на загадувачки супстанции во воздухот за 2007 година ќе бидат достапни во Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина за 2007 година кој го подготвува Македонскиот информативен центар за животна средина. Во периодот на изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2007 година" овие податоци сè уште беа во фаза на обработка заради што изготвувачот не беше во можност да ги вклучи и презентира во Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план.

– антропогеното загадување е последица на човековите активности.

Законот за води (Сл.в. на Р.М. бр.4/98, бр.19/00 и бр.42/05) ја дава правната основа за заштита и управување со водите во Република Македонија. Заради надминување на недостатоците на стариот и во насока на воведување на интегрален пристап во управувањето со водните ресурси на територијата на Република Македонија, во 2007 година е изготвен новиот Закон за води (сè уште е во Собраниска процедура), со кој се предвидени мерки за заштита на водите од загадување и воедно мерки за заштита од штетното дејство на водите.

Испитувањата на квалитетот на водата во Преспанското Езеро, извршени на седум мерни места пред почетокот на туристичката сезона во 2007 година, покажуваат дека нивото на езерската вода е зголемено повеќе од мината година.

Табела 39. Квалитетот на водата во Преспанското Езеро

Месец	Мерни места													
	Стење		Отешево		Асамати		Претор		Сливница		Крани		с.Д.Дупени	
	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак
Јуни	II	II	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I

Реализација: ЈЗУ Завод за здравствена заштита-Биџола и ПЕРесен

Квалитетот на водата според физичко-хемиските карактеристики и извршените бактериолошки анализи припаѓа на I-II класа.

Во последните 18 години под дејство на негигиени антропогени влијанија во корелација со периодот на сушта во претходните години, се забележува забрзување на природниот процес на старење на Дојранското Езеро.

Старањето во функција на хидросистемот за сас на Дојранското Езеро во 2002 година, кој користи подземни води со квалитетот на вода за пиење од бушениите бунари во Гавачко поле 200-800л/с (63 милиони метри кубни вода се испумпани од 2002 година до денес), како и поволните хидролошки услови во последните години придонесоа ниво на водата значително да се зголеми за 90см а со тоа и квалитетот на водата да се подобри. Ниво на водата на езерото на крај од 27 јуни 2007 година изнесувало -102см под нулата која.

Согласно програмата за превентивна здравствена заштита за 2007 година на Заводот за здравствена заштита на Велес, предвидено е следење на здравствената исправност на водата од Дојранското Езеро на шест репрезентативни мерни места секоја сезона.

Табела 40. Квалитет на вода на Дојранско Езеро

Датум	Градска плажа		Партизан		Стара Мрдаја		Мрдаја		Рибарско претприј.		Ачикот	
	хем	бак	хем	Бак	хем	бак	хем	бак	хем	бак	хем	бак
01-13.06 2007	1-5	1-2	1-5	1-2	1-5	1-2	1-5	1-2	1-5	1-2	1-5	1-2

Реализација: ЈЗУ Завод за здравствена заштита-Велес и ПЕГевџелија

Водите кај сите мерни места според резултатите од бактериолошката анализа се I и II класа. Според физичко-хемиските карактеристики водата спаѓа во V класа (зголемена матност). Последните испитувања на водите на

Дојранското Езеро извршени пред почетокот на летната сезона во 2007 година, покажуваат подобрување во однос на 2006 година.

За заштита на Охридското Езеро изграден е колекторски систем кој ги собира отпадните комунални води од градовите Охрид и Струга, кои понатаму се пречистуваат во пречистителна станица во с.Враништа. Сеуште постојат објекти кои не се вклучени во колекторскиот систем. Во последните 5-6 години нема забележителни подобрувања, односно туристичките населби од хотел Метропол до Св.Наум не се приклучени на колекторскиот систем. Хотелот Метропол е последен хотелско-угостителски објект кој е приклучен на колекторскиот систем. Системот е изграден до с. Пештани и Хотел Десарет, но сеуште не е пуштен во употреба, заради недостаток од препумпни станици за отпадните води. На крајбрежјето на Охридското Езеро, кое припаѓа на градот Струга, само централното градско подрачје е приклучено на колекторскиот систем. Оваа година колекторскиот систем е изграден до с.Радожда, но селата Радожда и Калишта сеуште не се приклучени на истиот. Отпадните води од овие места се испуштаат во септички јами кои лесно понираат и претставуваат потенцијална опасност за загадување на Охридското Езеро.

Извршените мерења пред почетокот на туристичката сезона во 2007 година, покажуваат дека водата во Охридското Езеро е со квалитет од И-ИИ класа, согласно Уредбата за класификација на водите, со исклучок на квалитетот на водата кај вливот на Велгошка Река во Охридското Езеро, каде водата е со квалитет од ИВ класа. Мерењата покажуваат и дека Сатеска и Коселска Река, согласно уредбата за класификација на водите спаѓаат во ИИИ класа (ИИ класа во 2006 година).

Состојбата на квалитетот на водите во Република Македонија укажува на веќе нарушена природна рамнотежа во водотеците, како последица од загадувањето на реките со органски материи, тешки метали и одредени посебни загадувачи (пестициди, токсични и органски соединенија). Загадувањето е особено големо низводно од градовите, како резултат на испуштањето на непречистени комунални и индустриски отпадни води. Нивото на загаденост на делниците на водотеците кои минуваат низ помалку населени подрачја е нешто пониско.

Врз основа на податоците добиени од информативните листови на единиците на локалната самоуправа, во 2007 година се извршени подготвителни активности за реализација на следните проекти во насока на заштита на водите од загадување:

- изработка на физибилити студија за изградба на пречистителна станица во с.Трубарево, за третман на отпадните води од Град Скопје;
- спроведување на јавен повик за изработка на Основен (Главен) проект за регулација на коритото на реката Вардар, во должина од 5км, за да се обезбеди заштита на изворот Рашче од поплавување;
- во тек е реализација на проект (2006-2008) за изградба на пречистителна станица на болницата во с.Јасеново;
- отпочнат е проект за заштеда на водата за пиење преку искористување на подземните води, како огромен потенцијал на општина Аеродром, за наводнување на зелените површини, со цел да

се надмине проблемот со наводнување на истите во летниот период (проектот се очекува да се реализира следната година).

Во табелата бр. 5 се дадени податоци за извршени промени во 2007 година во општините во Република Македонија (изградени пречистителни станици), кои се очекува, од аспект на заштита на водите, да овозможат зачувување и подобрување на квалитетот на постојните водотеци во Републиката.

4.11.3. Почва

Вкупната површина на Република Македонија изнесува 25.713км². Земјиштето е претежно планинско, со поголем број на котлини. Ридско-планинското земјиште покрива 80%, рамнините приближно 19% и природните езера помалку од 2% од вкупната површина. Како резултат на променливоста на климатските и топографските карактеристики, геолошката подлога, степенот на антропогено влијание и друго, како одлучувачки фактори во формирањето на карактеристиките на почвата, на територијата на Република Македонија се утврдени над 30 видови почвени структури.

Како приоритетни проблеми поврзани со животната средина и директното негативно влијание на антропогениот фактор врз почвата, и истовременото индиректно влијание врз останатите медиуми на животната средина, се издвојуваат:

- ерозијата на земјиштето како природна појава и
- локалната и дифузната контаминација од влијанијата на антропогениот фактор (употреба на ѓубрива и пестициди во земјоделството и емисиите на загадувачки материи во индустрискиот сектор).

Во Република Македонија, многу мал број на квантитативни податоци се достапни во поглед на проблемите со заштита на почвите, заради што во следното излагање се искористени податоци од изминатите години, во насока на добивање на претстава за постојните трендови и стратешките цели во нашата земја.

Ерозијата на почвата се издвојува како најизразена природна појава со негативно влијание врз почвата на територијата на Република Македонија. Структурата на почвата, појавата на интензивни дождови, несоодветниот начин на користење на земјиштето (конверзија на чистите почвени површини во култивирани профитабилни обработливи површини, незапазување на границите на заштитните појаси и др.), недостигот на современи модели и техники за користење на почвата во земјоделството и неконтролираните емисии од индустриските капацитети придонесоа за забрзување на процесот на ерозија во последната деценија. Последните истражувања покажуваат дека 96% од површината на територијата на Република Македонија е зафатена со ерозивни процеси (Статистика на животната средина, 2007).

Според оценките на Институтот за земјоделство, во 2007 година, приближно 38% од вкупната површина во Републиката се соочува со среден до сериозен степен на ерозија, со вкупен губиток на почва од $17 \cdot 10^6 \text{ м}^3$ на годишно ниво (Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2007-2013 година). Најмогу е застапена водената ерозија (флувијална и

плувијална). Еолската и абразивната ерозија се исто така застапени, но последиците предизвикани врз почвата се значително помали.

Во изминатите неколку години континуирано се превземаат антиерозивни шумски биомелиоративни и технички-мелиоративни мерки. Растечкиот тренд за пошумување на површините посебно се забележува во сечиштата, вон шумските региони, камењарите и голините и посебно еродираните површини. Во 2006 година е забележан пораст од 62,6%¹⁰ во пошумувањето на еродираните површини.

Според обработените податоци обезбедени од информативните листови на извештајните единици, во текот на 2007 год. за заштита на земјиштето од ерозија беа превземени техничко-мелиоративни и шумски биомелиоративни мерки во пет општини во Р. Македонија и тоа:

- општина Боговиње, локалитет Камењане извршено пошумување на површина од 500 ха;
- општина Дебарца, с. Лактиње, изграден е камен ѕид;
- општина Конче, локалитет: с.Конче изведена е регулација на пороен водотек со изградба на ѕидови од камен и каскади на површина од 0,3ха;
- општина Теарце, извршено е пошумување покрај р. Бистрица на површина од 1,3ха;
- општина Чашка, локација с.Ореше, изграден е потпорен ѕид на улица во должина 20 м и висина 5м.

Согласно податоците обработени во областа на шумарството, во Табела бр. 3, во 2007 година се пошумени 824ха голини и еродирано земјиште.

Загадувањето на почвата и останатите медиуми во животната средина со нитрати и фосфати настанува како последица на неправилната употреба на ѓубрива во земјоделството, кои содржат елементи чии концентрации во почвата веќе се надминати и прекумерната употреба на пестициди, како алтернативен метод за заштита на растенијата од штетници.

Најголемо загадување на почвата со високи концентрации на хемиски елементи е забележано во регионите во кои се одгледуваат овошје-јаболка и зеленчук. Во последните години се повеќе се фаворизира заштита на растенијата од штетници преку употреба на предатори кои ќе се исхрануваат со штетниците и истовремено нема да имаат негативно влијание врз растот и развојот на растенијата, односно почвените карактеристики.

Во 2007 година е донесен Закон за ѓубрива (Сл.в. на РМ, бр.110/07) со кој се очекува, по стапувањето на сила од 01.01.2008 година, примена на подобрувачи на почвените својства и спроведување на целосна контрола на видот и количината на употребени ѓубрива на обработливите површини, а со тоа и намалување на концентрациите на загадувачки материји во почвата.

Испитувањата од изминатите години (Статистика на животната средина, 2007) бележат опаѓачки тренд во производството на вештачки ѓубрива и пестициди.

Во периодот од 2008 до 2010 година, согласно Просторниот план на Република Македонија, е предвидено воспоставување на мониторинг станици за

¹⁰ "Статистика на животната средина, 2007", Државен завод за статистика на Р. Македонија, 2007

следење на концентрацијата на тешки метали и остатоци од пестициди во почвата на повеќе места во Републиката.

Иако работата на индустрискиот сектор во нашата земја во последните неколку години не е на завидно ниво, постоечките индустриски и рударски капацитети, поради застарените технологии на производство и малиот број на реализирани мерки за заштита на медиумите на животната средина кај јаловиштата околу рудниците, претставуваат сериозна опасност за околината и пред се здравјето на луѓето кои живеат во нивна близина. Во Република Македонија, се утврдени 16 индустриски локалитети-жешки точки, со највисок ризик за животната средина, по следниот редослед:

Висок ризик по животната средина:

1. ОХИС А.Д. (органиско-хемиска индустрија) во Скопје,
2. Бучим, рудник за бакар во Радовиш,
3. МХК Злетово (топилница за олово и цинк) во Велес;

Среден ризик по животната средина:

4. Лојане (поранешен рудник за хром, арсен и антимон) во близина на Куманово,
5. Саса (рудник за олово и цинк) во Македонска Каменица,
6. Силмак погон за феро-силициум (поранешен ХЕК Југохром) во Јегуновце,
7. Тораница (рудник за олово и цинк) во Крива Паланка,
8. Макстил (производство/преработка на железо и челик) во Скопје,
9. Рудник Злетово (рудник за олово и цинк) во Пробиштип,
10. РЕК Битола (Термо Електрична Централa и рудник за лигнит) во Битола;

Низок ризик по животната средина:

11. Фени индустри (топилница за железо и никел) во Кавадарци,
12. МХК Злетово (фабрика за вештачки ѓубрива) во Велес,
13. РЕК Осломеј (Термо електрична централа и рудник за јаглен) во Кичево
14. Годел кожара во Скопје,
15. ОКТА Рафинерија АД (рафинерија за нафта) во близина на Скопје,
16. Тане Цалески (површинска обработка на метали) во Кичево.

Состојбите и квалитетот на заштитата на животната средина за 2007 година во одредени медиуми на животната средина ќе бидат детално достапни со Извештајот што го подготвува Македонскиот информативен центар за заштита на животната средина. Во моментот на подготовка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2007 година, овие информации беа недостапни заради временската дискрепанца во подготовката на наведените извештаи.

Во Република Македонија се повеќе се наметнува потребата од донесување на соодветен закон кој ќе ја третира почвата од повеќе аспекти како медиум на животната средина.

4.11.4. Бучава

Бучавата во животната средина претставува несакан или штетен надворешен звук создаден од човековите активности којшто е наметнат од блиската средина и предизвикува непријатност и вознемирување, вклучувајќи ја и бучавата емитувана од превозни средства, патен, железнички и воздушен сообраќај и од места со индустриска активност.

Во урбаните средини бучавата се зголемува до точка на која што станува прашање на општа загриженост. Сознанијата за штетните ефекти од бучавата не се спектакуларни, а широката јавност во голема мерка го прифаќа намалувањето на квалитетот на животната средина како неизбежна последица од технолошкиот напредок и урбанизацијата. Сепак научните докази сугерираат дека изложувањето над дозволените нивоа на бучава предизвикува здравствен ризик врз луѓето.

Со мерење на бучвата и превземањето на мерки за нејзино намалување или спречување, во голема мерка се придонесува за подобрување на условите за живот и работа на луѓето како и за зачувување на животната средина воопшто.

Согласно Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и Европската Унија, Националната програма за приближување на националното законодавство кон европското законодавство и препораките од Извештајот за ревизија на состојбите во животната средина (ЕПР), Владата на Република Македонија во 2007 година донесе Закон за заштита од бучава во животната средина (Сл.в. на РМ, бр.79/07). Законот за животна средина (Сл. в. на РМ, бр.53/05, бр.81/05 и бр.24/07) е во целост усогласен со легислативата на ЕУ и претставува основа за донесување на подзаконска регулатива за бучава.

Со Законот за заштита од бучава во животната средина се уредуваат правата и обврските на Република Македонија, на општината, на градот Скопје, на општините во градот Скопје, како и правата и должностите на правните и физичките лица во однос на управувањето со бучвата во животната средина и заштитата од бучавата во животната средина. Цели на овој закон се:

- Создавање здрави услови за животот на луѓето и заштита на животната средина од бучава;
- Преземање мерки и активности за избегнување, спречување или намалување на бучавата;
- Преземање на мерки за заштита од бучава која е наметната од блиската средина и предизвикува непријатност и вознемирување;
- Отстранување или намалување на штетните ефекти кои се последица од изложеноста на бучавата во медиумите и областите на животната средина и
- Обезбедување на основа за развивање на мерки за намалување на бучавата што ја емитуваат поголемите извори, особено патните, железничките и водните превозни средства и инфраструктура, воздухопловите, опремата што се користи на отворен простор и во индустријата, како и мобилните механички средства за работа.

Заштитата од бучава во животната средина е дејност од јавен интерес и со Законот за заштита од бучава во животната средина се регулирани: изворите на бучава, граничните вредности за нивоа на бучава, индикаторите за бучава во животната средина, управувањето со бучава во животната средина, мерките за заштита од бучава во животната средина, мониторингот на бучава во животната средина, информативниот систем, условите и техничките мерки за заштита од бучава во животната средина предизвикана од посебни извори, финансирањето, надзорот и надлежните органи и прекршочните санкции.

Мерењето и следењето на бучавата се потребни за постигнување и одржување на нивоа на бучава во животната средина во дефинирани области и

под различни услови, со крајна цел да се заштити здравјето и добросостојбата на населението.

Надлежни институции за мерење на нивоата на бучава и за мониторинг на бучавата во РМ се:

- **Централната лабораторија** на Министерството за животна средина и просторно планирање, која врши мерења само на барање на правни или физички лица;
- **Републички завод за здравствена заштита** при Министерството за здравство;
- **Заводите за здравствена заштита** во Скопје и Битола и Кичево, кои вршат проценка на штетното влијание на комуналната бучава врз експонираното население.

Мерењата кои се вршени од страна на надлежните институции наменети се за да може да се обезбеди непречено:

- Прибирање на податоци;
- Систематизација на податоците;
- Обработка на податоците;
- Воспоставување на база на податоци, со можност за нивно користење;
- Определување на таканаречени "црни точки".

Врз основа на постојната законска регулатива, податоците од мерењето и следењето на нивоата на бучава и од мониторингот се доставуваат до Македонскиот информативен центар за животна средина при МЖСПП. Собраните, обработените и верификуваните податоци и информации за состојбата со бучавата во животната средина претставуваат официјална база на податоци за состојбата со бучавата во животната средина, која служи како основа за управување и заштита од бучавата. Податоците се доставуваат до Меѓународните институции, јавноста и останати заинтересирани субјекти во Република Македонија.

4.11.5. Ошпад

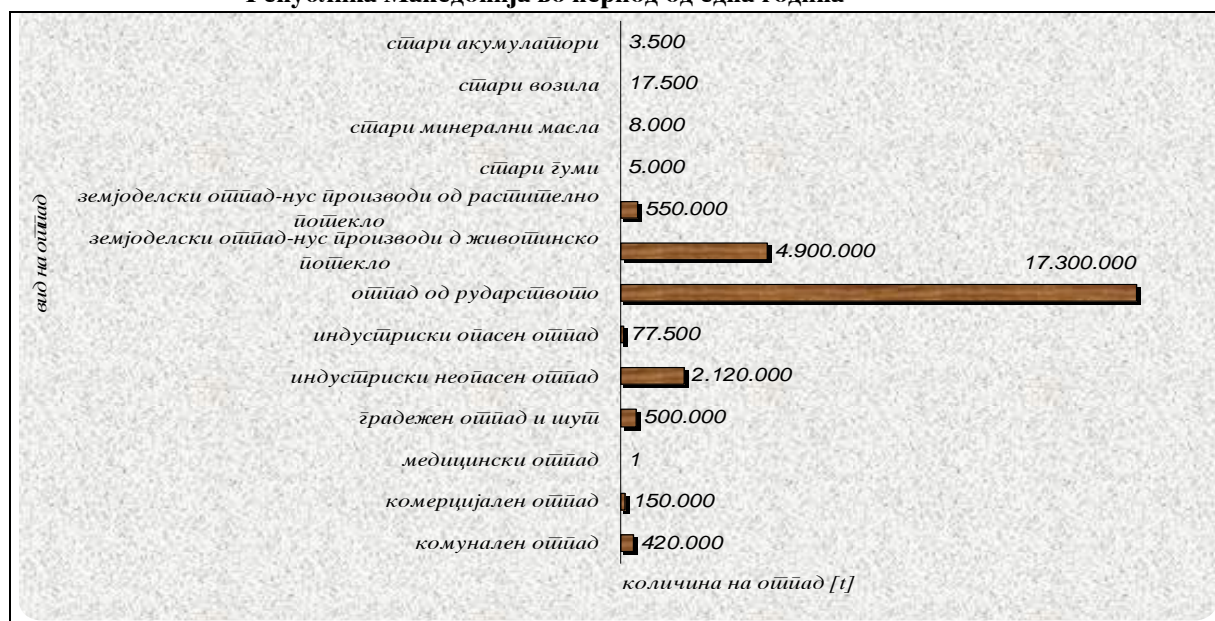
Во последните неколку години поради видливите последици од негативното влијание на отпадот врз здравјето на луѓето, природните процеси во животната средина и економската ефикасност на претпријатијата, вниманието во целост е свртено кон отпадните материји и емисии. Денес, од еколошки аспект, отпадот се дефинира како материја која после соодветно управување и третман би можела повторно да се искористи како влезна суровина во истиот или друг производен процес, со што преку повеќекратно искористување, би се овозможило намалено искористување и истовремена заштита на природните ресурси. Од економски аспект, отпадните материји се третираат како претходно платена влезна суровина која предизвикува дополнителен трошок за економското претпријатие при транспортот до местото определено за нејзино депонирање.

Количината на создаден отпад претставува индикатор за економската ефикасност на производните претпријатија и степенот на искористеност на природните ресурси во секое општество. Во Република Македонија, вкупното

количество на создаден отпад вклучувајќи го и отпадот од рударството е проценето на 26 милиони тони на годишно ниво.

Континуираното следење на количината на отпадни материи и емисии кои доспеваат во животната средина, во изминатите години, овозможува проценка на количината на создаден отпад по видови на годишно ниво.¹¹

Табела 41. Проценка за создадената количина на отпад во Република Македонија во период од една година

Како подрачје богато со минерални сировини, отпадните материи од рударството се застапени во најголем процент. Во 2007 година во општината Пробиштип е спроведен проект за рекултивација на јаловиштето на рудникот "Злетово", што претставува една од планските определби предвидени за реализација до крајот на 2010 година, согласно Просторниот план на Република Македонија. Во Министерството за животна средина и просторно планирање во 2006 г. е отпочнат проект за изработка на Студија за развивање на капацитетите за управување со загадувањето на почвата поврзано со рударството во Република Македонија. Проектот е во тек и се очекува да заврши кон крајот на 2008 год.

Отпадните материи од животинско потекло кои се создаваат во земјоделскиот сектор се проценети на 18,85% од вкупната количина на отпад создадена на годишно ниво. Органските отпадни материи од земјоделството претставуваат потенцијален извор на биогаз, како алтернативен извор на енергија и еколошко ѓубриво, како спореден производ. Во 2007 година, проектите за изградба на био-дигестори се издвоени меѓу најатрактивните на нашето поднебје.

Поради стагнацијата на индустрискиот сектор во Република Македонија, отпадните материи во индустријата, се застапени во помал процент. Индустрискиот неопасен отпад е застапен со 8.15%, а индустрискиот опасен отпад со 0.3%.

Во текот на 2007 година вниманието беше фокусирано на спроведување на проекти за селектирање, управување и третман со комуналниот отпад, иако

¹¹ Предлог "Стратегија за управување со отпадот 2008-2020", март 2008.

истиот е застапен во значително помал процент во однос на другите отпадни материи создадени на годишно ниво.

Гледиштата на јавноста за отпадните материи и прашањатата поврзани со истите се важно социолошко прашање. Најчесто, како резултат на недостаток на информации и разбирање, можат да се манифестираат како силно спротиставување на неопходните промени во постојната пракса на управување со отпадот и да предизвикаат препреки и пролонгирање на роковите за реализација на интегрираната стратегија за управување со отпадните материи. Во таа насока, во текот на 2007 година, во неколку општини на територијата на Република Македонија, успешно беа реализирани проекти за подигање на јавната свест за можностите за собирање, селектирање, третман и повторно искористување на комуналниот отпад.

Во општина Аеродром во текот на 2007 г. се реализирани неколку акции за заштита на животната средина во склоп на проектот „Поубава и почиста општина Аеродром“, во општина Василево преку презентација на проектот “Кружно движење на отпадот” направен е обид за решавање на проблемот со отпадните материи во општините Босилово, Василево, Ново Село и Струмица и т.н.

Рециклирањето на отпадните материи овозможува заштеда на големи количини на природни ресурси и повеќекратно искористување на еднаш употребените материјали во истиот или друг произведен процес. Во моментот не располагаме со податоци за точниот број на претпријатија во Република Македонија, кои се занимаваат со собирање, сортирање и преработка на отпадните материи до влезни сировини. Низ неколку општини во Републиката се спроведени проекти за собирање и сортирање на ПЕТ амбалажа.

Во Република Македонија најголем процент од создадените отпадни материи, без претходен третман, се одлагаат на постојните депонии, со исклучок на дел од опасниот отпад од здравствените институции и некои течни опасни отпадни материи, кои подлежат на претходен третман. Кај нас, депонијата "Дрисла", лоцирана во Скопскиот регион, е единствената легална депонија. Постојат околу 55 активни комунални депонии кои се користат без дозвола. Депониите работат без да се применува посебна техника и без да се врши мониторинг на влијанијата кои ги имаат отпадните материи во медиумите на животната средина.

Најголем проблем претставуваат дивите депонии во руралните општини и населби.

Во 2007 година, во општина Струмица е реализиран проектот за отстранување и санирање на дивите депонии на територијата на општината, во општина Вевчани е реализиран проект за чистење на дивите депонии, канали и јазови во регионот, во општина Велес е реализиран проект за собирање и селекција на ПЕТ амбалажа.

4.11.6. Биолошка разновидност

Биолошка разновидност е севкупност на живите организми како составен дел на екосистемите, а го вклучува разнообразието внатре во видовите, меѓу видовите, како и разнообразието на екосистемите. Човекот како нераскинлив и основен дел од глобалниот екосистем може и мора да влијание врз неговиот

опстанок. Опасноста од деградација на биолошката разновидност е воедно и опасност за основниот систем, кој го одржува животот на планетата Земја.

Микроорганизмите, габите, алгите, лишаите, растенијата и животните се во функција на обезбедување еколошки потенцијали потребни за човекот. Губењето на биолошката разновидност се рефлектира врз сензитивноста на еколошките потенцијали, во вид на исцрпување и исчезнување на видовите. Секој екосистем има потреба од одреден минимум на диверзитет на видови т.н. праг на диверзитетот, под кој екосистемите не се во можност да функционираат. Ова е од особена важност за одржување на природната рамнотежа во екосистемите, како и за одржување на цикличната релација помеѓу продуцентите, консументите и редуцентите.

Директните промени на природните живеалиштата под дејство на човекот се како резултат на урбанизацијата, инфраструктурниот развој, индустријализација, модификацијата на одредени површини за земјоделска обработка, прекумерната експлоатација на лов и риболов, дефорестацијата и т.н. Додека индиректните промени на животната средина се предизвикани со употреба и екстракција на ресурси од природата, емисија и депонирање на различни отпадоци во воздухот, водата и почвата.

Република Македонија не е исклучена од глобалните, регионалните и локалните процеси кои доведуваат до редуција на биолошката разновидност. Основни карактеристики на биолошката разновидност во РМ се богатството и хетерогеноста на видовите и екосистемите и високиот степен на реликтност и ендемизам. И покрај фактот што диверзитетот на флората и фауната се уште не е целосно проучен, сепак, според расположливите сознанија, покажува огромно богатство - над 18.000 таксони од флората, фунгијата и фауната, од кои над 900 се македонски ендемити. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.

Мерењето на биодиверзитетот е потребно поради раширената загриженост за губитокот на биодиверзитетот, несоодветната природа на информациите за биодиверзитет кои се достапни во моментот, политичкиот одговор/реакција кон загубата на биодиверзитетот до 2010 година, како и потребата од преземање на ефикасни акции како одговор на овие политики. Ова бара подобро познавање на статусот и трендовите на биодиверзитетот, влијанието на главните движечки сили и притисоците кои го детерминираат степенот на загубата на биодиверзитетот, како и успешноста или неуспешноста на политиките и практиките наменети за одржување и/или обновување на биодиверзитетот.

Биодиверзитетот најчесто се мери на три нивоа: екосистеми, видови и гени.

Главни екосистеми кои се присутни во Република Македонија се: шумски, суви тревести, планински и водни екосистеми. Во РМ не е направена систематизација на екосистемите. Исто така многу малку е направено за дефинирање на основните типови на живеалишта и нивно усогласување со европската номенклатура (Бернска конвенција, ЕУ директива за живеалишта и диви видови, ЕУНИС класификација).

Кај вишите растенија на територијата на Република Македонија покрај бројните балкански и јужнобалкански ендемити се среќаваат и голем број

локални, македонски ендемити. Најголем број ендемични растителни видови¹² (114) се регистрирани кај скриеносемените растенија. Тие се сметаат и за најзагрозена група меѓу вишите растенија со 280-300 загрозени видови¹³, потоа папратите со 15, мововите со 20 и голосемените со 7 загрозени видови. Од вишите растенија за исчезнати се сметаат 5 вида.

Во Република Македонија се уште не е изготвена национална Црвена листа на загрозени диви растителни видови. Светската Црвена листа на ИУЦН содржи 70 таксони од Република Македонија од кои 18 се локални ендемити¹⁴.

Основно обележје на фауната во Република Македонија е високиот степен на таксономска разновидност кој е претставен со 9339 видови и 228 подвидови или вкупно 9567 таксони. Од фауната на рбетните животни на територијата на Република Македонија, регистрирани се 113 видови кои се вклучени во европската Црвена листа. Националната црвена листа на загрозени видови фауна се уште не е изготвена. Помеѓу рбетниците, највисок процент на ендемизам, 34.5% се јавува кај класата на риби (од вкупно 20 ендемични видови риби, 17 се вклучени во категоријата на глобално загрозени видови), а од останатите класи 4 ендемични таксони се регистрирани само кај цицачите.

Рецентниот диверзитет на фауната на Република Македонија, се соочува со голем притисок, како резултат на директното и индиректното антропогено влијание. Поради тоа, 113 вертебрални видови се вклучени во категоријата - загрозени, што претставува 22,3% од целокупната вертебрална фауна, а од нив 17 видови се македонски ендемити.

Диверзитетот на инвертебралната фауна е изложен на уште поголем антропоген притисок, како последица на што доаѓа до редуција на популациите кај најголемиот број видови, па дури и до нивно целосно исчезнување. Посебно внимание и грижа заслужуваат 650-те инвертебрални ендемични таксони, од кои голем дел се ограничени на трите природни езера (Дојранско - 11; Преспанско - 18; Охридско - 209). Исчезнувањето на овие видови, ќе претставува ненадоместлива загуба не само на национално, туку и на глобално ниво.

Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

Постоечките социо-економски проблеми во државата, несоодветното спроведување на просторно-планската документација, нестабилната политичка ситуација и несоодветната намена на земјиштето се фундаментални причини за загуба на биолошката разновидност, како и за неповолните состојби во животната средина во Република Македонија.

Во процесот на остварување економски развој по секоја цена, забележлив е трендот на ерозијата на моралните и традиционалните вредности на општеството, занемарување на принципот за одржлив развој, односно користење на природните ресурси до степенот на нивната одржливост, што резултира со реална закана од трајно исчезнување на загрозените растителни и животински видови, сорти и раси и традиционалните рурални предели. Во прилог на ваквата

¹² "Статистика на животната средина, 2007", Државен завод за статистика на Р. Македонија

¹³ Извор на податоци: Стратегија и Акционен план за заштита на биолошката разновидност на РМ

¹⁴ Податоци за состојбата на биодиверзитетот во 2006 година превземени од публикацијата "Статистика на животната средина, 2007"

констатација е и нискиот степен на образование и недоволната свест кај граѓаните на Република Македонија за зачувување на националните природни богатства и можноста за нивно одржливо користење.

Ваквата состојба е посебно изразена кај биолошките ресурси (диви растенија и животни) од кои се добиваат и економски ефекти. Државата, од една страна нема изградено законска регулатива која би овозможила одржување на популациите. Од друга страна, под налетот на остварување на брз профит дивите форми се собираат неконтролирано, без грижа за нивната нормална репродукција и можното влијание врз животната средина предизвикано од нивното исчезнување.

Големо негативно влијание врз стабилноста на екосистемите и закана за нарушување и уништување на биодиверзитетот се губењето, модификацијата и фрагментацијата на живеалиштата, како и прекумерното искористување на биолошките ресурси (лов, риболов, црпење вода, песок, чакал од езера, речни корита и крајбрежја, незаконска експлоатација и уништување на шуми, неконтролирано собирање и тргување со лековити и ароматични растенија и диви животни).

Главни економски сектори кои влијаат врз биолошката разновидност, набројани според интензитетот на нивното влијание се: земјоделството, риболовот, транспортот (фрагментација на живеалиштата), енергетиката (загадување, изградба на хидро-енергетски акумулации и особено производството на енергијата), индустријата и рударството (т.н. "жаришта", напуштени рудници и депонии), туризмот (несоодветна инфраструктура во туристичките центри и несовесно однесување на туристите), градежништвото (користење на земјоделско земјиште со висока бонитетна класа за непродуктивни цели).

И покрај фактот што биолошката разновидност кај нас не е целосно проучена, нејзините компоненти покажуваат релативно добра сочуваност и овозможуваат Република Македонија да се вброи меѓу ретките земји во Европа со богато разнообразие на растителен и животински свет. Ваквата состојба треба да претставува голем мотив и предизвик за понатамошно залагање за сеопфатна заштита на сите природни богатства како добра од општ интерес.

4.11.7. Радиоактивна контаминација

Врз основа на Законот за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона заштита (Сл.в. на РМ 48/02, чл.6), ЈЗУ Републички завод за здравствена заштита, вршеше континуирано мерење на нивото на радиоактивната контаминација на животната средина во Р. Македонија во следните медиуми:

- воздух-Скопје
- атмосферски талози: Скопје, Гевгелија и Охрид
- почва: Скопје и Штип
- геогравски води: Вардар, Охридско Езеро, Лепенец
- природна трева и сено: Скопје, Маврово, Охрид, Прилеп и Гевгелија
- земјоделско производство: пченица, ченка, грав, ориз, боранија, грашок, зелка, домати, салати, краставици, лук, кромид, коприви, јагоди, печурки (диви)
- вода за пиење: Скопје, Охрид
- млеко-битолско

- леб: Скопје
- интензитет на надворешно гама зрачење во: Скопје, Велес, Неготино, Гевгелија, Струмица, Берово, Крива Паланка, Дебар, Кичево, Охрид, Крушево, Битола

Во мерењата употребувана е следната инструментација:

*гама спектрометри

*бројачи за вкупна алфа и вкупна бета активност

*он-лине гама детектори-12

Резултатите од мерењата ја даваат следната состојба на радиоактивна контаминација на медиумите во животната средина:

- Воздухот содржи екстремно ниски концентрации од Cs-137 и Sr-90 и тие се на самата граница на детекција
- Атмосферските талози исто така содржат Cs-137, Sr-90 во концентрации помали од 1Bq/лит.
- Во географските води и во водите за пиење не е регистрирано присуство на фисиони производи. Иста е состојбата и со лебот.
- Земјоделските производи содржат Cs-137 и Sr-90 помалку од 1Bq/кг.
- Почвата содржи Cs-137 средно околу 40 Bq/кг и Sr-90 помалку од 2 Bq/кг. Овие концентрации се акумулирани од 70-те години од минатиот век па до денес (види табела бр. 42)
- Надворешното гама зрачење во Р. Македонија е под 0,2 μ Sv/h, што е во рамките на природниот фон, кој за Македонија се движи во рамките од 0,07-0,250, 2 μ Sv/h (види табела бр. 43)

Може да се заклучи дека нема радиоактивна контаминација на животната средина во Р. Македонија, надворешното гама зрачење е во рамките на природниот фон и нема разлики во вредностите за концентрациите на изотопите меѓу 2006 и 2007 година.

Употребувани ознаки, симболи: Cs-137-Cesium -137; Sr-90 Stroncium-90; Sv-Sivert; μ Sv-mikro Sivert (1/1000000 Sv); Bq-Bekerel; mBq-mili Bekerel (1/1000 Bq).

Табела 42. Ниво на радиоактивна контаминација во одредени медиуми на животната средина

Примерок	Именско на примерокот	Вкупна алфа		Вкупна бета		¹³⁷ Cs		⁹⁰ Sr	
		Активност	единица	Активност	единица	Активност	единица	Активност	единица
аеросоли	Скопје	0,0032	mBq/m ³	0,0293	mBq/m ³	0,0028	mBq/m ³	0,0053	mBq/m ³
атмосферски талози	Скопје	0,597	Bq/m ²	11,580	Bq/m ²	0,0700	Bq/m ²	2,8650	Bq/m ²
атмосферски талози	Гевгелија	0,127	Bq/m ²	13,342	Bq/m ²	0,1500	Bq/m ²	1,3770	Bq/m ²
атмосферски талози	Охрид	0,119	Bq/m ²	2,852	Bq/m ²	0,4300	Bq/m ²	6,5580	Bq/m ²
вода за пиење	Скопје	0,007	Bq/l	0,058	Bq/l	<0,01	Bq/l	/	Bq/l
вода за пиење	Охрид	0,005	Bq/l	0,046	Bq/l	<0,01	Bq/l	/	Bq/l
вода од река Вардар	Гевгелија	0,014	Bq/l	0,184	Bq/l	<0,01	Bq/l	0,0117	Bq/l
вода од река Леиенец	Скопје	0,011	Bq/l	0,168	Bq/l	<0,01	Bq/l	0,0126	Bq/l
вода од Охридско Езеро	Охрид	0,004	Bq/l	0,105	Bq/l	<0,01	Bq/l	0,0106	Bq/l
млеко	Битола	/	Bq/l	/	Bq/l	0,1000	Bq/l	0,0970	Bq/l
леб, брашно	Скопје	/	Bq/kg	/	Bq/kg	0,0250	Bq/kg	0,0845	Bq/kg
земјоделски производи	Македонија	/	Bq/kg	/	Bq/kg	<0,03 - 0,29	Bq/kg	0,046 - 1,230	Bq/kg
сточна храна	Македонија	/	Bq/kg	/	Bq/kg	<0,18 - 1,93	Bq/kg	0,071 - 17,870	Bq/kg
почва	Скопје	/	Bq/kg	/	Bq/kg	26,16 - 62,76	Bq/kg	1,71 - 2,504	Bq/kg
почва	Штип	/	Bq/kg	/	Bq/kg	9,84 - 78,41	Bq/kg	1,032 - 1,794	Bq/kg

Табела 43. Интензитет на надворешното гама зрачење (декември 2007*)

Местостаница	Средна вредност $\mu\text{Sv/h}$	Минимум $\mu\text{Sv/h}$	Максимум $\mu\text{Sv/h}$
Скопје	0,110	0,0988	0,165
Велес	0,181	0,169	0,202
Неготино	0,139	0,128	0,158
Гевгелија	0,122	0,110	0,140
Струмица	0,132	0,118	0,146
Берово	0,141	0,129	0,158
Крива Паланка	0,140	0,128	0,168
Дебар	0,121	0,102	0,176
Кичево	0,138	0,125	0,152
Крушево	0,183	0,169	0,200
Охрид	0,158	0,144	0,175
Битола	0,192	0,180	0,214

*почеток на работа на мониторинг системот

4.12. Заштита на природното наследство

Заштитата и унапредувањето на животната средина и природата се темелни вредности на уставниот поредок на Република Македонија. Согласно Уставот на Република Македонија, секој човек има право на здрава животна средина и секој е должен да ја унапредува и штити животната средина и природата. Обврска на државата е да обезбеди услови за остварување на правото на граѓаните на здрава животна средина. Сите природни наследства на Република Македонија, како и растителниот и животинскиот свет уживаат посебна заштита како добра од општ интерес за Републиката.

Заштитата на природата, како и заштитата на животната средина се заснова и на Законот за заштита на природата, Законот за заштита на Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро, Законот за заштита на националните паркови, Законот за животна средина како и со други закони и подзаконски акти кои ја регулираат оваа област.

Со "Законот за заштита на природата" се уредува заштитата на природата преку заштита на биолошката и пределската разновидност и заштита на природното наследство, во заштитени подрачја и надвор од заштитени подрачја.

Заштитата на природата се остварува со:

- утврдување на компонентите на биолошката и пределската разновидност и нивната загрозеност;
- создавање на услови и превземање на мерки за заштита на природата со цел зачувување и рационално управување со одредени компоненти на биолошката и пределската разновидност, како и одржливо и рационално користење на природното богатство;
- планирање и уредување на просторот;
- вградување на условите и мерките за заштита на природното богатство во плановите за стопанисување со природното богатство во одделни стопански дејности;
- следење и подготвување на извештаи за состојбата на природата, известување на јавноста за состојбата на природата, како и овозможување на учество на јавноста во донесувањето на одлуките за заштита на природата;
- донесување и спроведување на стратегии, програми, акциони планови, планови за управување, услови и мерки за заштита на природата;
- поттикнување и поддршка на заштитата на природата преку подигање на јавната свест, а посебно во воспитно-образовниот процес;
- одржливо користење на природното богатство и доделување на статус на природно наследство;
- воспоставување на систем на заштита и управување со природата;
- поврзување и хармонизирање на националниот и меѓународниот систем за заштита на природата и
- поттикнување на научно-истражувачката работа во областа на заштитата на природата.

Ваквите основи за заштита на природното наследство досега не се доволно почитувани. Поради тоа потребна е итна ревалоризација и воведување на заштитни режими за сите објекти заштитени или предложени за заштита.

Во современото планирање присутна е тенденција за заштитни мерки и активно уредување на природното наследство, како и одржливо користење на биолошката разновидност, што е препорака во Агенда 21.

Заштитата на природата е дејност од јавен интерес и во Законот за заштита на природата е даден обемот на заштита, целите на законот, остварувањето на заштитата, начелата за заштита, категориите на заштитени подрачја, режимите на заштита, како и спроведувањето на мерки за заштита, надлежности од областа на заштитата на природата, управување со заштитени подрачја, мониторинг на состојбата на природата, финансирање и казни.

Законот за заштита на природата ги содржи следниве основни дефиниции:

- **Природа** е целокупната биосфера, вклучувајќи ги: компонентите на биолошката разновидност, живеалиштата, геолошките формации, минералите и фосилите, како и другите физичко-географски појави на Земјата;
- **Биолошка разновидност** е севкупност на живите организми како составен дел на екосистемите, а го вклучува разнообразието внатре во видовите, меѓу видовите, како и разнообразието на екосистемите;
- **Пределска разновидност** е просторна структурираност на природните и антропогените пределни составни делови (биолошки, геолошки, геоморфолошки и културни карактеристики);
- **Предел** е област (топографски дефинирана територија) која ја доживува населението и чии карактеристики се резултат на акцијата и интеракцијата на природните и/или човековите фактори, или зона која локалното население и посетителите ја доживуваат според визуелните карактеристики што се резултат на природни и културни фактори. Пределот ги рефлектира промените кои се случиле и/или се случуваат како резултат на природни сили или човекови активности во кои се опфатени културните и природните компоненти заедно;
- **Природно наследство** се делови од природата и локалитети кои се состојат од геолошки, физичко-географски или биолошки формации или група на такви формации, кои имаат исклучителна вредност од естетска, конзервациска или научна гледна точка. Природното наследство може да биде: заштитено подрачје, строго заштитен или заштитен див вид, карактеристични минерали и фосили или спелеолошки објекти;
- **Статус на природно наследство** е посебен статус на заштита кој подразбира превземање на посебни мерки и активности за заштита на карактеристиките поради кои се стекнува статусот и се доделува согласно со одредбите на Законот за заштита на природата;
- **План** за управување со заштитеното подрачје е плански документ во кој субјектот задолжен за работите за управување со заштитеното подрачје ги планира мерките и активностите за заштита на природното наследство;

- **Заштита на природата** е трајно зачувување на природните ресурси, генофондот и природните услови на животот кои се од егзистенцијално значење за опстанокот на човекот и за задоволување на неговите економски, здравствени, рекреативни, научни и културни потреби;
- **Природно богатство** е секој изворен составен дел на природата, како растенија, габи, животни, минерали, фосили, вода, почва и т.н.
- **Заштитено подрачје** претставува географски одредена површина, издвоена или прогласена од надлежен орган за да се управува со него во смисла на постигнување на специфични цели за заштита и зачувување, односно место кое е подложено на правен или управен режим на заштита наменет за зачувување и унапредување на видовите кои во него живеат; (во фуснота)
- **Зачувување на природата** е секоја постапка која се врши заради одржување и подобрување на состојбата на зачувувањето на биолошката и пределската разновидност, вклучувајќи и превземање на мерки за спречување и ублажување на дејствувањата на факторите кои непосредно ги загрозуваат видовите и живеалиштата, обично по пат на забрани и ограничувања;
- **Ревалоризација** е стручно и научно проценување на вредностите на природното наследство во функција на потврдување, проширување, зајакнување или намалување на досегот и дејството на заштита, вклучувајќи го изземањето или престанувањето на заштита;
- **Природни вредности** се делови на живата и неживата природа кои поради своите научни, естетски, здравствени и други значења, културна, образовно-воспитна и туристичко-рекреативна функција се под посебна заштита на државата.

Согласно измената и дополната на Законот за заштита на природата (Сл. в. на РМ, бр.84/07, член 66), задржана е истата категоризација на заштитените подрачја од Законот за заштита на природата (Сл.в. на РМ, бр.14/07 и бр.67/06), со мали измени во начинот на дефинирање на истите:

1. Строг природен резерват

Строг природен резерват е подрачје кое поради своите значајни или карактеристични екосистеми, геолошки или физичко-географски карактеристики и/или видови, како и изворно сочувана дивина, стекнува статус на природно наследство, првенствено заради спроведување на научни истражувања или мониторинг на заштитата.

Пространоста на подрачјето на кое се протега строгиот природен резерват обезбедува интегритет и остварување на целите поради кои го стекнало статусот на природно наследство.

Зачувувањето на биолошката разновидност во рамките на строгиот природен резерват се постигнува преку заштита без какво било свесно влијание врз природните процеси во живеалиштето или популациите на видовите.

2. Национален парк

Националниот парк е пространо претежно неизменето подрачје на копно или вода со особени повеќекратни природни вредности, кое опфаќа еден или

повеќе сочувани или незначително изменети екосистеми, а првенствено е наменет за зачувување на изворното природно, културно и духовно богатство.

Националниот парк има научно-истажувачка културна, воспитно-образовна и туристичко-рекреативна намена.

3. Споменик на природата

Споменик на природата е дел на природата со една или повеќе природни карактеристики и специфични, загрозени или ретки обележја, својства или форми и има посебна научна, културна, воспитно-образовна, духовна, естетска и/или туристичка вредност и функција.

Споменици на природата се: езера, реки, клисури, водопади, извори, пештери, формации на карпи, геолошки профили, минерали и кристали, фосили, ретки или автохтони дрвја и грмушки кои се одликуваат со голема старост и специфични хабитуелни карактеристики, како и ограничени мали подрачја на ендемски и ретки животински или растителни заедници значајни по својата научна вредност.

Во спомениците на природата и во нивната непосредна близина не се дозволени активности кои ги загрозуваат нивните обележја и вредностите, заради кои се прогласени за споменици на природата.

4. Парк на природата

Парк на природата е подрачје кое поседува еден или повеќе извори, ретки и карактеристични компоненти на природата (растителни, габни и животински видови и заедници, рељефни форми, хидролошки вредности и друго).

Паркот на природата може да биде ботанички, зоолошки, геолошки, геоморфолошки и хидролошки.

5. Заштитен предел

Заштитен предел е подрачје каде што интеракцијата на луѓето со природата во текот на времето создала предел кој се истакнува од другата околина по своите географски особености, биолошката разновидност и творбите на човекот и има рекреативно, историско и научно значење.

Заштитата на пределот ќе се врши преку преземање на активности за зачувување и одржување на значајните или карактеристичните особини на пределот произлезени од неговата природна конфигурација и/или од типот на човековата активност.

6. Повеќенаменско подрачје

Повеќенаменското подрачје е подрачје кое вообичаено се распространува на релативно голема територија на копно и/или вода, кое е богато со води, шуми или ливади и може да биде искористено за лов, риболов или туризам или за размножување на диви животни.

По исклучок од ставот (1) на член 88, повеќенаменското подрачје како заштитено подрачје, во смисла на овој закон, е подрачје богато со води, шуми и ливади, а кое е од исклучително значење за потребите на одбраната.

Повеќенаменското подрачје може да биде антропогено изменето, како и да опфаќа населби.

Повеќенаменското подрачје не мора да опфаќа еколошки значајни подрачја или други вредности од национален интерес.

Според степенот на досегашната истраженост и стручно-научните сознанија, во Република Македонија се регистрирани 265 локалитети кои според своите карактеристики и природни вредности се ставени или ќе бидат ставени под соодветен режим на заштита. До 1999 година под заштита се ставени 69 објекти (подрачја) со површина од 183.887 ха или 7,15% од територијата на Република Македонија.

Табела 44. Преглед на заштитни групи до 1999 година

Заштитна група	Број на подрачја заштитени до 1999 год	Површина во ха	% во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300 ха)
НП	3	108.388	4,22
СПР	2	12.730	0,49
ПППК	2	2.038	0,08
ОРЖВ	14	2.647	0,10
СП	48	58.084	2,26
ВКУПНО	69	183.887	7,15

Преку различни степени на заштита до 2020 година треба да бидат заштитени следните категории на објекти: 5 национални паркови со вкупна површина од 188.196 ха, 8 стогодишни природни резервати со површина од 13.682 ха, 38 научно-испитувачки природни резервати 11.836 ха, 6 предели со посебни природни карактеристики 13.966 ха, 1 карактеристичен пејзаж 200 ха, 26 посебни природни резервати 5.155 ха, 14 одделни растителни и животињски видови 2645 ха и 167 споменици на природата со вкупна површина од 62.886 ха. (Сите овие категоризации се по стариот Закон за заштита на природните реткости).

Табела 45. Преглед на заштитни групи до 2007 година (категоризација по стар Закон)

Заштитна група	Број на подрачја заштитени до 1999 год.	Број на подрачја заштитени до 2000 год	Број на подрачја заштитени до 2005 год	Број на подрачја заштитени во 2006 год	Број на подрачја заштитени во 2007 год.	ВКУПНО	Површина во ха на нови заштитени подрачја од 1999 до 2007 год.
НП	3	-	-	-	-	3	-
СПР	2	-	2	-	-	4	125,00
НИПР	-	-	-	-	-	-	-
ПППК	2	-	-	-	-	2	-
КП	-	-	-	-	-	-	-
ППР	-	-	-	-	-	-	-
ОРЖВ	14	-	-	-	-	14	-
СП	48	4	3	2	-	57	8382,00
ВКУПНО	69	4	5	2	-	80	8507,00

Табела 46. Преглед на заштитни групи до 2020 година (категоризација по стар Закон)

Заштитна група	Број на предложени подрачја кои треба да се заштитат до 2020 год.	Површина во ха на подрачја кои треба да се заштитат до 2020 год.	% во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300 ха)	Вкупен број на подрачја (заштитени и предложени) до 2020 год.	Површина во ха на заштитени и предложени до 2020 год.	% во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300 ха)

НП	2	79.808	3,104	5	188.196	7,32
СПР	4	827	0,032	8	13.682	0,53
НИПР	38	11.836	0,460	38	11.836	0,46
ПППК	4	11.928	0,464	6	13.966	0,54
КП	1	200	0,007	1	200	0,008
ППР	26	5.155	0,200	26	5.155	0,20
ОРЖВ	/	/	/	14	2.645	0,10
СП	110			167	62.886	2,45
ВКУПНО	185			265		

Од утврдените простори и објекти за заштита, посебна предност се дава на Националните паркови, особено на предложените за прогласување, Шар Планина и Јакупица, со оглед на специфичноста на природните вредности и значењето што тие го имаат за регионите во кои се наоѓаат. Вкупната површина под национални паркови во 2020 година треба да изнесува 188.196 ha, односно зголемување од сегашните 108.388 ha за 79.808 ha нови површини.

Природните резервати (строги природни резервати, научно-истражувачки природни резервати, предели со посебни природни карактеристики, карактеристични пејзажи и посебни природни резервати) се следната категорија на природни објекти кои по своето значење и површина се од посебен интерес во заштитата на одредени природни појави, процеси и објекти. За заштита се предложени вкупно 93 локалитети од кои денес се заштитени 20 објекти, а четири се прогласени како строги природни резервати (Езерани со површина од 2080 ха и Тиквешко Езеро со површина од 10.000 ха, Локви - Големо Коњари со површина од 50 ха и Плоче - Литотелми со површина од 75 ха).

До усвојувањето на ПП на РМ вкупната површина на заштитени строги природни резервати била 12.730 ha, а до крај на 2020 треба да се заштитат уште 952,00 ha, или вкупно 13.682,00 ha. Но веќе до крај на 2007 година се заштитени 125 ha, така што за заштита остануваат уште 827,00 ha. Нагласуваме дека строгите природни резервати Локви-Големо Коњари и Плоче-Литотелми во ПП на РМ се земени со површина од по 25,00 ha, а се заштитени со површина од 50,00 ha Локви-Големо Коњари и 75,00 ha Плоче-Литотелми или повеќе од предвиденото за 75,00 ha. Поради тоа вкупната површина на заштитени строги природни резервати до 2020 година ќе биде поголема од предвидената со ПП на РМ.

Наведените бројки укажуваат на отстапување на предвидувањата утврдени со Просторниот план на Р. Македонија во однос на површините утврдени за заштита на горенаведените заштитени строги природни резервати.

Спомениците на природата претставуваат најбројна група на природно наследство на територијата на Република Македонија со вкупно 167 објекти кои треба да се заштитат до крај на 2020 година. До крај на 2007 година се заштитени 57 објекти. Меѓу нив се разликуваат неколку подгрупи на споменици и тоа: геолошко-палеонтолошки или минералошко-петрографски, геоморфолошки, хидролошки, ботанички, дендролошки и зоолошки.

Со Просторниот план на Република Македонија вкупната површина на заштитени споменици на природата била 58.084,00 ha, а до крај на 2020 година предвидено е да се заштитат уште 4.802,00 ha, или вкупно 62.886,00 ha. Но од 1999 година до крај на 2007 година веќе се заштитени 8.382,00 ha (Река Белешница - 4180,00 ha, Мајдан - 1 ha, Орлово Брдо - 1 ha, Маркови Кули - 3500 ha, Смоларски

Водопади - 700 ha), така што површината за заштита е надмината само со овие 5 нови заштитени споменици на природата. Со ПП на РМ за овие 5 споменици на природата, за заштита била предвидена површина од само 2300,00 ha (Маркови Кули). Разликата меѓу предвидената и заштитената површина во хектари е 6.082,00 ha.

Вкупната површина на подрачја заштитени и предложени за заштита до 2020 година ќе изнесува повеќе од предвидената со ПП на РМ (298.566 ha).

Поради тоа во табела број 3 е изоставена графата за вкупната површина на заштитните категории.

Посебно внимание при заштитата на природното наследство треба да се обрне на начинот, видот и обемот на изградбата што се предвидува во заштитените простори за да се одбегне или да се надминат судирите и колизиите со инкотабилните функции. За таа цел е неопходно почитување на следните принципи:

- зачувување на доминантните карактеристики на постојната природна состојба;
- оптимална заштита на просторите со исклучителни природни вредности;
- унапредување на вредностите на природното наследство;
- минимално водење и изградба на техничката инфраструктура во простори со природни вредности;
- рационална изградба на рекреативната инфраструктура;
- лоцирање на ризични функции и содржини надвор од чувствителните природни екосистеми.

Посебна задача во наредниот период претставува продолжувањето на инвентаризацијата и проучувањето на заштитените и загрозените видови флора и фауна во рамките на трајниот програм на заштита на генофондот и работата на Црвената книга на Македонија. Планираниот развој на информацискиот систем на Република Македонија да го вклучи и развојот на информацискиот систем за заштита на природата, како дел на овој систем.

4.12.1. Евиденцирани промени во просторноста

Во рамките на следење на имплементацијата и реализацијата на планските определби пропишани во Просторниот план на Република Македонија, врз основа на информативниот лист кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, а кој ги содржи сите области застапени во Просторниот план, за делот на природно наследство врз основа на добиените податоци од информативниот лист пополнет од Министерството за животна средина и просторно планирање, како надлежен орган за вршење на стручни работи за заштита на природата, се добиени следните податоци:

- Во согласност со Законот за заштита на природата (Сл.в. бр.67/04, бр.14/06, бр.84/07) извршена е **ревалоризација на природните вредности на Националниот парк Пелистер** и спроведена е постапка

за повторно прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје, во категоријата Национален парк.

- Законот за прогласување на дел од планината Пелистер за Национален парк е донесен од Собранието на РМ во декември, 2007 година.
- Воедно со Законот за прогласување на дел од планината Пелистер за национален парк, утврдени се нови граници на националниот парк Пелистер така што површината на паркот изнесува 17.150,00 ha.
- Спроведена е постапка за прогласување на локалитетот **Куклица** за заштитено подрачје во категоријата споменик на природата. Предлогот за донесување на Закон за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата со Предлог - Закон кој е во Собраниска процедура. Вкупната површина на споменикот на природата Куклица изнесува 55,7 ha.
- Отпочнати се активности за повторно прогласување на локалитетот **Плоче Литотелми** за Строг природен резерват. Изготвена е информација за потребата за повторно прогласување на локалитетот Плоче Литотелми за заштитено подрачје во категоријата строг природен резерват. Информацијата е доставена на мислење до министерства и научни и стручни институции.

4.13. Заштита на културното наследство

Просторниот план на Република Македонија го третира просторниот аспект на недвижното културно наследство во корелација со долгорочната стратегија за економски, општествен и просторен развој, односно стратегијата за зачувување и заштита на тоа наследство во услови на пазарно стопанство и во таа смисла утврдува конкретни задачи и цели:

- задолжителен третман на недвижното културно наследство во процесот на изработка на планови од пониско ниво: просторни и урбанистички планови заради обезбедување на плански услови за нивната заштита, остварување на нивната културна функција, просторна интеграција и активно користење на спомениците на културата за соодветна намена, во туристичкото стопанство, во малото стопанство и услугите и во вкупниот развој на државата;
- планирање на реконструкција, ревитализација и конзервација на најзначајните споменички целини и објекти и организација и уредување на контактниот, околниот споменичен простор заради зачувување на нивната културно-историска димензија и соодветна презентација;
- измена и дополнување на просторните и урбанистичките планови заради усогласување од аспект на заштита на недвижното културно наследство.

Согласно Закон за просторно и урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ бр. 51/05, бр.137/07), во просторните и урбанистички планови и проекти, врз основа на документацијата за недвижното културно наследство, задолжително се

утврдуваат плански мерки за заштита на спомениците на културата, како и насоки за определување на режимот на нивната заштита.

Режимот на заштита на недвижното културно наследство, произлегува од одредбите на Законот за заштита на културното наследство (Сл.весник на РМ бр. 20/04 и бр. 115/07), според кои надлежниот државен орган или организација со решение за утврдување на својство споменик на културата, пропишува режим и мерки за заштита.

4.13.1. Мерки за заштита

Културното наследство се заштитува според неговите вредности, значење и степен на загрозеност, без оглед на времето, местото и начинот на создавањето, кој ги создал и во чија сопственост или владение се наоѓа, без оглед дали е од световен или религиозен карактер и на која конфесија припаѓа или дали е регистрирано.

Заштита на културното наследство подразбира истражување, идентификација, валоризација, ревалоризација, категоризација, прогласување, регистрација и означување на културното наследство, негово чување, почитување, негување и одржување, конзервација, реставрација, реконструкција, дислокација и ревитализација, како и превенција, надзор, реституција, презентација, популаризација и секој друг облик на непосредно или посредно зачувување на културното наследство што се остварува во јавен интерес.

Вградување на соодветен режим на заштита на недвижното културно наследство во просторен и урбанистички план односно урбанистички проект се врши според **заштитно-конзерваторски основи** за културното наследство (Согласно чл. 71 од Закон за заштита на културно наследство).

Заштитно-конзерваторските основи за културното наследство се изработуваат во согласност со одредбите од Правилникот за содржината и методологијата за изработка на Заштитно-конзерваторските основи за културното наследство (Сл. Весник на Република Македонија бр. 111/05). Заштитно-конзерваторските основи ги одобрува и заверува Управата за заштита на културно наследство.

4.13.2. Состојби и промени во просторот

Континуираното следење на промените во просторот согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија (Сл. Весник бр. 39/04), од аспект на недвижното културно наследство во текот на 2007 год. промените се однесуваат на воспоставување мерки за заштита на националното недвижно културно наследство и согласно чл. 175 од Законот за заштита на културното наследство во континуитет продолжува започнатиот процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Републиката.

Податоците добиени од страна на извештајни единици (Информативни листови) се базна основа за изработка на Годишен извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија.

Како резултат на новата организација на национална и локална служба за заштита на културното наследство, а особено со формирање на Управата за заштита на културното наследство која има клучна позиција во остварувањето на

заштитата на националното културно наследство, релевантна информација претставува Годишниот Извештај за 2007 год. на УЗКН.

Започнатиот процес на класификација на културното наследство има за цел да се унифицира разновидноста, што ќе овозможи создавање на кохерентен систем за дефинирање на културното наследство, како важен предуслов за ревалоризација, со која културното наследство според степенот на неговото значење, ќе биде поделено на две основни категории: културното наследство од **особено значење и значајно културно наследство.**

Културно наследство според степенот на неговата загроеност, може да биде: незагрозено и загроено културно наследство.

Посебни категории на заштитени добра се: **добра под привремена заштита, резервирана археолошка зона, културно наследство во опасност.**

Во текот на 2007 година, согласно поставениот приоритет на задачи кои се однесуваат на примената на Законот за заштита на културното наследство, реализирани се:

Ревалоризација

- **прогласување на значајно културно наследство**

1. Забелски манастир Св. Богородица - Старо Нагоричане, донесено Решение (бр. 08-2294/5 од 27.12.2007) за прогласување на манастирот за значајно културно наследство.

Манастирот се наоѓа на 4 км од Старо Нагоричане, во месноста Забел на КП 1867.

Корисна површина на заштитеното добро е 4 ари и 79 м², а на контактната зона (КП 1869, КП 1868, КП 2134 и КП 2134, КП 2137) со 1 ха 70 ари и 31 м².

- **изработени елаборати за ревалоризација /процедурата е во тек/**

Табела 47.

Бр.	Недвижни културни добра	Локација
1.	Куќа на ул. "Санде Штерјоски" бр.17	Кичево
2.	Куќа на ул. "Лиман Каба" бр.13	Дебар
3.	Бигорски манастир Св.Јован Крстител	Ростуша
4.	Куќа на ул. "Нико Доага" бр.65-б - Галерија на Никола Мартиновски	Крушево
5.	Алимбегова куќа, ул. "29 Ноември" бр.16	Тетово
6.	Винарска визба (Кралски стопански комплекс)	Демир Капија

- **изработени елаборати за ревалоризација во 2007 год.**

Табела 48.

Бр.	Недвижни културни добра	Локација
1.	Скопска тврдина "Кале"	Скопје
2.	Археолошки локалитети Висока-Старо Бонче	Мариово
3.	Археолошки локалитет Горица	Виница
4.	Археолошки локалитет Виничко Кале	Виница

5.	Црква Св.Богородица, с.Дреново	Кавадарци
6.	Црква Св.Ѓорѓи Победоносец	Старо Нагоричане
7.	Археолошки локалитет Церје, с.Говрлево	Скопје
8.	Могилa на непобедените	Прилеп
9.	Куќа на ул. "Таки Бербер" бр. 44, Крушевска Република	Крушево
10.	Шарена џамија	Тетово
11.	Татар Синан бег џамија	Куманово

- Изработени елаборати за ревалоризација во 2006 год., префрлени за разгледување во 2007 год.

Табела 49.

1.	Манастир Конче, црква Св.Стефан, с.Конче	Радовиш
2.	Црква Св.Ѓорѓи, Горен Козјак	Штип
3.	Средновековна кула	Кочани
4.	Археолошки локалитет "Баргала"	Штип
5.	Кружна црква - Ротонда - Клетовник	с. Крупиште
6.	Археолошки локалитет "Барутница" с.Анзабегово	Свети Николе
7.	Доцноантичка и средновековна населба "Црквиште"	с.Мородвис
8.	Саат кула	Кочани
9.	Куќа на ул.Маршал Тито бр.26	Битола
10.	Куќа на ул.Маршал Тито бр.102	Битола
11.	Споменичка целина Стар дел на градот	Охрид
12.	Кули (Саат кула, Симиќева и Златкова)	Кратово
13.	Археолошки локалитет "Цареви Кули"	Струмица
14.	Археолошки локалитет "Исар"	с. Марвинци
15.	Безистен	Штип
16.	Археолошки локалитет "Исар"	Штип
17.	Хусамедин џамија	Штип
18.	Црква Успение на Св.Богородица, Ново Село	Штип
19.	Споменичка целина Ново село	Штип
20.	Магаза	Штип
21.	Турбе	Радовиш
22.	Манастир Благовештение, Горни Забел	с.Бањани
23.	Археолошки локалитет "Скупи"	Скопје
24.	Црква Св .Спас	Скопје
25.	Црква Св.Димитрија	Скопје
26.	Манастир Св.Пантелејмон	с. Нерези
27.	Црква Св.Петка с.Побожје	Скопје
28.	Комплекс бањи Банско	Струмица

- **Останатите изработени елаборати за ревалоризација во 2006 год., наведени во Извештајот за 2006 год., се во постапка на преработка и дополнување.**
- Постапката за донесување на Закон за прогласување на Старата скопска чаршија за културно наследство од особено значење, започната во 2006 год. сеуште е во тек.
- **престанок на заштита**
 - Станбена зграда на ул. "Радован Цоник" бр.44, Тетово, донесено Решение за престанок на заштита (бр.08-797/12 од 20.09.2007 год.).

Категоризација /според степенот на загрозеност/

- **културно наследство во опасност**
 1. Куќа на ул. "Ѓорче Петров" бр.2, Тетово, донесено Решение (бр.08-28/8 од 22.05.2007) за прогласување на културно наследство во опасност, со кое се определуваат следните мерки на заштита:
 - изработка на конзерваторски проект за превентивна заштита со назначени позиции, во рок од 60 дена.
- **Незаштитени недвижни културни добра**

Иден статус на заштита: *привремена заштита*

 1. **Споменичка целина** - археолошки локалитет "Црвено поле" во с.Барбарево, Ново село, донесено Решение за привремена заштита (бр.08-46/1 од 09.01.2008) со кое се определуваат следните мерки за заштита:
 - да се утврдат границите на доброто и контактните зони;
 - да се извршат истражувачки работи на доброто со цел истото да се стекне со статус на заштитено добро со определена категорија.
 2. **Куќа на ул."Севастополска"бр. 12**, Скопје, донесено Решение за привремена заштита (бр.08-1945/6 од 21.11.2007), со кое се определуваат следните мерки за заштита:
 - да се извршат истражувачки работи на доброто и да обезбеди соодветна документација со цел истото да стекне статус на заштитено добро со определена категорија.
 3. **Старите Дебарски Бањи** во с.Баниште, Дебар донесено Решение за привремена заштита (бр.08-49/1 од 09.01.2008), со кое се определуваат следните мерки за заштита:
 - да се извршат истражувачки работи на доброто со цел истото да се стекне со статус на заштитено добро со определена категорија.

Студии и елаборати изработени за потребите на промените во просторот:

- **Заштитно-конзерваторски основи:**

- ДУП за Блок 1 "Дел од Старата скопска чаршија", општина Чаир, Скопје;
- ДУП за "Мал Ринг", општина Центар, Скопје;
- ДУП за "Пресвета Богородица", општина Центар, Скопје;
- ДУП за "Дуканцик", општина Чаир, Скопје;
- ГУП за град Гевгелија;
- ДУП за "Саат Кула", општина Чаир, Скопје;
- ДУП за "Градско пазариште", Дебар;
- ДУП за "Намазјар", Дебар;
- Просторниот план на Охридско-Преспанскиот регион;
- ДУП за И-ва Урбана единица, Охрид;
- ДУП за "Дебар Маало 1", општина Центар, Скопје;
- ДУП за Централното градско подрачје 5 - дел, Урбан модул 2, Битола;
- ДУП за дел од Централното градско подрачје, поликлиника "Маларична"-Охрид;
- ДУП за УЕ - 4, исток - запад, Струга;
- ДУП за "Голем Ринг", општина Центар, Скопје;
- ДУП за дел од УЕ I2г, Урбан блок 6, општина Кратово, Кратово;
- ДУП за IМодул 5г, Урбана единица 6 и 7, Битола;
- ДУП за УЗ 1, УБ 1.3 опфат 1 "Пазариште", Охрид;
- ДУП за "Мавровка", дел од урбан модул 3, урбан блок 1 и урбан блок 2, општина Чаир, Скопје;
- ДУП за Централното градско подрачје 3, Урбан блок 16, Битола;
- ДУП за Станбена населба на Зајчев Рид, општина Карпош, Скопје.

4.14. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Туризмот денес во светот е една од стопанските дејности со најбрз пораст. Потенцијалите за растеж на оваа стопанска област, која ангажира значаен обем на работна сила, со големи ефекти во стопанството на локално, национално и регионално ниво, бараат соодветен приод во областа на планирањето и превземањето мерки во политиката и стратегијата на развој на туризмот во Р. Македонија.

Туризмот со своето мултиплицирано влијание во процесот на стопанисување, посредно и непосредно, ги вклучува и другите гранки и дејности во вкупната понуда на туристичкиот пазар. Ова пред сè се однесува на угостителството, трговијата, сообраќајот, занаетчиството, здравството и на разни други видови услуги. Исто така, преку туризмот се нудат и се продаваат и нематеријални вредности како што се: разни информации, природни убавини, културно-историско минато, обичаи, фолклор, забава, спортско-рекреативни активности и слично.

Покрај природно-атраaktivните, општествено - културните, комуникациско -сообраќајните, просторните и другите фактори на туристичката понуда, Р.

Македонија во најголем дел во просторите со меѓународно и национално туристичко значење, располага и со значителни материјално-рецептивни фактори, каде сместувачките капацитети и угостителските објекти за исхрана и послужување на пијалоци (хотели, мотели, барови, ресторани, кафеани и др.) го чинат јадрото на материјалната основа, а истовремено најнепосредо се вклучени во сите програми на туристичката понуда. Без нивното постоење, останатите развојни фактори остануваат целосно или недоволно користени. Ова посебно се однесува на квалитетот и атрактивноста на просторот, односно природни фактори за развој на туризмот.

Врз обемот и квалитетот на материјално-рецептивните фактори, кои посредно и непосредо учествуваат во формирањето на вкупната туристичка понуда, непосредно влијаат стопанските и нестопанските дејности како што се: трговијата, сообраќајот, занаетчиството, сервисни и здравствени услуги, културните, спортско-рекреативните и друг вид манифестации кои придонесуваат за збогатување на содржината на престојот, пред сè на странските посетители-туристи.

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2007 година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

Врз основа на комплексно согледаните природни и создадени услови и ресурси по обем, квалитет, распространетост или уникатност, функционалност, атрактивност и степен на активност на територијата на Република Македонија, како посебни целини може да се издвојат следните видови на туристички потенцијали: водените површини, планините, бањите, целините и добрата со природно и културно наследство, транзитните туристички правци, градските населби, ловните подрачја и селата.

Според овие потенцијали и дефинираните туристички локалитети во нив, погодни услови за развој постојат за следните видови туризам: капашишен (лакијален), планински зимско-спортски, планински климатско лекувалишен, бањски, ловен, транзитен, рурален туризам и др.

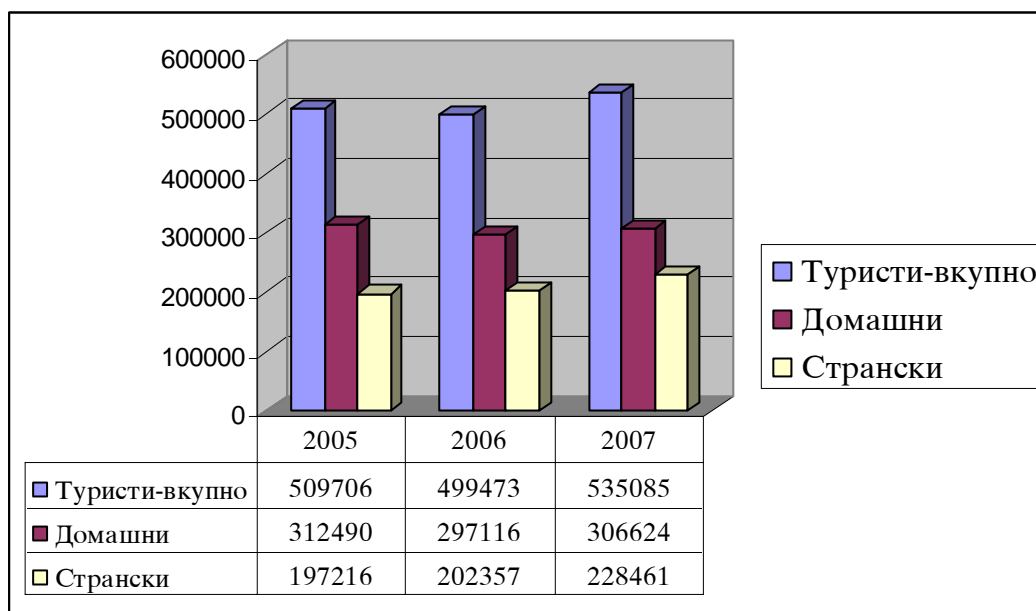
Но и покрај обемните природни и создадени потенцијали на туристичката понуда за странски и домашен туризам, диференцирани во однос на туристичките вредности и содржина, а во согласност со трендовите на меѓународната и

домашната туристичка побарувачка, може да се констатира дека развојот на туризмот во Република Македонија сè уште не се остварува со задоволителна динамика и дека достигнатото ниво во сите видови туризам заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијалната туристичка побарувачка.

Расположивите податоци од Државниот завод за статистика базирани на објавените проценки¹⁵ за развојот на туризмот за 2007 година укажуваат на сè уште малите ефекти што се постигнуваат во развојот на туристичката дејност која што во создавањето на бруто домашниот производ на македонската економија учествува со многу мал структурен процент од 1,5%.¹⁶

Според проценетите податоци, бројот на туристите во Р. Македонија во 2007 година се очекува да изнесуваат 535085, односно за 7,1 % повеќе во однос на 2006 година. Бројот на домашните туристи се очекува да се зголеми за 3,2 % и ќе достигне бројка од 306624, а бројот на странските посетители ќе се зголеми за 12,9 % и се оценува дека ќе изнесува 228461 странски туристи.

Графикон 17. Динамика и структура на посетеност

Може да се заклучи дека вкупниот број туристи во изминатите три години бележи осцилации. Во 2006 година вкупниот број туристи опаѓа, додека во 2007 година се очекува да се зголеми годишното ниво во однос на претходната година. Според расположивите податоци, бројот на странските туристи бележи тренд на зголемување од 197 илјади во 2005 година на 228 илјади (оценето) во 2007 година.

Врз основа на ова бројот на ноќевањата за 2007 год. се проценуваат на бројка од околу 2.026.750 или за 5,7% повеќе во однос на претходната година.

Бројот на ноќевањата од просторен аспект по видови туристички места се проценува дека ќе бележи зголемување и тоа: во Скопје за 12,9 %, во бањските

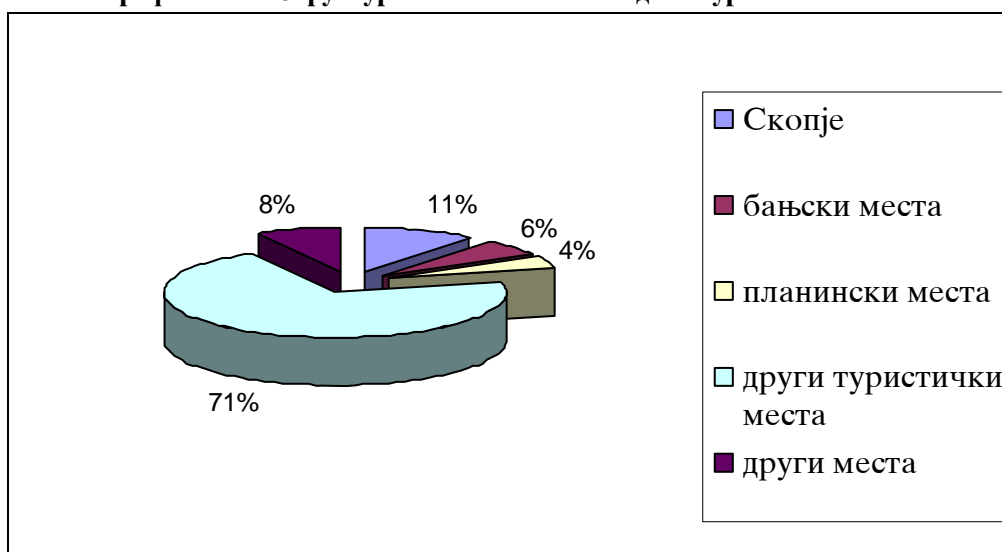
¹⁵ "Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2007 година"-Државен завод за статистика, декември 2007 година.

¹⁶ исто

места за 3,7%, во другите туристички места во кои спаѓаат местата што поседуваат атрактивни фактори (климатски, културно-историски, сообраќајни и сл.), како и места покрај реките и природните и вештачките езера (Охридско, Преспанско, Дојранско, Мавровско и сл.) овој процент на зголемување се оценува да изнесува околу 4,8% и на крај во другите места, кои не можат да се распоредат во претходните групи, се очекува зголемување за 31,4%.

Во однос на структурата на ноќевања според туристичките места може да се заклучи дека најголем обем на ноќевања се очекува во категоријата други туристички места во која се опфатени местата покрај природните и вештачките езера, потоа следи Градот Скопје, другите места, бањските места и на крај планинските.

Графикон 18. Структура на ноќевања по видови туристички места во 2007 година¹⁷

Очекуваните позитивни резултати во однос на 2006 година базираат на превземените мерки на активната политика за поттикнување на развојот на туризмот во 2007 година во која активностите беа насочени кон промоција на туристичката понуда со целосно ангажирање на деловните субјекти од туристичкото стопанство преку промотивни материјали, учество на меѓународни манифестации, посета на странски туроператори со цел презентација на туристичките потенцијали и вредности на нашата земја и продажба на нашиот туристички производ на странскиот пазар со привлекување на поголем број туристи од разни дестинации во светот.

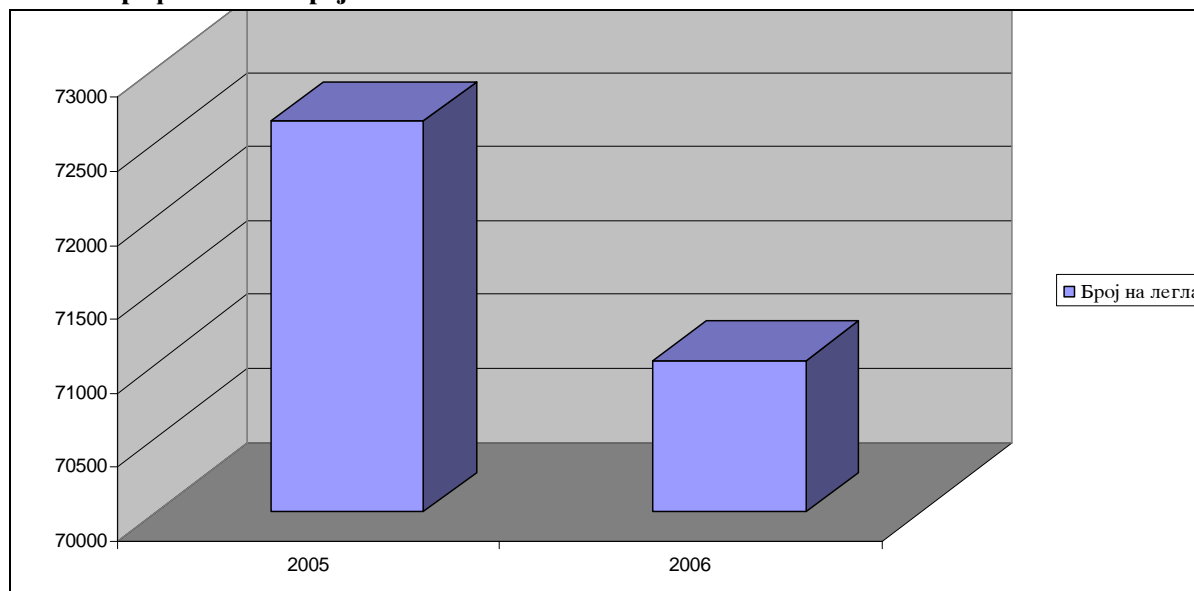
Реализирањето на предвидените активности и мерки со политиката за развој на туризмот во 2007 година резултираше со номинално зголемување на прометот за 10,7% споредено со претходната година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2006 година во сите

¹⁷ Претходни статистички податоци за 2007 година

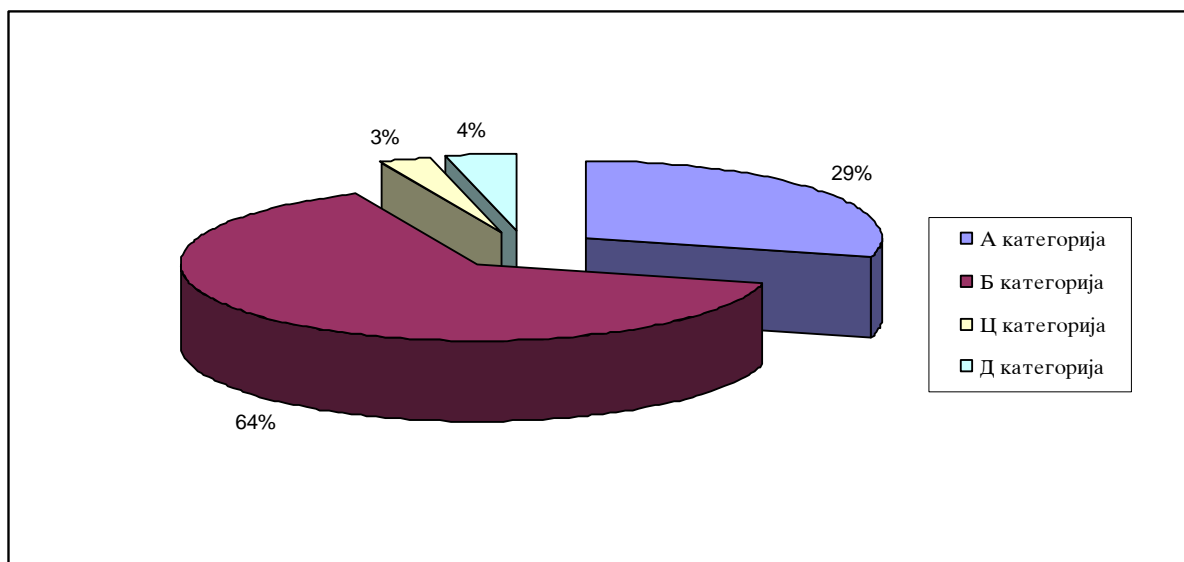
видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 71021 легла, што претставува 64,6% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2005 година бројот на легла е намален за 2,2% или 1616 легла.

Графикон 19. Број на легла

Според објавените статистички податоци¹⁸ за бројот на легла по категорија на хотелски капацитети, може да се заклучи дека доминира бројот на легла во хотели од Б категорија. Учеството на легла во останатите категории хотели е прикажано во наредниот графикон.

Графикон 20. Легла по категорија на хотелски капацитет (структурно учество во %)

Според видовите сместувачки капацитети, бројот на леглата се најзастапени во приватните соби, потоа следат хотелите и слични објекти, потоа туристички логори (кампови) во кои се вклучени приколки и шатори и на крај леглата во планинарските домови и куќи.

¹⁸ Статистички годишник на Р. Македонија, 2007-Државен завод за статистика, стр. 525

Во однос на планските проекции се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања. Имено со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според статистичките проценки на Државниот завод за статистика, до крајот на 2007 година се очекува реализација на околу 2.027.000 туристички ноќевања што претставува само 27% од планските предвидувања до 2020 година. Сепак, како позитивна промена може да се издвои зголемениот процент на учество на странските туристи во вкупниот број на посетители кој се очекува во 2007 год. да изнесува 74% наспроти планските предвидувања од 70% до крајот на планскиот период.

За остварување на планските предвидувања значајни се емитивните сфери дефинирани како просторни целини од кои што доаѓа туристичката клиентела во македонскиот туристички простор. Утврдувањето на емитивните сфери е мошне важно за туристичкиот развој заради идентификување на можните нови туристички пазари. Во оваа смисла се издвојуваат по значење промотивните активности кои подразбираат содржини соодветни на емитивната сфера каде што се пласираат. Во текот на 2007 година од ресорното министерство беа превземени промотивни активности, но нивниот обем и квалитет (заради ограничениот обем на средства) не соодветствува на оптималниот со кој би се постигнале саканите и очекувани ефекти во оваа перспективна дејност за македонската економија. Тука пред сè се потенцира емитивната сфера со интернационално значење.

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2007 година се: Србија и Црна Гора- вкупно, Бугарија, Албанија, Грција, САД, Турција, Германија, Словенија, Холандија, Хрватска, Велика Британија и Италија. Овие држави се оценува дека ќе учествуваат со 75,5% во вкупниот број странски посетители.

Значајна активност која беше спроведена во текот на 2007 година е изработката на "Мастер план и стратегија за развој на туризмот во Република Македонија" чија што имплементација ќе започне во текот на 2008 година. Се очекува, спроведувањето на Стратегијата да резултира со брзи ефекти во поттикнувањето и динамизирањето на оваа исклучително значајна дејност за македонската економија во услови на структурни промени во стопанството.

Според годишните извештаи добиени од локалната самоуправа за 2007 година во областа на туризмот и организација на туристичките простори евидентирани се промени во просторот во вкупно четири општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во следните општини:

- општина Маврово и Ростуша
 - Хотел "Калин", с. Лазарополе, 2 вработени
 - Хотел -ресторан, с. Јанче, 10 вработени
 - Хотел "Алпина", с. Маврово, 15 вработени и
 - Ресторан "Гламур", с. Маврово
- општина Центар
 - (Тасино Чешмиче П=6500м²)
- општина Боговиње

- Елита- Камењане
 - Хајбери- Палчиште
 - Лас Вегас- Пирок
 - Флоар- Боговиње
- Крива паланка
- мотел, с. Кркља, П=0,255 ха, 20 вработени

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни фактори кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

4.15. Заштита од воени разорнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

4.15.1. Заштита од воени загрозувања

Тргувајќи од проценките за степенот на загрозеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разорнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Од тука политиката на заштита на населението од воени разорнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање треба да се насочи во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

4.15.1.1. Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат

плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разорнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти: Законот за одбрана (Сл.весник на РМ, бр.42/2001), Законот за заштита и спасување (Сл.весник на РМ, бр. 36/2004 и 49/04), Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ, бр.51/2005), Уредба за начинот на изградбата, одржувањето и користењето на засолништата и другите заштитни објекти и определувањето на потребниот број засолнишни места (Сл.весник на РМ, бр.80/2005), Уредба за спроведување на спасувањето на населението од урнатини (Сл.весник на РМ, бр.98/2005), Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Одлука за утврдување на загрозувани зони (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Методологијата за содржината и начинот на проценување на опасностите и планирање на заштитата и спасувањето (Сл. Весник на РМ бр. 76/06), Правилник за стандарди и нормативи за уредување на просторот (Сл. весник на РМ, бр.2/2002), Правилникот за поблиска содржина и начинот на графичка обработка на плановите и за начинот и постапката за донесување на просторните и урбанистичките планови (Сл. весник на РМ, бр. 2/2002).

Засолнувањето опфаќа планирање, изградба, одржување и користење на засолништата и други заштитни објекти и засолнување на населението, материјалните и културните добра на Републиката. Потребите за засолништа и други заштитни објекти, се планираат според прописите за просторно и урбанистичко планирање, а се предвидуваат во просторните и урбанистичките планови. Засолништата и другите заштитни објекти за заштита на населението се градат според местото на живеење, местото на работа, а на јавни места како јавни засолништа. Според отпорноста засолништата се градат како засолништа за основна, дополнителна и зајакната заштита. Обврска за изградба на засолништа за основна заштита имаат инвеститорите на објектите наменети за телекомуникации, телевизиски, радио и печатени медиуми, значајни индустриски и енергетски објекти, значајни сообраќајни објекти и објекти наменети за јавни здравствени служби, образованието и културата. Уредба за спроведување на засолнувањето (Сл.весник на РМ,бр.93/2005).

Обврска за изградба на засолништа за дополнителна заштита имаат инвеститорите на станбени и станбено деловни објекти. Ова е уредено со Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Обврска за изградба на јавни засолништа има Републиката и единицата на локалната самоуправа. Обврската за изградба на засолништа се однесува на загрозените зони. Загрозените зони ги утврдува Владата и истите се составен дел на просторните и урбанистичките планови, а се утврдени со Одлуката за утврдување на загрозувани зони (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Засолништата се градат како двоенаменски објекти, со тоа што не смее да се загрози нивната примарна заштитна функција. Засолништата за основна заштита мораат да обезбедат заштита од натпритисок, урнатини, радиоактивни врнежи, хемиска контаминација и пожари, а се проектираат и опремуваат за подолг престој. Засолништата за дополнителна заштита мораат да обезбедат заштита од урнатини, а се проектираат и опремуваат за престој до 48 часа. Задолжителното зајакнување на првата армирана бетонска плоча е во функција на обезбедување од урнатини.

Споед податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2007 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се и законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 01 јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

4.15.2. *Заштита од природни катастрофи*

За успешно функционирање на **заштитата од природни и елементарни катастрофи** во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за **заштита од пожари**, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заради поуспешна заштита од ваквите појави во урбанистички планови се превземаат низа мерки за отстранување на причините за предизвикување на пожари, спречување на нивното ширење, гаснење и укажување помош при отстранување на последиците предизвикани со пожари, кои се однесуваат на:

- изворите за снабдување со вода, капацитетите на водоводна мрежа и водоводните објекти кои обезбедуваат доволно количество вода за гаснење на пожари;
- оддалеченоста меѓу објектите со различна намена и отпорност на пожари на конструкциите внатре во индустриската зона;
- широчината, носивоста и проточноста на патиштата со кои ќе се овозможи пристап на противпожарни возила до секој објект и нивно маневрирање за време на гаснење на пожарите.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ

бр.36/04) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2007 година без забележани исклучително голем број на пожари во вкупно 38 општини според пополнетите информативни листови доставени од единиците за локална самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување.

Табела 50. Опожарени објекти и површини

	Општини	Пожари
1	Гази Баба	- На Објекти : 3 - Во населено место: 3 - Шумски пожар: површина = 20ха
2	Карпош	- Во населено место: 8 - Шумски пожар:2
3	Кисела Вода	- На Објекти :1 - Во населено место: 2 - Шумски пожар: 1
4	Чаир	- Во населено место:2 - Шумски пожар:2
5	Берово	- На Објекти : 2 - Во населено место: 2 - Шумски пожар: 2
6	Битола	- На Објекти : 2 - Во населено место: 10 - Шумски пожар: 8
7	Богданци	- Шумски пожар: површина = 50ха
8	Велес	- Шумски пожар: 6 површина = 65ха -Во населено место: 8
9	Вранештица	- Шумски пожар: 7 површина=125ха
10	Гевгелија	- На Објекти 2 - Во населено место: 3 - Шумски пожар: 1

11	Гостивар	- Во населено место: 9 - Шумски пожар: 7
12	Демир Капија	- Во населено место: 1 Површина=10ха - Шумски пожар: 1 Површина=6ха
13	Демир Хисар	- Во населено место: 7 - Шумски пожар: 28 површина = 2099.1ха
14	Дојран	- Во населено место: површина = 30ха
15	Долнени	-Во населено место: површина = 284ха
16	Желино	- На Отворен Простор: 40ха
17	Кавадарци	- Во населено место: 4 - Шумски пожар: 2
18	Кичево	- На Отворен Простор: 41 - На Објекти : 22
19	Кочани	- На Отворен Простор: 73 - На Објекти : 27 - На Сообраќајни средства: 8 - Технички: 3 - Друго: 18
20	Кратово	- Во населено место: 1 - Шумски пожар: 1
21	Крива паланка	- На Отворен Простор: 90 - На Објекти : 12

22	Крушево	- Во населено место: 2 - Шумски пожар: 1
23	Куманово	- Во населено место: 4 - Шумски пожар: 3
24	Македонски Брод	- На населено место: 3 - Шумски пожар: Површина = 1683ха
25	Неготино	- На Отворен Простор: 59 површина = 60ха - На Објекти : 15 - На Контејнери за Губре: 8
26	Охрид	- Во населено место: 6 - Шумски пожар: 2
27	Пласница	Во текот на летниот период во атарот на с.Пласница
28	Прилеп	- Во населено место: 6 - Шумски пожар: 3
29	Пробиштип	- На Отворен Простор: 1 - На Објекти : 2
30	Радовиш	- Во населено место: 1 - Шумски пожар: 1
31	Ресен	- Шумски пожар: 8 површина = 64ха
32	Свети Николе	- На Отворен Простор: 66 површина од 500м2 - На Објекти 19 - На Собраќајни Средства: 3
33	Сопиште	- Во населено место: 2 површина = 3ха
34	Струга	- Во населено место: 6 - Шумски пожар: 3

35	Струмица	- На Отворен Простор: 205 Шумски пожар: површина = 770ха Полски пожар: површина = 6ха
36	Тетово	- Во населено место: 4 - Шумски пожар: 2
37	Чашка	- Шумски пожар: површина = 1010ха - Друго: површина = 1010ха
38	Штип	- Во населено место: 1 - Шумски пожар: 1

4.15.3. *Заштита од техничко-технолошки катастрофи*

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од **техничко-технолошки катастрофи** е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

- оценка на состојбите на природните компоненти на животната средина и степенот на загрозеност од појава на технички катастрофи;
- оценка на оптовареноста на просторот со технолошки системи со одредено ниво на ризик;
- анализа на меѓусебната зависност на природните услови и постојните технолошки системи;
- дефинирање на нивото на постојниот ризик при редовна секојдневна работа на технолошките системи и при појавата на инцидентни случаи;
- процена на загрозеноста на луѓето и материјалните добра;
- утврдување на критериумите за избор на оптимална варијанта на заштита врз основа на проценетиот степен на загрозеност.

Со примена на оваа методолошка постапка може да се очекува остварување на следните основни цели за заштита од техничко-технолошки катастрофи:

- максимално усогласување и користење на просторот од аспект на заштита во рамките на просторните можности;
- вградување на мерките на кои се засновува организацијата на заштита и спасување на човечките животи и материјалните добра од

техничко-технолошки катастрофи во определувањето на намената на просторот;

- интегрирање на елементите на загрозеноста во рамките на комплексот на прашањата врзани со заштитата на животната средина.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

При изработката на плановите од пониско ниво треба да се има предвид следното:

- потребата од оформување на системот на евиденција и анализа на технолошките акциденти, компактибилен на системот MAPC на Европската унија, како база за евиденција на опасни материјали, присутни во технолошките постројки и можни причини на катастрофи;
- потребата од предвидување на превентивни мерки за спречување на технолошки катастрофи, базирани врз анализата на однесувањето на исти или слични постројки;
- потребата од замена на халогенираните јагленоводороди како разладни средства и пропеланти; редукција на сегашната емисија на голем број на опасни супстанции до 50% и редукција на емисија на бензен, хлорметан, духлоретан, бакар и кадмиум од 60-70%; намалување на емисијата на јагленороден-диоксид и сулфур-диоксид и дефосфатизирање и денитрифицирање на отпадниот материјал;
- изработка на соодветни планови и програми за заштита на населението и едукација и тренинг на персоналот во случај на евентуална техничка катастрофа.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2007 година евидентирана е само една техничко-технолошка хаварија во Рудникот Тораница во општина Крива Паланка.

5. ЕВРОПСКА РАМКА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Стратешка цел на Р. Македонија е финализирање на процесот на интегрирање во Европската Унија. Постојниот статус на земја кандидат за членство во Европската Унија пред нашата Држава поставува повеќе задачи насочени не само кон остварување на очекуваните ефекти изразени преку макро економските перформанси за повисоки стапки и ниво на економски развој, политичка и безбедносна стабилност, понапредно технолошко ниво, повисоко образование и научно ниво, туку и апсолвирање на новините во областа на просторното планирање и вклучување во процесот на трансферирање и примена на насоките и определбите од просторната и регионалната политика практикувана од земјите членки на Унијата.

Новата политичка констелација, техничкиот развој и глобалната поврзаност се битни фактори кои имаат значително влијание врз просторната организација и создавањето на нови контури на Европа.

Рapidниот развој на глобалната економија определува нова мрежа на врски и етаблира нови соодноси помеѓу корпорации, граѓани, градови и региони низ целиот свет. Текуштиот процес на Европската интеграција поставува пред просторното планирање и урбаната политика задачи на супранационално ниво кои треба да се имплементираат во тековниот и иден процес на планирање и организација на просторот и во нашава Држава.

Главни европски политики

За разбирање на европската политика во областа на просторниот развој, која е една парцијална политика, важен е нејзиниот однос кон главните европски политики. Главните европски политики според *Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory, 2001, (Единство, солидарност и разновидност за Европа, нејзините жители и територијата)* се:

- Политика на конкуренција,
- Заедничка земјоделска политика,
- Вработување, човешките ресурси, развој и кохезија,
- Политика на заштита на животната средина,
- Регионална политика,
- Политика на истражувања и развојот,
- Сообраќајна политика,
- Енергетска политика,
- Политика на претприемаштво за средни и мали претпријатија,
- Заедничка политика во областа на рибарство.

Од сите наведени политики, најголемо влијание врз просторното планирање на развојот и територијално уредување на Европската Унија и целиот континент, имаат три политики: политика на заштита на животната средина, регионалната политика и сообраќајната политика.

Перспектива на проспорниот развој на Европа (ESDP) и европските регионални проекти во областа на планирање на проспорниот развој

ESDP е донесена со посебна резолуција 1999 г. Тоа е прв формален документ во областа на планирањето на просторниот развој во Унијата од 1989 г., кога е донесена одлука за подготовки на европската стратешка рамка во доменот на планирање на просторниот развој, односно кога Европската унија и Европската комисија отпочнале да соработуваат во оваа област. Овој документ претставува новост во таа смисла што во него одржливоста не се смета само како енвајронментално прифатлив економски пораст и развој (an environmentally acceptable economic development), туку и како просторно урамнотежен развој (a balanced spatial development). Освен тоа, во овој документ на еден нов начин се настојува на усогласување на одлуките од различни сектори според заедничка просторна матрица, за што се користи изразот "секторско планирање со просторни последици" (spatially effective sector planning). Во Хановер, во септември 2000 год., на 12. седница, донесени се **Водечките принципи за развој на европскиот континент (Guiding principles for Sustainable Development of the European Continent)**. Тие не се правно обврзувачки, но во нив е нагласено значењето на територијалната димензија во остварување на човечките права и демократијата. Нивната цел се состои во дефинирање на мерки и политики на просторниот развој со чија помош луѓето во сите држави членки ќе остварат прифатлив животен стандард, што се смета како еден од битните предуслови за стабилизација на демократските процеси и структури во регионите и градовите во Европа, односно нивното активно учество во процесот на европската интеграција и демократизација.

Водечките принципи кои се усвоени во Хановер претставуваат еден документ чија цел е остварување на сеевропскиот одржлив развој.

Во последната верзија ESDP претставува планско-развоен документ од индикативен и интегративен вид, значи, еден општ "план/програм" на супранационално ниво. На тој начин, **Унијата е прв голем светски регион кој дефинирал заедничка просторна визија за развој на својата територија.**

Сумарно, ESDP претставува **стратешка политичка рамка за подобрување на соработка помеѓу Европската комисија, државите членки и нивните региони и градови**, односно за усогласување на разни политики. Со овој документ е дефинирана една просторна визија за развој на територијата на Унија, со што ESDP е промовирана како рамка на политиката и референтен документ во доменот на одржливиот просторен развој (со што се инсистира на почитување на сите главни принципи на одржливост - еколошки, економски, социјални и културни). Иако не е задолжителен, тој ги дефинира политичките опции и "водич/насоките" за донесување на одлуки на сите управувачки нивои (од супранационално односно европско, на еден крај, преку национално/државно и регионално, до локално, на друг) што би водело кон одржив и урамнотежен развој.

Европска мрежа на опсерватории на проспорниот планирање (ESPON) и други информатичко-статистички поддршки

Остварување на ESDP е подржано со паралелна статистичко-информатичка и истражувачка поддршка под името Европска мрежа на

опсерватории на просторното планирање (ESPON. European Spatial Planning Observatory Network-Study Programme on European Spatial Planning), која е покрената од Европската комисија и владите на држави членки на Европската унија 1998 г. и потоа реализирана во текот на следните две години на истражување. Оваа програма продолжува во периодот 2002-2006 г. во рамките на *INTERREG III B*.

Програмата е покрената со цел да се идентифицираат можните институционални, правни, административни и финансиски параметри за мрежа на истражувачки институции кои би биле собрани во рамките на ESPON. Истражувањата базираат на користење на повеќе десетини индикатори, кои треба да дадат опфатен, детален и сигурен увид во различноста на компонентите на единствениот европски простор (региони, градови, просторни оски и др.), од следните седум групи: 1. Географска положба, 2. Економски потенцијал, 3. Социјална интеграција, 4. Просторна интеграција, 5. Оптоварување на земјиштето, 6. Природно наследство и 7. Културно наследство.

ESDP и големи регионални програми

Во остварување на последната од наведените мисии на ESDP, посебна и особена улога имаат оние регионални иницијативи и шеми на просторниот развој кои опфаќаат и поделни земји членки на Европската унија и поделни земји кандидати за прием во Унијата. Уште во текот на подготовките на ESDP, Европската комисија во 1996 г. покренала регионална иницијатива под име *INTERREG II C*, со цел да се подржи транснационалната соработка во просторното планирање на европските земји и региони (значи не само во земјите на Унијата). По повеќегодишна сестрана соработка во рамките на разни регионални и слични програми и проекти, во тек е завршување на неговото продолжување под назив *INTERREG III B*, кој, исто така, ќе биде реализиран преку низа поделни проекти, во рамките на пет големи програми кои треба да одразат доминантните географски лајтмотиви на европската територија:

- CADSES/VISION PLANET (Strategies for an integrated spatial development of the Central European, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space), опфаќа региони на централна и југоисточна Европа, дунавскиот појас и јадранскиот басен, на четири земји членки на Унијата, седум земји кандидати за членство и седум земји надвор од унијата;
- NORTH-WESTERN EUROPE опфаќа региони на северозападна Европа, од седум земји членки на Унијата и Швајцарија;
- BALTIC SEA REGION опфаќа подрачја на четири земји членки на Унијата, Норвешка и шес други земји (четри кандидати за прием во Унијата и прибалтичките делови на Русија и Белорусија);
- ALPINE SPACE опфаќа региони во четири членки на Унијата и уште три држави (Лихтенштајн, Словенија и Швајцарија);
- NORTH SEA REGION опфаќа подрачја во шест членки на Унијата и Норвешка.

Регионални иницијативи ESTIA и OSPE

ESTIA и OSPE се две најважни регионални иницијативи во областа на просторниот и урбанистичкиот развој и енвајронменталната политика и на Балканот:

- ESTIA (European Space and Territorial Integration Alternatives, Spatial development strategies and policy integration for the South-East Europe), *т.е., Алтернативи на европската просторна и територијална интеграција, интеграција и политика на интеграција на просторниот развој за југоисточна Европа. Во овој проект учествуваат Албанија, Бугарија, Грција, Македонија, Романија и СР Југославија;*
- OSPE (Observatory of Spatial Planning and Environment in South-East Europe), *т.е., Обсерваторија за просторно планирање во југоисточната Европа, е проект кој е комплементарен на првиот. Тој ги офаќа истите земји, но во него повеќе се нагласени аспекти на информатичката поддршка на подготвките, донесувањето и спроведувањето на одлуки во областа на одржливиот развој и правечките институционални и организациони аранжмани (т.е. регионална обсерваторија и мрежа на национални јунктови/фокални точки).*

Други регионални иницијативи, програми и проекти

Покрај копроектите ESTIA/OSPE, за разгледување и дефинирање на идните правци на развојот на Република Македонија од битно значење се и големот број на други иницијативи, програми и проекти на регионалната интеграција во овој дел на светот. Помалку или повеќе, сите претставуваат одредени "реплики" и "деривативи" на разните обиди од европската интеграциска традиција, но и своевидни "експерименти", најпрвин заради прилагодување на пристапи и методи согласно со локалните услови. Иако ниту една од овие иницијативи не е изворно просторно-енвајронментална (како што тоа се ESTIA и OSPE), тука се наведени бидејќи повеќето содржат поедини елементи од оваа област (на пример, од сообраќај и телекомуникации, енергија, заштита на животната средина, регионална соработка и регионално планирање, просторно планирање, социјална кохезија, одржлив развој, странски инвестиции и др.):

- *Централноевропската иницијатива (CEI, Central European Initiative), од 1989 г., денес опфаќа 17 членки (две од Унијата, седум членки на CEFTA, четири земји кои настанале од претходната Југославија и три земји од европскиот дел на бившиот СССР);*
- *Црноморска економска соработка (BSEC, Black Sea Economic Cooperation), со 11 членки (5 балкански земји, 3 црноморски крајбрежни земји, членки на бившиот СССР и три кавкаски земји, исто така членки на бившиот СССР), од 1992г.;*
- *Централноевропска зона на слободна трговија (CEFTA, Central European Free Trade Area), основана 1992г., која има 7 членки (од 1999г.);*
- *Конференција за стабилноста, безбедноста и соработка на земјите од Југоисточна Европа (Conference on Stability, Security and Cooperation*

- of South Eastern Europe), од 1996 г., покасно наречена *Процес на соработка во Југоисточната Европа (Southeast Europe Cooperation Proces)*, претставува единствена автохтона иницијатива на самите балкански земји, те. продолжение на поранешната мултилатерална балканска соработка во периодот 1975-91г., со седум членки;
- *Процес од Ројомон* од 1995г., односно *Процес на стабилност и добрососедство во Југоисточната Европа (Proces of Stability and good Neighbourliness in SEE)*, чии основач е Европската Унија и во кој учествуваат повеќе десетици учесници од Унијата, други делови на Европа и SAD, како и најзначајните европски организации - EU, Советот на Европа и OEBS;
 - *SECI (Southeast European Cooperative Initiative)*, те. *Иницијатива за соработка во Југоисточната Европа*, од 1996 г., покрената од страна на САД, со 12 членки од Балканот и од централна Европа, со 5 земји кои пружаат поддршка, и поголем број меѓународни организации кои учествуваат во работа (Европска Унија, Европска комисија, Светска банка, Европска банка за обнова и развој и Европска инвестициона банка), како и поедини регионални форуми;
 - *Пакт за стабилност во Југоисточна Европа (Stability Pact for SEE)* (инаку досега најамбициозна иницијатива во однос на сеопфатноста, политичкото ниво на кое е водена и ангажираноста на човечките, финансиските и други ресурси), кој е резултат на разни обиди за поттикнување на соработка на Балканот во периодот подолг од една деценија. Од 1999г. е формално дел на OEBS и опфаќа повеќе десетици земји - корисници на помош, а покрај тоа и голем број на меѓународни организации (UN, NATO, OECD, Совет на Европа итн.), меѓународни финансиски организации (WB, IMF, EIB, EBRD и др.) и регионални иницијативи;
 - *Јадранско-јонската иницијатива (AIJ, Adriatic-Ionian Initiative)*, од 2000 година, со 4 земји од претходната Југославија, Албанија и две членки на Европската Унија;
 - *Дунавска комисија (Danube Commission)*, инаку најстарата регионална меѓународна организација во тој дел на Европа (со еднаесет постојани членки, од 1998 г.) и со Европската Унија во статус на набљудувач;
 - *Работна заедница на додунавскиите региони (Working Community of Danubian Regions)*, чии 24 членки се држави региони /области од 11 земји;
 - *Работна заедница "Алпе-Јадран" (Alpe-Adria Working Community)*, со 19 членки и набљудувачи, држави и региони (уште од 1978 г.).

6. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ ЈУНИ 2004 -2007 ГОДИНА

По усвојувањето на Просторниот план на Република Македонија во месец јуни 2004 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план (Сл. весник на РМ бр. 39/04), отпочнаа активностите за реализација на законската обрска за изработка на годишни извештаи за спроведување на Просторниот план на Република Македонија. Досега се изработени вкупно четири извештаи: "Годишен извештај за спроведување на Просторниот план во 2004 година" кој се однесуваше на периодот од усвојувањето на Просторниот план во месец јуни до крајот на календарската 2004 година, потоа извештаи за 2005, 2006 и овој извештај за 2007 година. Со изработката на годишните извештаи оформена е богата информациско-документациска база која овозможува согледување на промените и состојбите во просторот во доменот на релевантните области опфатени со Просторниот план за секоја година поединечно. Извештајниот материјал содржан во четирите извештаи претставува солиден информациски фонд кој дава можност за аналитички осврт на остварувањето на Просторниот план во изминатиот три и пол годишен период од неговото усвојување, со цел согледување на карактеристичните појави, промени, проблеми, трендови на развој во поединечните области во просторниот систем, согледување на нови можности и потенцијали индикативни во овој период кои укажуваат на потребата за измени и дополнување на планските насоки и определби утврдени со Просторниот план во одредени области каде што се присутни таквите појави и потреби за промени.

Согласно на ова, овој Извештај содржи ново поглавие во кое се дава осврт на синтезните евидентирани промени во просторот и заклучни согледувања за остварување на определбите и насоките утврдени во секоја поединечна област од Просторниот план на Република Македонија, во изминатиот три и пол годишен период.

6.1. Економски основи на просторниот развој

Основната вредност на македонскиот простор од економски аспект се постојните природни и создадени потенцијали на кои се надоврзува човековиот ресурс кој се карактеризира со својата сè уште поволна (прифатлива) старосна структура и расположивата работна сила која треба продуктивно да се активира. Во однос на развојните фактори утврдени со Просторниот план на Р. Македонија, во анализираниот период, покрај недостигот на капитал, се издвојува и сè уште незадоволителната состојба на инфраструктурните ситеми како еден од основните предуслови и фактори за подинамичен и перспективен економски развој. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на економијата и општеството во целина. При тоа концентрацијата на човековите ресурси во образованието и науката претставуваат неминлив предуслов и чинител на сопствениот развој.

Променетата сопственичка структура и структурата на носителите на стопанската активност сè уште не ги дадоа очекуваните ефекти во однос на поттикнување на конкурентноста и воведување на иновации во производните и услужните процеси.

Во однос на реализацијата на поставките за просторна разместеност на стопанските капацитети останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица и др.), додека на другите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, стопанството се потпира исклучиво на земјоделството. Во најголем број на руралните населби отсаствуваат урбанистички планови кои што се предуслов за создавање просторни услови за лоцирање на производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, лоцирањето и разместувањето на стопанските дејности во анализираниот период се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните или новите урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за стопанска намена или во просторот утврден со урбанистичките проекти и со урбанистички планови вон населени места со стопанска функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и можности за отворање на комплементарни дејности.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната регулатива, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Бунарџик" која што е преименувана во ТИРЗ "Скопје1" и "Фени". Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во текот на 2007 година отпочнаа активности за изработка на урбанистички проекти за нови две технолошки индустриски развојни зони ТИРЗ "Штип" и ТИРЗ "Тетово".

Како приоритет се поставува понатамошно пререструктурирање на стопанството според пазарните критериуми: промена и прилагодување на производните програми, рационално користење на просторот, подобрување на комуналната инфраструктура и заштита и унапредување на околината. При процесот на одлучување и алокацијата на стопанските капацитети приоритетно е определбата за користење на постојните активни зони, па дури по искористувањето на расположивиот постоен урбанизиран простор, да се планираат нови зони или да се уредуваат веќе планираните утврдени со постојната урбанистичка документација.

При просторната алокација на стопанските дејности, потребно е да се воспостават механизми и мерки за поттикнување и олеснување за подрачјата со слабо развиена економија.

Во вакви услови, напорите на македонската владина политика треба и понатаму засилено да се насочуваат кон обезбедување стабилност на економските текови, ревитализација на економските активности и засилување на започнатите интегративни процеси.

6.2. Користење на природните ресурси

Земјоделско земјиште

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството.

Според расположивите податоци¹⁹ за 2006 година, Република Македонија располага со 1225513 ха земјоделско земјиште. Односот помеѓу обработливите површини (537419 ха) и пасиштата (687324 ха) е 43,9% во однос 56,1%. Овој однос не кореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои соодносот помеѓу обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 49% наспроти 51%.

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 81,7%, овоштарниците зафаќаат површина од 2,4%, лозјата 4,7% и остатокот од 11,2% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,26 ха обработливо земјиште или 0,22 ха ораници.

За остварување на стратешките цели за динамизирање на развојот на земјоделското производство, во текот на 2007 година, врз основа на политиката утврдена во оваа стопанска област, беа преземени значајни мерки и активности како што е Пописот за земјоделство кој што се спроведе за првпат по 40 години. Пописот овозможи да се постави статистичкиот портрет на македонското земјоделство и на сите активности што се превземаат во оваа стопанска дејност. Со податоците од Пописот се обезбедува сеопфатна слика за состојбите во македонското земјоделство со релевантни информации за бројот на индивидуалните земјоделски стопанства, вкупниот користен земјишен фонд за земјоделство, рибарство и шумарство, добиточниот фонд по видови и по категории, земјоделската механизација и опрема, агротехничките мерки според видот и површината на земјиште на која се применуваат, работната сила ангажирана во оваа дејност и сл.

Шуми и шумско земјиште

Определбите зацртани со Просторниот план на Република Македонија во областа на користење на земјиштето кои се однесуваат на основната трансформација на земјиштето предвидуваат до 2020 год. да се изврши пренамена на 96.000 ха земјоделско земјиште, кои денес претставуваат необработени и напуштени ораници и бавчи од 6, 7 и 8 класа со релативно изразена ерозија, во шумско земјиште.

Според добиените податоци од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, состојбата на пошумени површини во 2006 година

¹⁹ Статистичка публикација, бр. 564 "Полјоделство, Овоштарство и лозарство, 2006"

изнесува околу 1382 ха, додека во 2007 година, пошумувањето е извршено во помал обем, на површини од околу 824 ха.

Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Врз основа на геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predisпозиции во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони.

Спред пополнетиот информативен лист доставен од Министерството за економија во чија надлежност е издавање концесии за експлоатација на рудните ресурси, во 2007 година врз основа на концесии се врши експлоатација на рудното богатство во вкупно 17 општини на површина од околу 1230 ха.

6.3. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура

6.3.1. Водоснабдување

Согласно Просторниот план на Р. Македонија и долгорочните планирања предвидена е целосна покриеност на населбите со комунална инфраструктурна мрежа, односно предвидено е секој жител да добие санитарно хигиенски исправна вода за пиење.

Во текот на 2007 год., во споредба со изминатите 2005 год. и 2006 год., забележлив е драстичен пад во изградбата водоснабдителните и канализационите системи. За водоснабдување превземени се активности во вкупно 50 населени места. За споредба, во 2005 год. превземени се активности во 168 села, а во 2006 год. 121 село.

Од вкупниот број од 50 села во 27 села водоснабдителните системи се изградени или се во фаза на изградба, а во 23 села водоснабдителните системи се проширени со мали интервенции - изградба на доводи или резервоарски простори.

Во селата Арачиново (завршна фаза) и Младо Нагоричане активностите продолжуваат од 2006 год.

Изградбата на системот за водоснабдување на селата Робово и Еднокуќево (општина Пехчево) е започната од 2006 год.

Во градовите иако нема квалитетно водоснабдување (како на пр. во Кавадарци, Штип, Тетово и др.) не се превземени никакви активности за проширување или за изнаоѓање на нови изворници. Превземени се само незначителни активности, проширување или реконструкција на водоводната мрежа.

Позначајни активности се превземени за градот Свети Николе што се водоснабдува од акумулацијата "Мавровица" на река Мавровица. Суровата вода од акумулацијата се доведува во фабриката за преработка на водата за пиење каде треба по соодветниот третман да се доведе до квалитет на вода за пиење.

Но во процесот на преработка на водата големи проблеми предизвикува присуството на органски материи во суровата вода. Присуството на органските материи се должи на големото количество на нанос кое се влива во акумулацијата. Поради несоодветниот квалитет на водата Градот веќе подолг период се соочува со недостиг на квалитетна вода и е потребно изнаоѓање на ново решение за водоснабдување.

Со развојните документи за источниот регион на Р. Македонија за главен изворник за водоснабдување и наводнување на дел од обработливите површини се предвидува ХС "Злетовица" кој сега е во фаза на изградба. Од овој систем се предвидува и водоснабдување на градот Свети Николе, но до реализацијата на овој значаен водостопански објект Градот прави напор да го ублажи и делумно да го реши проблемот со водата за пиење. За таа цел Општината Свети Николе превзема соодветни активности за изнаоѓање на дополнително количество вода за водоснабдување. Се предвидува изведба хидрогеолошки истражни дупнатини и експлоатациони бунари, за обезбедување на соодветни количини на вода, во атарот на селото Кнежје, Црнилиште и Горобинци. Истражуваната област се протега од месноста Дивјак кај с. Кнежје до месноста Домус Бунар кај с. Црнилиште во должина од 5 км. За функционирање на ова алтернативно решение се предвидува изведба на следните објекти:

- истражни хидрогеолошки дупнатини;
- експлоатациони бунари;
- далекувод со трафостаница;
- филтер објект со хлоринаторско одделение;
- резервоар и
- цевовод со кој ќе се доведува водата до градската водоснабдителна мрежа

Целокупната реализација се предвидува да се одвива во период од две години, со тоа што првата година (2007 год.) треба да се изведат експлоатационите бунари

6.3.2. Заштитата на водите

Одведување на отпадни води

За одведување на отпадните води активности се превземени во 39 села. Во 2005 год. беа превземени активности во вкупно 77 села, а во 2006 год. во 67 села. Од вкупниот број во фаза на изградба или изградени се канализациони системи во 32 села, а проширување на канализационите системи извршено е во 7 села.

Со Просторниот план е зацртано како приоритет да биде заштитата на подземните и површинските води од загадување со отпадни води, преку изградба на пречистителни станици. Во изминатата година во изградбата на пречистителните станици се забележува тренд на поинтензивна градба. Во 2006 год. изградени се пречистителни станици за пет села. Во 2007 год. изградени се 13 пречистителни станици за вкупно 16 села.

Најинтензивна е градбата во општина Маврово и Ростуше каде се изградени 4 пречистителни станици за 6 села. Изградбата на пречистителните станици претставува реализација на програмата за заштита на животната средина во долината на реката Радика.

Во селото Кривогаштани е завршена изградбата на пречистителна станица со капацитет од 32000 ЕЖ која во 2006 год. беше во фаза на градба. Во с. Дебреште (општина Долнени) во текот на 2007 год. продолжена е изградбата на канализационата мрежа со изградба на втора пречистителна станица со капацитет од 500 ЕЖ. Изградбата на канализационата мрежа е започната во 2005 год.

Пречистителни станици во градовите како големи загадувачи на површинските и подземните води не се изградени, а не се започнати ни активности за изградба. Само за градот Скопје во фаза на изработка е физибилити студија за изградба на пречистителна станица за отпадни води кај селото Трубарево.

Во градовите превземени се активности главно за проширување и реконструкција на постоечките секундарни водоснабдителни мрежи.

Регулација на реки и системи за одводнување

Во регулациите на реките е направено многу малку. Превземени се активност само во неколку општини за регулирање на водотеците на мали должини со кои ќе се ублажат негативните ефекти од поплавувањето на реките.

Значајно е да се спомене реализирањето на планските определби за заштита на изворот Рашче зацртани со "Просторниот план на заштитните зони на изворот Рашче", преку започнување на изработка на Основниот проект за регулација на коритото на р. Вардар во должина од 5 км. за заштита на изворот Рашче од поплавување.

Дирекцијата за заштита и спасување во соработка со Министерството за земјоделие, шумарство и водостопанство и Центарот за управување со кризи во текот на 2007 год, превземаа активности за реализација на Акциониот план за чистење на одводните канали и водотеците во 11 региони во Р. Македонија. Со оваа акција се исчистени 104,887 км.

- Во Скопскиот регион исчистени се канали во должина од 8,1 км. Исчистени се каналите "Мала Рада" и "Усјански канал" во реонот на с. Драчево; "Канал А" во општина Илинден и во општина Бутел исчистена е реката Серава во должина од 0,44 км; Исто така завршено е и чистењето и сечењето на вегетацијата (трска и шамак) на Главните канали во должина од 25,7 км;
- Во Тетовскиот регион реализиран е целосно планот за чистење на Поројска Реч аи Слатинска Река во вкупна должина од 6,2 км;
- Во Кумановскиот регион акциониот план е целосно реализиран со чистењето на коритата на Липковска Река и Коњарска Река во вкупна должина од 5,0 км;
- Во Светиниколскиот регион целосно е реализиран планот со чистење на каналите "Кантонче", "Мавровица", пороите Горобински Ливади, Кривчев Дол и собирни канали во должина од 6,87 км;
- Во Неготинскиот регион исчистени се Темјаничка Река, пороите Маренски Уши и Брестов Дол во вкупна должина од 5,3 км;
- Во Кичевскиот регион исчистено е коритото на реката Треска во должина од 3,0 км. и одводниот канал Староечко Поле;

- Во Валандовскиот регион целосно е одводниот канал во атарот на с. Пирава;
- Во Кочанскиот регион ободниот канал "Бање - река Злетовица" и т.н. "Бугарски канал" во вкупна должина од 8,75 км;
- Во Битолскиот регион исчистени се IV, V и X канал во вкупна должина од 33,35 км;
- Во Прилепски регион исчистени се "Дабнички канал" во должина од 0,5 км и реката Ореовачка (горен и долен тек) во вкупна должина од 1,6 км;
Во општина Кривогаштани исчистено е коритото на Црна Река во должина од 4,0 км;
- Во Охридско Струшкиот регион за чистење беа предвидени главните канали "Молузија", "Калишта" и "Струшки". Каналите "Молузија", "Калишта" се целосно исчистени, додека главниот канал "Струшки" не е исчистен.

6.4. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Од година во година потребите за енергија ќе растат, а домашните производители нема да имаат доволно средства да извршат одржување, модернизација и надградба на постојните, ниту пак средства за изградба на нови производствени капацитети.

Доминантно прашање во економијата денес е енергетската обезбеденост. Европската Унија увезува 50% од енергијата која што ја троши, а се очекува увозот во наредните години да се зголеми. Преносот на енергија е сè потежок и се бараат решенија со кои ќе се обезбедат сигурни патишта. При тоа, акцент се става на изградбата на гасоводи и нафтоводи кои треба да ги транспортираат енергенсите до европскиот пазар. Република Македонија, со својата местоположба, е важна раскрсница на енергетските патишта, од земјите произведувачи до крајните купувачи. Иднината на сите мали земји кои не располагаат со големи рудни богатства е во интелектуалниот капитал и развојот на услужниот сектор. Во таа насока Македонија треба да ја дефинира својата стратегија која ќе гарантира сигурно и квалитетно снабдување со енергија до сите потрошувачи на подолг рок и ќе биде добар фундамент на економскиот развој.

Снабдувањето со електрична енергија е сериозна работа и зависна од многу предуслови: од струците луѓе, од временските (не)прилики, техничката спремност на целиот систем и др. Со потпишување на Атинскиот меморандум за либерализација на пазарот на електрична енергија, кој треба да заврши до 2015 година, ќе се создаде пазарен амбиент кој ќе оневозможува создавање на монополи, но истовремено се наметнува потребата за примена на строги правила за заштита на животна средина. Отварањето на енергетскиот пазар ќе биде и голем предизвик на компаниите, бидејќи ќе се соочат со голема конкуренција, висока цена на енергија, неефикасно трошење на енергија и несредени односи меѓу јавниот и приватниот сектор.

Експертите препорачуваат инвестиции во производствениот сектор. Прогнозата покажува дека понудата на електрична енергија во регионот ќе опаѓа, а цената ќе расте. Се препорачува изградба на нови производствени

капацитети, како и рехабилитација на блоковите на РЕК Битола и ТЕЦ Осломеј, како и подготвување на ТЕЦ Неготино за работа на гас или на јаглен кој би се увезувал од надвор. Изградбата на големите хидроцентрали Чебрен и Галиште, малите хидроцентрали со моќност од 30MVA и гасната централа ТЕ-ТО ќе ја подобрат состојбата во електроенергетскиот сектор во Македонија.

Кога во Македонија се допремија првите количини на природниот гас, изградбата на гасоводот беше поставена за приоритет, меѓутоа нерешените сопственички односи меѓу приватните компании и државата го успорија влезот на природниот гас кој требаше да ја олесни и поефтини енергетската иднина во Македонија. Во светот одамна се користат привилегиите на гасификацијата, во домаќинствата гасот е решение за просторното затоплување и за постојано користење топла вода. Се очекува во наредните години многу поголемо учество на природниот гас во вкупната потрошувачка на енергија.

Заради зависноста како и високата цена на нафтата, истражувањата и употребата на алтернативните горива станаа многу значајни. Во Европската Унија и светот има сè поголем интерес за инвестирање во обновливи извори на енергија. Се смета дека предноста на хидроелектраните се ниските производни трошоци, брзиот поврат на вложените средства и повисоката продажна цена на произведената електрична енергија. Единствен недостаток се смета долгиот период на изградба на објектите.

Зголемената употреба на обновливите енергии, секако со соодветни олеснувања и со економски поттикнувања од страна на државата, се голем потенцијал во стратегијата на механизмот за чист развој во Македонија. Замената на фосилните горива со природен гас во когенеративните постројки, замена на гориво за транспорт (моторен бензин со пропан-бутан), третирање на општинскиот и на индустрискиот отпад, се големи потенцијали во стратегијата на механизмот на чист развој.

Поголемо значење треба да се даде на заштедата на енергија. Со подобрување на ѕидните и покривните конструкции на јавните и објектите за домување со дополнителни термоизолации и со замена на дотраени прозорци, можат да се остварат големи заштеди на енергија и намалување на потрошувачката за 50%.

6.5. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациона политика, како: природен прираст на населението повисок во однос на поразвиените европски земји, нето стапка на репродукција на вкупното население, различна кај постојните етнички структури во Републиката, недоволно развиените социо-економски и други структури и др.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се наметнува водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на

населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични позитивни, но и негативни појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Првата, најглобална, значителна, но и негативна карактеристика претставува, стапката на наталитет која и покрај забележителното опаѓање, сè уште е висока. Таа во 2006 год. изнесуваше 11,1 промили. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9%) и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2006 година изразено преку стапка изнесува 11,5 промили.

Втората забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија.

Миграционото салдо во државата во 2006 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 11 285, додека вкупниот број на отселени изнесува 11 813 што претставува негативно салдо од 528 лица кои што се одселиле од Р. Македонија.

Според процената на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 568" на крајот на месец декември 2006 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.041.941 жители, од кои околу 25% се концентрирани во Скопје

6.6. Урбанизација и систем на населби

Реалното согледување на трендовите на урбанизацијата во текот на 2007 г. е објективно ограничено поради:

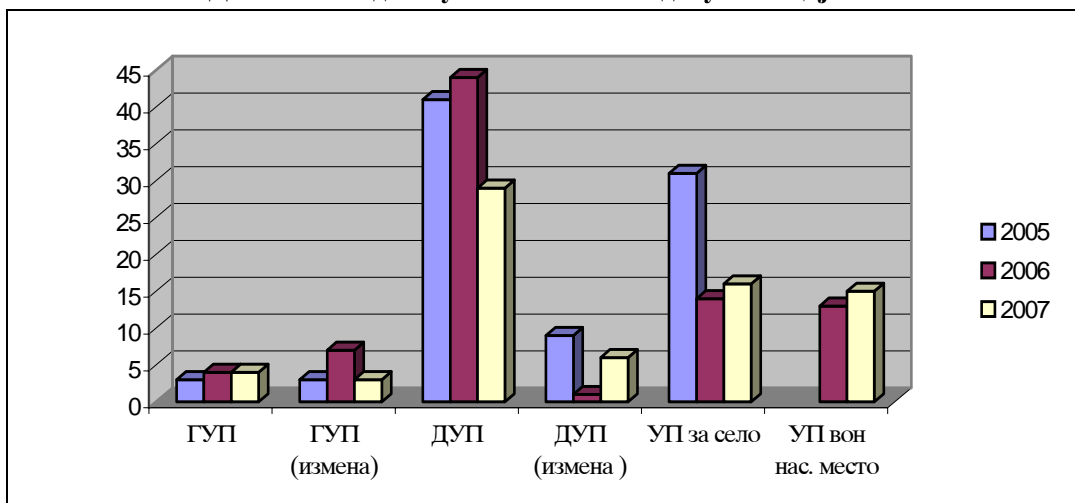
- квалитативни недостатоци на доставениот материјал од извештајните единици (и покрај одзивот на 78,8% од вкупниот број општини и 71% од институциите надлежни за областите обработени во Просторниот план, дел од извештајните листови не се комплектно пополнети);
- некомплетност на соодветни официјални економски индикатори;
- промените кои резултираат од измена на административно-територијалната организација;
- непостоење на систематско следење на урбаниот развој преку соодветни индикативни показатели.

Но и покрај објективните ограничувања, може да се констатира дека вкупните активности одат во насока на повисоко ниво на организираност и уреденост на просторот, односно повисок степен на урбан развој. Во овој процес паралелно учествуваат и урбаните и руралните населби, а најдинамичните промени се случуваат во руралните населби, на контактните простори на урбаните населби и надвор од населбите на простори кои се погодни за развој на

стопанство, туризам и други активности атрактивни за домашните и странски инвеститори.

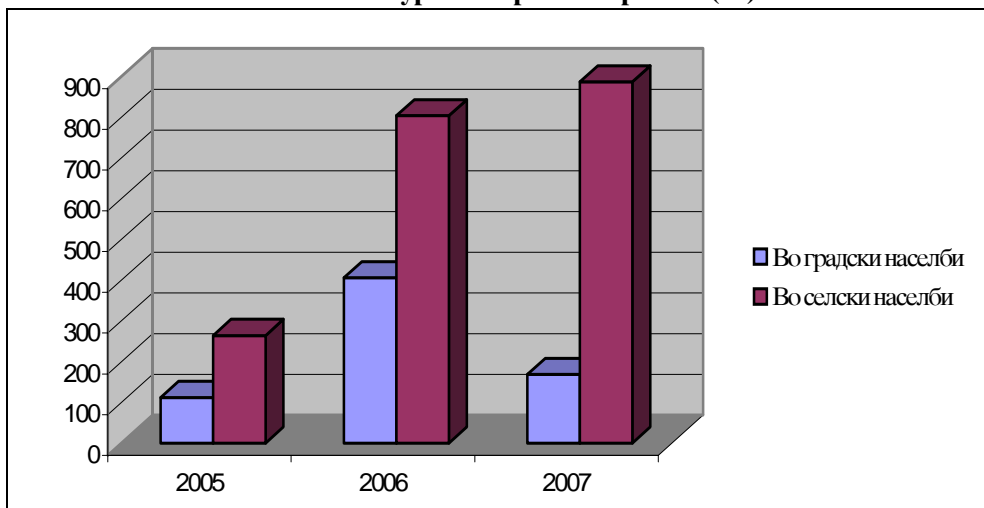
Динамиката и обемот на изработка на планска документација не укажува на значителни активности, што пред сè е последица на неможноста за обезбедување доволно инвестиции за тие активности.

Динамика на донесување на планска документација

Споредбата на динамиката на донесување на планската документација во периодот 2005-2007 г. укажува на генерално опаѓање на интензитетот на активностите од 2005 год. наваму (доколку се работи за објективни и комплетни податоци добиени од општините). Во текот на тригодишниот период најинтензивни се активностите за донесување на ДУП-ови, потоа следуваат урбанистичките планови за села и плановите вон населени места.

Новоурбанизирани површини (ха)

Зафаќањето на нови површини за урбанизација е актуелно и во урбаните и во руралните населби. Во урбаните населби е евидентирано смирување на ваквите тенденции, по порастот во периодот 2005 - 2006 год. Тоа значи дека од 2007 год. веќе се обрнува внимание на рационално користење на земјиштето и негова заштита, како една од основните определби на Просторниот план. Во руралните населби тенденциите за урбанизација на нови површини се актуелни во периодот 2005 - 2007 год. Тие се поврзани со иницијативите и обидите за привлекување на локални и странски инвеститори за изработка на планска

документација како основа за идниот развој. Ваквите активности се индикатор за јакнење на свеста на локалната самоуправа како најзначаен и одговорен субјект на локалниот развој.

Во тој контекст, урбанизацијата во идниот период се очекува да се развива во услови во кои приватната иницијатива и пазарното стопанство ќе имаат уште позначајно место и насочувачка улога долгорочниот просторен развој. Процесот на урбанизацијата, и понатаму ќе биде основна рамка за идната организација, уредување и користење на просторот на Републиката, но во согласност со настанатите промени и идните долгорочни развојни потреби на општествено-економскиот систем.

6.7. Домување

Вкупниот број на станови во 2007г. согласно пресметките извршени врз основа на статистички податоци изнесува 725.651 станови од кои во индивидуални станбени згради 580.678 станови, додека во колективни станбени згради (144.973) станови.

Во однос на сопственоста од вкупниот број на станови за 2007 год. (725.651), во приватна сопственост одпаѓаат 710.028 стана, во државна сопственост 15.048 стана.

Број на изградени станови во период 2002-2007год.

година	2002	2003	2004	2005	2006	*2007
изградени станови	4643	4216	6431	5010	6493	5358
Вкупно изградени станови	698143	702359	708790	713800	720293	725651

Податоци од Статистички годишник 2007 год.

*(статистичкиот податок за 2007 год. е пресметан)

Согласно пресметките извршени врз основа на статистички податоци, реализацијата на изградени станови во 2007 год (725.651) во однос на изградени станови во 2005 година е зголемена за 1,66%, а во однос на 2006 година за 0,74%, додека во однос на 2002год изнесува 3,9%.

Податоците што се доставени од страна на општините не се потолни и не ја покажуваат реалната слика на бројот на изградени станови од таа причина за меродавни ќе се земат во предвид бројот на станови согласно Статистичките податоци.

Анализирајќи ги горе наведените податоци може да се дојде до следниот заклучок дека:

- динамиката на изградба на станови во 2007 не ги прати предвидувањата согласно Просторниот план на Р. Македонија;
- во однос на основните показатели на стандардот на домување имаме повисоко ниво на стандард на домување;
- во планскиот период ќе дојде до појава на станбен суфицит како резултат на доста интензивна станбена изградба ;
- трендот на доминирање на станови во индивидуална сопственост и понатаму продолжува;

- во однос на сопственичките односи, доминираат објекти во приватна сопственост;
- трендот на бесправно изградени објекти продолжува и покрај предвидени мерки за сузбивање на бесправната градба;
- треба да продолжи изградбата на социјални станови со предвидената динамика бидејќи е најприоритетна точка кон кое е насочена станбената политика.

6.8. Јавни функции

Согледувања во однос реализација за 2007 год. во дејностите на јавните функции согласно статистички податоци

Образование

Број на училишта во образовна дејност според степенот на образование од учебната 2004/2005-2006/2007год

година	основно	средно	високо	вишо
2004/2005	1010	96	38	1
2005/2006	1008	100	36	1
2006/2007	1003	104	43	3

Доколку се споредат податоците од предходните години може да се забележи дека порастот на бројот на изградени училишта во целата образовна дејност согласно статистичките податоци е незначителен.

Што се однесува до процентуалното учество на ученици и студенти во образовната дејност во 2006/2007год. споредбено со податоците за 2004/2005 може да се забележи дека тој процент во основно образование е со намалување за 2%, во средното за 0,3%, додека во високото имаме покачување за 2,4%, и вишото за 14,5%. Податоците од информативните листови на општините ни го презентира бројот на училишта кој се изградени или се во тек на градба во 2007год. и не ја даваат целосната слика на изградени објекти од областа на образованието на територијата на Републиката со оглед дека со истите не се опфатени сите општини.

Дотраеноста на објектите и на инвентарот во основните училишта е еден од основните и подолго време присутни проблеми. Глобалната политика е насочена кон унапредување на основното образование во руралните и урбаните супстандардни подрачја и за оваа цел предвидено е да се изградат и рехабилитираат училишни објекти во основното образование да се набави неопходната опрема, како и кон целосна компјутеризација на основните училишта. Министерството за образование во својата годишна програма има предвидено и изведба на повеќе помали градежни работи (реконструкции на објекти, партерни уредувања на училишни дворови) на повеќе основни и тоа во општина Ресен- (Ресен и с.Царев Двор), општина Охрид(с. Пештани), општина Зајас (с. Грешница), општина Врапчиште, (с. Добри Дол), општина Богданци (с. Стојаково).

Во областа на средното образование потребно е во наредниот период ќе да се изврши реконструкција и санација на постојните објекти и нивно

опремување, посебно на кабинетите и лабораториите за практична настава како и кон изградба на нови училишни објекти.

Во областа на основното и средното образование се предвидува зголемување на бројот и реновирање на постојните спортски сали.

За унапредување на квалитетот на високоото и високоото образование и подобрување на условите во студентскиот стандард, инвестиционите активности треба да бидат насочени, пред се, во разрешување на проблемите со комуналната и грејната инсталација во објектите, кабинетската опрема како и во реновирање на студентските домови и изградба на еден нов студентски дом.

Здравствена дејност

Според Статистичките податоци за 2006 год. вкупниот број лекари изнесува (5134), стоматолози (1175), број на болнички постели (9343). Компарацијата на статистичките податоци од 2006год. во однос на податоците за предходните 2005год. и 2004год. ги даваат следните констатации:

– **број на жители /лекар, лекари /1000жители**

- 2006 год.изнесува 394жители/1лекар односно 2,5 лекари/1000жители;
- 2005год. 470жители /лекар, односно 2,15лекари/1000жители

– **број на жители /стоматолог , стоматолози /1000жители;**

- 2006год.1738жители/1лекар,односно0,57стоматолози/1000жители;
- 2005год.2892/жител/лекар,односно 0,34стоматолози/1000жител
- 2004год.1800жители/лекар, односно 0,55 стоматолози/1000жители;

– **број на болнички постели /1000жители;**

- 2006год.изнесува 4,6 болнички постели /1.000 жители;
- 2005год изнесува 4,7 болнички постели /1.000 жители;

Основен проблем во здравството е високиот степен на застареност на објектите и медицинската опрема, особено во примарната здравствена заштита која е во употреба повеќе од 10 години. Во здравството во тек се активности за трансформирање на постојниот здравствен систем во нов национален здравствен систем, кој треба да обезбеди повисока и поквалитетна здравствена заштита заснована врз реални можности на плаќање. Во овие рамки, развојната инвестициона политика дава приоритет на инвестициите кои се ангажираат за совладување на најјургентните тековни проблеми во здравството, реконструкција и санација на постојните објекти, завршување на започнатите објекти и набавка на нова неопходна опрема.

Социјална заштита

Социјалната заштита и понатаму ќе се остварува како заштита на лицата неспособни за работа (хендикепирани) и заштита на сите оние кои како резултат на транзиционите процеси се најдоа на маргините на социјалната сигурност. Едновремено, потребно е да се преземаат активности за подобрување на условите за сместување во специјализирани установи за сироти и изнемошени лица, деца без родители и хендикепирани лица.

Организации за социјална заштита 2004/2006

Вид на установа	2004		2005		2006	
	Број на установи	Број на лица	Број на установи	Број на лица	Број на установи	Број на лица
организации за сместување на деца без родители и родителска грижа	2	208	3	250	3	264
организации за згрижување на лица со посебни потреби,	3	566	3	552	3	521
заводи, установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно социјални проблеми	2	111	2	96	2	92
установи домови за возрасни лица.	4	492	4	483	4	481
Вкупно	11	1377	12	1381	12	1358

Споредувајќи ги податоците за 2006год во однос на 2004 и 2005 год. бројот на места/1000жители, изнесува 4места/1000жители и немаме голема динамика во изградба на организации за социјална заштита.

Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст 2006год

Политиката на развој во областа на заштитата на децата, во наредниот период, треба да биде насочена кон подобрување и осовременување на условите за згрижување на децата во рамките на предучилишното воспитание и образование. Во областа на детската заштита, приоритетните инвестициони активности треба да насочени кон реконструкцијата на постојните објекти, како и доградба на започнатите објекти.

Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст 2004/2006год.

Вид на установа	2004		2005		2006	
	Број на установи	Број на деца	Број на установи	Број на деца	Број на установи	Број на деца
Комбинирани детски установи(јасли, градиники, Забавиште при преучилишна организација)	309	36292	51	20967	51	21525
Забавишта при основни училишта	255	14801	309	36392	486	36392
Вкупно	564	51093	360	57359	537	57917

Согласно статистичките податоци за 2006год во установите во предучилишното воспитување и образование опфатени се 2,8% од населението споредбено со 2004/2005 год процентот на опфатеност на деца во предучилишните установи изнесува 2,5%.

Култура

Состојбата во областа на културата се крајно неповолни и не ги задоволуваат основните потреби за непречено одвивање на културните активности. Ваквите состојби ја наметнуваат потребата од поголеми инвестиции и санации на објектите од културата и набавка на неопходната опрема. Во овој сектор развојната политика треба да е насочена кон заштита на културно -

историските споменици и обезбедување на услови за работа во институциите за културни дејности, инвестирање во работата на археолошките локалитети, изградба на нов театар во Скопје автентичен на стариот, изградба на нови музеи и изградба на концертна сала, како и реновирање и доизградба на верските проекти.

Спорт и рекреација

За периодот до 2020 год. развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитет ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен норматив од 5 м² по жител Владата на Република Македонија преку Програмата за изградба на спортските сали сака да ја ублажи состојбата од дефицит на спортски објекти и да створи базни услови за стратешко профилиран правилен развој на младите во Република Македонија. Од тие причини пеку Агенцијата за млади и спорт ќе инвестира во следниве Општини: Македонски брод, Берово Пехчево, Валандово, Илинден Горче Петров (Ново Село), Чешиново-Облешево, Сарај, Демир Хисар, Куманово, Гази Баба (Маџари), Брвеница, Свети Николе, Липково (Слупчане), Боговиње (Жеровјане), Пробиштип-Злетово (Злетово), Кисела Вода, Горче Петров, Ново Село, Битола, Градот Скопје (универзитет Св. Кирил и Методиј, општина Аеродром), Штип (универзитет Гоце Делчев), Тетово (Државен универзитет), Скопје (општина Центар - факултет за физичка култура, (Аеродром Центар, Бутел, Радишани, Кисела Вода, Гази Баба) Тетово (Порој), Маврово (Ростуше) Кичево, Крива Паланка, Струмица (Куклиш), како и во изградба на спортски сали кои се со димензии 48x24м, кои се опремени со спортска опрема за следниве спортови: мал фудбал, ракомет, кошарка, одбојка, пинг-понг, тенис, гимнастика, и др.

Согледувања во однос реализација за 2007 год. во дејностите на јавните функции согласно **Информативните листови од општините**;

Согласно **Информативните листови доставени од 67 општини** може да се заклучи дека на територијата на Република Македонија евидентирана е динамиката на изградба на објекти од областа **јавни функции** во околу 14 општини, или 0,2 % што е показател на намалена активност во оваа област. Најголема динамика е забележана во дејноста на **образованието** додека во преостанатите дејности активноста е незначителна.

6.9. Развој и разместеност на индустријата

Според проценетите податоци²⁰ објавени од Државниот завод за статистика, индустриското производство на Р. Македонија за 2007 год. ќе забележи пораст од 4,2%. Зголеменото индустриско производство се очекува да биде засновано на позитивните движења во гранките кои имаат поголемо учество во структурата како што се: производството на прехранбени производи и

²⁰ Извор: "Претходни статистички податоци за Р. Македонија во 2007 година", Државен завод за статистика, декември 2007 год..

пијалаци; производство на производи од гума и производи од пластични маси; производство на производи од други неметални минерали; производство на основни метали; производство на метални производи во металопреработувачката фаза, освен машини и уреди; производство на машини и уреди, неспомнати на друго место и производство на сообраќајни средства, кои во структурата на индустриското производство учествуваат со 42,1%.

Структурата на индустриското производство се карактеризира со ниско учеството на гранките кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Планската определбата за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во структурата на индустриски гранки сè уште се присутни базичната, тешката индустрија, индустријата која бара големи количини на енергија, вода и неквалификувана работна сила наспроти определбата за развој на индустриски гранки со компаративни предности на локалните подрачја: природни ресурси, местоположба, квалификувани работници, пазар, капитал и традиција со препознатлива физиономија на подрачјето .

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија, со поставување на мрежа на просторно одвоени помали стопански комплекси и понатамошен развој и користење на поголемите планирани простори за стопански цели (индустриски зони, зони за мало стопанство, сервисни зони), што е истовремено во насока на остварување на определбата од Просторниот план за планска организација на намените и функциите во просторот на Државата.

Во однос на развојната определба за поставеност на индустријата врз принципите на одржливиот развој и стандардите на заштита на животната средина, останува констатацијата за потребата од санација на постојната состојба со отстранување на причините за загрозеност на просторот и околината од производните процеси и превентивна примена на постојните мерки за спречување на ризикот од појава на одредени несакани последици врз животната и работна средина.

Регионалната нерамномерност во разместувањето на производните сили и фондови, останува и понатаму карактеристика на просторната структура на индустријата, условена првенствено со разместеноста на природните потенцијали, развојот на населбите и инфраструктурните системи. Постојната просторна структура се карактеризира со локациона зависност од ресурсната основа, геопрометните и геополитичка положба и можноста за доток на капитал, надолполнета со изградената структура, традиција и човечки потенцијал. Тука се надоврзува и парадигмата на одржливиот развој, според која индустрискиот развој треба да се усогласи со можностите, ограничувањата и обврските за заштита на просторот.

6.10. Сообраќајна инфраструктура и комуникациски системи

6.10.1. Сообраќајна инфраструктура

Во Република Македонија во 2007 година изградени се вкупно 94,73км од кои магистрални 8,35км, регионални 5,75км, локални сообраќајници 80,63км. Исто така дел од магистралните и регионалните патишта се надградени и ревитализирани.

Должина на категоризирани сообраќајници (патишта) км

сообраќајници	проекција до 2020 год.	реализирани патишта во 2005 год.	реализирани патишта во 2006 год.	реализирани патишта во 2007 год.
магистрални	987	29,23	21,83	8,35
регионални	3.100	9,75	39,33	5,75
Локални	5.600	169,352	165,97	80,63
вкупно:	9.700	208,332	227,13	94,73

Од горната табела се гледа бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2007 е многу помал од оној во 2006 и 2005 година и истиот изнесува само 28,56% во однос на 2005година или 38,25% во однос на 2006година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во однос на 2005 година изнесуваат 58,97%, а во однос на 2006 година само 14,62%.

Реализирани се 47,61% локални сообраќајници во однос на 2005 година и 48,58% во однос на 2006година.

Или во 2007 година се реализирани само 45,47% сообраќајници во однос на 2005 година и 41,71% во однос на 2006година, или од предвиденото со Просторниот план 0,98%.

Густината на покриеноста со патна мрежа (оносно меѓу вкупно изградени километри на 100 км² од територијата на Република Македонија 25.713км²) уште во 2005 год. го надминала планскиот период за 2020год.

Остварена густина на патната мрежа на категоризирани патишта

сообраќајници	проекција до 2020 год.	состојба 2005 год.	состојба 2006 год.	состојба 2007 год.
Густина вкупно км/100 км ²	37,7	38,0	38,9	39,28
Вкупно изградени патишта (км):	9.700	9.781	10.006,57	10.101,30

Во 2007 год. нема изградено ни еден еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км²) со железничка мрежа останува иста 2,7км на 100км².

Должина на железничка мрежа

сообраќајници	проекција до 2020 год.	реализација во 2005 год.	реализација во 2006 год.	реализација во 2007 год.
железничка мрежа (км)	820	0	0	0

Остварена густина на железничка мрежа

железничка мрежа	проекција до 2020 год.	состојба 2005 год.	состојба 2006 год.	состојба 2007 год.
Густина вкупно км/100 км ²	3,18	2,7	2,7	2,7
Вкупно железници (км):	820	700	700	700

Во 2007 година од областа на воздушниот сообраќај освен изработените студии, нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

Во 2005 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано објекти кои би довеле до промена на просторот, а во 2006 година реализиран е само Секунарен радар во реонот на аеродром Охрид.

6.10.2. Комуникациски и доставни системи

Телефонска мрежа

Вкупниот обем на телефонскиот сообраќај како и бројот на претплатници во фиксната телефонија во последните години се намалува за сметка на зголемениот број на корисници во мобилната телефонија. Се очекува и во наредниот период ова тенденција да продолжи.

Интернетот во Македонија има сè поголем број на корисници, зголемен е квалитетот и брзината а има намалување на цената за користење. Идниот развој на интернетот е насочен кон зголемување на протоците кон корисниците. Се очекува и натамошен развој на Wimax безжичниот пренос на интернет сигнал. Ова технологија е многу погодна за Македонија заради тоа што населените места се во идеална географска положба за базични мрежи, а повеќето градови се наоѓаат во котлини опколени со високи планински врвови. Заради тоа, населените места ќе можат со помалку базни станици да се покријат со интернет сигнал. Тоа ќе ја намали цената на инсталацијата и одржувањето на системот, со што ќе се намали и крајната цена што ја плаќаат граѓаните. Технологијата Wimax овозможува и други дополнителни услуги. Преку ова безжична мрежа можат да се нудат услуги од интернет телефонијата и телевизиски канали.

Радио-дифузна мрежа

Во последната деценија драматично се променија технолошките, економските и регулативните услови за постоење на јавните радиодифузни сервиси. Тие се наоѓаат под поголем притисок на се поголем број комерцијални радиодифузери, како и од новата радиодифузна регулатива која често му оневозможува на јавниот радиодифузер да биде компетитивен на пазарот.

Поради сето ова, јавните радиодифузни сервиси развиваат нови стратегии за опстанок, кои се разликуваат од држава до држава зависно од специфичните услови на секоја поединечна земја, како што се на пр. големината на пазарот и законската регулатива. Засега и во блиска иднина, Македонската Радио Дифузија (МРД) сеуште е од исклучително значење за јавниот и културниот живот во Македонија. Оттука, опстанокот на МРД, како водечки радиодифузер во

Македонија, зависи од тоа дали ќе може да се прилагоди на новите пазарни услови, дали ќе го прифати и како ќе ги искористи новите можности што ги нуди вртоглавиот развој на новите комуникациски и медиумски технологии.

Поштенска мрежа

За да обезбеди непречено одвивање на внатрешниот и меѓународниот поштенски сообраќај, покрај зголемувањето на вкупниот број на поштенски единици во Македонија, се планира подобрување на квалитетот и брзината на услугите во размена на меѓународни поштенски пратки (согласно стандардите на Европската Унија), обновување на поштенската технологија и маркетинг активности.

При отварање на новите поштенски единици во функција се критериумите поставени со "Генералниот план за развој на поштенската мрежа" кои се зависни од големината, односно бројот на жители на населеното место, обемот на услугите, инфраструктурната опременост на соодветното подрачје, туристичката развиеност, државните и локалните интереси.

Организацискиот облик на новите поштенски единици ќе биде одреден на основа на потребите на соодветното населено место како и во согласност на економската анализа на "Македонски Пошти". Во склад со овие анализи, покрај отварањето на нови единици, во идниот период можно е и затварање на непродуктивните единици, отварање на истурени шалтери, трансформација на постојните единици во договорни пошти.

6.11. Заштита на животната средина

Согласно Просторниот план на Република Македонија, концептот на заштита содржи плански определби и програми за ревитализација на подрачјата со загрозен квалитет на животната средина кои се утврдени како приоритети со Националниот акционен план, што не исклучува примена на превентивни мерки во останатите подрачја на територијата на нашата земја.

Во 2007 година се донесени следните законски регулативи, во областа на заштита на животната средина:

- Закон за заштита од бучава во животната средина (Сл.в. бр.79/07);
- Закон за изменување и дополнување на Законот за животната средина (Сл.в. бр.24/07);
- Закон за изменување и дополнување на Законот за управување со отпадот (Сл.в. бр.107/07) и други законски и подзаконски акти;
- Закон за изменување и дополнување на Законот за квалитет на амбиентниот воздух (Сл.в. бр.92/07).

Во однос на состојбите и промените во просторот во областа на животната средина врз основа на расположивите податоци и информации може да се наведат следните финални согледувања:

- Мониторингот има суштинска задача во рамките на управувањето со животната средина, тој претставува основа за превземање на мерки за заштита од загадувањето и средство кое се употребува за подобрување на квалитетот на медиумите и областите во животната средина.

- Мерењето на квалитетот на амбиентниот воздух во Република Македонија го вршат институциите: Министерството за животна средина и просторно планирање, Управа за хидрометеоролошки работи и Заводите за здравствена заштита: Завод за здравствена заштита - Скопје, Завод за здравствена заштита - Велес.
- Мерењето и следењето на бучавата се потребни за постигнување и одржување на нивоа на бучава во животната средина во дефинирани области и под различни услови, со крајна цел да се заштити здравјето и добросостојбата на населението. Надлежни институции за мерење на нивоата на бучава и за мониторинг на бучавата во РМ се: Централната лабораторија на Министерството за животна средина и просторно планирање, Републички завод за здравствена заштита при Министерството за здравство и Заводите за здравствена заштита во Скопје и Битола и Кичево.
- Основни карактеристики на биолошката разновидност во РМ се богатството и хетерогеноста на видовите и екосистемите и високиот степен на реликтност и ендемизам. И покрај фактот што диверзитетот на флората и фауната се уште не е целосно проучен, сепак, според расположливите сознанија, покажува огромно богатство - над 18.000 таксони од флората, фунгијата и фауната, од кои над 900 се македонски ендемити. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.
- Во Република Македонија се уште не е изготвена национална Црвена листа на загрозени диви растителни видови. Светската Црвена листа на IUCN содржи 70 таксони од Република Македонија од кои 18 се локални ендемити.
- Главни екосистеми кои се присутни во Република Македонија се: шумски, суви тревести, планински и водни екосистеми. Во РМ не е направена систематизација на екосистемите. Исто така многу малку е направено за дефинирање на основните типови на живеалишта и нивно усогласување со европската номенклатура.
- Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.
- Постоечките социо-економски проблеми во државата, несоодветното спроведување на просторно-планската документација, нестабилната политичка ситуација и несоодветната намена на земјиштето се фундаментални причини за загуба на биолошката разновидност, како и за неповолните состојби во животната средина во Република Македонија.
- Квалитетот на водата во Преспанското Езеро, пред почетокот на туристичката сезона во 2007 година, според физичко-хемиските и бактериолошки карактеристики припаѓа на I-II класа. Нивото на езерската вода во 2007 година е зголемено повеќе од мината година;
- Квалитетот на водите на Дојранското Езеро извршени пред почетокот на летната сезона во 2007 година, покажуваат подобрување во однос на 2006 година. Според резултатите од

- бактериолошките анализи спаѓаат во I и II класа, а според физичко-хемиските карактеристики, спаѓаат во V класа;
- Квалитетот на водата во Охридското Езеро е со квалитет од I-II класа, со исклучок на квалитетот на водата кај вливот на Велгошка Река во Охридското Езеро, каде водата е со квалитет од IV класа. Мерењата покажуваат и дека Сатеска и Коселска Река, согласно уредбата за класификација на водите спаѓаат во III класа (II класа во 2006 година);
 - Последните истражувања покажуваат дека 96% од површината на територијата на Република Македонија е зафатена со ерозивни процеси.
 - Во 2007 година, приближно 38% од вкупната површина во Републиката се соочува со среден до сериозен степен на ерозија, со вкупен губиток на почва од $17 \cdot 10^6 \text{ м}^3$ на годишно ниво.
 - Согласно податоците добиени од информативните листови во 2007 година се пошумени 824 ха голини и еродирани земјиште;
 - Во Република Македонија, вкупното количество на создаден отпад вклучувајќи го и отпадот од рударството е проценето на 26 милиони тони на годишно ниво;
 - Во 2007 година, се користат постојните капацитети за депонирање на отпадните материи, како и во изминатите години;
 - Врз основа континуирано мерење на нивото на радиоактивната контаминација на животната средина во Р. Македонија во одредени медиуми спроведено од страна на ЈЗУ Републички завод за здравствена заштита, добиени се следните резултати: нема радиоактивна контаминација на животната средина во Р. Македонија, надворешното гама зрачење е во рамките на природниот фон и нема разлики во вредностите за концентрациите на изотопите меѓу 2006 и 2007 година.

6.12. Заштита на природното наследство

Министерството за животна средина и просторно планирање согласно член 187 од Законот за заштита на природата (Сл. в. на РМ, бр.67/2004, бр.14/2006, бр.84/07) ја продолжи започнатата постапка за ревалоризација на заштитените подрачја, заштитени пред денот на отпочнувањето на примената на законот и продолжи со изготвување на нови акти за прогласување.

Во текот на 2007 година извршена е ревалоризација на природните вредности на Националниот парк Пелистер и спроведена е постапка за повторно прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје, во категоријата национален парк.

Во однос на законската регулатива во месец декември 2007 година е донесен Законот за прогласување на дел од планината Пелистер за Национален парк, со кој се утврдени нови граници на Националниот парк Пелистер, така што површината на паркот изнесува 17.150 ха.

Спроведена е постапка за прогласување на локалитетот Куклица за заштитено подрачје, во категоријата споменик на природата. Предлогот за

донесување на Закон за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата со Предлог - Закон е во собраниска процедура.

Во текот на 2006 година спроведена е постапка за прогласување на локалитетот "Смоларскиот Водопад и пештерата Слатински Извор за заштитени подрачја. Пештерата Слатински Извор за прв пат е регистрирана за заштитено подрачје, што значи бројот на заштитени подрачја се зголемува во континуитет.

Отпочнати се активности за повторно прогласување на локалитетот Плоче Литотелми за Строг природен резерват. Изготвена е информација за потребата за повторно прогласување на локалитетот Плоче Литотелми за заштитено подрачје во категоријата строг природен резерват. Информацијата е доставена на мислење до министерства и научни и стручни институции.

Наведените бројки укажуваат на отстапување на предвидувањата утврдени со Просторниот план на Р. Македонија во однос на површините утврдени за заштита на горенаведените заштитени строги природни резервати.

6.13. Заштита на културното наследство

Промените во просторот од аспект на недвижното културно наследство анализираниот период во најголем дел се однесуваат на **ревалоризација** на недвижното културно наследство, изработка на **елаборати за валоризација** на недвижни културни добра чија процедурата е во тек и изработка на **заштитно-конзерваторски основи**, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во **просторните и урбанистичките планови**. Овие промени се дел од веќе започнатиот процес за воспоставување суштински афирмативен однос кон културното наследство.

Значајна новина е заживувањето на идеата за воспоставување на Информативен систем за културно наследство со база на релевантни податоци за културното наследство и неговата заштита. Тоа ќе овозможи достапност на брзи и точни информации за ефикасно поврзување со специјализирани и општи системи и мрежи на национално и меѓународно ниво.

6.14. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

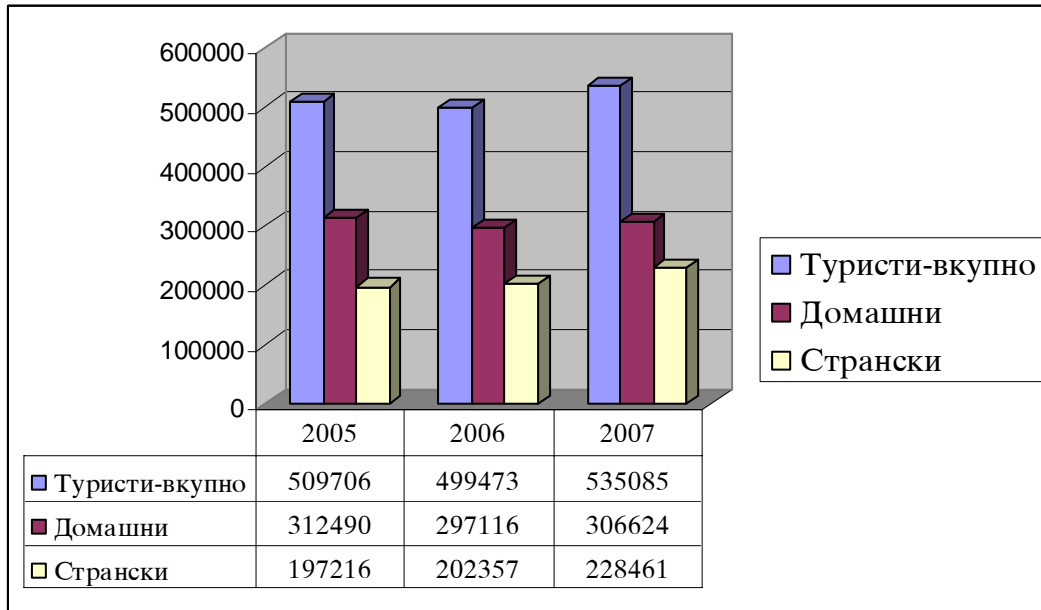
Развојот на туризмот во изминатите три години на просторот на Државата во кој што се утврдени туристички подрачја со меѓународно, национално, регионално, локално и транзитно значење не ги оствари определбите дефинирани со Просторниот план на Р. Македонија за интензивирање на развојот и активирање на нови простори со туристичко значење.

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2007 година не забележа задоволителни резултати согласно можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за

претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Според проценетите податоци, бројот на туристите во Р. Македонија во 2007 година се очекува да изнесуваат 535085, односно за 7,1 % повеќе во однос на 2006 година. Бројот на домашните туристи се очекува да се зголеми за 3,2 % и ќе достигне бројка од 306624, а бројот на странските посетители ќе се зголеми за 12,9 % и се оценува дека ќе изнесува 228461 странски туристи.

Динамика и структура на туристичка посетеност

Може да се заклучи дека вкупниот број туристи во изминатите три години бележи осцилации. Во 2006 година вкупниот број туристи опаѓа, додека во 2007 година се очекува да се зголеми годишното ниво во однос на претходната година. Според расположивите податоци, бројот на странските туристи бележи тренд на зголемување од 197 илјади во 2005 година на 228 илјади (оценето) во 2007 година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2006 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 71021 легла, што претставува 64,6% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2005 година бројот на легла е намален за 2,2% или 1616 легла.

Истотака се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања во однос на планските проекции. Имено со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според статистичките проценки на Државниот завод за статистика, до крајот на 2007 година се очекува реализација на околу 2.027.000 туристички ноќевања што претставува само 27% од планските предвидувања до 2020 година. Сепак, како позитивна промена може да се издвои

зголемениот процент на учество на странските туристи во вкупниот број на посетители кој се очекува во 2007 год. да изнесува 74% наспроти планските предвидувања од 70% до крајот на планскиот период.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни фактори кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

6.15. Заштита и спасување

Одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од месец јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

Во однос на природните катастрофи во текот на 2007 година се издвојува состојбата на голем број евидентирани пожари во Р. Македонија. Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр.36/04) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2007 година беа забележани исклучително голем број на пожари во вкупно 38 општини според пополнетите информативни листови доставени од единиците за локална самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување.

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од **техничко-технолошки катастрофи** е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

Според податоците од добиените информативни листови пополнети од извештајните единици, во 2007 година евидентирана е само една техничко-технолошка хаварија во Рудникот Тораница во општина Крива Паланка.

7. КАРТОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

Карта бр.1. "Изработени услови за планирање на просторот"

Карта бр. 2 "Новоизградени и стопански објекти во градба"

Карта бр. 3 "Урбанистичка документација (усвоена и во процедура)"

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2007 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
 АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:
 Услови за планирање на просторот

Изработени услови за планирање

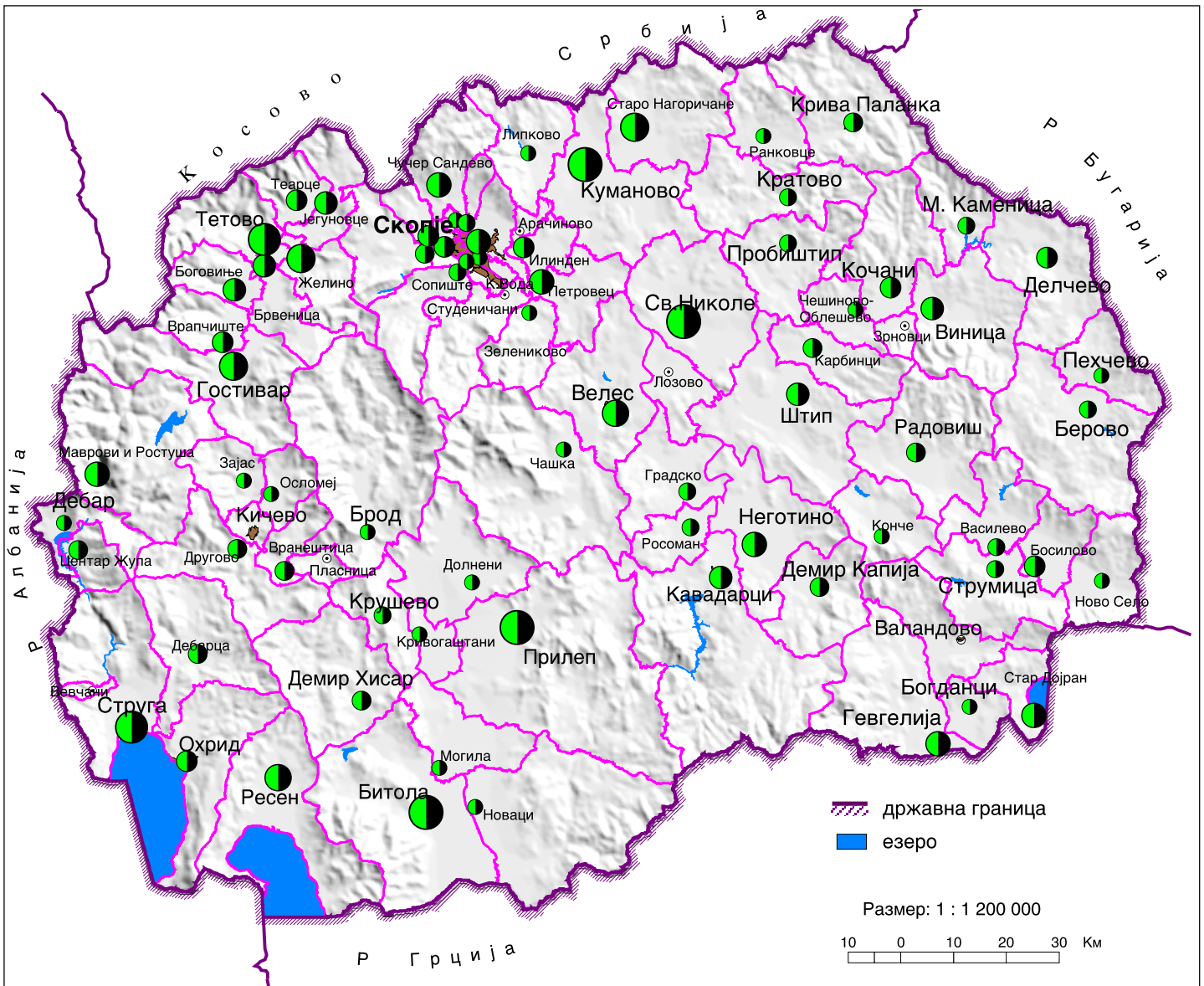
Карта бр. 1

Легенда:

Изработени услови за планирање

□ општинска граница

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2007 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:

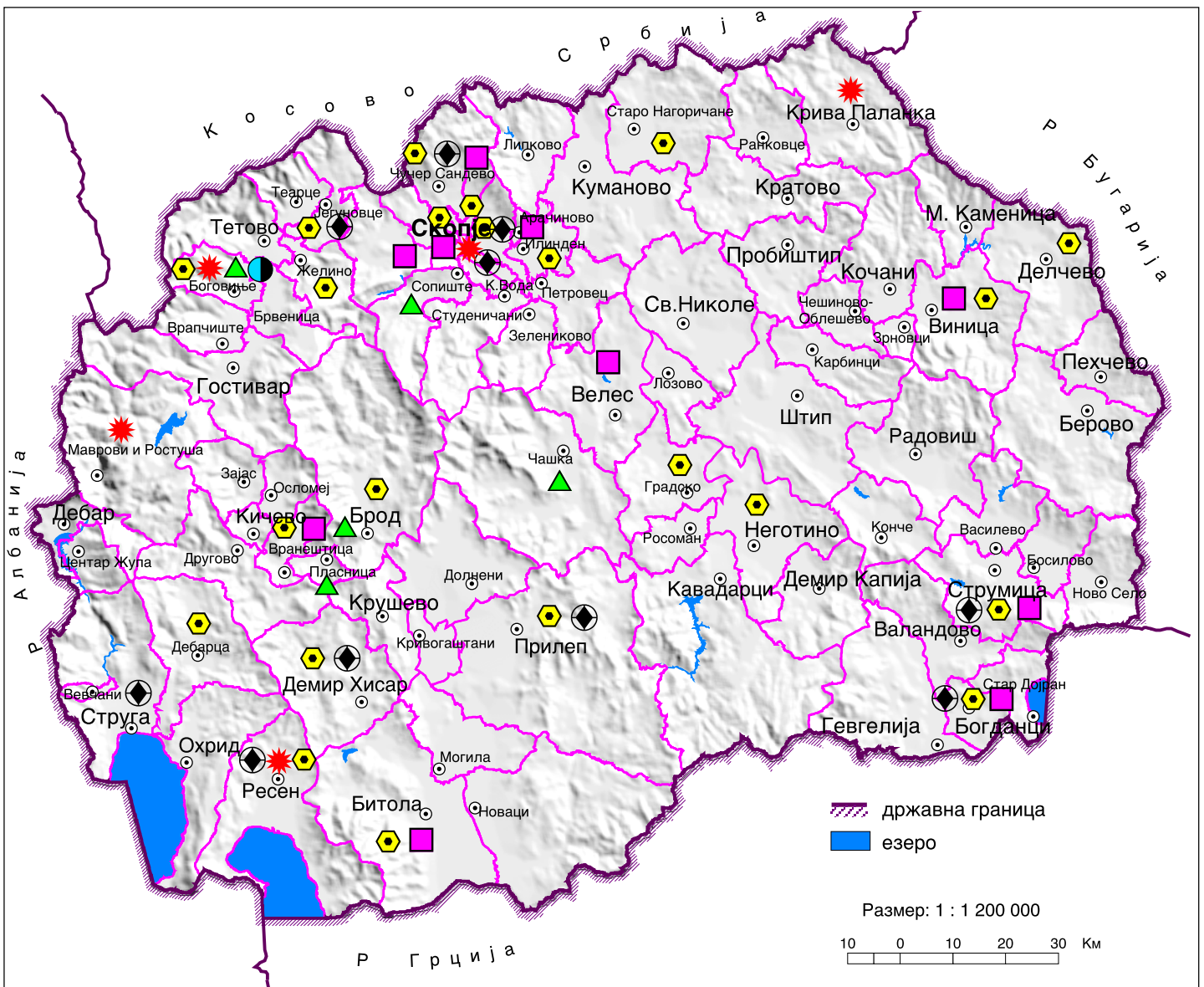
Развој и разместеност на стопански дејности

Новоизградени и стопански објекти во градба

Карта бр. 2

Легенда:

	производен капацитет		рибник		општинска граница
	туристичко-гостинелски објект		деловен објект		трговски објект
	фарма				

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2007 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:

Урбанизација и систем на населби

Урбанистичка документација-(усвоена и во процедура)

Карта бр. 3

Легенда:

